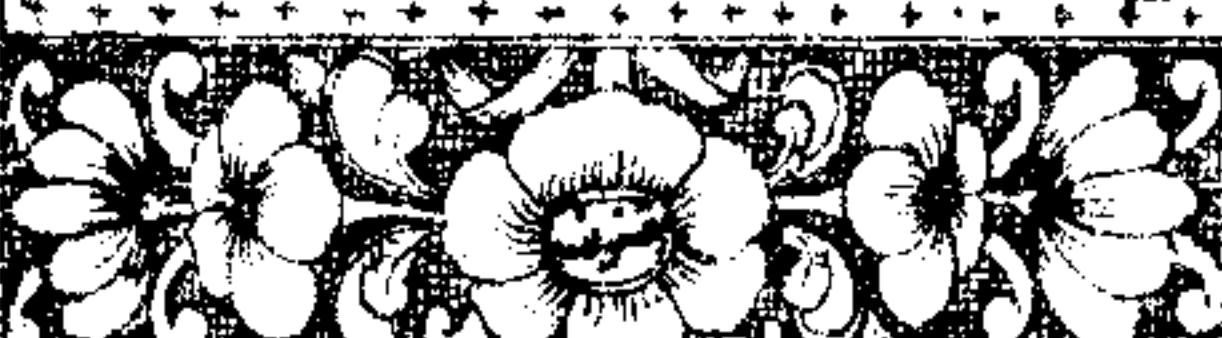

صنایع و مکاتبات و مسائل خالصه و غیره
بنام خداوند تعالی

تجدید کتابی در روش جام جهان نما که مثلش تا حال از کتب هم مینویسد و جلوه گرفته

کتابخانه ملی ایران

عالمی فاضل بودنی محقق بی مثال جناب جان علی صاحب کمال مقام ایران را

مطبع نایب در کتب و اشعار و غیره
در کتب و اشعار و غیره

بسم الله الرحمن الرحيم
 هست کلید در گنج حکیم

محمد و ثنای لاتعد حکیمی راست علم بالقلم و سپاس بقیاس علمی را علم الانسان بالعلم حکیمی که زبان
 کرد بیان را بکلمه سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا گویا ساخته و علمی که دل انسان ضعیف البنیان را
 تیز کار ما او میتمم من العلم الاقلیلا تسلیه و اده بتعلیم رب زونی علما پرواخته تقاسی شان و لایزال
 سلطانه از بارود و سلام مروح مشام نثار بارگاهی باد که کوس نبوتش غویا العلماء ورثه الانبیاء
 بزروه افلاک و حیث انانیه العلم بگوش املاک رسانیده صلی الله علیه و علی آله و اصحابه الطیبین
 الطاهرین الهادین المهذبین سپس آن پوشیده مباد بجز بوم هندوستان که جز و اولش هم پله جهان
 است از بدو شیوع اسلام تا این ایام بسیاری از علماء عظام و فضلاء کرام گذشتند و نامی
 از خود گذاشتند بقول مولانا که جامی قدس سره اسامی **ه** زوانایان بود این نکته مشهوره
 که دانش در کتب دانا است در گوربه احصای اسامی گرامی شان بجز عالم الغیب که داند که بحیث
 تحریر در آرد مگر طبع حریص که مجبول مالاید رک کله لایترک کله است و بمقتضای **ه** کار دنیا کسی
 تمام نکرده آنچه گیرید مختصر گیرید هر چه دریافت نمی گذارد پس تراجم بر سره ازان طائفه عالیه که از کتب
 سلف و تحریرات رالقه معاونین باغ و شرف بین میچندان پیوسته درین وجیزه موسوم
 تذکره علماء هند لقب به تحفه الفضلانی تراجم الکملای و بدی نگارم مان
 اخلاق حسنه ناظرین با تکلیف چشمی دارم که بعثرات و زلات قلم ژولیده رقم این فاقد الاستعداد
 دستگیری فرموده بذیل اصلاح عیب پوشی را کار فرمایند و الله المستعان و علیه التکلان

واین کتاب مرتب است بہ ترتیب حروف ہجاء تا نظر کتاب را بتلاش ترجمہ عالمی وقت رونمایید
و ذکر ماخذ و معاونین در خاتمہ خواهد آمد انشاء اللہ تعالیٰ

حرف الالف

مولانا ابو حفص ربیع محدث بصری ابن صبیح السعدی البصری بر طالبان اخبار محقق
و مستتر نیست کہ اولاً شیوع ملت اسلامیہ بمالک ہند از دست محمد بن قاسم ابن عقیل ثقفی کہ
ابن عم و دادا و حجاج ابن یوسف ثقفی بود در عہد خلافت ولید بن عبدالملک بظہور آمدہ یعنی
محمد بن قاسم بجز ہندہ سالگی بالشکر مجاہدین بروز پنجشنبہ و ہم رمضان سال نو دوسہ و بقوسے
سال نو و نہ ہجری ملک سندہ را از ظاہر بن نج مرزبان سندہ مفتوح نمودہ رایات اسلامی
وران دیار مرتفع فرمود و دابہر مذکور در ناورد گاہ کشتہ شد همان زمان یا پس ازان صاحب
ترجمہ و ران دیار قدوم آورده با جملہ وی از تبع تابعین و کلمای محدثین است از حسن بصری و
عطار روایت مے کند و ازوسفیان ثوری و وکیع و ابن مہدی را وی اندوی رحمۃ اللہ علیہ
صدوق و عابد و مجاہد بود گویند کہ وی اول مصنفین در امت اسلامیہ است کہ بسال یک صد
شصت ہجری بمالک سندہ رحلت فرمود رضوان اللہ علیہ

مولوی ابو الحسن فرنگی محلی ابن مولوی عبدالجماع ابن مولوی محمد نافع ابن مولوی عبدالعلی
بحسب العلوم بعد حفظ قرآن مجید تحصیل علوم در سیہ خدمت مولوی عبدالحکیم نمودہ و بیعت
از مولوی حافظ عبدالوالی کردہ ہفتہ ہم ذی الحجہ سال دو از دہ صد و ہشتاد و دو ہجری بعالم
جوانی ازین جہان قانی در گذشت

مولوی ابوالحسن نصیر آبادی ساکن قصبہ نصیر آباد مصنفات کثیرہ عالم عامل صاحب
درع و تقوی بود بیعت و خلافت سلسلہ نقشبندیہ از مولوی مراد اللہ فاروقی شہا و المجدوی
المظفری مشربا و تہا نیسری موطناً مرید و خلیفہ مولوی نعیم اللہ ہراچی مرید و خلیفہ حضرت مرزا مظہر
جان جانان قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم داشت علی را از ظلمات شرک و بدعت نجات بخشید
و با تبع سنت سنیہ مے کوشید دوم شعبان سن دو از دہ صد و ہفتاد و دو ہجری

رحلت فرموده بخت آرمید

شاه ابوسعید عمری دهلوی تمیز مفتی شرف الدین رامپوری و مولانا رفیع الدین دهلوی
و اجازت عامه از مولانا عبدالعزیز دهلوی حاصل کرده و بیعت طریقه نقشبندیه از شاه غلام علی
دهلوی داشت بروز عید الفطر وقت صبح سال دوازده صد و چهل و نه هجری در لوناک
وفات یافته خفر الله له

میر ابو الغیث بخاری در عهد جمال الدین محمد اکبر شاه عالمی متصوف آیت بود از آیات
الهی در مجلس لطیف او بجز قال الله و قال الرسول و از کار مشایخ هرگز ذکر کرد دیگر نبود در سال
نصد و نو و پنج هجری بعارضه قتلج بمقام لکنه وفات یافته نفس او بدلی آورد و مدفون کردند
و میر ستوده سیر تاریخ فوتش یافته اند

شیخ ابوالفضل فیضی خلف اکبر شاگرد شیخ مبارک ناگوری در سن نصد و پنجاه و چهار هجری
متولد شده ذهن ثاقب و فکر صائب داشت بعمر چهارده سالگی فراغ علمی حاصل نمود در تمام علوم
عمیق شعر و معاد عرض و قافی و تفسیر و تاریخ و لغت و طب و خط و انشا عظیم النظر بود و او اکل تخلص فیضی
شمری گفت و در او از تقریب برادر خود ابوالفضل که در اعلامی نوشته نوشتند بفرض تعلی
انسان وزن تخلص قیاضی اختیار نموده در سن نصد و هفتاد و چهار هجری به بارگاه اکبر شاه
رسیده بخطاب ملک الشعراء ممتاز شد و اقصیده است طویل و در مدح اکبر بادشاه مواردهم
در علم اخلاق بعبارت عربی بجزوف مملک و سواطع الالهام تفسیر تدر آن بصنعت
اهمال با تمام رسیده و وصله آن ده هزار روپیه اکبر شاه ویرا داده میر حیدر معمای تاریخ تمام آن در
سوره اخلاص یافته و ترجمه فارسی لیلادنی مصنفه پنڈت بهاسکر بیدری که در سن ششصد و
بست و دو هجری تصنیف کرده بود و ترجمه را مان منظوم فارسی و مثنوی تلذمن و دیوان
فارسی که در آن پانزده هزار ابیات انداز تصانیف مشهوره فیضی اند تاریخ و هم عشر سن
یک هزار و چهار هجری بمقام اکبر آباد فوت شده مدفون گشت بنا بر مشهور فیضی بمذاهبی
مقیم نبود

ابوالفضل علامی پسر دم شیخ مبارک ناگوری است در سن نصد و پنجاه و هشت

ہجری متولد شدہ بچہ پانزویہ سالگی از علوم معقول و منقول فراغ حاصل کر وہ تجرود و عزت پیش نظر داشت مگر باصرار احباب و رسال نوزدہم جلوس اکبری ملازمت بادشاہ اکبر حاصل نموده تفسیر آیہ الکرسی موسومہ تفسیر اکبری کہ از ان تاریخ تالیف برے آید نوشتہ پیشکش بادشاہ کر وہ باطائف خسروی مخصوص گشتہ اول بخدمت منشی گری نمان بعد بعدہ وزارت سرفراز گشت و در اندک زمانے بخاطر بادشاہ آن چنان جا گرفت کہ محسودا مراد شاہزادگان شد و تخلص خود علامی می کرد بروقت مراجعت اندکن باشارہ شاہزادہ سلیم یعنی جہانگیر راجہ ہر سنگھ دیوبندیلہ تاریخ چہارم بیج الاول سن یک ہزار و پانزدہ ہجری ابو الفضل را قتل کردہ و سرش بریدہ نزد شاہزادہ سلیم کہ در آگاہ آباد مقیم بود فرستاد شاہزادہ بغایت خوش شد و اکبر شاہ ناسف خورد تحریرات و فائدہ کتاب ابو الفضل و این اکبری و اکبر نامہ و عیار دانش و رسالہ اخلاق وغیرہ یادگار قابلیت دے ہستند او ہم حسب شہرت مقید ب مذہبے نبود۔

حافظ شاہ ابواسحاق خلف و خلیفہ شاہ ابوالغوث گرم دیوان فاروقی ہیروی کہ بسال یازوہ صد و ہفتاد و ہشت ہجری رحلت فرمود دے سا گرم دیوان از ان گویند کہ جسم مبارکش در بعض اوقات بخرق عادت بدرجہ غایت گرم می شد کہ نان گندم بران توان بخت دے را دو خلیفہ نامور بودند یکے شاہ معشوق علی غازی پوری دوم فرزند ارجمندش مگر محاسن اخلاق شاہ ابواسحاق ذات شریفش نادرہ روزگار مذکوریم صحابہ کبار بود و ہر تقوی شعارش و احراز اسرار شریعت و تارش افتادہ در تصحیح و تنقید احادیث نبویہ علیہ الصلوٰۃ والتحیہ لکن وہی داشت و بتعلیم علوم ظاہر و باطن دے پرداخت و در مواظبت سنت سنہ اندکے تغافل نمی ورزید در امر معروف و نہی منکر ہر صغیر و کبیر و غنی و فقیر را یکسان دے دید بسال دوازوہ صد و سی و چہار ہجری بریاض رضوان آر مید بہیروی نسبت بموضع بہیر باباے کسورہ موعده مخلوط ہا و بای مشناہ تختانیہ معروف در اسے مملہ بعدش الف تقریبہ است بصلع عظم گدڑہ از چڑیا کوٹ جانب شمال شمش کر وہ فاصلہ دارد

حکیم ابوالفتح کیلانی ولد مولانا عبد الرزاق جامع کمالات از ملازمان اکبر شاہ بروز پنجشنبہ نوزدہم شوال ۹۰۰ سال نو دوا ہفتم از صدی دہم ہجرت رحلت نمود

ومیر غیاث الدین الملقب بہ نقیب خان اندو مستفید شدہ اند

شیخ ابوالکارم اسمعیل ابن شیخ صفی الدین ردولوی دوازدہم ربیع الثانی سال ہفتصد و ہشتاد و نہ ہجرت ولادت یافتہ چہل روزہ بود کہ پیدش ویرا پیاسے سید شرف جہانگیر سمنانی پیر خود انداخت سید موصوف فرمود این ہم مریدین است باجملہ شیخ ابوالکارم در سایہ عاطفت پد بزرگوار خود تربیت یافتہ بشانزودہ سالگی از جمیع علوم متعارفہ فلرغ حاصل کردہ و شب و روز بدین تدبیر و ذکر و فکر بسرے برد اور حمۃ اللہ علیہ بسیزدہم ربیع الاول روز چہار شنبہ وقت عصر سال ہشتصد و شصت ہجرت از دار فانی بعالم جاودانی رحلت فرمود و سے ناچار فرزند بودند عبدالصمد عزیز اللہ عبد القدوس حبیب اللہ عرف مخدوم مٹھن عبدالصمد و عزیز اللہ و حبیب اللہ از فیض تربیت پد بزرگوار ارادت و خلافت خاندان چشتیہ نظامیہ حاصل کردند و شیخ عبد القدوس بخاندان چشتیہ صابریہ فیضیاب شدہ تصبہ گنگوہہ را معطی انوار و ہدایت و ارشاد ساخت۔

حاجی ابراہیم محدث اکبر آبادی بزرہد و تقوی و درع و درس علوم دینی خصوصاً علم حدیث قیام داشت تفسیر بشرع و توسع و یرا مانع اختلاط و ارتباط بمردم بود ہموارہ امر معروف و نہی منکر می نمود ہر گاہ حسب طلب در عبادت خانہ اکبر بادشاہ می آمد بجر اسم تلفات و آداب بلوک مقید نمی شد و پیوستہ و عظ و نصیحت می گفت و سال وفاتش بدریافت نرسید رحمۃ اللہ علیہ

سید ابراہیم امیرچی ابن معین بن عبدالقادر حسینی دانشمند کامل بر سائر علوم عقلی و نقلی و سمعی و حقیقی عبور نمودہ کتب بسیار از ہر علوم مطالعہ کردہ و تصحیح فرمودہ و مشکلات آنرا چنان حل کردہ کہ ہر کراوئی مناسبتی باشد نظر در کتاب او کافی بود و احتیاج استاد داشت و الحق کہ در دہلی در زمان او بیچ کس بدانش او نبود و سے بوجہ ناحق شناسی اہل روزگار در زاویہ خود بطالعہ و تصحیح کتب مشغول بود و سے درس کم گفتی با این ہمہ نسبت او بسلسلہ علیہ قادر یہ بر ہمہ غالب بود و سے مرید شیخ بہار الدین قادری شطاری است در سن ہنصد و بیست ہجری بدہلی در اواخر عمد سلطان سکندر لود سے آمدہ شیخ عبداللہ دہلوی و میان لادون مولانا عبد القادر صابون گرو دیگر کارگمان نامور بہ بزرگی او گرویدند و در عمد اسلام شاہ درس ہنصد و پنجاہ و سہ ہجری وفات یافتہ در مقبرہ سلطان المشائخ بدفون است امیر بیچی

نسب است بہ ایرج بہرہ کسورہ ویامی محتانی ثناة مجبول ورامی مہملہ مفتوحہ وجمیم فارسی نصیب
ایست بلکہ مالوہ اکنون بصلح جالون تعلق دارد و از شرقاے مشلخ و سادات آباد
معلم ابراہیم باعظہ ساکن سورت دانشمند شجر و فقیہ اشہر ثنائی المذہب خطیب
مسجد جامع بندر بمبئی بود ہوارہ بدرس و تدریس تفسیر و حدیث و فقہ مشغول بودی مفتی عبدالمطہ
و مولوی سید عبدالفتاح عرف مولوی اشرف علی گلشن آبادی و سید عماد الدین انارشد تلامذہ
و سے ہستند بست و ہفتم رجب سن دوازده صد و ہشتاد و دو ہجری رحلت فرمودہ

مرقدش در بندر سورت است و گلشن آباد نامش مشہور ناسک است

مولوی احسان لغنی ساکن دہلو معنات لکنو عالم عامل کہ درع و تقوی دناش بود
بماہ رجب سال دوازده صد و ہشتاد و یک ہجری رحلت فرمود

حکیم احسان علی ساکن لہند آباد و نارہ خلف حکیم شیر علی متوطن احمد آباد نارہ برادر کلان
سوف کتاب تاریخ بستم شعبان دوازده صد و بست و نہ ہجری بقصبہ سلون متولد شدہ علوم
سیمی و متعارفہ بخدمت قاضی عبدالکریم قدس سرہ بمقام ساس بریلی د علم طب از والد خود حاصل کردہ
در طبابت مہارتی کامل داشتند و تمام عمر عمدہ و کالت سرکار انگریزی باحصلہ فتح پور و بانڈہ متانہ
بودند بمقام بانڈہ تا یک ہفتہ علیل بانڈہ تاریخ نیم ذی الحجہ اخیر شب جمعہ سال دوازده صد و نوہ
و چہار ہجری رحلت فرمودہ بروز جمعہ بمقام بانڈہ اندرون احاطہ دیوان محمد علی مرحوم متصل قبر
شیخ محمد شفیع الزمان مدفون شدند قطوہ تاریخ وفات آن مرحوم از متلخ طبع شیخ محمد نسیم الزمان
ساکن سندیلہ است **۵** حکیم احسان علی رحلت نمودند بہ جوار حق کم از دو قوس بادا بہ

نسیم از ردول سالتش رقم زد بہ مقامش جنت الفردوس بادا بہ ایضا از نشی نعمت حسن
افسون تخلص بیس بانڈہ **۵** احسان علی وکیل نے رحلت جہان سے کی بہ ذات شریف پاک
تھی ہر ایک عیب سے بہ افسون کو فکر جو ہوتی سال وفات کی بہ داخل ہوئے بجلد ندا آلی غیب سے
تصانیفہ۔ طب احسانی۔ معالجات احسانی۔ مفردات احسانی۔ مرکبات احسانی۔ اوراد
احسانی۔ نکات احسانی۔ و دیگر کتب مفیدہ نیز یادگانہ

قاضی احمد مجد تار نولی ابن قاضی مجد الدین بن قاضی تاج الافاضل ابن قاضی

شمس الدین شیبانی از اولاد امام محمد شیبانی صاحب امام اعظم ابوحنیفہ بود مولدش تارنول و
منشأ او اجمیر و مرقد او ناگورست تلمذ و ارادت بخدمت خواجہ حسین ناگوری داشت در سن
پیشوہ سالگی فراغ حاصل کردہ انواع علوم را درس سے گفت قاضی مجد الدین پدرش را ہفت سہ
بودند ہمہ دانشمند و متقی و متدین و بزرگترین ایشان احمد مجد در علم و عمل بر ہمہ فائق و جامع علوم
شریعت و طریقت و ورع و تقوی و ذوق و حالت بود و در امر معروف و نہی منکر جانب از
جدیکہ پیش و سے غنی و فقیر و خویش و بیگانہ درین باب مساوی بودند گاہے ماہ ہشت ما
بجو ماہ نمی داد و ارباب دینار از نزدش قدر سے نبود در آوان طالب علمی با دانشمندان بحث
کردی و بزبان عربی و فارسی تقریر نمودی و در مجالس ملوک قمار درآمدی و بحث کردی ہمہ عنفوان
شباب مرید خواجہ حسین ناگوری شد و از بحث و جدل و درآمدن بخانہ ملوک تو بہ کرد و علم طریقت
پیش پیر خود خواندہ در سن پیشوہ سالگی از نازقل باجمیر آمد و ہفتاد سال در ان بقعہ شریف
بزہد و ورع و با نواخت و با انواع خیرات عمل بسر برد و در اجمیر روش او این بود کہ نیم شب
بروضہ خواجہ بزرگ سے آمد و نماز تہجد سے گزارد و تا نماز چاشت تکلم سے کرد بعد فراغ
درس علوم دینیہ سے گفت و بعد قیلوہ قلیلہ بر سے خاست و تا عصر باورا و مشغول بود سے
و بعد ازان تفسیر مدارک میان اہل مجلس بیان فرمودی چنانکہ ملوک طریق مشایخ و سے بود
نقل است کہ سے گفت وقتے ہمراہ اتر با سے خود برای مدد معاش بہ مند و رفتم من در ان ایام
خرد سال بود شیخ محمود دہلوی شیخ الاسلام در مند بود و صدارت علماء ہا سے تعلق داشت
در خانہ پیش از امام تحریر بست چون از نماز فارغ شد بیچ کس از دانشمندان کہ وصفت اول دہلوی
او بودند بوسے چیز سے گفت چون دیدم کہ ہمہ ماہ ہشت سے کنند من پیشتر آدم و شیخ الاسلام گفتم
کہ این نماز تو درست نیست کہ تحریر پیش از امام بست شیخ الاسلام منفعل شدہ اعادہ نماز کرد
منقول است کہ رسم سلاطین مند و چنان بود کہ مردم با ایشان پشت خم کردہ و سبابہ بر زمین نہادہ
سلام سے کردند قاضی احمد مجد و قاضی ادریس دہلوی کہ دانشمندان بودند بان وضع سلام
نکردند کہ بدعت است است السلام علیکم گفتند و برابر ہا شاہ نشستند ہا شاہ انصاف
با ایشان داد قاضی ادریس رقا قاضی اجمیر ساخت و چہارویہ بوسے داد و امر فتو سے

تذکرہ علماء ہند
سلاطین ہا و ہود
تذکرہ علماء ہند
سلاطین ہا و ہود
تذکرہ علماء ہند
سلاطین ہا و ہود

کہ موروثی قاضی احمد مجد بود بونے مسلم داشت قاضی احمد مجد را بدرجہ غایت محبت با ولا در سالت
 پناہ صلح بود و در علوم احوال جامعہ خسیس و کم شو پوشیدی و اکثر اوقات صرف کلاہ بر سرش
 بودی و جز نماز دستار بر سر کمتر بست و شیر و ار در مجلس تذکیر نشستی و ما قال اللہ و قال الرسول ہبیت و
 عظمت تمام گفتی چنانکہ زہرہ بلوک آب شدی و تقظیم خود از کس نمی پسندید بعد مدتے متوجہ ناگور شد
 کہ مسکن پیروی است و بتاریخ بست و پنجم صفر سال نصد و بست و ہفت ہجری اللہ اکبر گویان
 جان بحق تسلیم کرد و در روزہ مخدوم بزرگ سلطان التارکین در پایان پیر خود مدفون گشت
 ملا محمد نازولی کہ مردے صالح و مقبول و مرید قاضی احمد مجد و مورخ و کت بود تاریخ نوشتن چنین یافتہ
 نظر بستہ بود احمد مجد شیبان بز دون خرد مجر زاہد ز شاہد بن کہ تاریخ آن پیر خود نازولے

بر آورد از حلاہ شیخ زاہد رحمۃ اللہ علیہم اجمعین

مولانا شیخ احمد سرہندی مجدد الف ثانی ابن مولانا شیخ عبدالاحد فاروستے

نسب آنحضرت بہ بست و بہشت واسطہ بجناب امیر المؤمنین سیدنا عمر بن الخطاب رضی اللہ
 عنہ سے پیوند دوی رحمہ اللہ از بزرگان سرہند بلکہ باعث فخر اہل ہند عالم ربانی و مجدد الف
 ثانی جامع بود میان علوم ظاہر و باطن و وسیلے بود ساخ بر شرافت نوع انسانی در سال ہفتاد و
 یکم از صدی و ہم ہجرت بساحت و جو قدیم رنجہ فرمود و بصفر سنہ از حفظ قرآن مجید فراغت یافتہ
 بہ تحصیل علوم متداولہ و آوردہ ادلا از دالہ ماجد خود بعض علوم استفادہ نمودہ بسیا لکوٹ
 رفت و از مولانا کمال الدین کشمیری نزیل سیالکوٹ کتب معقول بہ تحقیق و تدقیق تمام خواندہ و
 علم حدیث از مولانا یعقوب کشمیری اخذ کردہ باز خدمت مولانا عبدالرحمن محدث کما زکبرا
 محدثین ہندوستان بودند حدیث مسلسل بواسطہ واحد و اجازت تفسیر و صحاح ستہ
 و دیگر مفردات یافتہ بعمو ہفتہ سالگی از تحصیل علوم ظاہر فراغ حاصل کردہ بدرس و تصنیف
 مشغول شد خلافت سلسلہ چشتیہ از والد خود داشت و اجازت بیعت قادریہ وغیرہ
 از شیخ سکندر کتبیلی یافتہ ہوا سے حجاز محل شوق بستہ بدہلی رسید و را نجا با حضرت خواجہ محمد
 باقی ہاشم کنکی قدس سرہ دولت ملاقات دست داد بطریقہ علیہ نقشبندیہ بخدمت شان
 بیعت کردند و در وادہ و چند روز نسبت حضور سلسلہ نقشبندیہ حاصل نمودند چنانچہ ہمدراں

ایام حضرت خواجہ بیگی از مخلصان خود رقم فرمودند کہ شیخ احمد نام مردے از سر ہند کثیر العسلی
قوی العمل روزی چند با حقیر نشست و برخاست کردہ بسیار روزگار اوقات خود مشاہدہ نمود
بآن مے ماند کہ آفتابی شود کہ عالم از روشن شود امتی و بہمان زمان آوازہ آنحضرت بلند شدہ
استان شان محط رحال و مجمع اصحاب کمال گشت علماء دور و نزدیک و امرائے ترک و
تاجیک بشرف حضور بہرہ ور گردیدند و مشایخ امارت آوردند و سلسلہ شان از ہند تا ماوراء النہر
روم و شام و مغرب رسیدہ ذات بابرکات شان آیتے بود از آیات ربانی و نعمتے بود از نعمائے
یزدانی نزعی کہ در میان علماء کرام و صوفیہ عظام از ہزار سال بود ایشان برواشتند و مورد
و مصداق حدیث صلہ شدند چہ ایشان در میان علماء ظاہر و صوفیہ صلہ بودند کہ اختلاف
فروعین را در وحدت وجود بلفظ راجع داشتند صبر و رضا و تسلیم و شفقت بر خلق و صلہ رحم و رعایت
ارباب حقوق و سبقت در سلام و نیت در کلام شیمہ کریمہ ایشان بود با این ہمہ تمسک بہ
کتاب و سنت ہمین یک فضیلت مقاوم ہزار فضاہل تواند بود منقول است کہ علماء ظاہرین
پیش سلطان جہانگیر ابن اکبر شاہ شکایت کردند کہ شیخ احمد دعوی مے کند کہ مقام و سے
بالائے مقام صدیق اکبر است چون سلطان شیخ را طلبیدہ از حقیقت حال استفسار کرد شیخ
جواب داد کہ شما برائے خدمتی ادنی خادم خود را پیش خود مے طلبید و براہ مہربانی بوسے سخنی
پوشیدہ مے گوید ضرور است کہ آن خادم ادنی بعد علی کردن مقامات امرائے عالی درجہ بشما می
رسد و با آن خادم مراجعت کردہ بمقام خود ایستادہ مے شود پس بدین آمد و رفت لازم مے آید
کہ مرتبہ خادم ادنی بالای امرای نامدار باشد پادشاہ خاموش ماندہ روز عتاب گردانید ہمدین وقت
مردے از حضار بارگاہ شاہی بشاہ معروض داشت کہ تکبر شیخ بہ بینی کہ سجدہ بشما کردہ حال آنکہ شما
طل اللہ خلیفہ او ہستند پادشاہ پر غضب شدہ و سے را در قلعہ گوالیار محبوس کرد شاہ جہان پسر
جہانگیر کہ بشیخ خلوصی داشت قبل از آمدنش بارگاہ شاہی افضل خان و خواجہ عبدالرحمن مفتی را
مع بعض کتب فقہ نزد شیخ فرستادہ پیغام دادہ بود کہ علماء سجدہ تحیت جہت سلاطین جہانگیر
دہشتہ اند شما را باید کہ وقت ملاقات پادشاہ را سجدہ کنید و من ضامن مے شوم کہ از سلطان
بشما ضرری نخواہد رسید شیخ راجع بخواہش گفت کہ اجازت سجدہ رخصت است و غیرت

آنست کہ بجز خدا سے غرور و جمل دیگری را سجدہ نکرده شود و القصہ شیخ تاسہ سال در حبس مانده بعدہ
 چنانکہ بادشاہ دی را بدین شرط از قید برآورد کہ وی بلشکر سلطانی بودہ ہمراہش گشت کند چنانچہ
 شیخ چندی بہ لشکر سلطانی حاضر فاند پس از ان از بادشاہ رخصت وطن یافته بسر ہند
 رونق افروز شدہ بر روزہ شنبہ بست و ہشتم صفر سال سی و چہارم از صدی یازدہم ہجرت
 ہجوار رحمت ایزدی پیوست و بسر ہند مذکور گشت تاریخ وفاتش رفیع المراتب یافتہ اند
 نور اللہ مطہری تصانیفہ الایقہ رسالہ تہلیلہ رسالہ اثبات نبوت ہ رسالہ مبدو و معاودہ
 رسالہ مکاشفات غیبیہ ہ رسالہ آداب المریدین ہ رسالہ معارف لدنیہ ہ رسالہ رد الشیعہ ہ
 تعلیقات العوارف ہ شرح رباعیات خواجہ باقی باللہ شرح ہ بکتوبات در سہ مجلد ہ تذکرہ
 حدیث شریف ان اللہ یعبث لہذہ الامۃ علی راس کل ماۃ سنۃ من یجد لہما امر دنیہا کہ در سنن
 ابی داؤد وغیرہ کتب معتبرہ مروی است مراد از راس ماۃ بالاتفاق اہل حدیث آخر صدیست و
 علامات و شروط مجددانست کہومی عالم باشد بعلم ظاہر و باطن و نفع از تدریس و تالیف و تذکرہ
 او شائع باشد و در احیای سنن و محو بدعات سرگرم ہوووز آخر یک صدی و اول صدی
 دیگر اشتہار علوم و شیوع انتفاع از وہاں پس فضائل و اوصاف مولانا شیخ احمد باعلی صوت
 ندای کند کہ دی رحمۃ اللہ علیہ مجدد ہست نہ مجدداتہ بل مجددات ثانی و از صد تا ہزار فرق بین
 است مہرند بکسر سین مہلہ و سکون ہا سے ہوز و کسر ہا سے مہلہ و سکون نون در آخر دال مہلہ
 شہرست در میان دہلی و لاہور بر شارع نام کذا ذکرہ حسان اللہ نے سبجۃ المرجان
 مولانا احمد احمد آبادی ابن مولانا سلیمان قدس سرہما اصل زاہدوم ایشان گروہست مولانا
 سلیمان مذکور دارد احمد آباد گجرات گردید عاز خدمت شیخ عبدالحق دہلوی کسب فیوض نمودہ
 فاضل متبحر گشت تصانیف عالیہ از ویادگار اند پسرش مولانا احمد کہ یگانہ روزگار بود در ہم
 علوم دست رسا داشت و در اکثر علوم تصانیف نادرہ دارد علم معقول بدیار گجرات
 از زور عاج یافتہ بمنجملہ معنفاتش فیوض القدس نام کتابست در علم کلام کہ آن ملازالمات
 مدسیہ توان گفت اکثر تحصیل سے پیش مولانا محمد شریف بودہ شرح مواقف و اکثر علوم
 عقلیہ از مولانا دلی محمد خان و تصوف از میسان شیخ فرید اخذ کردہ و ریاضی سے پیش

شاہ قبا و مخاطب بہ دیانت خان گذر آید و اجازت حدیث و بعض علوم از والد خود مولانا سلیمان
گرفته بتاریخ بست و یکم جمادی الثانی سال یازده صد و دوازده ہجری بعالم قدس شتافت
مولانا نور الدین گجراتی شاگردش تاریخ وصال وی درین مصرعہ یافتہ **۵** شمع کہ بودہ آنجن
علم گل شدہ بہ مرقد پدر و پسر در احمد آباد گجرات ہست

ملا احمد رام پوری کہ بولایتی شہرت داشت شاگرد مولوی برکت الہ آبادی بعلم درسیہ
خصوصاً در فلسفہ ماہر بود سلسلہ تلمذ اکثر علمای رامپور بدو منشی می شود

ملا احمد عبد الحق فرنگی محلی ابن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشہید السہالوی تحصیل
علوم بخدمت عم خود ملا نظام الدین نمود و در جنبہ دے بتدریس مشغول گشت و اعتبار تمام
درارباب و اراکین شہر لکھنؤ پیدا کردہ در امور خانہ داری عم خود را سبکدوش سے داشت تصانیف
شرح سلم و حواشی زواید ثلثہ یادگار اند

ملا احمد حسین فرنگی محلی ابن ملا محمد رضا پسر چہارم ملا قطب الدین الشہید السہالوی سے
کتب درسیہ متعارفہ بخدمت عم خود ملا نظام الدین تحصیل نمودہ فاضل کامل گشت و بتدریس
علوم عمر گرانمایہ خود بسر برد و در اخر عمر اورا سفر فیض آباد پیش آمد و آنجا بیمار شدہ بوطن می آمد و در آنجا
سہ ہفت روزہ یافتہ ملا حبیب اللہ فرنگی محلی از تلامذہ اوست

ملا احمد انوار الحق فرنگی محلی ابن ملا احمد عبد الحق بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین السہالوی
چون در فطرت ازلی نجبت الہی در دلش ریختہ بودند در عالم طفولیت بخدمت والد خود سے
نشست و از برکات الفاس طیبہ او استفادہ سے بروکتب درسیہ بخدمت مولوی احمد حسین
و ملا محمد حسن خواندہ تکمیل علوم ظاہر بخدمت مولوی عبدالعلی بحر العلوم نمودہ بچہ ہفتدہ سالگی بخدمت
والد خود فائز بہ بیعت گشتہ توجہ خاطر بمقولات نداشت کتب منقول البتہ منظور نظرش بودند
العرض اوقات شریفش بعبادت الہی بسر می برد و نفسی بدون ذکر و شغل برباد نمی داد
حالات شریفش از خوارق عادات مفصلاً در اغصان اربعہ مذکورست بست و ششم
شعبان روز سہ شنبہ یک پاس روز ماندہ سال دوازده صد و سی و شش ہجری روح مبارکش
از جسدہ قالب برآمدہ برینق اسطی پویمست در بارخ خود واقع لکھنؤ مدفون شد

شاعری مادہ تاریخ فوٹش در مصر عد۔ رحمت حق بروح انور باد بیافتمہ

شیخ احمد لاہوری بن عبدالقادر بن علی محمد بن محمد جمال الدین دوانی سے الہیچہ مولوی
محمد اشرف لکھنوی بود اسلافش از دوان کہ قریب ایست در شیراز بودند وقتیکہ اہل تشیع بر ایران
زمین استیلا یافتند و قتل فرمایند اہل سنت از دست شان بظہور آمدہ جدش بہ پشاور رسید
یہاںجا شیخ احمد متولد شد و علوم عقلیہ و نقلیہ اکتساب کرد و از پشاور بموضع نہ اقامت گزیدہ
حاذق بود بحداوۃ فقراد و غرابا سے پرداخت و باغیا ملتفت نے شد و ہمارہ بریاضات و
بدرس علوم اشتغال داشت و سن یکتر او ہفتاد و ہفت ہجری وفات یافتہ در نہ مدفون گردید
نہ دیہی است از دیہات سیالکوٹ مضاف لاہور

مولوی احمد حسن قنوجی فرزند کلان مولوی سید آل حسن قنوجی جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
بتاریخ نوروز ہم رمضان یوم شنبہ وقت اشراق سال دوازده صد و چہل و شش ہجری متولد شدہ
علوم مردجہ بلا دستفرقہ بخدمت اساتذہ چند آموخت شاعری تو سے الحافظہ جید الذہن بود
در آخر بجلقہ تلمذ مولوی عبدالجلیل کوئی و آمد و اجازت حدیث از شاہ عبدالغنی مجددی دہلوی یافتہ
در سال دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری بارادہ حج بیت اللہ از وطن روانہ شدہ بمقام
برودہ ملک گجرات رسید نزد مولوی غلام حسین قنوجی مقیم شد و در آنجا برضت بہ بیمار گشتہ
نہم چاہی الاوسے بروز جمعہ سال دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری رحلت فرمودہ
بعد نماز جمعہ در تکیہ ماتریدیہ مدفون گشت طالب اللہ تراہ

مولوی احمد اللہ پانی پتی فرزند تلمیذ قاضی ثناء اللہ پانی پتی و مرید مرزا مظہر جان جلیان
دہلوسے ماہرقہ و حدیث صاحب ورع و تقوی بود و سال یازدہ صد و نو و ہشت ہجری
بعالم جوانی سوسے عالم جاودانی شتافت

شیخ احمد فیاض ایٹھوی از فحول علمای کبار صاحب تقوی و ریاضت و مجاہدہ بود
بحالت بیماری صعب قرآن مجید را در یک سال یاد کردہ اکثر کتب متداولہ بر زبان داشت
اگر شاگردی در خواندن غلط کردی صحت آن بیاد گفتی تفسیر و حدیث و سیر و تاریخ خوب میدانست
قرأت فساتحہ عقب امام روا داشتی ہم عصر شیخ نظام الدین ایٹھوی بود و شیخ

نظام الدین مذکور در سال نصد و ہشتاد و یک ہجری وفات یافتہ تاریخ وفات شیخ احمد معلوم نہ شد

قاضی احمد اللہ بلگرامی عرف محمد عثمان ابن قاضی محمد احسان وی بعلیہ علوم آراستہ بود خصوصاً بفقہ و حدیث در بلگرام نظیری نداشت تا سال نود و ششم صدی دوازدهم برسند قضاے بلگرام متکلم بود بلگرام با در زمان پیشین سرے نگر می گفتند بالجملہ آن قصبہ عمدہ خیز و معدن علمائے و فضلاء نامدار بود از قنوج بسمت شمال مائل بمشرق بفاصلہ پنج کرہ واقع است دور وسط آن پر و شہر دریای گنگ بفاصلہ دو نیم کرہ سے گذر

مفتی احمد ابو الرحم فرنگی محلی ابن مفتی محمد یعقوب بعد تحصیل کتب در سیمہ بد رس اشتغال داشت و مزاولت کتب فقیہہ بسیار نموده مفتی متدین مشہور بود مدتی عدالت فوجداری در عمد نواب سعادت علی خان لکنوی با و تفویض ماند نواب موصوف برویانت و امانت و سے اعتمادی داشت بقضای آئی بیمار شدہ وفات یافت رحمۃ اللہ علیہ

مولوی احمد رضا خان بریلوی سلمہ اللہ تعالیٰ ابن مولوی تقی علی خان بن مولوی رضا علی خان متوطن بریلی روہیلکندہ تاریخ دہم ماہ دہم یوم السبت سال ہفتاد و دوم از صدی سیزدہم بعرضہ دینا قدم نهاد جد شرفیش بروز عقیقہ و سے بشر شدہ گفت خوابی دیدم کہ تعبیر آن فاضل و عارف شدن این فرزند است بالجملہ صاحب ترجمہ ہجر چہار سالہ از خواندن قرآن مجید فراغت یافتہ و بعمر شش سالگی یک ماہ ربیع الاول بر سر منبر حضور جمع کثیر رسالہ میلاد شریف خواند تمامی علوم درسیہ از معقول و منقول بخدمت والد ماجد خود تحصیل نموده

بتاریخ چہار دہم شہر ششم سال ہشتاد و ششم از صدی سیزدہم فاتحہ فراغ خواند و همان تاریخ جوان استفتائے رضاعت نوشتہ والد ماجد وی کار فتاویٰ نویسی با و سپردہ و در سال نود و چہارم صدی مذکور بخدمت سید شاہ آل رسول مارہرو سے شرف بیعت حاصل نموده مثال خلافت و اجازت جمیع سلاسل و سند حدیث یافتہ و در سال نود و پنجم صدی مذکور بہ بیعت والد ماجد خود بزیارت حرمین شریفین زادہما اللہ شرفا مشرف شدہ از اکابر علمای آن دیار اعنی سید احمد دحلان مفتی شافعیہ و عبد الرحمان سراج مفتی حنفیہ سند

حدیث دفعہ و اصول و تفسیر و دیگر علوم یافتہ۔ روزی نماز مغرب بمقام ابراہیم علیہ السلام خواند
بعد نماز امام شافعیہ حسین بن صالح جمل اللیل بلا تعارف سابق دست صاحب ترجمہ گرفته
بخسانہ خود برو و تاویر پیشانی وی گرفته فرمودانی لاجہ نور اللہ من ہذا الجبین سپس سند صحاح
ستہ و اجازت سلسلہ تقادریہ بہ شخط خاص دادہ فرمودند کہ نام توضیحات الدین احمد است در
سند مذکور تا امام بخاری علیہ الرحمۃ یازدہ دساقط اندو ہم در مکہ معظمہ بایامی شیخ جمل اللیل موصوف
شرح رسالہ جوہرہ مضیہ در بیان مناسک حج مذہب شافعیہ کہ از تصانیف شیخ سابق الوصف
است اندر دیوم نوشتہ و نام آن النیرۃ الوضیۃ فی شرح الجوہرۃ المضیۃ مقرر کردہ پیش
شیخ برد شیخ بختسین و آفرین و سلب کشاد در مدینہ طیبہ مفتی شافعیہ یعنی صاحبزادہ
مولانا محمد بن محمد عرب ضیافت صاحب ترجمہ کردہ باثنائے اکل طعام مسئلہ انضالیست
مدفونین بقیع پیش کردید صاحب ترجمہ گفت کہ امیر المؤمنین عثمان رضی افضل اند و مولانا می فرمود
کہ حضرت ابراہیم ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فضیلت دارند جا بنین لائل خود ہا
بیان سے کردند آخر مولانا فرمود کہ ہر دو قول صحیح و موجہ اند صاحب ترجمہ گفت و کل وجہت
ہو مولیہا آن وقت بانگ نماز عصر از حرم شریف برخاست مولانا فرمود فاستبقوا الخیرات آن
جلسہ برخاستہ نماز شریک شد شب یعنی بعد نماز عشا صاحب ترجمہ در مسجد خیف تنہا توقف
نمود و آنجا بشارت مغفرت یافتہ و سہ سلمہ رہ تصانیف بسیار دارد از ان جملہ اینند
ما تعلق بالنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بتجلی البقین بان نبینا سید المرسلین علی اقامۃ القیامہ
علی طاعن القیام نبی تمامہ ۱۲۹۹ سلطنت المصطفیٰ فی کل لوری ۱۲۹۴ فی نانی الفی عن بمورہ انار کل
شی ملقب بہ قمر التمام فی نفی النطل عن سید الامام سیدی الخیران فی نفی الفی عن شمس لاکوان سل
سمع و طاعہ لاحادیث الشفاہہ شطاورد الافلاک جلال حدیث لولاک من القیام المستعود تنقیح
المقام محمود و ملا حملال جبیل بجلہ خاودا اللجوب الجلیل من سماع الاربعین فی شفاہت
سید اللجوبین من البحت الفاحص عن طرق حدیث الخصاص ما تعلق بمفضیل بختسین
بانتہی التفضیل بحث التفضیل من مطلع القمرین فی ابانہ سبقتہ العزمین من الزلال الالک من کمر
سبقتہ الالک من الکلام الہی فی تشبہ الصدیق بالنبی سلا و جد المشوق بجلوۃ اسماؤ الصدیق

والفاروق مما يتعلق باهل بيت النبوة والصحابة شيا حيار القلب الميت بشر
 مناقب اهل البيت شيا اطلاق السحاب في اجلال الصحابة شيا دفع العرش الخاوية من ادب الامير
 معاوية شيا الاحاديث الراوية لمناقب الصحابي معاوية مما يتعلق بالاولياء الكرام
 ۱۲۱ الاطلاق بفيض الاولياء بعد الوصال ۱۲۲ انهار الانوار من يم صلوة الاسرار ۱۲۳ انوار الانوار
 من ضياء صلوة الاسرار ۱۲۴ طواع النور في حكم السراج على القبور ۱۲۵ جبر معظم شرح قصيدة كبريا
 مما يتعلق بالمسائل النزاعية ۱۲۶ حياة الموات ۱۲۷ في سماع الاموات ۱۲۸ تفسير العين
 ۱۲۹ علم تقبيل الابهامين ۱۳۰ نسيم الصبا في ان الاذان تجول الرباط المباركة المشاركة على
 بارقة المشاركة مما يتعلق بفتح الحديث ۱۳۱ انجم الشواقب في تخرج احاديث الكواكب
 ۱۳۲ نور عيني في الانتصار للامام العيني ۱۳۳ الروض البهيح في ادب التخرج ۱۳۴ الكريش ازين كتاب
 درين فن يافته نشود پس مصنف راموچه تصنيف بنامه توان گفت مما يتعلق بالفتيات
 ۱۳۵ عبقرى حسان في اجابة الاذان ۱۳۶ حسن البراعة في تنفيذ حكم الجاهل ۱۳۷ انكس الهلال في
 كطلال ما احدث الناس في امر الهلال ۱۳۸ الاحلى من السكر لطلبة سكر وتمر بفتح راسه مملو
 سكون داود سين مفتوحه و ما خراسه مملو ساكنه تام جماعت تجارا كنه زيبست كه در شتا جهما بنور
 كارخانه شكر و قند اجرا كرده اند و استخوان حيوانات سوخته بزغال آن تصفيه شكر و غيره سے نمايند
 ۱۳۹ اجود القرى لمن يطلب الصحة في اجابة القرى ۱۴۰ النيرة الوضية في شرح الجوهرة المضية
 ۱۴۱ جمل مجلية في ان المكروه سمومها ليس بخصية ۱۴۲ كلام با احترام المقابر ۱۴۳ البارقة المعاسة على
 طالع نطق بقرطوطا ۱۴۴ المقالة المسفرة عن احكام الهبة المكفرة ۱۴۵ احكام الاحكام ۱۴۶ في
 التناول من بين ماله حرام ۱۴۷ فصل القضا في رسم الاقنا ۱۴۸ العطايا النبوية في الفتاوى
 الرضوية من ابواب شمس ۱۴۹ مقام الحدو على هذا المنطق الجدي ۱۵۰ اعتبار الطائ
 ببحت ابى طالب ۱۵۱ السعي المشكور في ابداء الحق بالمجور ۱۵۲ نور الامال في الادفاق و
 الاعمال شاقل وكفى من ادعية المصطفى - باه جمادى الاحسن سن سيزده صدر جبري
 برنخ از مفصلين برطلي و بدايون و سنعمل و سام پورو غيره كه سرخيل شان نولوى محمد حسن
 سينعلى پورند و ربلده برطلي نراهم شده خاستند كه بصاحب ترجمه در باب تفصيل باب

مناظرہ کشائند صاحب ترجمہ باوجود علالت طبع و استعمال منضجات اولیٰ سوال نوشتہ پیش سرگروہ آن طائفہ فرستاد مجرب و معانیہ اسولہ مذکورہ سرگروہ مناظرین بسوار سے مجلد و خانی بجلت تمام جانب وطن تشریف فرما شدند و دیگر معاونین شان بزادیہ من سکت سلم پناہ بردہ چنانچہ قدرے تفصیل میں واقعہ در رسالہ رفع خیر مطبوع شدہ است زان بعد اعلان مناظرہ بحث مذکور بجانب صاحب ترجمہ عموماً مطبوع شدہ شائع گشت تا اسے یومنا ہذا از جاے صدائے برخواست ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم تصانیف دے تا این زمان قریب ہفتاد و پنج جلد رسیدہ اند سلمہ اللہ تعالیٰ

ملا احمد زین جوہوری عالم تیمور عامل دستوکل و متورع و تبرک مرید شیخ معروف جوہوری بود و شیخ معروف مرید مولانا آقا داد شارج کافیہ وہابیہ و بزودی و مدارک است و وی مرید راجہ حامد شہ مانک پوری بود

مولانا احمد تھانسی مرید شیخ نصیر الدین اودھے دہلوی در فضائل و علوم ظاہری بسیار می ناہر بود بعد معاودت امیر تیمور گورگانی مولانا از دہلی بکاپی آمدہ متوطن شد و ہمان وفات یافتہ اندرون قلعہ کاپی مدفون گردید اورا قصیدہ ایست والیہ در لغت کہ در داد فصاحت و بلاغت دادہ چند بیت انان شیخ المحدثین دہلوی در اخبار الاخیار نقل کردہ قابل دیدست

قاضی احمد غفاری قزوینی انا و لا انا نام نجم الدین عبدالغفار است کہ صاحب کتاب حاوی در مذہب شافعی گذشت فاضل و منشی و مورخ و خوش طبع بے عدیل بود کتاب نگارستان در عجائب حالات و غرائب واقعات و کتاب سنخ جہان آسا کہ نامش تاریخی است در محل تواریخ عالم از زمان آدم تا حضرت خاتم صلعم از تالیفات اوست در آخر حال دست از وزارت ہا و شاہزادگان عسراق ہا زفاشتہ متوجہ زیارت بہیت الحرمہ گردیدہ و آن سعادت را دریافتہ از ہند و اہل ہند وستان سے آمد ناگاہ دست قضا در رخت ہستی سے خلل انداختہ در سال نہصد و ہفتاد و پنج ہجری بعالم بقا کشید

یفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید

مولوی احمد بخش سندیلی ابن مولوی سید عبدالرشید ساکن سندیلہ اخذ علوم از والد ماجد خود
 و نیز مولوی اعزالدین سندیلی و مولوی حیدر علی سندیلی کردہ مرید و خلیفہ پدر خود بود و طلبہ
 ظاہر و باطن را از وفیضی مزیدے رسید کمتر درس میداد و مریدے کر دو سال و فائش معلوم
 نہ شدہ در باغ امر ہرہ واقع تصبہ سندیلہ پائین والد خود خجاک آسود علیہ رحمتہ اقلاد بود و
شیخ احمد عرب یمنی شروانی ابن شیخ محمد بنی شروانی مداد او آخر صدے دو از وہم
 یا با وائل صدی سیزدہم ہجری ہندوستان آمدہ و سیاحت شہر ہائے کلان نمودہ اکثر کلمتہ مقیم
 بودے در فن ادب عرب ہمارے کامل داشت از تصانیف وے نفیحة الیمن فیما یزول بذاکرہ
 الشجن کہ بیاس خاطر متی نردن صدر المدرسین کلکتہ تالیف نمودہ و مناقب حمیدیہ کہ لطیب
 خاطر غازی الدین حیدر فرمانزادے لکھنؤ تصنیف کردہ و شمس الاقبال نے مناقب
 ملک بھوپال و انشاے عجب العجائب مشہور آمد و انظار لیاقت علمی وے کے کنند
 سال و فائش بدریافت نرسیدہ

مولوی احمد علی عباسی چریا کوٹی اناکار و مشاہیر علماء ہندوستان است
 بجمیع فنون متداولہ ہمارے تمام داشت علی الخصوص در اصول فقہ و فلسفہ اولی علم سر بلندی
 سے افراشت بسال یک ہزار و دو صد ہجری از کم عدم بمنصہ شہود قدم وجود نسادہ و در
 عنفوان شباب در وطن مالون خود بہ تحصیل علوم کماہمت بستہ طرفے از صرف و نحو بخدمت مولوی
 حافظ غلام علی عباسی کہ از گرامی ناموران مرہوم چریا کوٹ ہوندا اخذ فرمودہ بعد از ان چون وخت
 تحصیل کمال و دانش را رخ بود سے بر نیامد کہ داسے رہ نوردی بر زیلہ اہل بستہ و خار
 حنادر پاسے جہد و طلب شکستہ بخدمت مشاہیر علماء ہند بریوستہ انا خجا کہ طبع صدائی
 داسے ثاقب داشت بیچ ورسے از رہاے علم نبود کہ برو کشادہ مد شد فنون ریاضیہ را
 از مولوسے غلام جیلانے ہمراہے مولوی حیدر علی رام پوری و نیز بتعلیم ایشان تکمیل
 آوردہ و فلسفہ و فقہ و اصول و بلاغت را از بلاد بعیدہ حاصل کردہ و تحصیل علم
 فتوت و تجوید زمام تعلم بدست قاری نسیم رام پوری سپردہ و آن را با انجام رسانیدہ
 و اعمال سلوکہ درویشان از برگزیدہ آفتاق حضرت حافظ ابواسحاق سج

ساکن بہیگرنتہ و دیایام تحصیل دادسیاحت دادہ و بچہ متسام درپے ہر ہنری قتادہ بعرسی
 ساگی از تہج فنون و رسیہ و غیرہ رسیہ طرف بستہ بوطن باز آمد برسم از دواج و منا کحت
 پوداخت و زان بعد بسند افادہ فنون و درس علوم نشستہ جمعے کثیر را از فنون مختلف
 بہرہ مند گردانید و تعلیم دے را طریقہ خاصہ بود کہ کچھ متعلم بے بہرہ وانی نمی ماند علماء معاصرینش
 از طرز تسلیم دے معترف بکمالش بودند بتصانیف کتر متوجہ دے شد مگر باقتراح بعض
 اصحاب بہ تسویہ اجزائے چند بعض علوم پوداختہ کہ بعضی از ان نامتسام ماندہ و برینے را
 مکمل ساختہ ہجو الوار احمدی حاشیہ قال اقول و کمرح سلم العلوم باخجام نرسیدہ و لو بالخواطر و علم
 مناظرہ باتمام رسانیدہ و ہمچنین رسائل او در فنون مختلفہ فی الملک موجود اند و انار شد و اشہر
 تلامذہ دے علماء موصوف الذیل ہستند مولوی نصر اللہ خان خوشی خوجوی و مولوے
 علی عباس چریاکوٹے و مولوی نجم الدین چریاکوٹی و مولوی عنایت رسول چریاکوٹی صاحب ترجمہ
 علیہ الرحمۃ ماہ ذی الحجہ سال دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری رخت ہستی بروضہ رضوان برست
 علیہ الرحمۃ و انظران چریاکوٹ **تصبہ ایست مردم خرد سواد اعظم گدھ پیرا بہ بای**
 موصوہ کسورہ مخلوط ہماے گفتی و یاے نشاۃ تھانہ معروف در اے مملہ مفتوحہ بانترشل لغت
تصبہ ایست بسواد اعظم گدھ سکون مشلخ عظام

قاضی محمد علی سندیلی ابن سید فتح محمد ساکن سندلیہ شاگرد امام مولانا محمد ابراہیم سندیلی
 دانشمند تہذیب الدرس و التصانیف ذکی و فہمین بود از پیشگاہ سلاطین دہلی بعدہ قضاے تصبہ
 سندلیہ غراتیاز داشت مولوی حیدر علی ابن مولانا محمد ہم از دستغنیہ شدہ حاشیہ میرزا بہ
 رسالہ و حاشیہ میرزا بہد بلا جلال و حاشیہ میرزا بہ شرح مواقع و شرح سلم العلوم و حاشیہ
 منیبہ بر شرح سلم و رسالہ فرائض حنفی از تصنیف اینق او یادگار اند و در آخر صدی دوازدهم ہجری
 رحلت فرمودہ بقصبہ سندلیہ در محن امام ہارثہ سید غلام حسین مدفن گشت طالب اللہ
شہادہ جعل الجنۃ شواہ

خواجہ اختیار الدین عمر اہری ابا و اجداد او از گبرائے خطہ اہرج بودند و بمنصب
 عمدہ داری ستغین و منصوب آخر الامر او را جنزبہ و ست داد بکلی ترک عظام دنیا و دے نمودہ

انچہ ازادارات و افغانات متعین داشت ہمہ بطور و رغبت گذاشتہ و طلب علم و طریقت
 زہد قدم صدق نہاد و در خدمت قاضی محمد سادی کہ از اساتذہ عمد و صلحا سے روزگار و مردی و
 شیخ نصیر الدین محمود بود و تحصیل علم کرد و بہ نعمت خلافت و اجازت مشرف گشت و قائل
 چہارم محرم سن ہشت صد و نہ ہجری واقع شدہ بمقام ایرج بد فون گشت علیہ الرحمہ از صلحان
 حکیم ارزانی دہلوی ناسخ محمد اکبر بن حاجی محمد مقیم در عصر فیض اثر بادشاہ تجاہ ابو المظفر
 محی الدین اورنگ زیب عالمگیر غازی طیبی حازق مرید خاندان قادریہ بود بہ مطب مرضی تالیف
 کتب طبیہ بسری برواز تصانیف او کتب ذیل مشہور اند میزان الطب حدود الامراض
 منتخب اکبری - مجربات اکبری - منقح القلوب - شرح قالوچہ - قرابادین قادری طب اکبر کہ در سال یازدہ
 صد و ہشت ہجری ترجمہ کتاب شرح اسباب و علامات تالیف نمودہ تاریخ تالیف آن در لفظ شرح اسباب
 و علامات بعد حذف اعداد حروف علت کہ چہار الف و یک واد است مؤلف موصوف خود یافت
قاضی ارتضاعلی خان گویا موی ابن مصطفی علی خان در سال یازدہ صد و نود و
 ہشت ہجری متولد شدہ بخدمت مولوی حیدر علی سندیلی علوم عقلی و نقلی اخذ کردہ و فن ادب
 از مولوی محمد ابراہیم بلگرامی آموختہ جامع شریعت و طریقت بود در سن دوازده صد و بیست
 و پنج ہجری نزد والد خود بدراس رسیدہ در آن وقت والد سے قاضی مدراس بود بعد
 وفات پدر خود ہم بران منصب ممتاز شدہ بافادہ علوم سے پرداخت بر صدر اومیس زراہ
 ملا جلال وغیرہ حواشی و تشریح نوشتہ کہ مطرح انظار علماء کرام اند لفاہیس ارتضاعلی و
 نقود الحساب و رسالہ فرائض و شرح تصدیقہ برودہ نیز از تصانیف مشہورہ سے اند و رسالہ
 دوازده صد و پنجاہ و یک ہجری وفات فرمودہ

مولوی ازہار الحق قرنی محلی ابن ملا احمد عبدالحق دہرادری عینی ملا احمد فاروقی تاشیح جہا
 بخدمت مولانا عبدالعالی بجر العلوم خواندہ بسبب روانگی مولانا موصوف جانب سلطنت
 کتب متوسطہ اکثر سے از مغولات منقول بخدمت ملا احمد حسین تحصیل نمودہ کتب
 معقول پیش ملا محمد حسن استفادہ کرد زان بعد بنا بر درس و تکمیل بہ شاہ جہان پور نزد مولانا
 بجر العلوم رفتہ از آنجا معاودت نمودہ مدتی در وطن خود لکھنؤ مدرس

معروف ماند پس بتلاش معاش لبراف راسے بریل رمانہ شد شاہ لال مرحوم اورا غنیمت
شمرده بخانه خود جایش دادند و خدمت و سے طلبہ علم براسے تدریس هجوم کردند و مسجد شاہ
مذکورہ درس میداد و از شاہ موصوف بسلسلہ نقلت بندہ بیعت کرده و از آنجا ہمراہ مولانا بجر العلوم
روانہ بہار شد و در آنجا درس بطلبہ میداد و باز واپس بوطن آمد و بکار درس مشغول ماند و بمرہفتاد
سالگی از عالم فانی ہلک جاودانی خرامید

شیخ اسحاق لاہوری ابن شیخ کاکو دانشمند تبحر و متوکل و متورع و ایم درس می گفت
جامع جمیع علوم و صوفی مشرب و ہمیشہ بحق مشغول می بود تا نغمی برسیدہ سخن نمی گفت شیخ
سعادت و شیخ منور از تلامذہ او مشہور اند سن شریفش از صد تجاوز شدہ بسال ہنصد و دو
شش ہجرت رحلت فرمود

مفتی محمد اسد اللہ آہادی ابن مفتی کریم قلی بزرگی خاندان ایشان بہ گلخان ظاہر و
ہویدا ست و دانشمند فکی و متقی باوصاف تمیدہ و اخلاق پسندیدہ آراستہ و پیراستہ بود نسبت
تلمذ بہ مولانا فضل رسول بدایونی داشت ہنگامیکہ در فتح پور مفتی عدالت بودہ فقیر جامع الاوراق
شرح عقائد نسفی و مشکوٰۃ شریف در خدمت بابرکت شان سقا خواندہ باز قاضی القضاہ تھم
اگرہ و در اخیر صدر الصدور جوینور شدہ بتاریخ یکم جمادی الاول یوم دوشنبہ سال ہنود
صد ہجری لاکہ الا انت گویان جان بجان آفرین سپردہ بجلہ چتر ساری منمحلالت جوینور
مدفون شدند طالب اللہ شراہ

مولوی اسد علی سندیلی پدروسے شیخ صادق علی از فیض آباد آمدہ مرید دربان شاہ
سندیلی شدہ ہما نجا سکونت اختیار کردہ اسد علی بقصبہ مذکور ولادت یافت از علمای وقت
کتب درسیہ با تمام رسانیدہ و تمام عمر ملازم درس و تعلیم بودہ بست و ہشتاد و بیع الثانی سال
دوازده صد و نو و ہشت ہجری روز جمعہ رحلت فرمودہ بسندیلہ مدفون گشت
مولوی اسلمی بداسی نام دوسے محمد سعید است و دانشمندی تبحر از تلامذہ ارس شد
ملک العلمای بداس بود کتاب تحفہ اثنا عشریہ مصنفہ مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی سا از
فارسی بعربی ترجمہ نمودہ کتاب سفینۃ النجات ہم از تصانیف اوست علیہ الرحمۃ

سید اسماعیل بلگرامی دانشمند متبحر بود بہ سال یازدہ صدہ شصت و چہار ہجری وفات یافتہ
 شیخ اسماعیل لاہوری از عظامہ محدثین و مفسرین بود اول کسی است کہ علم حدیث
 و تفسیر بہ لاہور آوردہ و ہزار ہا مردم در مجلس و عظمت مشرف باسلام مے شدند در سال چہار
 صد و چہل و ہشت ہجری بہ لاہور گذشت

اسماعیل عرب اناقران شیخ حسین تبریزی در میات و حکمت و طب بے نظیر بود بدرس
 شرکت مکانی با شیخ حسین داشت و طلبہ را ازین صحبت شریف ایشان ابواب فیض پرورے
 مے کشور بوجہ اثاث البیتی کہ داشت شے اورادندان شہر بعد جلال الدین
 محمد اکبر شاہ گشتند

سید اشرف سمٹانی دی راسید اشرف جہانگیر گویند اذاکا بر علماء ربانی و کمالان صاحب
 کرامت و تصرفات است در سیاحت با امیر کبیر سید علی ہمدانی قدس سرہ رفیق بود و کرامت
 بجانب ہندوستان افتاد و در حلقہ ارادت شیخ ملا مال دین در آمد و را پیش ادارات
 مقامات عالیہ کشف و کرامت حاصل بود در حقائق و توحید سخنان عالی دارد اورا مکتوبات
 است مشتمل بر تحقیقات عنبریہ و با قاضی شہاب الدین دولت آبادی معاصر بود قابل
 قاضی ازوے تحقیق بحث ایمان و نہر ہون کہ در فصوص الحکم اشارتی بدان واقع شدہ است
 کردہ بود اورین باب بوسے مکتوبے نوشت کہ در اخبار الاخیار شیخ المحدثین دہلوی نقل کردہ
 فرار سید اشرف در کچھوچھہ است نام مبارکش بلا در دفع جن بغایت موثر می ماند و اورا ملفوظاتے
 است مسمی بہ لطائف اشرفی کہ یکے از مریدان او جمع کردہ

شیخ عظیم ثانی لکنوی ابن شیخ ابوالعباس شیخ موسی بن شیخ ضیاء الدین کویانی از علمای
 نقول و دانشمند متبحر جامع بود میان علوم ظاہری و باطنی و ارادت بہ شیخ ابوالفتح جوینوری
 داشت شیخ ضیاء لکنوی و شیخ سعد الدین خیر آبادی از ارشد تلامذہ ویند و با شیخ سعد
 کند درے فراز معاشرت و محنتی تام داشت گویند وے رادر علم فقہ مرتبہ بلند و پایہ
 ارجمند بود در تقریر مسئلہ فقیہہ بیانے صافے و تقریرے صافے کرد وے رادر علم فقہ رسائل
 متعددہ اند شیخ ضیاء الدین اب الجودی در عمد ہلاکو خان از کریان بہ ہندوستان آمدہ

جست ملاقات شاہ سمرقندی بہ لکھنور سیدہ وہ بہ سبب علاقہ محبت او شان دران بلکہ وطن
انتخاب کرد شیخ اعظم ثانی سے عقب ذیل گزاشتہ وفات یافتہ سال وفاتش معلوم نہ شد
۱۔ شیخ محمد عرف شیخ قاضی سید شیخ احمد فیاض سید شیخ نصیر الدین اولاد ہر یکے از انہا در لکھنور
دیوہ و نام موجود اند

مولوی اہمام اللہ سندیلی ابن مولوی سید فتح اللہ بن سید شاہ غلام علاء الدین مخدوم
زادہ سندیلہ اکتساب علوم متداولہ از والد خود و مولوی عبد اللہ و مولوی احمد بخش سندیلیان
مولوی انوار الحق و مولوی سراج الحق لکھنویان و علم طب از حکیم مرزا محمد علی لکھنوی طبیب
شاہی کردہ احسان حسین خان و مظفر حسین خان فرزند ان سبحان علی خان کبیرہ و مولوی
محمد علی خان لکھنوی از تلامذہ صاحب ترجمہ ہوند بجز شری مختصر بر میزان معرفت تالیفے از
یافتہ نشد بمقام نان پارہ ضلع بہرائچ وقتیکہ ملازم راجہ نور علی خان بود ازین جہان بی میان
رحمت ہستی بر بستہ ہما نجا دفون گشت علیہ الرحمۃ و الغفران

مولوی اکبر علی سندیلی ابن مولانا محمد اللہ سندیلی شارح سلم العلوم و برادر کلان مولوی
حیدر علی سندیلی اکتساب علوم ظاہر از والد ماجد خود نمودہ عالم بجز بود مگر مدرس و تدریس
بوجہ اذکار داور ادویہ نشینی اتفقائے نے کرد او مرید شاہ قدرت اللہ مرحوم صفی پوری بود
و شرح بیط بر حرب البحر از تصانیف شریفہ او یادگار روزگار است تاریخ بست و
ہفتم شعبان سال دوازده صد و بست خاہ بست و پنج ہجری ازین در قانی بعالم جاودانی
شافت و بمقام بر قدیم صاحبان سندیلہ واقع موسی پور بجاکش سپردند علیہ رضوان اللہ علیہ الاکبر
مولوی آل حسن قنوجی ابن اولاد علی از سادات حسینی بخاری بلکہ قنوج در سال
دوازده صد و دہ ہجری متولد شدہ اولاً علوم درسیہ از مولوی عبد الباسط قنوجی تحصیل کردہ
پس بہ لکھنور رفتہ بخدمت علماء آنجا مثل مولوی محمد نور وغیرہ مستفید گشت و در سال
دوازده صد و سی و ہجری بدہلی رفتہ بکرا تلامذہ مولانا عبد العزیز و مولانا رفیع الدین منسلک
شدہ اجازت کتب تفسیر حدیث ہست آورد مرید و خلیفہ سید احمد مجاہد بریلوی و
شریک جماد پادی بونہر عزیزش بدرس و افادہ و موعظہ بسر برہہ موافقتش زبان ہندی

و فارسی و عربی بسیار انداز انجملہ راہ سنت و ہدایۃ المؤمنین و نور الوفا من مرآة الصفا و رسالہ در معنی کلمہ طیبہ و رسالہ توحید و رسالہ آداب تذکیر و رسالہ آداب بیعت و رسالہ الاختصاص فی الحدود و الفصاح و تقویۃ الیقین نے روغنائیہ مشکوٰۃ و غیرہ از مؤلفات مفیدہ دی اند سال دو از وہ صد و پنجاہ و سہ ہجری رحلت فرمود تاریخ وفاتش در سات ہجری یافتہ اند اور اعقاب او مولوی سید صدیق حسن خان بہادر زوج ثانی رئیس بھوپال اند فکر شان در حرف صا و بیاید الشاء اللہ تعالیٰ

مولانا آکے داد جو پوری از اکابر علماء جو پور بیک واسطہ شاگرد قاضی شہاب الدین دولت آبادی و مرید حاجی جلد شہ مانگ پوری بود عمیر عزیزش در افادہ علوم و تصانیف صرف کردہ در تحریر و تقریر و تنقیح مطالب علمی قدرتے تمام و خطی وافر داشت تصانیف عمدہ و معتبرہ دارد از انجملہ شرح ہایہ و رفقہ بچند مجلدات ضخیمہ و شرح بزودے و حاشیہ بر حاشیہ ہندی و حاشیہ تفسیر مدارک انویادگار روزگار اند شیخ عبدالحق محدث دہلوی دماخبارالاخبار نقل کردہ کہ شیخ حسن بن طاہر و مولانا آکے داد صاحب ترجمہ و رسوک طریق علم رفیق یکدگیری بودند در میان ایشان مودتے عظیم بود چون شیخ حسن ابن طاہر در سلسلہ ساجی حامد شہ مانگ پوری و رآمد مولانا آکے داد گفت کہ میان حسن شما حرت طالب علمان برباد داد دیدی فرمود شما نیز لقمی بخدمت ایشان برسید امتحان کنید تا ما را معذور دارید روند بگریزدہ پار قصد ملازمت راجی حامد شہ کردند مولانا آکے داد مسئلہ چند از ہایہ و بزودی کہ بسمت اشکال موسوم بودند تصور کردہ باخو راست کرد چون بخدمت سید سپندی رحمۃ اللہ علیہ بہان عسادت خود از سر گذشت احوال خود حکایت کرد کہ رفع اشکال مولانا آکے داد اند گروید پس مولانا نیز مریدوی شد و بسوک طریق مجاہدہ در ریاضت مشغول گشت و در سال نہصد و سی و دو ہجری وفات یافتہ نور اللہ مرقدہ

میان آکے داد لکھنوی مولوی جلد نقاد رہا یونی در منتخب التاریخ تحریر سنہ مودہ کہ میان آکے داد از دشمنان مستعد صاحب نصرت بود طبعی دقادداشت و ذہین نقاد و رفقہ حاصل فقہ و عربیت نظرش نہ بود در نحو رسالہ موسومہ قطبی بایراد مثال در عبارت کو شستہ

از تصنیفات او دو چیز غریب دیدیم اول رسالہ کہ از طول چہار وہ سطر و از عرض نیز همان قدر
سطور بجدول نوشتہ بودند و احکام و مسائل چہار وہ علوم ازین استخراج سے یافت دوم رسالہ
قبطون نام پر پنج مقالہ کہ عبارتیں بردش مقامات حریری داشت و تصنیفات دیگر ہم دارد اتقی
لمنصاحا حال و فالتش جانی یافتہ نشد

مولانا آکھ داد سلطانپوری اصل ہی از قریہ نبودہ توابع سندیلہ است تلمذ نزد عبد اللہ
مخدوم الملک نمودہ بشرفت حسب و نسب ممتاز از اعظم علماء و اکابر فقرا ہی ہند بود در عہد اکبر پادشا
چند گاہ بصدارت صوبہ پنجاب بعدہ بقضائے آکھ آباد منصوب گردید و بجزو سے معاش ک
داشت قانع بود اور تصانیف بسیار است کتاب کشف الغمہ و منهاج الدین از تالیفات
وسے مشہور اند در سال یکزار و شش ہجری رحلت کرد طاب اللہ تعالیٰ لہ شراہ۔

مولانا آکھ داد لنگر خانی لاہوری نسب بہ محلہ لنگر خان از محلات لاہور در اکثر علوم
تداولہ ماہر و تبحر پورہ تشریح و توریح و تقوی و صلاح بغایت داشت و بیوستہ بدرس مشغول
سے بود ہرگز بخانہ آرباب دنیا نرفتہ و از ملک زمانہ حاجتی نخواستہ و مدد معاش نکرنتہ فقرا شدہ

مولانا آکھ داد امر وہی ہلا مستعد و خوش طبع شیرین سخن عوش صحبت ندیم پیشہ بود مطابق
بمع داشت در ملازمت اکبر پادشاہ در سلک سپاہیان انتظام یافتہ در سال نہصد و نو ہجری
در لواحق سیالکوٹ و دیعت حیات سپردہ بنواح امر وہیہ مد فون گشت نور اللہ مرشدہ

شیخ اللہ یار خیر آبادی از علمائے شہر بود و ابتدای احوال سالما بدرس و افادہ گذر نہ
بسیار دانشمندان صاحب کمال از دو دارث ماندہ اند آخر الامر بالکل رجماع بطریقہ صوفیہ نمودہ
خدا ارشاد از شیخ صفی خلیفہ شیخ سعد الدین حاصل کرد ذوق سماع و حالت وجد بر و غالب آمد

قدم انابواب اہل دنیا کونواہ گردانید تا اینکہ استماع طیافت کے ہم قبول نکرد سے
در سال نہصد و نو دوسہ ہجری وفات یافتہ نور اللہ مرشد

حکیم امام بخش نامش احمد اللہ ساکن قصبہ کیرت پور ماہر علوم عقلی و نقلی طبیب حافی
از تلامذہ حکیم محمد اسحاق دہلوی ملازم راہہ کلیت را کے ماہر امام نواب آصف الدولہ بہادر
رئیس ملک اودہ بود کتاب آداب الاطباء و سر حش موسوم بمعرکہ الاراہر و بزبان عربی

در سال خلاصۃ الطب در بیان ستم ضروریہ بزبان فارسی از تصانیف اوست والد ماجد
مسودا و ساق حکیم شیر علی مرحوم نسبت تلمذ بوسے دارند سال وفاتش بدریافت نرسید

علینا رحمۃمہ والفقرا

حافظ امان اللہ بنارسی ابن نور اللہ ابن حسین بنارسی حافظ قرآن مجید جامع معقول و
منقول حاوی فروع و اصول در عمد اورنگ زیب عالمگیر عمدہ صدارت لکھنؤ کامیاب بود
در سن یازده صدوسی و سہ ہجری بمقام بنارس وفات یافتہ ہمدرا بخاندن مشد کتب
مرقومہ ذیل از تصانیف او یادگار ماند مفسر و اصول فقہ بحکم الاصول مشرح مفسر مذکور و
حواشی بر تفسیر پیمانوی و عہدی و تلویح و عاشیہ قدیمہ و شرح موافق و حکمت العین و شرح
حقایق روانی و رشیدیہ و ہر سباحۃ میر باقر علی استرآبادی و ملا محمود جہنپوری در مسئلہ
حدوث دہری محاکمہ تحریر کردہ و با قاضی محب اللہ بنارسی مصنف سلم العلوم ہنگامیکہ
ملا محب اللہ قاضی لکھنؤ بودند مگر علم میباشست

شیخ امان اللہ پانی پتی نامش عبد الملک بن عبدالغفور از علمای صوفیہ موصوفین
شاگرد شیخ مودود لاری و مرید شیخ محمد حسن بن شیخ حسن ابن طاہر جہنپوری بود اوراد و علم
توحید و تصوف کتب و رسائل بسیار اندازان جلد رسالہ موسومہ اثبات الاحدیہ و شرح
لایحجامی قدس سرہ السامی از تصانیف اوست تاریخ دوازدهم بیج الآخر سال ہنصد و
پنجاہ و ہفت ہجری ازین دار فنا بقاشقاقت مدفنش پانی پت ہست سنی اللہ شراہ
مولوی امان اللہ دہلوی ابن مولوی خیر الدین عالم فاضل و متوجع کامل در صنفسن
و علوم در سبب فراغت یافتہ محسود اقران گشت در حسن اخلاق و عموم اشفاق آشنا و بیگانہ نزدیک
ساوی بودند تصانیف رائفہ و تالیف فائزہ او یادگار اند امیر الامران نواب خان و ودان خان
وزیر محمد شاہ بادشاہ دہلی بوسے خلوصی داشت و از حضور بادشاہ بہ منصب شیخ الاسلام
سر بلندی یافتہ در جنگ تادہ شاہ و رانی ہمازہ صد و پنجاہ و یک ہجری مقتول شد
مولوی امان علی احمد آبادی خلف حکیم شیر علی متوطن احمد آباد نارہ و برادر کلان
مؤلف کتاب علوم متعارفہ اولاً مختصرات از مولوی ثابت علی ساکن بہکام ضلع آٹہ آباد

خواندہ و کتب مطولات پیش مولوی محمد سعید رام پوری داماد مفتی سید شرف الدین گذرانیدند و
علم طب از والد ماجد خود اکتساب نمودند و در معارف و فنون و آثارشان بود حسب الطلب ہمارا
بشاکہ سنگہ دربان رعای ریوان از فتح پور آئندہ بتاریخ بست و چہارم بیج الاول سال دوازده
صد و نجاہ و ہفت ہجری بمنصب طبابت بمشاہدہ یک صد و بست روپیہ ملازم شدند
و مان وقت مسلمانان سکنہ خاص ریوان و مضافات آن بہ لاطمی و صحبت ہنوو و مانند آن ہا
از پابندی صوم و صلوٰۃ بہر حال دور بودند بلکہ بر سنے ہاسماے ہنوو موسوم بودند بہین وقت عدم
شان بسیاری از مسلمانان پابند صوم و صلوٰۃ بنجگاہ شدند از عوام مرضی پہنچی گرفتند و از نزدیک
کے دادند پانزدہم غوال روز شنبہ وقت عصر بمقام احمد آباد تارہ سال دوازده صد و نجاہ و
ہشت ہجری بخدمت مولانا عبدالہادی فتح پوری خلیفہ رفیع الدین عرف مولوی ذوالفقار علی
بیعت بسلسلہ قادریہ و نقشبندیہ مجددیہ کردہ خلافت ہر دو سلسلہ حاصل نمودند و اکثر مردم
این دیار را بکافتہ ارادت خود آوردند ہمیشہ ذی الحجہ روز جمعہ سال دوازده صد و ہفتاد
و دو ہجری انتظام پرست کل ریاست سبر و گردیدہ و تاحیات بر عمدہ منتظم پرست مقرر
مانند بتاریخ بست و چہارم بیج الاول سال دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری بمقام
ریوان رحلت فرمودہ ہم در آنجا مدفون شدند حکیم ابو خان دہلوی تاریخ فوٹوش چین بنظم
آوردہ سے صدانسوس حضرت امان خلی بک بہت شدند از جان متقل بکون سال رحلت
چہ گویم بتو سہ ہوش رفت از غم در دول **بناصیانیف** شہزی بہجہ خورشید
بنیان آردو حسن البیان نے تفسیر الالبان موصع البدعات تیسرا لعیبر نے تراکیب
الاکاسیر رسالہ لذع الکلب در رسالہ خواص سور قرآنی بنظم آردو فارسی ترجمہ منظوم چہل
حرفہ روا الوثیقہ در مذہب نصاری عجائب التماہیر نے علاج البواسیر والنواسیر

مہرات مشین - قرابادین مشین نامتوم

مولانا حاجی امداد اللہ سلمہ اللہ ساکن **تختہ پھول** جامع علوم ظاہر و باطن بیعت و
خلافت سلاسل چشتیہ صابریہ قدوسیہ و چشتیہ نظامیہ قدوسیہ و قادریہ قدوسیہ و نقشبندیہ
مجددیہ قدوسیہ و سہروردیہ قدوسیہ و کبرویہ قدوسیہ از جناب فیض مآب قبلہ حقیقت

و کعبہ معرفت حضرت میان جیو شاہ نور محمد جہانوی دارند جسے از علماء اعلام پچھو مولوی رشید احمد
 انگلوہی و مولوی محمد قاسم نانوتوی و مولانا مرشدنا حافظ حاجی محمد حسین محب اللہی العمسری
 الاکہ آبادی بجلقہ اراوت حضرت ایشان در آمدند و ہر اولی خود با فیضیاب شدند چنانچہ
 حضرت ایشان در ضیاء القلوب تحت وصایا سے خود ارشاد فرمودہ اند و نیز ہر کس کہ ازین فقیر
 محبت و عقیدت و ارادت وارد مولوی رشید احمد و مولوی محمد قاسم را کہ چار معراج کمالات
 علوم ظاہری و باطنی اند بچاہے من فقیر بلکہ بدارج فوق ازین شمارند اگرچہ بظاہر معالہ
 برعکس شد کہ ایشان بچاہے من دین بقام ایشان شدم و محبت ایشان را غنیمت دانند
 کہ این چنین کسان دین زمان نایاب اند و از خدمت ایشان فیضیاب بودہ باشند
 فقط محق کہ قات ستودہ صفات حضرت ایشان نے زمانہ نایاب و گار سلف است بزمانہ قدر
 بعد حصول برات خود از غمضہ بہ مکہ معظمہ ہجرت مند بودہ مقیم اند یا برکت آثار و مرجع صفار
 و کبار اند و ہوارہ بحرم شریف درس شنوی مولانا روم سے و ہند غذا سے روح و ضیاء القلوب
 و تحفۃ العشاق و جہاد اکبر و ارشاد مرشد دور و غمناک از تصانیف حضرت ایشان
 مشہور اند مولوی محمد یعقوب نانوتوی و حافظ محمد یوسف تھانوی و مولوی کرامت علی انہالوی
 و مولوی محمد ابراہیم جوادری از علما سے مجاز حضرت ایشانند فقیر حقیر مسود اوراق نیز ہر سوسو شکر
 مولانا مرشدنا حافظ محمد حسین الہ آبادی بزمہ خدمتہ خدام حضرت ایشان در آمدہ اجازت
 و بیعت بہر سلسل یافتہ اللہم و فقنہ لما تحب و ترضہ و اجعل آخر منے
 خیر من الاولے

مولوی امیر الدین علی ایٹھوی ہر گاہ کہ فرما ہنود مسجد عالمگیری واقع ہنومان گدھی شعلقہ
 اودہ را کہ از معابد شہیرہ ہنود دست شیبہ کونہ دمان موکہ شاہ غلام حسین بہ تمیبت
 اسلام تاریخ سیزدہم ذیقعدہ سال ہفتاد و یکم بعد صدی دوازدهم ہجری شہید گردید مولوی
 امیر الدین علی مرحوم بہت انتقام خون شاہ غلام حسین و جہاد و حق باطلہ بہر گمان
 ہنومان گدھی پے سپرد جسے کثیر از غازیان جان سپارد دست بدستش دادند علما سے سنی
 و شیعہ بہ پس و پیش افتادند کہے بفقدان شما لظرفیت جہاد لب کشادہ دیگرے

شرط امامت پیش نہادہ واجد علی شاہ فرمان روائی لکھنؤ وعدہ تصفیہ منازعت سے کروان بجانب
 رزیڈنٹ جت اسدو قتال وجدال قدغن شدید بشاہ وزیر ستر دورین قیل وقال چندی
 توقف رو نمود چون بمقابلہ دولت مند ان بنود قطع امید رو نمود امیر المجاہدین غم بالجزم بسوسے
 مقصود کردہ روانہ شد بارلو فرنگی افسر فوج فرمان رواے لکھنؤ بحکم حاکم وقت سدہ شدہ
 بمقام شجاع گنج فوج بارلو فازیان را محاصرہ کردہ از طرفین نوبت بمقابلہ رسیدہ بتاریخ
 بست و ششم صفر روز چہار شنبہ سال ہفتاد و دوم از صدی سیزدہم ہجری امیر المجاہدین شہادت
 شہادت چشمیدہ بروضہ رضوان شتافت شکر اللہ سعیدہ در عین معرکہ بعض بارادت مندان
 ادعویٰ کردند کہ اکنون موقع دیگرگون است اگر فرمایید شمارا بجاسے محفوظ بریم بجوابش بی ساختہ
 از زبان حق ترجمانش این مصرعہ برآمد غم سر میدان کفن بردوش دارم طالبان تاریخ بعد
 شہادتش چون غور کردہ اعداد مصرعہ برجستہ مطابق سال شہادت برآمد منشی ظہیر الدین خلف
 منشی مسعود بلگرامی تظہیر آن کردہ وہو ہذا قطعہ بتاریخ شہیدان کفن پوشش بہ
 چه حاجت تا سنش من برنگارم کہ خود فرمود آن میر شہیدان بہ سر میدان کفن بردوش دارم
 مولوی امین اللہ فرنگی محلی ابن مولوی محمد کبر ابن مفتی ابوالرحم ابن مفتی محمد یعقوب
 حاکم و فاضل درس بطلبہ میدادیک پسر سہمی مولوی عبد الحلیم گذاشتہ بتاریخ بست و نهم
 جمادی الثانی سال دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری بعارضہ دق جہان گذران را پدر و نمود
 مولوی اوصالدین بلگرامی عالم و حید العصر و فرید الدہرور علم ادب و اللغات عرب
 تلمیذ شیخ احمد عرب منی شروانی مؤلف لغت الیمن بود از تصانیف او کتاب لغات اللغات است
 کہ در ان زبان اردو سے ہندوستانی را کہ مرکب از فارسی و عربی و ترکی و ہندی است اصل
 لغت قرار دادہ عربی و فارسی آن را بیان کردہ الحق ایجاد سے نمودہ کہ پیش از ان ہجو کتابے
 از کمن عدم بنصہ وجود شاید جلوہ گر شدہ باشد تمام آن بعہد محمد علی شاہ بادشاہ اودہ تاریخ
 ہفتم رجب سال دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری بظہور چوستہ سال وغات صاحب ترجمہ
 معلوم نگردید شکر اللہ سعیدہ

اور میں گوالیار می دانشمندی سنا کرد مجادل در عہد اکبر بادشاہ بود و در دوسے

اصول و فروع بے نظیر روزگار وجودت طبع بمشائے داشتت کہ در وقت بحث چون کار بنقل سے افتاد صفحہ صفحہ و ورق ورق عبارت را بیاد سے خواند و سے گفت کہ این عبارت فلان کتاب است در اینجا بہ بینید و خصم را الزام سے داد چون تفصیل سے کر دند اثر سے اذان در کتاب سے یافتند

حرف الباء الموحده

مولانا بدرالدین اسحاق دہلوی ابن علی بن اسحاق دہلوی در اوائل حال بیہی حاصل علم سے کر دند و طلبہ علوم بخوش طبعی وحدت ذہن ممتاز بود بعد اتمام تحصیل علوم مروجہ متوجہ بخارا شدہ باجوہ سن رسیدہ آوازہ کمال حضرت شیخ فریدالدین گنج شکر شنیدہ مشتاق خدمت او شدہ بلازنتش رسید شیخ چون اوراق قابل دیدنجاو سے و داماد سے خود مخصوص گردانید و خرقہ خلافت بخشید وی را رسالہ ایست سہمی با سراسر اولیاء کہ در ان ملفوظات گنج شکر جمع کردہ دور علم تصریف کتاب سے نظم کردہ و غایت تجرد نصاحت را در اینجا کار فرمودہ قہرش در صحن مسجد جامع قدیم احمدیہن است

شیخ بدہ بہاری دانشمندی راسخ و طبیعی حادق بود کہ شیر شاہ سورا ز غایت اعتقاد کشف پیش پای او می نمود وی پیر شاد قاضی شہاب الدین دولت آبادی شرعی معتبر ہوشیار مولوی برہان الدین ساکن دیوہ دانشمند فقیہ و محدث کہ ظاہر و باطنش بصلاح و تقوی آماستہ بود تمام عمر خود بتذکرہ موعظہ خطائق بسر بردہ ہزار ہا مردم ہدایت و ارشاد کسب عادات نیکو غیر مشرک را ترک کردند و براہ راست آمدند از تصانیف او چند رسائل کہ بنظر مسوا و اراق گذشتند ہمہ مفید و بزیل مذکور اند مولف در ایام صبی از دیباچہ پراوارش مشرف شدہ بود مثال مبارک وی ہنوز کہ بہ شخصت دیک سال رسیدیم از خیالم نرفتہ تصانیف تاریخ بست و نهم ربیع الثانی روز سہ شنبہ سال و دوازده صد و چہل ہجری مباحثہ بمسائل مختلف فیہا در میان علماء دہلی واقع شدہ سرگروہ فریق اول عامی السنۃ مولانا رشید الدین خان و سرخیل فریق ثانی ماسی الہدۃ مولانا عبدالحی بودند چون مباحثہ باختتام و تقریر تحریری ہر دو فریق بنظر صاحب ترجمہ در آمد و سے رحمۃ اللہ علیہ رسالہ بطور محاکمہ

تحریر فرمودہ کہ برسالہ محاکمہ مشہور و قابل دیدہ است۔ رسالہ تحقیق اللوزان بکارت مد صدقہ و زکوٰۃ و ہم
 بسال دوازده صد و چهل و ہفت نوشتہ۔ رسالہ احکام عید الفطر و رسالہ احکام عید الاضحی
 حسب استدعاے بعض صلحاے احمدآباد نامہ و رسال دوازده صد و پنجاہ ہجری تحریر کردہ۔
 رسالہ نکاح۔ رسالہ منع اشارہ تشہد۔ رسالہ نذر و ذبیحہ۔ رسالہ تحقیق ربوا و ربح رسالہ
 کفارہ میت۔ از تصانیف و سے اندر رحمۃ اللہ علیہ و علی ہلالہ

شیخ برہان الدین نسفی دانشمندے کامل ہوا اگر شاگردے بخدمت او آمدے
 تا چیزی بخواند او گفتی کہ اول برین سہ شرط بکن تا چیزی تمابیا موزم ازان جملہ شرط اول اینست
 کہ طعام یک وقت خوری تا وعاسے علم خالی ماند دوم آنکہ تاغذ نہ کنی اگر یک روز تاغذ کنی دوم
 روز ترا سبق نگویم سوم آنکہ چون مراد را ہی پیش آئی ہمین کہ سلام کنی زود بگذری دست
 دیا افتادن و تعظیم زیادت در میان راہ نہ کنی

شیخ برہان الدین محمود بلخی بن ابی الخیر سعد البلیغ رح انا کا بر علمے وقت سلطان
 غیاث الدین بلبن متصف ہو فور علم و دانش و وجود و سماع جامع بود میان علوم شریعت و طریقت
 در عمدہ صبی بہ صحبت مولانا برہان الدین مرغینانی صاحب ہدایہ رسیدہ و بشارت
 علم یافتہ بسال ہشت صد و ہشتاد و ہفت ہجری وفات یافتہ قبرش جانب شرعے جوہی
 واقع دہلی است کہ آن را تحتہ گویند مردم آن دیار خاک قبرش با اعتقاد فتح باب علم اطفال بنا
 سے خوانند رحمۃ اللہ علیہ

بہاء الدین زکریا ملتانی خلیفہ شیخ شہاب الدین سہروردی نام تائیش زکریا کنیت
 سے ابو محمد لقبش بہاء الدین قرظی بالاسدی ثم الملتانی شیخ الاسلام و انا کا بر اولیائے ہند
 صاحب کلیات ظاہرہ و مقامات باہرہ جامع بود بعلوم ظاہری و باطنی از بغداد کلتان شرف
 و سدوم اندانی فرمودہ اکابران بلدہ برو سے حسد ہرند و کاسہ بہانہ شیر خدقش فرستادند
 شیر پائنگہ دین شہر گجایش دیگر سے نیست شیخ الاسلام این معنی را در یافتہ
 کلی بر شیر کاسہ نہادہ پیش آن جماعہ فرستاد مومی بر آنکہ دین شہر جاے ناچو گل بر سر خواہد بود
 اکابر کلتان از حسن لطافتش حیران ماندند و از اغنیاسے شاکر بودہ وی را تصانیف عدیدہ

خاصہ بعلم سلوک ہستند تاریخ ہفتہ صفر سال ششصد و شصت و یک ہجری رحلت فرمودہ

مقدس بلقان است رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلام

شیخ بہار الدین مفتی اگرہ بغایت مدوی بزرگ عالم و عامل و عمر و متبرک و متہین بود
دور سخاوت و اعانت مسلمانان یگانہ عصر از اولاد شیخ الاسلام بہار الدین زکریا در سال ہفتصد و
شصت و شش ہجری وفات یافت تمذہ اللہ بقرانہ

شیخ بہکھاری کاکوری تامل نظام الدین ابن امیر سیف الدین است بسال شصت

صد و نو ہجری ولادت یافت جامع علوم ظاہر و باطن بود در علوم ظاہریہ مولانا ضیاء الدین
مدنی محدث و قاضی عبداللطیف ہرانی نسبت تلمذ داشت و در اوائل کتب درسیہ

متعارفہ از والد خود تحصیل کردہ و در کتاب علم باطن درید سید ابراہیم اچھی است کہ

بیرہ سید عبدالرزاق ابن غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی بود کتاب منہج و اصول حدیث

و معارف در تصوف و ترجمہ رسالہ ملہمات قادری مصنف سید عبدالرزاق از تصانیف

شریفہ او یادگار اند بمرود و یک سال بسال نصد و ہشتاد و یک ہجری وفات

یافتہ در قصبہ کاکوری مدفون شد جملہ مخدوم نادگان کاکوری از اولاد اجداد ہستند

از ان جملہ شاہ محمد کاظم شاہ تلاب علی ندس اللہ سر ہما شہرہ آفاق بودند و مولوی

محمد حسن نیز از اولاد دیند کہ در نظم و ستر نظیر خود ندارند قصائد نعتیہ و ستر پایے رسول اکرم صلعم و

شعری صبح تجلی در میلاد مبارک وغیرہ اند کہ از بسیار و شتی نمونہ از خردار تصنیف

بدیع اوشان است سلمہ اللہ تعالیٰ

شیخ بہکھاری جونپوری ابن شیخ آکہ داد جونپوری یکی از علمائے فحول عمد دولت

سلطان سکندر لودی بود منقول است کہ سلطان روزی علمائے دیار خویش را جمع کردہ بیک

جانب شیخ عبداللہ تلبنی و شیخ عزیز اللہ تلبنی و جانب دیگر شیخ آکہ داد جونپوری و پسرش

شیخ بہکھاری را در بحث معارض ساختہ آخر چنان معلوم شد کہ آن دو بزرگوار وہ تقریر داین

دو عزیز و تحمید فائق اند اللہ اعلم

شیخ بہلول دہلوی علم حدیث را خوب ورزیدہ در صحبت اہل فقر و فقار سیدہ

باہل دنیا کار سے نمائست در عمد اکبر شاہ باقاوہ و افاضہ طلب مشغول بود
شاہ بہلول جالندہری عالم عامل و فاضل کامل شاگرد سید عبدالرشید وضع قلندراتہ
 داشت مرید شاہ بھیکہ چشتی لاہوری بود و کتاب بعلوم مختلف تصنیف کردہ انانجلہ فوائد الاسرار
 و شرح دیوان حافظ شیراز و احوال نامہ از مصنفات اوست در سال یک ہزار و یک صد و
 ہفتاد و چہرہ سہارے علیین شد نور اللہ مرقدہ

شیخ بہار لکھنوی ابن محمد شریف از اولاد شیخ سعد اللہ کنوری فرزند جامع بود میان
 شریعت و طریقت اول فطرت بر نشاء تقوی و صلاح برآمد و بر عصمت ذاتی نشود نمایانست
 بعد تحصیل علوم دینی بہ تہذیب اخلاق و تبدیل صفات موفقی شدہ از زہاد و وقت گردید سن و
 سر و سترک بود با فادہ علم اشتغال داشت و افضل ترین اعمالش این بود کہ کتب بسیار
 جمع کردہ و تصحیح فرمودہ و مشکلات آن را چنان حل نمودہ کہ ہر کرا ادنیٰ مناسبتی با شد
 نظر در کتاب او کافی بود حاجت اوستا نداشت و با وجود این لطافت کتب و سہ او در یاد
 طلبہ مشہور وقت بود سال فوتش بدریافت نرسید شکر اللہ سعیدہ

علامہ میکس غزنوی یکی تخلص می کرد و فوراً فضائل و عنون کمالات اوصاف و اشتم
 و زیارت حرین شریفین رسیدہ ہند و ستان آمد یعنی کتب احادیث مثل مشکوٰۃ المصابیح و در
 عرب و شمال النبی عم بہ میر رضی شریفی وغیرہ گذرانیدہ بجز استیلائے ضعف پیرے متوجہ
 وطن ہاوت غزنین شدہ بنزل پشاور ندای از ہی از پیک اجل شنیدہ در سال نہ صد و ہفتاد و
 دستہ ہجرتی بجوار رحمت ایزدی پیوست

پیر محمد شروانی ملا خوش فہم اعلیٰ ادراک بود مجلسی شگفتہ داشت از شروان بقندہار
 خدمت خانخانان بہم خان آمدہ نشود نمایانست و بعد از فتح ہند خطاب خاصے بعدہ
 خطاب ناصر الملکی یافتہ در ملک نالوہ باب زہرا غرق شدہ ہلاک گشت

شیخ پیر محمد لکھنوی دانشمندی بود بعلوم ظاہری و باطنی صاحب التصانیف الراقیہ
 و التالیفات اللائقہ آبابی کراش از سادات مند یا ہون سواد چون چور بودند کتب در سیم
 در چون چور و حرین شریفین و در ہلی و اجمیر و قنوج تحصیل کردہ بہ لکھنؤ آمدہ مدتی بمقام شاہ

یہاں قدس سرہ بودہ ریاضات و مجاہدات می کشید و فاتحہ بعد فراغ بخیرت مولو سے قاضی
 عبد القادر لکھنوی خواندہ در باطن از روح پر فتوح حضرت شاہ مینا اداہم اللہ فیضہ فینا تربیت
 سے یافت بعدہ بخیرت شاہ عبد اللہ سیاح چشتی بیوست دور بقیہ اولی بہمت ارادت و خلافت
 سے کامیاب شد و اجازت سکونت لکھنؤ یافت و حسب وصیت پیر خود مدام بدرس افادہ
 علوم مشغول بود سے ایچہ از فتوحات یافتے براہ خدا صرف سے کردی و بحسب تقویت
 یک روزہ برای خود نگزشتی اکثر سے از علماء سے نامہ ارفا تھ فرارغ اند خواندند بعد وفاتش کہ در سال
 ہشتادم از صد سے یا نہ ہم ہو قوع آمدہ شیخ محمد آفاق کہ سر حلقہ مریدان سے بود بجا پیش منصوب گردید
 مرقد شیخ پیر محمد بر بلندی لب دریا سے گوشتی در شہر لکھنؤ زیارت گاہ است وہ پٹیلہ شاہ
 پیر محمد شہرت دارد

حرف التار المثناة

شیخ تاج الدین دہلوی ولد شیخ زکریا احمد دہنی دہلوی از علمای عمدا کبر شاہے شاگرد
 رشید شیخ امان پانی تھی بود از تصانیف او شرح لؤلؤ و شرح نوامیہ الارواح است گویند و سے
 ہم باعث بر رفتن اقتاد اکبر شاہ بود
مولوی ترازب علی لکھنوی ابن شیخ شجاعت علی بن مفتی فقیہ الدین بن مفتی محمد دولت
 بن مفتی ابوالبرکات مصنف فتاوی جامع البرکات نامش رکن الدین محمد و کنیت وی ابوالبرکات
 ست سلسلہ نسبش بہ مصعب بن زبیر سے پیوند و بزرگانیش با سندنہ دہلی اندور سال
 دوازدہ صد و سیزدہ ہجری تولد یافتہ لفظ بر خوردار مادہ تاریخ ولادت اوست آنحضرت وی
 خدمت مولوی سید محمد کھنوی و مولوی محمد اسمعیل لندی و مولوی مظہر علی لکھنوی و مولوی
 ظہور اللہ لکھنوی اکتساب علوم نمودہ فائق الاقران گشت دبیرس و افادہ طلبہ عمہر خود
 بسرودہ تاریخ دوازدہم صفر سال دوازدہ صد و ہشتاد و یک ہجری بمقام قصبہ
 محمد آباد ضلع اعظم گڑھ رحلت فرمودہ ہمدرا بخاند فون شد و لفظ فارغ مادہ فوت او یافتہ اند
 اورا تصانیف بسیار اند از ان جملہ بر سنے بذیل مذکور سے شوندر شمس الضعی نا زوالہ الدجی
 التکریم العلی للواد المد سے ساقراضۃ الغالبہ مصفاة الاذہان سے تحقیق البیان -

العشرۃ الکاملۃ منیہ مصفاة الاذہان۔ التحقیقات البدیۃ الشوکیۃ فی توہین المفوات السعدیۃ۔
 التحقیقات الزکیۃ فی التوہمات السعدیۃ۔ حاشیہ شرح ملا سہ جامی ناتمام۔ انزالہ العنصل عن
 اشعار المطول۔ التزییح الجلی فی مسائل لمرور امام المصلی۔ بقول الصواب فی مسائل الخضاب
 العجالة الدقیقۃ فی مسائل الحقیقۃ۔ سبیل النجاح الی تحصیل الفلاح۔ التعلیق المرضی علی
 شرح القاضی۔ التعلیق الاحسن علی شرح ملا حسن۔ حاشیہ شرح سلم مولوی محمد شہد سندی۔
 شوکہ الحاشی لا زلزالہ الفواشی حاشیہ صدر الحجۃ الروایات فی اہوجۃ الواقعات ناتمام۔ المجلدین
 علی الجلائین ناتمام۔ شرح فارسی تصدیہ بردہ۔ ترجمہ فارسی تصدیہ سنترانی تحصیل الحجۃ۔
 باآداب العمیرہ۔ شرح فارسی تحصیل الحجۃ۔ مسالک السداد فی مسائل الافسار۔
 ہدایۃ الامام فی آداب الاحرام۔ تحصیل التخصیص بآداب التمتع۔ الفوز المبین بآداب البلد اللایین ہر دو
 ناتمام اند۔ مواد القرب فی آداب الاکل والشرب۔ دیکر المناہج فی آداب المعی و
 الشوارب۔ شرح شمس بازغہ ناتمام۔ التحقیقات الکمالیہ فی ابطال ارتدادات الکلابیہ
 العجالة للبکیہ سواء الطریق لابطال اقوال الزیدیۃ۔ ہدایۃ النجدین اسے مسائل العیدین وبتسرة
 العینین فی ابطال مسح الرجلین۔ رسالہ در فضائل حضرت صدیق رضی۔ رسالہ در فضائل

حضرت عثمان رضی۔ رسالہ معراجیہ وغیرہا

شاہ تراب علی کا کوروی ابن شاہ محمد کاظم قلندر رازدانشندان صوفیہ در علم تصوف
 دستگاہی کامل داشت وی رامعدن تہذیب خلاق می توان گفت مطالب رشیدی و
 اصول مفسرہ دیوان اشعار وغیرہ از تصانیف و سے مشہور اند اور او در فرزندار تہذیب یعنی
 مولوے شاہ حیدر علی و مولوی شاہ تقی علی بودند کہ ہر دو کمال ظاہر و باطن داشتند۔
مولوی افضل حسین خان کشمیری معروف بخان علامہ کہ بذات خود شیعی مذہب شدہ
 مولدش سیالکوٹ و نشاے او شاہجہان آباد است در علوم عقلیہ و نقلیہ بہرہ فانی داشت
 خصوصاً در علوم ریاضیہ شہرہ آفاق بود در شاہ جہان آباد از مولوی وجیہ تلمیذ ملا نظام الدین
 سہالوی و کتب معقول و ریاضیات از مرزا محمد علی ابن میرزا خیر اللہ مہندس استفادہ
 نمودہ و بہ لکھنؤ ملا حسن نرنگی محلی میرزا اہد شہرہ سواقف سبق گرفتہ

دو دیگر کتب حکمیہ، چچو شفا وغیرہ بطور خود مطالعہ کردہ و در محافل مختاریہ علمانی اہم مالا تعلیمون برافراشت
 و ہنگامیکہ تالیق لآب سعادت علی ظن بود و راکہ آباد بیوی قلام حسین دکنی شاگرد مولوی
 برکت آگہ آبادی بموسط مولوی ولد ار علی طرح مباحثہ منطق انداخت و در سنارس از شیخ
 محمد علی حزمین نیز استفادہ علوم نمود و خود دانشمند ان فرنگ اعزازی نام داشت
 زبان عربی و فارسی و انگریزی و لائٹنی نیکو میدان است بغایت سادہ روش بود چند سے
 بوکالت آصف الدولہ ممتاز بودہ بجز نیابت لواب موصوف ممتاز گشت آن زمان ہم ساوہ
 رونے راز دست نداوہ در بان بدر خود مقدر نکرده ہر کس باو سے رسید بعد
 فوت آصف الدولہ در عہد لواب سعادت علی خان لکنوی از نیابت مستعفی شد و بطالعہ
 کتب افادہ طلبہ علوم سے گذرانید از تصانیف معتبرہ او کتابے در فن ہیئت حکماے فرنگ و
 دو نسخہ دیگر در جبر و مقابلہ وغیرہ اند بمقام کلکتہ بعارضہ فایج و ماہیتو لیا بتلا شدہ جست تبدیل آ رہا
 بہ لکنو میرفت کہ مابین کلکتہ و مرشد آباد بتاریخ ہیجہم شوال سال یک ہزار و دو صد و
 پانزدہ ہجری در گذشت غفر اللہ ذنوبہ

ملا تقی الدین شمشیری در عہد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ علوم عقلی و نقلی نیکو میدانست
 و طبع نظم داشت بجز اکبر شاہ تمام فروسی عبارت نثر نوشتہ بقول ملا عبد القادر بجا پونی قماش
 پلاس در یسمان را پنبہ کردہ

مولوی تقی علی کاکوروی ابن شاہ تراب علی قلندر بن شاہ محمد کاظم قلندر ساکن نصیب
 کاکوری مضاف لکنو نمید مولوی محمد مستعان کاکوروی بود ہوا رہ مدرس و افادہ طلاب
 مشغول بودی کتاب روض الازہر نے ماثر القلندر ساز و یادگار است عمر و راز یافتہ
 بتاریخ ہفتدہم رجب سن دوازده صد و نو ہجری بروز چہار شنبہ بعد ساعتی بالاسے
 دوازده ساعت شماری رحلت فرمود

حرف الثاء المثلثہ

مولوی ثابت علی ساکن بہکا ابن شیخ جمال الدین صدیقی ساکن موضع بہکا متصل
 پورہ مفتی پکنہ چائل ضلع آگہ آباد شاگرد رشید مولانا محمد اشرف لکنوی بکتب منطقہ

سارنی کامل داشت اکثر درس و تدریس شان بذریعہ ملازمت امرای وقت بود ہنگامے کہ جناب شان جنت تعلیم مولوی محمد عمر برادر سادہ مولوی محمد ظہور محبلی شہرے بمقام غازی پور ملازم بودند مولف اوراق شرح جامی بخدمت شان تحصیل کردہ وفات بفرست ہفتم ربیع الاول روز دوشنبہ سال دوازده صد و ہشتاد و دو ہجری بموضع بکا مسکن مالوف اتفاق افتاد

قاضی محمد ثناء اللہ پانی پتی از اولاد شیخ جلال الدین کبیر الاولیا پانی پتی قدس سرہ اند زبده علمای پرہیزگار و عمدہ القیاسے روزگار بودند بمرہفت سالگی حفظ قرآن شریف نمودہ تا نان شانزده سالگی از تحصیل علوم فراغ یافتند دورایام تحصیل صد و پنجاہ کتاب سواسے کتب رسید بطالعہ خود در آوردند نخستین بیعت بخدمت شاہ محمد عابد سنائی قدس سرہ نمودند بعد وفات حضرت ممدوح بخدمت مردان مظهر جان جانان شہید قدس سرہ الحمید کسب کمالات کردند و بزبان حضرت ایشان بہ لقب علم الہدیٰ سر فرزند گشتند و مولانا شاہ عبدالغفر قدس سرہ الغریب بہ لقب بیعتی وقت یاد سے فرمودند مدت العمر در قاضی فیض ظاہر و باطن و اشاعت علوم و فصل خصومات و افتخارے سوالات و حل معضلات مصروف سے بودند در علم تفسیر و فقہ و کلام و تصوف ید طولی سے داشتند خصوصاً فقہت سے بہر تہ رسیدہ بود کہ چندین کتب در سائل درین علوم تصنیف فرمودہ و مکاتیب بسیار در جواب اسولہ مشککہ تحریر فرمودہ اند تفسیر منظرے کتابت بس ضخیم درہفت جلد کلان و الیعت المسلول کآن را شمشیر بہ ہند ہم سے گویند در روز دوشنبہ وارشاد الطالبعین در سالہ نالابد منہ و تذکرہ الموتے و القبور و تذکرہ المعاد و حقوق الاسلام کہ بحقیقتہ الاسلام شہرت دارد و در سالہ و حرمت و اباحت سر و در سالہ حرمت متعہ و رسالہ شہاب ثاقب و دیگر کتب و رسالہ کہ از سنی عدد متجاوز خواہند بود از کفایت حضرت ایشان است وفات شریف قاضی موصوف ترجمہ غسرہ رجب سال دوازده صد و بیست و پنج ہجری بوقوع آمد مولوی حافظ محب اللہ پانی پتی در رحلتش در آئیہ کریمہ فہم کرمون فی جنت النعیم یافتہ علیہ الرحمۃ و المغفرۃ من الغفور الرحیم

حرف ابجد

شیخ جان محمد لاہوری دانشمند ماہر شریعت و طریقت مقتدای زمانہ بہ مجلس پرویز آباد کہ بیرون لاہور بہت سکونت داشت در صغر سن بخدمت شیخ عبدالحمد خلیفہ شیخ اسمعیل عرف میان کلان لاہوری تحصیل علم کر دوزے ہمراہ اوستا بخدمت میان موصوف حاضر بود کہ میان سابق الذکر بوسے فرمود کہ اگر عالم شوسے بن تکرار احادیث خواہی کرد شیخ جان محمد بچا و ادب ساکت ماند باز ہاشارت اوستا عرض کر د کہ اگر توجہ شریف فائز المرام خواہم شد بالفور بخدمت خواہم رسید میان موصوف دست برداشتہ بحق وی دعا نمود کہ ستیاب شد و سے در چند ماہ استعدادی بہرسانید کہ شیخ عبدالحمد از تعلیمش خود را قاصر یافتہ اورا بشیخ تیمور لاہوری سپردا بخدمت شیخ تیمور بسے نگذشت کہ فاتح سراغ بر خواند روز سے جاذبہ قلبی میان کلان وی را بخود کشید چون جان محمد بخدمتش حاضر آمد میان کلان باو معانقہ کردہ نعمت باطن عطا فرمود و گفت کہ حسب وعدہ بروز دو شنبہ و جمعہ نزد م تکرار احادیث کردہ باشند چنانچہ تا حیات میان موصوف ہایام معینہ حاضر آمدہ تکرار احادیث سے کر د بہر حدیث کہ شبہہ عاید سے شد میان کلان توسط مراقبہ از حضور پر نور رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تصحیح آن سے کر د و رحمتہ اللہ علیہ بسال یازدہ صد و بست ہجری رحلت فرمودہ در پرویز آباد مدفون گشت سے گویند کہ بعد چند سال بمقدم محلہ مذکور در منام گفت کہ نعش مرا بر آوردہ متصل مرقد میان کلان مرحوم مدفون کن و در نہ محلہ تو بلا سے سخت نازل خواہد شد صلیح آن مقدم مذکور نعش مبارک دی را از مدفون بر آوردہ قریب میان کلان مدفون ساخت رحمۃ اللہ علیہ

سید جان محمد بلگرامی ابن سید معین الدین در سال ہزار و ہشتاد و سہ ہجری ولادت یافتہ اولاً قرآن مجید حفظ نمودہ ب تحصیل علوم متعارفہ قدم نهاد و در جمیع علوم لائق و فائق گشت و خط نسخ خوب سے نوشت بشوق زیارات از بخدا و دوسرین ساسے و بخت و کربلا و طول بہ بیت الحرام رسیدہ بعد ادا سے مناسک حج بدینہ منورہ بتمنا سے موت رخت وقامت انداخت و در مسجد نبوی بہ تصحیح مصاحف سے پرداخت و ہمدران بقوہ کریم

در سال یازده صد و چهل و نہ ہجری رحلت فرمودہ در بقیع مدفون شد

مولوی جان محمد لاہوری از اعاظم مشایخ و اکابر علماء لاہور بود و پروردگار جمیع و عظمیٰ نے گفت خلق خدا از دور و نزدیک بخدمت و سے حاضر شدہ بہرہ و اسنے و حظ کانے از علم و عمل حاصل سے کردند در سن دو از دہ صد و شصت و ہشت ہجری بلاہور در گذشت۔

شیخ چاہن میوانی ساکن سمنہ و آن تصبی است در ملک میوات ہیزدہ کرہ از دیہلی از علماء صوفیہ صافیہ و مشاہیر خلقا سے شیخ عبدالعزیز دہلوی بود بر جادہ فقر استقامت تام داشت و کتب تصوف مثل نصوص الحکم و نقد النصوص و غیرہ رابطا لبان اہل استحقاق در س می گفت در آخر عمر جلال الدین محمد اکبر شاہ را نسبت سے اعتقادی عظیم پیدا شدہ

در بعضی مہمات استمداد از دمی نمود و در عبادت خانہ قریب بجل شاہی جا سے از براسے او معین ساختہ شبہا خلوت باوی می داشت بادشاہ چون نماز معکوس را از و مشاہدہ نمود نسبت

معکوس شد شیخ در سال ہصد و یود و ہشت ہجری در گذشت

مولوی جعفر ساکن دلمو مضافات کھنؤ عالم صاحب و رع و تقوسے بود در سال دو از دہ صد و شتی و دو ہجری وفات یافتہ

سید جلال کشمیری ابن سید جمال عالم و عامل حافظ کتب فقہ و حدیث و تصوف بود متصل مقابر آبا و اجداد خود خانقاہ سے ساختہ با نقاسے تام بسر سے برد و دو از دہ صد و ہفتدہ ہجری رحلت کرد

شیخ جلال تہانگیری خلیفہ عبدالقادر گنگوہ سے قدس سرہما جامع علوم ظاہری و باطنی بود با فاضلہ علوم دینیہ و لشر معارف یقینیہ اشتغال داشت آخر حال از علوم رسمیہ اعراض نمودہ

از جلوت بجلوت آمدہ اوقات شریفش بختم قرآن مجید و نوافل و در و دو عامر و لو ط بود سنین عمرش بنود و ستہ رسیدہ و بغایت ضعیف و نحیف گشتہ پوستی و استخوان سے

ماندہ بود با آنکہ قوت نشست و برخاست نداشت و ہمہ وقت از کم قوت سے و سب سے قوت سے تکیہ زدہ خفتہ بود سے ہمین کہ استماع افان فرمودی سے مدد دیگر سے برخاستہ

و غلین پوشیدہ و عصا بدست گرفتہ بود سے خود با آداب طہارت و صلوات قیام نمود سے

وہاں پر ہم محمود برہنہ خفے دین نمنہ و ہشتاد و نہ ہجری عالم قانی سا پدرو کر در نقطہ شیخ الاولیا
تاریخ رحلتش یافتہ اند

مولانا جلال الدین بانکی پوری جد مولانا حسام الدین بانکی پور سیست مروی بزرگ
دعالم و عابد و صابر و متقی بود و سے بعد از نماز متفق تانسانیکہ مردم بیدار سے بودند بخواب می رفت
بعد از آنکہ مردم بخواب سے رفتند یہ سے خاست تا با بعد از نماز کرد سے دہر روز چہل و یک بار
سورہ یس بخواندی و بعد نماز چاشت تعلیم علم دین می کرد و خوردن ادا و کسب کتابت بود
سے نوشت و بدہلی سے فرستاد بہ بانصہ تنگہ ہدی سے شری دہر گوبے و ضوقلم نگر سے و
اگر در ملک دقتے بر غیبت غارت گری شری دران ایام گوشت خوردی شاید کہ گوشت از
مواشی مفروہ باشد و سے ارادت بہ شیخ محمد حنیفہ نظام الدین اولیا قدس سرہ داشت

مولوی جلال الدین احمد بنارسی بن مولوی عبدالاعلی بنارسی بسال دوازده صد
بست و یک ہجری متولد شدہ بخدمت والد خود و نیز مولوی احمد شد بنارسی علوم متعارفہ
اکتساب نمودہ سند حدیث از مولوی عبدالحق محدث بنارسی یافتہ عامل بالحديث و تتبع
سنت نبوی و قانع و متقی بود جید الحافظ آن چنان بود کہ در یک روز یک پارہ کلام نجد حفظ نمود
وقت شب بہاہ رمضان بتراویح سے خواند فرہنگ افغان الصفا و فائزہ الصواب سے
قرآۃ فاتحہ الکتاب و زبدۃ القوائین در صرف و نحو و شرح کافیہ ناتمام و قواعد و نامتسام از
تصانیف اوست بکار بچ بنارس بعدہ مدرس اول مغز بود بسال دوازده صد و ہفتاد و
نہ ہجری بہر بنجاہ و ہشت سال انتقال فرمود

مولانا جلال الدین رومی کہ بس استاد سے متفقین بود و انما در منصب استادہ
سبق علوم دینی در مدرسہ فیروز شاہی واقع دہلی در عہد فیروز شاہ پادشاہ سے و در متعلنان سا
ہمکارہ تفسیر و حدیث و فقہ تعلیم سے کرد

قاضی جلال الدین ملتانی دانشمند تہتر حق گو و حق پسند بود و سا بہتہ سے حال تہارت
کردی و در اواسط ہر س مشغول شد و چند سال در اکبر آباد اقامت فرمود و بعد عزل قاسم سے
یعقوب بامر اکبر پادشاہ بعدہ قاسم سے ہند مبارہی گشت و در دیانت و امانت

بنفس نفیس خود بہترین قضاہ بود انا بشومی پس بنا خلف بید یانت بجانب دکن اخراج یافت
حکام آن دیار کہ آوازہ رسوخ او در دین اسلام و اظہار کلمۃ الحق شنیدہ بودند در تعظیم و تکریم
او باقصی الغایۃ کوشیدند از انجا زیارت بیت اللہ الحرام مشرف شد و ہما نجا داعی اجل را
بسیک اجابت فرمود علیہ الرحمۃ والرضوان

سلطان جلال الدین قریشی دانشمندی تبحر و روشی صاحب حالت مجذوب شکل
بود اکثر احوال سر و پا برہنہ بود و در بیابانہا گشتے و از پوسشش بر مقدار ستر عورت گفتار کردی
و عدم عقلی و نقلی و رسمے و حقیقے ہمہ بزبان داشت و گاہے کہ در تشہیر آن اقوامی بیاسنے
داستے کردے پچ چیز بیچ کس تعلق نہاشت بزبان عربی و فارسی و ہندی سخن گفتی مشرب
قلندریہ داشت از عبادات بر فرائض و سنن اقتصار کردے نصوص الحکم و سائر کتب
تصوف یاد داشت چند گاہ در دہلی تشریف داشت در بیانہ دیگرہ و نواحی آن نیز می بود
عمرا و بست و پنج سال بود در سن ہنصد و چهل و ہشت ہجری وفات یافتہ در بعض
قریات منڈوہ فون شد رحمۃ اللہ علیہ

سید جلال الدین حمید عالم بن سید محمد ابو الجہ محبوب عالم احمد آبادی گجراتی دوم
جمادی الاول سال ہزار و شصت و دو ہجری ولادت یافتہ علم ظاہر و باطن از پدر
بزرگوار خود آموختہ بمرتبہ کمال رسیدہ رسالہ مرات الرویاء در تعبیر خواب و رسالہ مفتاح الحاجات
در اعمال و اشغال از او شان یاد گارند شب بستم ذی الحجہ سال ہزار و صد و چہارم ہجری
جمان فانی را پدر و فرمود و در احمد آباد گجرات برآسود

مولوی سید جلال الدین برہانپوری عرف اللہ والے صاحب شاگرد مولانا شاہ
عبدالغریز دہلوی عارف وقت زاہد و عابد و محدث بود رسالہ دو از دہ صد و ہفتاد و سہ
ہجری در برہان پور وفات یافتہ

شیخ جمال الدین احمد بالنسوی الخطیب انتساب و بانام عظیم ابو حنیفہ کوفی است
از عالم خلقای شیخ فرید الدین گنج شکر قدس سرہا جامع کمالات ظاہر و باطن بود صاحب ترجمہ
رسائل و اشعار دارد کہ در میان مردم یافتہ سے شونہ از ان جملہ رسالہ ملہات بزبان عربی

جامع کمالات متفرقہ است کہ در واد صاف فقر بیان فرمودہ قبرش در قصبہ ہانسی است
بیزار و تیتبرک بہ

ملا جمال الدین کشمیری برادر ملا کمال الدین دانشمند تبحر و مرید بابا فتح اللہ حقانی بود
شب و روز شغل بدرس و تعلیم داشت ابوالفقراء شیخ نصیر الدین و بابا نصیب الدین و شیخ
اسمعیل ہشتی از تلامذہ وی اندوہنے لکھانہ بیک قمیص و بوریابسری برومقدس بہ کشمیر است
مولوی جمال الدین فرنگی محلی ابن ملا علار الدین شارح فصول اکبری از کتب درسیہ
فراغت حاصل کردہ بلکہ مدراس رفتہ بنا بر تعلیم نواب غلام غوث خان رئیس کرناٹک بشاہرہ
دو صد و پنجاہ ملازم شد ہمدرا پنجاہ تاریخ ہشتم ربیع الثانی سال دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری
وفات یافتہ مدفون گشت

مولانا جمال لاہوری ساکن محلہ تلہ منجھلات شہر لاہور اعلم علمای وقت جامع جمیع علوم
شاگرد ملا اسماعیل اچھی خوش تقریر و منہج گوی در عہد اکبر بادشاہ مدرس مدرسہ لاہور بود می گویند
از عمر ہشت سالگی بافادہ طلبہ مشغول شدہ مباحث دقیقہ معقول و منقول با سانسے
خاطر نشان شاگردان سے ساخت صاحب صلاح و تقوی و متخلق باخلاق حمیدہ بود تفسیر
شیخ فیضی را اکثری اذواصلاح دادہ اوجی نسبت باوج بضم اول و سکون داو و ہیم فارسی
مشہور قریہ ایست مشہور از توابع ملتان فاوج بزبان پنجابی بلند را گویند چون آبادی آن تہ
بر زمین بلند واقع شدہ لہذا آن را باوج نامیدند

شیخ جمال دہلوی فاضل خردمند متخلص بجلالی مرید شیخ سماء الدین رح دہلوی بود از ہند
بخراسان رفتہ و بعد فوت سلطان حسین مرزا از خراسان بہ ہند آمدہ بمصاحبت سلطان سکندر
لودی و ہا بر شاہ و ہمایون شاہ بسر بردہ و ہر یکے از شاہان صدر الذکر احترامش سے کردند
کتاب سیر العارفین از تصانیف مشہورہ اوست در سال ہند چہل و دو ہجری رحلت نمود
خسرو ہند و امی تاریخ فوت اوست

مفتی جمال خان دہلوی ابن شیخ نصیر الدین و برادر میان لاون تلمیذ پد رنخود
از طائفہ کتبہ اعلم العلماء زمان خود در علوم عقلیہ و نقلیہ خصوصاً فقہ و کلام و عربیست

و تفسیر بی نظیر بود و پیر شریفین مقلح محاکمہ کردہ و کتاب عضدی را چہل مرتبہ از اول تا آخر
 درس دادہ و ہمیشہ درس گفتی و افادہ علوم دینی فرمودی و بجانہ ملوک و سلاطین زرفعی و بیہیستہ
 نزد حکام معزز و محترم بودے اکثر شاگردانش دانشمند شدہ اند و عمرش از پود گذشتہ بود کہ
 در سن نصد و ہشتاد و چہار ہجری بدار البقار ملت فرمود تصانیف شرح عضدی
 شرح مقلح شرح الوارثہ و غیرہ

جو ادسا باطردی بود از عرب اصل نام وی جواد سا باط لطفی بن ابہاہیم سا باط اساباطی
 دہد ارتداد از ملت محمدیہ بملت مسیحیہ بنام نائیل سا باط شہرت یافتہ بسال دوادہ صد و
 ہست و دو ہجری در کلکتہ بشیخ احمد عرب شروانی طاقی شدہ او در ظرافت سخن
 و نقل نوادر و غرایب و ایراد مضحکات و عجائب یکتا سے روزگار بود و علوم مختلفہ
 تصانیف دارد مصنفاتہ القواعد الفکریہ فی الصرف و النحو بالفارسیہ - ضروریات
 الصرف - ربط الخارنہ - روال استغفار و آن کتابیست از تصنیف مولوی باقر در اسی در
 اثبات اجتماع ادبیر معاویہ - مقدمہ العلوم در منطق - الموجز النافع در عروض -
 مختصر و قوافی - الاموذج الساباطی در عروض و قوافی - النحۃ الباقشیریہ در صنایع و
 بدائع - شراب الصوفیہ در اصول تصوف - السہام الساباطیہ در مجربات خود مالوظایف
 الساباطیہ در ادعیہ کہ براسے خود انشا نمودہ - موجب الریل - ضریحاتہ الریل -
 دیہاکہ ساباطیہ در صرف و نحو ہندی و غیرہ کتب و رسائل بزبان عرب و فارسی
 تالیف نمودہ و نیز تصانیف غیرہ او دارد

جوہر نامتہ کشمیری از علمای نامدار کشمیر است محدث و جامع علوم عقلیہ بود اکثر علوم
 مدرسہ سلطان قطب الدین کشمیری تحصیل کردہ پھرین شریفین رفتہ بعد ادا سے مناسک حج
 بیت اللہ تحصیل حدیث متوجہ شد و از اکابر علماء واجلہ محدثین آن دیار اجازت حدیث
 حاصل نمود و از طاعلی قاری ہروی و ابن حجر مکی اجازت حدیث پسند معنعن یافتہ و بہ کشمیر
 سعادت کردہ بگوشہ ابن و اعبادت خالق مشغول گشت و بفرض استر زاق حلال پیشہ
 رسیدن چشم کہ از ان دو سالہ سے سازند اختیار کردہ و درس علوم دینیہ ہم سے کرد

از تلامذہ اشہر سے ملا محمد ٹوپیکر و محشی شرح جامی است صاحب ترجمہ بسال ہزار و بیست و
 شش ہجری وفات یافتہ در کشمیر جانب شرقی مرقد ملا حسین خبازند فون شد
ملا جیون ابیٹھوی نام او شیخ احمد بن ابی سعید بن عبداللہ بن عبدالرزاق بن خاصرہ
 الصدیقی نسبتاً الخنفی مذہباً املکی اصلاً الصالحی بطناً الامیٹھوی مولدا قوت حافظہ بغایت
 داشت کہ قصیدہ بشنیدن یکبار یاد سے گرفت و عبارت کتب درسیہ بلا مواینہ
 کتاب زبانی سے خواند اولاً قرآن مجید حفظ کردہ کتب درسیہ از علمائے عصر خود تحصیل نمودہ
 فاتحہ فرغ بخدمت ملا لطف اللہ ساکن کوڑہ جہان آباد خواند پس ازان بحضور محی الدین
 اورنگ زیب بادشاہ باریاب شدہ بادشاہ موصوف بتعلیم و توقیر تمام پیش آمدہ بخلق
 تلامذہ سے درآمد و تازندگی پا از جاوہ ادبش بیرون نہ نہاد و همچنین اولاد بادشاہ موصوف
 مراعی آدابش بودند ملا ممدوح الذکر عمر عزیزش را با افادہ درس و تصنیف صرف نمودہ
 زیارت حرمین شریفین مشرف شدہ از غزہ بہ بیع الاول سن یازدہ صد و پنج ہجری تسوید
 نورالانوار شرح منار آغاز کردہ بہ ہفتم جمادی الاول سال مذکور در حرم شریف مدینہ منورہ
 بلاعات کتابے باختتام رسانیدہ و نیز تفسیر احمدی در شرح آیات احکامی از تصانیف
 شہیرہ اوست در یازدہ صد و سی ہجری بدہلی وفات یافتہ لعش و با بیٹھی آوردہ دفن کردند
 طاب اللہ شراہ و جعل الجنۃ مشواہ

حرف الحاء والمہملۃ

میان حاکم سنہلی شاگرد و مرید شیخ عزیز اللہ تلبنی سلہلی در عمد خود من حیث الجامعیۃ
 خصوصاً در علم کلام و اصول و عربیت و فقہ بی ہمتا و متراض و صلح و متقی بودے گویند شرح
 مفصل و مطول را از بابے بسم اللہ تا اسے تمت چہل مرتبہ درس گفتہ همچنین حال کتب دیگر
 قیاس ہاید کرد چون ملا علاء الدین لاری حاشیہ عقائد نسفی مصنف خود را بدعویے تمام
 نزد میان پیش کرد وی بعد از مطالعہ چندان تدقیق فرمود کہ ملا را ہیچ جواب نہاند با جملہ تا ہفتاد
 سال پر مسند افادہ و ارشاد و حکم بود در سال نہصد و شصت و ہشت یا نہصد و شصت
 از دار و دنیا در گذشت

حافظ کوہلی مشورہ کا نظام شکنہ می وانشمنہ قہر بود خصوصاً در عہدیت در خدمت ملا عصام الدین
اسفرائینی تلمذ نموده جمیع علوم نیک میدانست و بسیار افادہ منسرمود سپاہی وضع بود در سن
نصد و ہفتاد و ہفت ہجرت سے ہند آمدہ بلا زمت اکبر شاہ مشرف شدہ تفسیر سورہ محمد صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم بحضور شاہ گذرانیدہ قریب چہل ہزار روپیہ صلہ یافتہ براہ ہجرت متوجہ
حسین شریفین شد

حاجی محمد کشمیری اصلش از ہمدان است یکی از بزرگان اش ہمراہ سید علی ہمدانی بکشمیر آمدہ
رخت اقامت انداخت حاجی محمد در انجام تولد شدہ و بدہلی رسیدہ کسب فضائل نمود و در اکثر
علوم بہ مرتبہ کمال رسیدہ بفقہ و عبادت بسر مے برد و ہاورد و بنوی ملوث فی شد روز پنجشنبہ
نوزدہم صفر سال ہزار و شش ہجری وفات یافتہ رخ نوزدہم بود از شہر صفریہ مادہ
تاریخ فوت اوست

شیخ حبیب اللہ قنوجی از مشائخ کبار بلدہ قنوج عالم علوم در سیہ مروجہ معاصر مولوی
علی صفر قنوجی در سلوک و تقوی توغلی عظیم داشت و ہمگی ہمیش ہدایت و ارشاد حسیق اللہ
مصروف بود جوہر نمسہ و تذکرہ الاولیاء و روضۃ النبی دانیس العارفین و الفاضل فی الفقہ
از تصانیف لطیفہ اوست داو از شاہ عبد الجلیل الہ آبادی بیعت و ارادت داشت
در سال یازدہ صد و چہل ہجری در قنوج وفات یافتہ بباغ خودش مدفون گشت
ملا حبیب اللہ فرنگی محلی ابن ملا محب اللہ بن ملا احمد عبد الحق بن ملا محمد سعید بن ملا
قطب الدین الشہید السہالوی اکثر کتب و سیہ خدمت بر اور کلان خود ملا محمد حسین تحصیل
نمودہ و بعضی ازان بخدمت عسک خود ملا از ہا را الحق اکتساب کرد و کتب مطولہ از ملا احمد حسین
و معقولات و رخدمت ملا محمد حسن خواند بوجہ فقدان معاش متوجہ مدرس نہ شد شب شانزہم
ذی قعدہ سال دوازده و صد و بست شش ہجری وفات یافتہ رخ شد بعرض
برین حبیب اللہ مادہ تاریخ رحلت اوست

مولانا حسام الدین مانک پوری ابن مولانا خواجہ ابن مولانا جلال الدین مرید و
خلیفہ شیخ نور قطب عالم نپڑ و از اعیان مشائخ وقت خود عالم بود بعلوم شریعت

و طریقت اور المفقوتاتی است رفیق العارفين نام کر سیکے از مریدانش جمع کرده۔
حکیم حسن کیلانی بجزاقت شہرت داشت و علمش نہ چنان بود اما بہ مکارم احسناق و
 مجاہد او کلمات موصوف بود سوم محرم سال یک ہزار و چہار ہجری وفات فرمود۔
شیخ حسن بن طاہر جوئیوری والد او شیخ طاہر از ملتان بطلب علم باین دیار افتاد
 مدتی در بلدہ بہار سکونت کرد و پیش شیخ برہ حقانی تحصیل علم نمود و ہم در بہار شیخ
 حسن پیرش متولد شد و از عنفوان شباب در اثنائے تحصیل علم طلب حق و منگیر حال او
 گردید کہ مرید راجی حامد شہ مانگیوری گشت اورا رسائل و رسالوک و علم کوحیدانہ ازان جملہ
 کتاب مفتاح الفیض است در علم سلوک وی از مشایخ جوئیوری است در زمان سلطان سکندر
 لودی از جوئیوری باستدعای او بہ ہلی قدم آوردہ در کوشک بجی منڈل کہ نام برج حصار
 سلطان محمد تغلق است با اہل و عیال سکونت در زید دہم در انجا بتاریخ بست و چہارم
 ربیع الاول سن نہصد و نہ ہجری وفات یافتہ قبرشش و نیز قبر اکثر اولاد و سے
 در انجا است علیہ الرحمۃ

حسن علی موصلی شاگرد رشید شاہ فتح اللہ در سال فتح کابل بلازمت اکبر بادشاہ
 رسیدہ نامور بتعلیم شاہزادہ بزرگ گشت و چند گاہ شیخ ابوالفضل نیز خفییہ از و تعلیم
 فن ریاضی و طبیعی و سایر اقسام حکمت گرفت و وقائق و غوامض علوم را از و کسب کرد سے
 و بعد چندی ترک وظیفہ کردہ عازم گجرات شد در انجا مرزا نظام الدین احمد و پسرش
 محمد شریف از و استفادہ علوم عربیہ عقلیہ نمودہ بدرجہ کمال رسیدند بعد از انے ابوالفضل
 وغیرہ مقربان شہ از فضائل و کمالات او در مجلس شاہی مذکور ساختند کہ فرمان بہ طلب او
 رفت صاحب ترجمہ بلاہور آمد وقت کورنش اورا تکلیف سجدہ نمودند و ازین معنی
 آزار یافتہ در سن نہصد و نہ ہشت ہجری عازم وطن گردید

مرزا حسن علی صغیر محدث لکھنوی ساکن محلہ عینے گنج منجھلات لکھنولقب بپیرک
 جمال الدین المعروف بہ مرزا از سادات علوی است خود را ہاشمی سے نوشتہ سند
 حدیث از مولانا شاہ عبدالغفور دہلوی یافتہ صد ہا مردم علم حدیث از و استفادہ نمودند

سیدی مولوی ابوالخیر محمد معین الدین المشہدی الکوڑی سند حدیث از ایشان داشتند
 سال تحفہ المتابع فی الفکاح والصدوق از تصانیف مشہورہ ویست و نیز کتابے موسوم
 بہ برہان الخلفاء و فتاوی بزبان فارسی بدو منسوب ہے کفند و بعضے نے گویند کہ مذہب
 شافعی سے داشت نشی خادم علی سندیلی مؤلف تاریخ جدولیہ بہ سال دوازده صد و بست و شش
 ہجری بمقام باندا مستفیض خدمت او شدہ و بعد اواخر سلطنت نصیر الدین حیدر شاہ اودھ
 بمقام لکھنؤ بمرض استقرار حلت فرمودہ ہم در انجا مدفون شد سقی اللہ ثراہ
مرزا حسن علی کبیر محدث لکھنوی ساکن محمود نگر منجملات لکھنؤ شاگرد مولو سے
 حیدر علی سندیلی بود

مولانا حسن صفائی لاہوری ابن محمد بن حسن بن حیدر صفائی صفائی بصاد
 محلہ مفتوحہ وغینہ بجزیرہ سیست از شہر ہاسے ماوراء النہر عرب چنان بزرگان نش از انجا آمدہ
 بلاہور رخت اقامت انداختند مولانا حسن بتاریخ پانزدہم صفر سن پانصد و ہفتاد و ہفت
 ہجری در لاہور متولد شدہ نشود نمایانست و از پدر خود تحصیل علوم کردہ مولانا موصوف
 فقیہ کامل و محدث عامل و عالم ربانی واقف احکام و معانی بود و در سن ششصد و
 پانزدہ ہجری بہ بغداد رفتہ مقیم شد و بعلم عدیہ کتب فائقہ تصنیف کردہ وہاںجا قبل تکمیل
 تصنیف کتاب العباب در لغت و در سن ششصد و پنجاہ ہجری وفات یافتہ
 حسب وصیت خود ہمان سال بلکہ معظمہ مدنون شد منجمل تصانیف مشہورہ او
 کتب ذیل متداول اند شوار و در لغت شرح القلاوہ السمیطیہ فی
 توضیح الدریدیہ۔ کتاب الافتعال۔ کتاب العروض۔ مشارق الانوار۔
 مصباح الدجی۔ الشمس المنیرۃ بشرح البخاری۔ درۃ السحابۃ و شرح درۃ السحابۃ و علم
 حدیث۔ کتاب الفرائض۔ کتاب العباب تا تمام۔ وغیرہ۔

امیر حسن بن علاء بھری دہلوی اولاد در میان فضلاء عصر غزنی و مکانی
 دیگر بود در میان مریدان شیخ نظام الدین اولیا بقربت و عنایت شیخ امتیازی داشت
 در حسن معاشرت و صفای سریرت و سنہ صفات حمیدہ یگانہ روزگار بود

باوصاف تصوف موصوف و پامیر خسر و مصاحبیت و معاشرت داشت اور ایس طرح
غیاث الدین بلین تصاید است دور کلام امیر خسر و مدح سلطان مذکور کتر امیر حسن را
کتابیست مسمی بفروائد الفوا و دوران ملفوظات شیخ نظام الدین قدس سرہ جمع کردہ در
غایت ستائت الفاظ و لطافت معانی و کتاب مذکور در میان خلفاء مریدان شیخ نظام الدین
قدس سرہ موجود ستوریست

مولوی حسین علی سنیدی ولد غلام مرتضیٰ و راصل باشندہ منصب صفی پور از اولاد
ہمشیرہ مخدوم عبدالصمد عرف شاہ صفی صفی پوری ہستند سلسلہ نسب شان بہ عبدالمطلب
بن عمر رضی اللہ عنہما میر سدا چہار پشت بواسطہ ماوری بہ منصب سندیلہ تمام پذیرا ند مولوی
حسین علی بسال دو ازودہ صد و چہل بہ ہستند پلہ متولد شدند و بخدمت پدر خود و نیز علمائے
فرنگی محل کتب فارسی و عربی تحصیل نمودہ و مشہور غماصل کردہ باقاوہ طلبہ
اشتغال وارد دیوان اشعار فارسی و شرح چہل کا و آمد نامہ منظوم از تصانیف اوست
بخدمت سید شاہ محمد حسن سرہندی بختیار نگری بسلسلہ قادریہ ارادت دارند
و نیز مجاز اخذ بیعت بسلسلہ قادریہ و چشتیہ و سروردیہ از شاہ خادم صفی صفی پوری
ہستند سلمہ اللہ و اقباء

سید حسین شاہ تخلص بحقیقت کہ نے الحقیقہ در فضائل و کمال بجای خود شاہی بود
و بہ منصب میرنشی رئیس مداس سر بلند سے داشت و سے را تصانیف بسیار اند
از بچہ کتاب خزینۃ الامثال مست کہ در ان امثال عربی و فارسی و ہندی بسال دو ازودہ
صد و پانزودہ ہجری جمع آوردہ بچامہ کتاب مذکور سے نگار د کہ چون درین خزینہ عامرہ نقود
امثال عربیہ و فارسیہ و ہندیہ بہ است بنا کہ علیہ دیباچہ اش در ہر سہ السنہ حسن انجام
پذیرفت و بعد اختتام خامہ دوز بانم اشعار تاریخیش نیز در ہر سہ زبان گفت
حین اتحت ہذہ الشجرہ مستعدا بر ہے اتعال بہ سال تاریخ خواستم کہ کتب ہم زمانہ
عیان بر اہل کمال بہ کر خزینہ سے شرح شامہ در دہ یولہ ہاتھ خزینۃ الامثال
خواجہ حسین ناگوری از اولاد شیخ حمید الدین ناگوریست جامع میان شریعت

و طریقت و حقیقت و مرید شیخ کبیر بود و ولایت گجرات مدتی بخدمت پیر خود بود و تحصیل علوم کبے و وہی نموده بوطن اصل رجوع فرمود از تصانیف او تفسیر لولہ النبی است کہ ہر جزوے از قرآن مجلدی جدا نوشته و حل تراکیب و بیان معنی قرآن از انجی در تفسیر ہا سے باشد بہ تفصیل و تسبیل تمام تر بیان فرمودہ و بر قسم ثالث مفتاح شرحی نوشتہ رسائل و مکتوبات دیگر نیز دارد و گویند کہ سوانح شیخ احمد غزالی را نیز شرحی کردہ است و وی اول کسی است کہ بر بالائے قبر خواجہ معین الدین چشتی اجمیری عمارت روضہ بنیاد نهاد و سے بہ تعلیم علوم دین و تلقین طریق ارباب یقین مشغول و بغایت مولع محبت حضرت سرور کائنات صلعم بود ہر چہ از خانہ و باغ و چاہ داشت ہمہ را بان حضرت نسبت کردہ و قف نمودہ بود در سن نصد و یک ہجری و قات یافتہ رحمتہ اللہ علیہ

ملا حسین ہروی از فرزندان شیخ رکن الدین علاؤ الدولہ سمنانی است در علوم معقول شاگرد مولانا عصام الدین و ملا خنقی بود و در شریعت تلمذ نزد خاتم العلماء و الحدیث شیخ ابن حجر ثانی نمودہ و در وادی سلامت شعر و انشاء صنائع و بدائع و حسن تقریر و فصاحت و بلاغت و ظرائف و لطائف بے نظیر بود و دیوان اشعار فارسی با تمام رسائیہ از بیشگاہ اکبر شاہ بنظم نمودن سنگھاسن بیسی نامور شدہ بود لکن انجام رسید و سے در سال نصد و ہفتاد و نہ ہجری از ہندوستان رخصت و وطن حاصل کردہ شیخ فیضی کہ تلویت یافتہ او بود و لفظ دام ظلہ تاریخ آن یافت ہمدان نزدیکے بہ کابل ازین عالم گذشتہ

مولوی حسین علی قنوجی ابن مولوی عبدالباسط قنوجی شاگرد پیر خود بود و بحیات پیر خود مدرس و اقاوہ طلبہ علوم سے پرداخت نمودن المتعلم در بیان صیغ مشکلہ ازو یادگار است بعد پنج ماہ از فوت والد خود بمسرت و چہار سالگی در سال ہواندہ صد و بیست و نہ ہجری ازین جہان بعالم جاودان رفت آواہ اللہ فی دار النعیم

مولوی حسین احمد ملیح آہاوی ابن شاہ علی احمد بن شاہ علی احمد والد وی از سر ہند بہ کھنؤ تشریف آوردہ از انجی بقصبہ ملیح آباد مضاف کھنؤ رخت اقامت

افناخت صاحب ترجمہ بتاریخ بست و پنجم صفر سال دوئندہ صد و یک ہجری بہ بلج آباد متولد
 شدہ خدمت مولوی ظہور اللہ لکنوی و مولوی عبدالرحیم ساکن کلکتہ و مرزا حسن علی محدث
 صغیر ساکن لکنؤ محلہ سیچے گنج و مولوی سید مخدوم لکنوی و مولوی نور الحق لکنوی و مولانا شاہ
 عبدالعزیز دہلوی و شیخ عمر محدث ملی و حکیم محمد صادق فیض آبادی و مولوی حیدر علی
 سندیل اکتساب علوم متداولہ نمودہ ہمارہ مدرس و عبادت و ارشاد طالبان مشغول بودہ
 بہ تصنیف کتر متوجہ بود رسالہ جواز قرأت فاتحہ خلف امام و رسالہ در بیان بیعت و
 شرح رسالہ مولوی رفیع الدین دہلوی مہیان وجود و چند رسائل در تصوف و حلیم
 نبوی صلعم از تصانیفش بر صفحہ روزگار یادگار اند چہارم رمضان سن دوئندہ صد و
 ہفتاد و پنج ہجری وفات یافتہ ہوا و والد خود در مقابر موضع دوو صیا متصل بلج آباد

مدفون شد

مولوی حفیظ اللہ فرنگی محلی ابن ملا حبیب اللہ ابن ملا صاحب اللہ فرنگی محلی برادر
 خود مولوی ولی اللہ ذہین و ذکی بودہ با استعداد تمام کتب و درسیہ تحصیل کردہ خدمت سزاوہ ملی
 عدالت فیض آباد از سرکار شاہ لکنؤ داشت ہمدان حالت مدرس طلبہ می برداخت
 بستم بیع الثانی سال دوئندہ صد و ہفتاد و نہ ہجری رحلت فرمودہ
حکیم الملک گیلانی نامش شمس الدین و حکمت و طب جالینوس زمان وسیع دوران بلال
 اکبر شاہ و غیر خواہ ہنگان خدا و آشنا پدید و دیوستہ طلبہ مدرس گفتی و بے ایشان طعام
 نخوردی و بخانہاے مردم کم رفتی بسال نصد و ہشتاد و ہشت ہجری بزیارت حرین
 شریفین رفتہ ہما بخا سفر آخرت پیش آمد

حکیم دانا سیالکوٹی نامش ملا محمد صادق ابن مولانا کمال الدین سیالکوٹی است جلیح علوم
 عقلیہ و نقلیہ بود نور الدین محمد جانگیر بادشاہ شہرہ کمالش شنیدہ اورا بہ محفل خاص بلہ معادہ
 ہر گاہ مباحثہ علماء اہل تسنن و تشیع پیش آمدے و کے از اہل سنت
 مناظر و عجیب بودے و ملا حبیب اللہ شیخہ را خاموش کردے بعد وفات بخانہ خود
 واقع محلہ جمالتہ مدفون گردید

مولوی محمد احمد سندیلی ولد حکیم شکر اللہ ولد شیخ دانیال ولد پیر محمد صدیقی از اہل شد
 تلامذہ ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین شہید سہالوی عالم عامل و طبیب حاذق بود۔
 قصبہ سندیلہ منمنافات لکنو مدرسہ کلان بنانا و محبت مصارف مدرسہ چند و بہار از
 پیشگاہ بادشاہ وقت معاف یافتہ عمر گرامی خود مدرس افادہ طلبہ علوم نے گذارنیا از پیشگاہ
 شاہ دہلی مخاطب بفضل اللہ خان بود نواب ابوالمنصور خان صوبہ دار ادوہ پوسے دستار
 ہل برادرانہ داشت بسیاری علماء و فضلاء نامدار از سایہ دامن تربیتش سر بر آورده اند
 کہ نام نامی شان درج ذیل است قاضی احمد علی سندیلی داماد صاحب ترجمہ۔
 مولوی احمد حسین لکنوی۔ ملا باب اللہ جونپوری۔ مولوی محمد اعظم قاضی زادہ
 سندیلہ۔ مولوی عبداللہ ابن مولوی زین العابدین محمد دوم زادہ سندیلہ و از مولوی
 محمد اللہ مرقوم الترجمہ تصانیف ذیل مشہور و متداول اند شرح تصدیقات
 سلم العلوم معروف بحمد اللہ و حاشیہ شمس بازغہ و حاشیہ صدرا و شرح زبدۃ الاصول
 عالی و قات او بہقام دہلی در سال یازدہ صد و شصت ہجری بوقوع آمدہ جانب غرب
 و جنوب از مزار حضرت قطب الدین اوشی قدس سرہ مدفون گشت غفر اللہ لہ
قاضی حمید الدین ناگوری در عہد شمس الدین التمش بادشاہ بود نام شریفش محمد ابن
 عطاست از مشایخ متقدمین ہندوستان جامع بود میان علم ظاہر و باطن مرید و خلیفہ
 شیخ شہاب الدین سہروردی اما بر مشرب او وجد و سماع غالب آمد کہ در ان موقع دست و غل
 بود اورا تصانیف بسیار است ہزبان عشق و دولہ سخن سے کند انان جملہ طوابع شہوس
 در اسماء حسنی سے بسال ششصد و پنچ ہجری بچار رحمت حق پیوست
شیخ حمید الدین الصوفی السعیدی الناکوری اسوالی کیتیش ابوالحمد و لقب سے
 سلطان التارکین است از اعظم خلفائے خواجہ بزرگ معین الدین سنہری اجمیری و اکابر
 علمائے صوفیہ صافیہ رضوان اللہ علیہم اجمعین ان اولاد سعیدین زید مجملہ عشرہ عشرہ
 رضی اللہ عنہم بود عمر سے دراز یافتہ و اول مولود است کہ بعد فتح و پہلے بکسانہ
 مسلمانان پیدا شدہ از زمان حضرت خواجہ معین الدین تا او اہل وقت

شیخ نظام الدین اولیا بانی بودا اور تصانیف بسیار اندازان جملہ نسخہ اصول الطریقہ مشہور تر
 است و فاتش بست و ششم ربیع الثانی سال ششصد و ہفتاد و سہ ہجری وقوع یافتہ مرقدش
 در ناگور است یزار و تبرک یہ سوائے موضعی است از مواضع ناگور کہ شہر بست بس

زمین ماڈواٹ

مولانا حمید قلندر دہلوی قاضی شاعری بود مرید شیخ نظام الدین اولیا است و در
 صحبت بعضے خلفائے شیخ انچہ مقتضی قابلیت و استعداد ہاشما استفادہ کردہ اول در خدمت
 مولانا برہان الدین غریب بود و جملہ ملفوظات او جمع آدرودہ بعد از ان در ملازمت شیخ نصیر الدین
 محمود افتادہ و از ملفوظات او نیز جمع نمود آن را خیر المجالس نام کرد ابتدا سے تالیف آن در سن
 ہفت صد و پنجاہ و بیس ہجری بود و انجام آن در سال ہفت صد و پنجاہ و شش
 ہجری صورت بست

شیخ حمید سنہلی علامہ زمان یکتائے دوران بہ تفسیر دانی قرآن مجید معروف و دقیقہ
 رسی قرآن حمید موصوف بود ہمایون بادشاہ بوسے عقیدہ راسخ و اشت سے گویند کہ
 و سے مد زمان تسخیر ہندوستان بہ لوہٹ ثانی جہت استقبال ہمایون شاہ
 بکابل رفت و از بسکہ بادشاہ را با داعتقاد بود روز سے بر آشفت و گفت کہ بادشاہ ہم تمام
 لشکر شمارا راضی دیدم بادشاہ پر سید شیخ چرا چین سے گوید گفت و بہر جا نام لشکریان
 شما پار علی و کفش علی و جیدر علی یافتم و ایچ کس را ندیدم کہ بتام یاران ویکہ بودہ
 باشد بادشاہ ہم بر آمد و قلم کہ بر ستش بود بر زمین زدہ گفت نام پدر کلام خود عمر
 شیخ است دیگر نے نام و برخاستہ بجرم سر شد و باز آمدہ بلامت و رفیق شیخ را بر حسن
 عقیدہ خویش اطلاع داد نتیجہ این حکایت عصبوت شیخ حمید بر تسنن و خوش عقیدگی و
 حسن خلقی ہمایون بادشاہ است رحمہما اللہ تعالیٰ

قاضی حمید الدین دہلوی عمدة العلماء قدوة الفضلاء عمر خود ما بدرس صرفت کردہ شرح
 ہدایۃ الفقہ از تصنیفات مشہورہ اوست بسال ہفت صد و شصت و پنجاہ ہجری
 بار البقا رحلت فرمود

حمید الدین نارٹولی عالم متصوف بود تیسیر البرکات شرح ولایل الخیرات از تالیف
اوست کہ در ان اختلافات نسخ متن بیان کرده

ملاحیدر کشمیری ابن خواجہ فیروز بھرہفت سالگی قرآن مجید حفظ نموده از علماء وقت
ہجرت باقطب الدین وجوہر ناتھہ اولاً استفادہ کرد از ان بعد از کشمیر بہ دہلی رسید و
بخدمت شیخ المحدثین دہلوی نقہ و حدیث و تفسیر تکمیل نمود و بہ کشمیر واپس آمد حاکم
آنجا ہر چند برائے قضاے آن بلدہ گفتہ وے ازان منصب ابا کرد و فائز در سال ہزار
و پنجاہ و ہفت ہجری بظہور پیوستہ

قاضی حیدر کشمیری المحاطب بقاضی خان از علماء کبار و فقہائے نامہار کشمیر شاگرد
ملا عبدالرشید زرگر بود بوجہ عسرت معاش از وطن مالوت بہ لشکر محی الدین محمد اورنگ زیب
عالمگیر بادشاہ پیوست و بموسط سیادت خان صدر الصدور بخدمت بادشاہ
رسیدہ اولاً بتعلیم شاہزادگان مامور شد باز بقضاے دہلی سر بلندی یافتہ
بدیانت و عدالت وے بادشاہ بغایت رضامت شدہ وے را بخطاب
قاسم خان ممتاز فرمودہ در سال یازدہ صد و بست و یک ہجری بعارضہ اسماعیل بلک
و کن وفات یافتہ نعش وے بہ کشمیر آوردہ بیرون شہر در باغ ہجرت پورہ زید زمین سپردند

مولوی حیدر علی سندیلی ابن مولوی محمد اللہ سندیلی تلمیذ والد ماجد خود و قاضی احمد علی
سندیلی بود و تکمیل از طلباب اب اللہ جوہر سے شاگرد پد خود کردہ عالم متبحر و طبیب حاذق
و شاعر بود از تلامذہ مشاہیرش قاسم رضا علی خان گویا موسے و مولوسے
دلدار علی لکھنوی جتہد شیعہ و مولوسے سید محمد پسر مولوسے و لہار علی مرقوم و مولوی
نور اللہ فرنگی محلی و حافظہ عن سلام میر سندیلی و مولوسے احمد بخش سندیلی و مولوسے
بخت علی و قاضی جلال الدین آسیونی و مولوسے محمد علی بدایونی و حاجی امین الدین کاکوری
و مولوسے ۱۶۰۰ الدین سندیلی و مولوسے حسین احمد طبع آبادی و مرزا حسن علی
محدث کبیر ساکن لکھنؤ محلہ محمود نگر و مولوسے رجب علی چریا کوٹی اند حاشیہ میرزا ہدر سالہ و
تعلیقات میرزا ہد ملا جلال و تعلیقات شرح سلم مولوسے محمد اللہ و تکمیل ناقام شرح سلم

مولوی محمد اللہ از تصانیف مشہورہ او ہستند بتاریخ ششم رجب سال دوازدہ صد و بست و بیست و پنج ہجری وفات یافتہ در صحن مدرسہ پور ٹوہ بسندیلہ مدفون شد علیہ
الرحمۃ والغفران

مولوی حمید علی رامپوری اولاً از مولوی عبدالرحمن قستانی و کھنی و ثانیاً از مولوی محمد جیلانی رامپوری الکتاب علوم کردہ تکمیل تحصیل نمود و بدختر مولوی محمد جیلانی مذکور کتھا گشت در علم طب ید طولی داشت با و اخر عمدتاً اب احمد علی خان بہ ٹونک رفتہ در انجا عنے و شانے یافتے گویند سند علم حدیث از مولانا عبدالعزیز دہلوی یافتہ در ٹونک درس و طبابت سے کردہ ہما نجا وفات یافت تاریخ وفاتش معلوم نیست از موکفات وی صیانتہ الناس عن وسوستہ الخناس بزبان اردو در سالہ رفع الیدین بفارسے مشہور اند

مولوی حافظ حمید علی فیض آبادی در علم مناظرہ و کلام فایق الاقران بود خصوصاً در فن مناظرہ با شیعہ نے زماننا نظیر سے نہاشت مطالعہ کتب خصم زیادہ تر بد نظرش بود عمر شریفش از ہفتاد و پنج متجاوز شدہ تریب پنج سال سے گذرکہ در حیدرآباد کن بہلازمت فرمان روا سے آن دیار دوسرہ روپیہ شاہرہ سے یافت ہما نجا رحلت فرمودہ مدفون گشت اکنون پسرانش در انجا ملازم و موجود اند علاوہ کتب مذکورہ ذیل دیگر مصنفاتش تمام و نا تمام در مناظرہ شیعہ ہستند تصانیفہ المشہورہ تنہی کلام۔ رسالہ در نکاح ام کلثوم۔ نصارۃ العینین عن شہادۃ الحسنین۔ کاشف البشام عن تدلیس المعتمد لقمقام ازالۃ الغین عن بصارۃ العین و در سہ جلد۔ الداہیۃ الحاطمہ علی عین اخرج من اہل بیت الفاطمہ۔ رویتہ الثعالیب والغرابیب فی انشاء المکاتیب۔ رسالہ در بیعت مر تضو سے

حرف الخار لمجمہ

خانخانان دہلوی نامش عبدالرحیم پسر محمد پیرم خان خانخانان است بچہار و ہم صفر سال ہمد و شصت و چہار ہجری در لاہور متولد شدہ در قابلیت و استعداد

ممتاز و یکتا سے روزگار بود زبان فارسی و ہندی و سنسکرت اشعار نیکو سے گفت و اقعات
بابری از تصانیف سے است بعمر ہفتاد و دو سالگی در سال ہزار و سی و دو و ہجری
در وفات یافتہ در وہلی مدفن گشت

مولوی خادم احمد فرنگی محلی بن مولوی محمد حیدر بن مولوی محمد حسین کہ محفل و عقد و مسجد
فرنگی محل بر طریق آبا سے خود سے آراستہ و از وعظ و سے رونق فرنگی محل بود و بیعت از
پدر خود مولوی محمد حیدر مرحوم داشت سے گویند ہنگامیکہ مولوی امیر الدین علی اعیتھوی
بجمیعت اسلامی جہت مقابلہ ہیراگیاں ہنومان گڑھی بسال ہفتاد و یکم بعد صد سے
دوازدهم کریمت ہستہ بود و سے ہم بشمول دیگر علماء سے زرخواہ حسب اشارہ نواب
نقی علی خان بھمیش مولوی امیر الدین علی سابق الوصف لب کشادہ ہمدان زمان
بتاریخ دہم ذی الحجہ سال مذکور مولوی خادم احمد بعارضہ فرد آمدن رودہ بتلا شدہ واقع
دوازدهم وقت خطہ طائر روح پر فوجش بعالم بالا پرواز نمود و منشی الطاف حسین منشی
خزانہ سلطانی تاریخ رحلتش سے البدیہ چین بسک نظم کشیدہ سے درین مقام سرای
قانی نہ کعبہ و نے کشتہ باشد نہ طفل باشد نہ پیر باشد نہ خوب باشد نہ زشت باشد
نہ تخت باشد نہ تاج باشد نہ مملکت سے خارج باشد نہ ٹانداں بیج قصر و ایوان نہ در نہ دیوار
خشت باشد نہ پست باشد نہ اوج باشد نہ بحر باشد نہ موج باشد نہ بماند البتہ
نام اکس ہر آنکہ نیکو شہت باشد بعین حسرت شدہ روانہ جو خادم احمد ازین زمانہ نہ
رقم رد الطاف بہر سالش الہی اور بہشت باشد فاعتر و یا اولی الابصار بہیبت
کہ در ہمان قرب زمان بگھٹو و مر زبان آن از دست انگشتیان چہا بر روسے کار ظہور
یافتہ تصانیفہ دور سالہ عربی و فارسی در بیان دائرہ ہندیہ۔ تعلیقات مفسرہ
بر شرح و قایہ۔ رسالہ حاصل و محصل متعلقہ فوائد ضیائیہ

مولوی خرم علی بھوری از مشاہیر فقہا سے بھوشاگر و خاندان مولانا شاہ عبد الغنی
دہلوی پوز ہوارہ در قلع بدعت و احیاء سنت سے کوشید چنانچہ رسائل مؤلفہ
دسے ہران ولایت سے کتبہ سے رمتہ اللہ علیہ در سال دوازده صد و پنجاہ و

ہشت ہجری حسب الامر لو اب ذوالفقار بہادر کیس باندا ترجمہ در مختار شرح تنویر الابصار
 از کتاب النکاح بزبان اردو آغاز کردہ۔ ماہ رجب سن دوازدہ صد و ہفتاد و ہجری تا آخر
 کتاب ہائے تمام رسانید پس از ان ماہ نحر سال دوازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری
 ترجمہ کتاب الحج مکمل نموده از شروع کتاب تا باب الاذان ترجمہ نوشتہ بودند کہ ہمین
 سال داعی اجل را لبیک اجابت گفتہ رہا کہ عالم بقا شد نہ بعد وفات شان
 مولوی محمد حسن نانوتوی حق تالیف ترجمہ مذکور از ورثہ مولوی خرم علی مرحوم خرید فرمودہ
 آنرا مکمل کردہ نامش غایۃ الاوطار بناوند کہ عددوی دوازدہ صد و شصت و چہار سے
 برآید کہ آن زمانہ در میان مشہلہ و مشہلہ ہجری است رسالہ منع قرأت فاتحہ خلفت الامام و ترجمہ
 مشارق الانوار و ادب البحرین و تھیوۃ المسلمین از ویادگار اند

امیر خسرو دہلوی خسرو شاہان نامدار و مراد مستوفان معرفت شعار جامع علوم ظاہر
 و باطن بود سے سلطان اشرف ہجری بان الفضل است نام شہر نیش ابوالحسن بن امیر
 سیف الدین محمود از امیر زادہ ہا سے ہزار ہ پنج بود در قصبہ موس آباد عرفت بیتالی تولد یافتہ
 اشعار آبدارش از چہار صد ہزار نامند و مشہور است کہ او نہ کتاب در سنگ انجم کشیدہ
 اتان جملہ تعلق نامہ و کتاب مستران السعیدین در بیان داستان ملاقات ناصر الدین
 بفرخان حاکم بنگالہ با پسرش سزالدین کیقبا و ہاوست شاہ دہلی است سے نسبت فنا
 سے اشیر بامرشد خود و مولانا شیخ نظام الدین ادنیائے قدس مرود داشت احد شہشاہ از قوت
 پیر خود شب جمعہ پیر دہم شوال سال ہفتصد و بیست و پنج ہجری ہجرت حق بیوست
 پائین مرشد خود در دہلی مدنون گشت رحمۃ اللہ علیہ

مولانا خواجہ مانگیوری پیر مولانا حسام الدین مانگیوری دانشمند شہر متقی بود فقیر
 بسیارے کشید و تے نہ فاقہ شدہ بود کہ شخصہ پیش و سے براسے استفعا آمد و پارکان زیر
 آرد و سے زرد کور بجا پیش بازگردانید مردم خانہ عتاب گردند نماز شام رسید ملک
 عین الدین در مانگیور فرود آمد تا بود غاسے سے خوانداورد لفظے مشکل شد پیر رسید در خوا
 نامے ہست گفت ز غدرم مولانا خواجہ اشمندا سے دست طلبیدہ کن فقط حاصل کردہ

ملک عین الدین ہمان قدر زک مستفتی آوردہ بود ہا زیادت جامہ و طعام پیش آورد و بعد ازانان
باہل خانہ گفت چون ہمت کرویم و مال مشکوک باز گردانیدیم خدا سے تعالیٰ مالاً از وجہ
حلال عطا کرد رحمتہ اللہ علیہ

خواجہ محمد قنوجی بن عبدالرحمن قنوجی عالم عارف و سالک بود از سادات رسول و
اخلاق حمیدہ و فضائل شہیرہ داشت بحرین شریفین رفتہ و از مشایخ آن دیار مستفید
شدہ بقنوج مراجعت فرمود و تصانیف او کتابست در علم تصوف و سلوک موسوم
بہ ہدایۃ السالکین الی عراط رب العالمین و قنوج وفات یافتہ تاریخ فوتش معلوم نہ شد
خواجہ محمد دہلوی ابن زاناہد الدین اسماعیل از اولاد دختر شیخ فرید الدین گنج شکر
ہست قدس سرہ جامع علوم و حاوی فنون بود در علم حکمت و موسیقی نیز کمائی داشت و
بکمال ذوق و شوق و عبادت موصوف بود و سے شیخ نظام الدین اولیاء اور نمازنامت
سے کرد از ملفوظات شیخ نظام الدین کتابے مسلمی ہا نوار المجلد جمع کردہ رحمتہ اللہ علیہ
مولانا خورشیدی کا پوری مرید خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود و شاگرد مولانا معین الدین
عمرانی و استاد قاضی شہاب الدین دولت آبادی بود پیش از آمدن امیر تیمور گورکان از دہلی
بر آمدہ بکاپے متوطن شد و در ہماجا بسر برد قبرش بیرون شہر کاپے است -
خواجہ بہاری لاہوری فقیہ محدث مفسر واقف اسرار حقانی بود اولاً از مسکن خود
حاجی پور بکعبہ گودہ پور بہ نیت تحصیل آمدہ بخدمت شیخ جمال الاولیاء سے خواند سپس
بلاہور آمدہ بخدمت ملا محمد فاضل لاہوری دستار فضیلت بست و بجاہ و سے سکونت
اختیار کرد ہا لآخر مرید و خلیفہ حضرت میان میر گشت در سال ہزار و شصت ہجری
وفات یافتہ بلاہور مدفون گردید

شاہ خوب اللہ آہادی نامش محمد یحییٰ برادر زادہ و داماد و خلیفہ شیخ محمد افضل
آہادی بجز مواج علم شریعت و طریقت بود بجز سیزدہ سالگی از تحصیل علوم متعارفہ
شراغ حاصل فرودہ موافق تربیت و تعلیم بی خود مدارج سلوک را طے کردہ ہم پہلو مشرف
خود بر آمد و بعد مرشد خود تمام عمیر امور خلافتش انجسام داد کتب و رسائل بسیار

تصنیف کردہ انما نجام القول الصحیح فی صلوٰۃ التسبیح و الکلام المفید فیما تعلق بالشیخ والمرید و الکلمات
المؤتلفہ فی المقاصد المختلفہ و بضاعتہ مزجاة و ما خذ الاختفا سے شان الصحابہ و اہل بیست
الامجاد و تشریحین الاوراق سے مخزق الطباق و خلاصۃ الاعمال و وفتیات الاعمال
بہ منطقیات الانس ملا جامی و چہار مجلد مکتوب در انظار حقیقت تصوف مشہور و معروف
ادب شنبہ و دو شنبہ یا نہ ہم جمادی الاول سال یک ہزار و یک صد و چہل و چہار ہجری بخوار
رحمت حق آسودہ بجنب پیرو مرشد خود و آلہ آباء و رفون گشت کان الشیخ قلبا تاریخ
رحلت اوست

حرف دال مہملہ

داتا گنج بخش لاہوری نام شریف علی مخدوم غزنوی است تجربہ نسب او با نام حسن
بن علی رضی اللہ عنہما نشی سے شو و از اولیائے متقدمین جامع علوم ظاہر و باطن عابد زاہد متقی
منظر خوارق و کرامات حنفی المذہب بود علاوہ مرشد خود شیخ ابو الفضل بن حسن ختلی
با دیگر مشایخ کبار مجتہد شیخ ابو القاسم گورگانی و ابو سعید دالونچہ و ابو القاسم قشیری محدث مجتہد
یافتہ فوائد کثیرہ حاصل کردہ و در محضر با شاہ مرشد خود از غنہ غنی بلا ہور آوردہ
ہنگامہ فضیلت و شجاعت گرم نمود و زبردت و تعلیم و شب بہ تلقین بہرے شہر نمود
بے علما و صلحا از اہل تربیت او بر خاستند انصافیت بسیار از ویادگار اندازان بمسئلہ
کشف المحجوب شہرت دار و زبان چہار صد و شصت و پنج ہجری رحلت نمود و در
خاتقاہ خود بلا ہور نہ پیرترین آسود۔

ملا ویرزہ پشاوری جامع علوم ظاہری و باطنی مرید ذلیفہ سید علی خواص بود در دفع
زناوہ و ملاحہ و رفضہ بغایت سے کہ غید و بانہا مباحثہ کردہ بلکہ ساختہ خصوصت
با عیسے ملوگے و ہائید یہ محمد کہ خود را پیر و مشن نام نہادہ بود بخشا کردے کتاب
مخزن الاسلام بزبان پشتو تالیف نمودہ نا تمام ماند پسرش ملا عبد الکرم اورا با کام رسانید
ہر قدر از تصنیف ملا ویرزہ است در ان علاوہ محاربت و مناقب تہ کردہ احکام مشہور
شریف بسیار است و انچہ از تکمیل پسرش عبد الکرم است در ان اکثر حقائق و معارف

مذکور شدہ و مخزن الاسلام لاؤڈ شری است اسمعیٰ بشرح کلمات باقیات مولانا دروینہ در
سال یکہزار و چہل و ہشت ہجری و نوات یافتہ

حافظ و ازپشاور می نامش محمد حسن واعظ ابن حافظ محمد صادق واعظ بن حافظ
محمد اشرف خوشالی پشاور می در فقہ و حدیث و اصول یگانہ روزگار از دو دمان علم و فضل بود
اکثر علوم از والدہ ماجدہ خود کہ عالمہ ذکا خلدہ بود تحصیل نموده بر مسند افادت و افاضت
متکلم شد و تمام عمر گرامی بدین طلب و تالیف کتب صرف کردہ منج الباری شرح فارسی
صحیح بخاری و تفسیر سورہ یوسف و تفسیر لغت و معراج نامہ و وفات نامہ و حاشیہ شرح قاضی
سبارک بر مسلم و حاشیہ تہمتہ اخوند یوسف و غیرہ رسائل و کتب از تصانیف اوست
بمہر شخصت و یک سالگی بحدود و از دہ صد و شخصت دستہ ہجری رحلت فرمود
بابا داؤد مشکوٰتی کشمیری از علماء نامدار کشمیر در فقہ و حدیث و تفسیر و حکمت و
معانی پیدہ داشت و حافظ مشکوٰۃ المصابیح بود بدین وجہ اورا مشکوٰۃ کے گفتند
علوم متداولہ بخدمت خواجہ حیدر چرخانی اکتساب کردہ و علم باطن پیش بابا فیض الدین
و خواجہ محمود نقشبندی حاصل نمود کتاب اسرار الاخبار در حالات سادات و درویشان کشمیر
اسرار الاشجار و منطق الطیر منظوم از تصانیف اوست در سال ہزار و دو و ہفت ہجری
ونوات یافت در کشمیر متصل عید گاہ مد فون گشت

مولوی سید ولد ار علی لکنوی مجتہد الشیعہ ابن مولوی معین الدین بن عبدالہادی
رضوی در سال یکہزار و یک صد و شخصت و شش بقصبہ جالیس یا نصیر آباد متولد شدہ و او
اولی کسی است کہ در اہل تشیع بہ ہندوستان دعویٰ اجتماد کردہ و جمعہ جماعت بدان
تہذیب بظہور آوردہ در مبادی احوال علوم عقلیہ را از فضیلت ہندوستان مثل سید غلام حسین
و کنی اکہ آبادی و مولوی حیدر علی و ند بلا احمد اللہ سندریلی و مولوی باب اللہ شاگرد
ملا محمد اللہ سندریلی استفادہ نمودہ و بعد فرغ از عقلیات در کربلا سے معالی از آقا باقر
بہبانی و سید علی طاہر باقی اکتساب علوم فقہ و حدیث و اصول کرد و در مشہد مقدس
از سید مہدی بن سید ہدایت اللہ استفادہ و اجازت یافتہ بوطن مالوت رجوع نمود

و باقارہ و تعلیم مطالب مذہبی سے کوشید کتب ذیل از تصانیف ویند اساس الاصول۔
 مواظبات حسنة۔ شرح باب الصوم حدیقة المتقین مصنفه اخوند مجلسی۔ و شرح باب الزکوة
 از کتاب مذکور۔ و عماد الاسلام و ربیع مجلد کلان و شهاب ثاقب و صوارم الالهیات و
 حسام الاسلام و احیاء السنہ و رسالہ ذوالفقار و رسالہ غیبت و رسالہ جمعہ و حاشیہ بر شرح
 ہدایہ حکمت ملا صدرا و غنئی الافکار و مسکن القلوب و رسالہ ذبیحہ و رسالہ اشارة الاحسان
 در عهد سلطنت غازی الدین حیدر بادشاہ اودھ بمقام لکھنؤ بشب نوزدہم رجب سن
 یک ہزار و دو صد و سی و پنج ہجری و فات یافتہ در مقبرہ حسنیہ واقع لکھنؤ مدفون شد تجاوزاً
 عن سیاتہ و سے و رسالہ دو از وہ صد و بست و ہفت ہجری مسجدی تعمیر فرمودہ شاعری
 تاریخ آن گفتہ و ہو ہذا **۵** دبیر ہر اود لدا علی بن کامل اندرا جہاد و اتقا بن ساخت چون سجد
 شدہ تاریخ آن ب مسجد اقصاے ثانی شد بنا پ بالآخر صاحب الترمذیہ در عهد سلطنت
 غازی الدین حیدر بادشاہ اودھ بمقام لکھنؤ بشب نوزدہم رجب سن یک ہزار و دو صد و
 سی و پنج ہجری و فات یافتہ در مقبرہ حسنیہ مدفون شد

مولوی دین محمد سندیلی ابن وجہ الدین ابن شیخ عبدالسمیع قاضی زادہ سندیلہ
 و النشمندی محدث و مدرس بود توکل و تقوی شاعر خود داشت در اوائل صدی سیزدہم
 جہان فسانے زایر و دہنود

حرف ذال مجمہ

مولوی ذاکر علی سندیلی ابن مولوی اکبر علی ابن مولوی محمد اللہ سندیلی شارح سلم العلوم
 جوانے فارغ تحصیل بود از والد ماجد خود و نیز مولوسے حیدر علی سندیلی تربیت و تعلیم یافتہ
 بعالم جوانے ازین جہان فانی ہنگام غسل غدیر آبے کہ آن را ہندی تالاب گویند
 رو بروی والد خود غریق بحر شہادت گردید **۵** این نام سخت است کہ گویند جوان مرثیہ
 امیر اللہ علیہ شایب الرحمة والنفسدان

حکیم ذکا خان ساکن اگرہ طیبہ حاوق در سلک ملازمان مادھوجی سیندھیادالی
 گوالیار نظام داشت در سن دو از وہ صد و شہ ہجری و فات یافتہ قبرش اندرا حاطہ

درگاہ شاہ علاء الدین واقع اکبر آباد موجود است و آن را از سنگ مرمر ساختہ اند بیان تاریخ فوت و سقوفش است و ہو ہناسہ و کا خان عالم قانون حکمت بذکر و ادسے عقل کل بردست او بوسہ شب آدینہ و بستم ز شوال بذعزم کوچ زوزین کوچگہ کوسسہ خردگفت از سر افسوس تاریخ بذشد از دنیا مسیح وقت افسوس

حرف الراء والمہملہ

ساج ابن داؤد احمد آبادی نیم صفر ۱۱۸۰ ہجرت متولد ہوا و یک در احمد آباد ولادت یافتہ صرف و نحو و منطق و عروض و غیرہ از محمد بن محمود مقری حنفی درس گرفتہ و علم معانی و بیان از مخدوم بن بیان الدین و علم ہیئت و کلام بخندت محمد بن تاج الحنفی اکتساب نمودہ و جملہ فنون تجریدہ کرد و طبع مائل بشعر داشت و اجازت الفیہ حدیث از سخاوی گرفتہ در سال ۱۱۸۰ ہجرت و چہار ہجری رحلت فرمود

رحمت اللہ سندی ادا کا بر علمای عالین بود از سندھ بپہنہ طیبہ اقامت گزیدہ در سال ۱۱۸۰ ہجرت و نو ہجری بمکہ معظمہ رحلت فرمود

حافظ رحمت اللہ آلہ آبادی اصلش از پنجاب است در صبی ہر دو چشمانش بعارضہ چپک بے بھر شدہ نہ چون بسن تمیز رسید قرآن مجید بانکہ زبانے یاد کرد کتب صرف و نحو از علمائے عصر زبانی خواندہ و همچنین کتب اکثر علوم اناساتذہ وقت خواند بغایت ذکی الطبع و جید الحافظ بودے گویند کہ از شنیدن سہ کرت عبارت کتب درق و رق بیادے گرفت قاموس اللغہ در شش ماہ یاد کردہ کتب صحاح ستہ بزبان داشتہ در آلہ آباد متاہل شدہ رخت اقامت انداختہ پچہار و ہم رمضان المبارک سوز سہ شنبہ سال ۱۱۸۰ ہجرت و نو ہجرت ازین جہان رحلت فرمود رحمتہ اللہ علیہ

مولوی رحمت اللہ فرنگی بھلی پسر دم مولوی نور اللہ بن ملا محمد علی بن قاضی غلام مصطفیٰ بن ملا محمد سعد بن ملا قطب الدین سہالوی شاگرد علم خود ملا ظہور اللہ از تحصیل علوم در سہ فراغت یافتہ بمقام غازی پور زمانہ طسرح اقامت افگند و در سہ موسومہ چشمہ رحمت ترتیب دادہ تعلیم علوم متداولہ متعارفہ از معقولات و منقولات

بطلبہ میدا و خلقی از فیض و سے کامیاب می شدند بتاریخ شانزدهم جمادی الاول سن سیزده
صد و پنجم هجری بغازی پور رحلت فرموده مدفون گشت

شیخ رزق اللہ دہلوی عم کلان شیخ عبدالحق محدث دہلوی تخلص مشتاقی مروے
فاضل و کامل و عارف از نوادر روزگار از مردم سلف یادگار جامع فضائل صورتی و
معنوی بود و طبع موزون در ہندی و فارسی داشت در سالہائے ہندی او بیستم آیین و
ہوت نرنجن پیش از باب شوق و ذوق مقبول و مشہور شد تخلص او در ہندی راجن و در فارسی
مشتاقی در سال ہشتصد و نود و ہفت ہجری رحلت فرمود در مشتاق حقم تاریخ وفات
او شیخ المحدثین دہلوی یافتہ رحمہما اللہ

مولوی رستم علی قنوجی ابن مولوی علی احمد قنوجی در سال یازده صد و پانزده ہجری
متولد شدہ از مختصرات تا مطولات کتب در سبب خدمت والد خود تحصیل کرده بعد وفات
پدر فاقہ فراغ در سال یازده صد و چہل ہجری بخدمت ملا نظام الدین لکھنوی خواند بخند
اقادہ ما فاضلہ جانشین پدر گردید تفسیر صغیر کہ در ایجاز عبارت بجا لیلین ہمہوش است و
شرح منار و غایۃ اختصار از تصانیف شہیرہ اوست در سال یازده صد و
ہفتاد و ہشت ہجری رحلت فرمودہ

مولانا رشید الدین خان دہلوی از ارشد تلامذہ مولانا رفیع الدین دہلوی زہین
وقاد و طبع نقاد و در علم کلام کمالی وافر داشت شوکت علم سے بچو اب بارقہ ضعیفہ بمقدمہ
متعد و غیرہ رسائل در مذہب اہل تشیع از تصنیفاتش یادگارند در سال دوازده صد
چہل و نہ ہجری طائر وحش باوج علیین بیوا از کرد برداشتہ

مولوی رضا حسن خان کاکوروی ابن امیر حسن خان از مخدوم زادگان
کاکور است سیزدہم ذیقعدہ یوم پنجشنبہ سال دوازده صد و چہل و شش ہجری ولادت
یافتہ حاجی محمد سعید بغدادی چند قطعہ تاریخ ولادتش بزبان عسریب نظم نموده اتان جملہ
این است **شرف العصر** بود و غاق بدو مادہ ثانی معدن الخیر قد زمان الوجود داد و نہایت
دظنانت و مہی داشت بمر سیزدہ سالگی از تحصیل علوم متعارفہ فراغ یافتہ

خصوصاً دانشای عربی و فارسی نظام و نشا گوئی سبقت از اقران ربوده مشارالیه اہل کمال گشت مصنفاتش در بنگال مشہور و معروف اند بجز آن قصیدہ انموزج الکمال ہموزن و قافیہ قصیدہ بردہ در سال دوازده صد و شصت و چہار ہجری تصنیف فرمودہ چنانچہ بخاتمہ آن سے فرمایند **تم المدیح فقد ادرخت موتنا بآلة اللہ ازل الایجاز والاعظم** و شرح آن بدوازده صد و شصت و پنج ہجری نوشتہ در آن وقت نوزده سالہ بود دیگر مطارج الاذکیا و رحل غویصات علوم مختلفہ است و این ہر دو کتاب بظن مولف رسیدہ بحق کہ از ان لیاقت علمی مصنف ظاہرے شود آخر باقتضای کل نفس ذائقۃ الموت دین شہاب بلک بنگالہ سفر آخرت گزید رحمۃ اللہ علیہ

مولوی رضا علی خان بریلوی ابن محمد کاظم علی خان بن محمد اعظم شاہ ابن خمر سعادت یار خان بہادر اداجلہ علماء بریلی ملک دہلیکند و از عالمکہ افغانہ بریلک است بزرگان شان پیش سلاطین دہلی بر عمدہ اسے جلیلہ منصب شش ہزار سے سر نرازد و نماز بودند سے بسال بست و چہارم صدی سینر دہم ہجرت متولد شدہ بخدمت مولوی خلیل الرحمن مرحوم بمقام ٹونک تحصیل علم ورسی کردہ بعمر بست و سہ سالگی از کتاب علوم متداولہ فراغ یافتہ مشارالیه اماثل و اقران گشت خصوصاً در علم فقہ مہارستہ کامل داشت تذکیر پر تاثیر و سے مشہور و معروف است بالجملہ نیست کلام و سبقت سلام و زہد و قناعت و حلم و تواضع و تجربہ از خصائص و سے توان شمرد دوم جمادی الاول سال ہشتاد و دوم صدی سینر دہم ازین سر اسے بے بود رحلت فرمود رضی اللہ عنہ بڑھ بیچ باسے موحده تازی و اسے ثقیلہ ہندیہ ہر دو مفتوح و یاسے تختانی ساکن و جیم فار سے موقوف گروہے از افغانہ اند کہ ایشان را روہیلہ نیز گویند

شاہ رضا لاہوری قادری شطاری از اکا بر علماء و کلمائے مشائخ لاہور صاحب فتوی دارشاد بود فتوحات ظاہر و باطن ہر انچہ ہر دیوسنہ در پنجاب کسی بپسرنگشت بتاریخ دوازدهم جمادی الاول سال ہینر دہم از صد سے دوازدهم رحلت فرمودہ مرقدش بلاہور سے

شیخ رضا رفیق کشمیری ابن محمد بن مصطفیٰ رفیق کنیت سے ابو حمزہ است بسال
دوازدہ صد و پنجاه ہجری متولد شدہ از پدر بزرگوار و امام وجد مادر سے خود شیخ نعمت اللہ
بن اشرف ٹوپیکو علوم تحصیل کردہ فقیہ و محدث و مفسر کثرت و مدرس علوم مذکور اشتغال
داشت و برہر کہ وہ سبقت سلام سے کرد و از بس حلیم و رحیم و متواضع بود باہ شعبان سنین
دوازدہ صد و ہفتاد و شش ہجری رحلت فرمود۔

میر رضی الدین از علمائے کشمیر فاضل کامل و شجر بود بزبان تسلط مرزا حیدر بہ محلہ قطب پورہ
مدرس مقرر شدہ ہا کثر علوم تالیفات جمیدہ دارد و دختر و کے بمبالہ نکاح ملا فیروز و آمد
مولو سے فقیر محمد لاہوری در حدائق حنفیہ مطبوعہ مطبع نو لکھنور ہند، ۱۳۰۷ اولاً و فائز
در سن ہند و پنجاہ و شش ہجری نوشتہ باز بہمان صفحہ در ذیل ترجمہ میر موصوف
وفات او در سن ہند و شصت ہجری عمر سے فرمایند ہمان کہ صحیح کلام است و وجہ
مگر ترجمہ حقیقت بجز انیکہ بر مساعت قلم ناسخ معمول شود

مولوی رضی الدین ولد حبیب الدین قاضی کانپور کہ بزور رضا و تسلیم آراستہ بود
بحکم قضا و رسال دوازدہ صد و شصت و دو ہجری در بلدہ کانپور اتہ دولت سراسے فنا
بدار القضا سے بقا شناخت مولانا محمد سلامت اللہ کشفی او ام اللہ بر کاتہ تاریخ و فائز
چنین یافتہ ۱۵ سال بارغ شرف مولوی رضی الدین با قضا ہفتہ پنجا کیش چو آفتاب بروج
نہیر عقل چو سال وفات او جسم بہ زخم گفت بہن ہاے ہاے ہاے در لیلچ نہ -
میر سید رفیع الدین محدث ساکن گاہ آہاے کرامش ہمہ علماء و صلحا بودہ اند و او نیز
دانشمند و محدث بود و بغایت جو دو سخاوت و خلق و لطف داشت و معقولات شاگرد
مولانا جلال الدین دقانی و در حدیث شاگرد شیخ شمس الدین محمد بن عبدالرحمن السخاوی الحافظ
المصری است و ہمیش از شیراز بود تولد او ہم در آنجا است در زمان سلطان سکندر بودی بدلی
تشریف آید و سلطان سکندر را در حق او اعتقاد عظیم پیدا شد وی ہاؤن سلطان سکندر و دیگر
اقامت فرمود وفات او در سال ہند و پنجاہ و چہار ہجری شدہ قبرش در آنجا است
کہ خانہ او بود رحمۃ اللہ علیہ

مولانا رفیع الدین دہلوی ابن شاہ ولی اللہ دہلوی از اجلہ علماء وقت بود
مقدمہ العلم و رسالہ مودعہ و کتاب التکلیل و رسالہ دفع الباطل و اسرار الجنت و ترجمہ
قرآن مجید بزبان اردو تحت اللقبہ از تصانیف و سے ہستند گاہی شعریہ گفتی چنانچہ
غزل مولانا عبد الرحیم دہلوی را کہ در بیان ماہیہ نفس بجا اب غزل عربی شیخ رئیس بود
نمیس نموده بسال دو ہزار و صد و چهل و نہ ہجری رحلت فرمودہ وقع اللہ در جاتہ فی الجنات
مولوی رفیع الدین مراد آبادی ابن فرید الدین علم حدیث بخدمت مولوی
خیر الدین سورنی شاگرد شیخ محمد حیات سندی و نیز بخدمت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی
حاصل نموده و با مولانا شاہ عبدالغفور دہلوی مجتہدہای تحقیق و تدقیق داشت مرید و شیخ
محمد غوث لاہوری بود و بحرین شریفین رفتہ بیچ زیارت مشرف شدہ و کتابے در حالات
حرین شریفین تالیف کرد کتاب قصص الامال بذكر الحمال و المال و سلو الکلیب
بذكر الحیب و ترجمہ عین العلم و شرح اربعین نوے و کثر الحساب و تذکرۃ المشایخ
و کتاب الاذکار و تذکرۃ الملوک و شرح غنیۃ الطالبین و تاریخ افاغنه مشہور ترین از
مصنفات وند پانزوم ذی الحجہ سال دو ہزار و صد و ہنزدہ ہجری در مراد آباد ہر ض
استقامت یافت۔

مولوی روح اللہ لاہوری در سال یازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری متولد شدہ
با کتاب علوم پرداخت و صرف و نحو و منطق و معانی و حدیث و تفسیر و اسنے نظیر خود
نداشت شاگرد رشید مولوی محمد سلیم لاہوری بود حکام عمدیے رنجیت سنگھ وغیرہ
اوب و سے بغایت سے کروندوران زمان کہ سورشس سکھان در لاہور ہدیہ غایت
رسیدہ بود اوسے کہ در لاہور آثار شرح جاری داشت فتوایے اونو و علمایے
عصر مقبول سے شد و ہیکہ مظلہ رفتہ بیستہ روز ماہ رمضان شریف قرآن مجید
حفظ کرد صاحب تصانیف بود و وقت مراجعت در معمورہ میں بسال دو ہزار و صد و چهل و
ہجری وفات یافت۔

شاہ رؤف احمد مصطفیٰ آبادی نقشبندی مجددی مصطفیٰ آبادی برآمد حوالہ زاد

شاہ ابوسعید دہلوی فقیہ و محدث و مفسر بود کسب علوم ظاہر از مولانا شاہ عبدالعزیز کرد
 حشر کہ خلافت خاندان لقبندیہ از شاہ غلام علی یافتمہ در بھوپال مقیم شدہ تفسیر رؤسے
 ہزبان اردو تالیف نمود کہ آغاز آن در دوازده صدوسی و نہ و اختتام آن در دوازده صد
 چهل و ہشت ہجرے بظہور پیوستہ و نیز دارالمعارف در بیان ملفوظات مرشد
 خود و دیوان راجت در اشعار ہندی و فارسی از تصنیفات دوست و در اشعار راجت
 تخلص سے کرد از بھوپال بعزم زیارت بیت اللہ روانہ شدہ بسوار سے جہاز
 و رسال دوازده صدوسہ ہجری انتقال فرمود

حرف زائے محمد

مولانا شاہ زاہد بخاری احمد آبادی محدث و فقیہ حنفی المذہب مرید شاہ عالم
 گجراتی درس علوم سے داد تاریخ ششم شعبان سال ہشت صد و دوسہ ہجری وفات
 یافت وہ احمد آباد گجرات مدفون گشت

ملک زین الدین وزیر الدین ایٹان و وزیر اور گور علمائے کرام
 معد و نیستند گرازا سخیائے روزگار و صلوات است و محب العلم و العباد بودند اسناد
 ذکر شان درین مختصر بمقتضای المرضع من احب یتمننا و تبرکاکر وہ سے آید۔
 ملک زین الدین از دکلاے خان جہان گرازی اعمام سلطان سکندر لودی است
 توفیق بر خیرات و مبرات رفیق حالش بود و بطلاقت صلاح و تقویٰ و عداستگاری اکثر مشائخ
 و علمائے وقت را با و بختی در جوئے بود سے ہوارہ تلاوت قرآن مجید بحالت قیام
 سے کرور علی ساختہ کہ تاسینہ سے بلند بود بران قرآن مجید سے نہاد و استادہ
 تلاوت سے کرور تمام متعلقان او از خدمتگاران و غیرہ از نصف اخیر شب بلا سے مسجد
 پر سے خاستند و تا وقت چاشت در منزل او جسر با شدت دست و زبان بوجہ
 شغل او را و غیرہ کار سے غی شد گویند کہ وی ناشبہ احمد بروح مطہر رسول اللہ صلعم
 مقدار چند من برنج قبول سے پختند بر ہر بونجی سے کرت قل ہو اللہ احد خواندہ می دیدند
 و در ایام مولد آنحضرت صلعم ہر روز یک ہزار تنگہ زیادہ سے کرور روز دوازده

دوازدہ ہزار تنگہ خرچ سے شد تمک کہ بالتح و کاف عربی بمعنی قرص اللج خواہ اندر باشد
خواہ نقرہ یا مس و این مقررس ننگہ است

ملک زبرالدین بخدمت و ملازمت برادر کہ در گاہ و در سلطانی داشت اکتفا کردہ
روزگار بخدمت گذرانید و قریباً تیکہ در حوالی دہلی بودند ملکیت گرفتہ بعلم او صلحا و صوفیان
خوش سے گذرانید چون ہر دو ویرا در ان الزاماً ہر روز چہار شنبہ و عکاس شہادت خود
مے کردند چنان شد کہ ایشان سے خواستند یعنی زین الدین در سندہ نصد و بیست و
شش ہجری مسوم و فات یافت و زبرالدین ہمراہ سلطان ابراہیم ابن سلطان سکندر
بودے در سنہ نصد و سی و دو ہجری شہید شد قبر او جانب غربی حوض شمسی
واقع دہلی است

زین العابدین بلوی عرف شیخ اوہن دہلوی جد مادری شیخ عبدالحق محدث
و ائمتہ کامل متورع و متعبد و در قایت خشوع و انکسار و تادب و وقار بود بہمان وضع و
آداب کہ در میان مردمے بود درون خانہ نیز بودے و زبانش و ائمہ بزرگوار سے رفت
و حلیہ در قایت جمال و نورانیت داشت کہ الوار علم و تقویٰ از جبین وی للرج بود
اکثر احوال صائم بودے و در ائمہ احتیاط تمام داشتی سلطان ابراہیم بن سلطان سکندر
بودے وے را بجاہت خویش خواند قبول نکرد وے مرید مولانا سمار الدین و شاگرد
مولانا عبد اللہ بلخی است رحمۃ اللہ علیہم وفات او در سال نصد و سی و چہار ہجری بظہور پیوستہ
قبرش جانب غربی حوض شمسی در دہلی است

شیخ زین الدین خواہے فخری تخلص فانی صدر مستقل ظہیر الدین محمد بابر شاہ بو نور
و ائمتہ صمدی موصوف بود او را مسجد بیست در اگرہ و مدرسہ کہ آن طرف آب جون واقع شدہ و
صاحب کمالات صوری و معنوی و در عمارت و تاریخ و بدیہ گوئی و شعر و سائر جزئیات
نظم و نثر و انشا بے عدیل زمان خود بودے گویند کہ مجلس اول کہ ہا بربا و شاہ را ملازمت
منوہہ پر رسید کہ سن شہا چند باشد وے نے البدیہ گفت کہ قبل ازین بہ پنج سال
چہل سالہ بودم و حالاً چہل سالہ ام و بدو سال دیگر چہل سال تمام می شود از دست

قطعہ ہذا سے نم گریبان گیر شد سرد گریبان چون کشمیر شوقی دامنگیر آمد با بدمان چون کشمیر
اسے گریبانم ز شوق تار و دامن چاک چاک بنیے کو پا در دامن و سرد گریبان چون
کشمیر سے تاریخ نوشتہ مشتمل بر فتح ہندوستان و شرح غرائب آن و داد سخنوی
مولانا دادہ و فائز و حسد و دینار گڈو بسال شمعد و چیل رو دادہ در مدرسہ خود با گره
مدفون گشت

خواجہ زین الدین علی بتور کشمیری راینواری از علماء کشمیر شاگرد شیخ یعقوب
حرفی و ملا غمس الدین بال و مرید شیخ حمزہ بود در او اساطیر بحرین شریفین رفتہ و شیخ ابن جبر علی
اجازت حدیث یافتہ بکشمیر واپس آمد و بتدریس علوم صرافت الاوقات بود بعد وفات
بجملہ راینوارہ کہ مسکن ویست مدفون گشت

مولوی زین الدین کشمیری ابن خواجہ عبداللطیف دانشمند کامل ذکی الطبع بود طبع
سوزون داشت اشعار فصیحے گفت در اکل حلال کمال محاط بود بعبسہ پنجاہ و دو سالگی
بسال یازدہ صد و پنجاہ و پنج ہجری وفات یافتہ بجملہ راینواری منحلالت کشمیر قریب خواجہ
زین الدین علی جد خود مدفون شد

حرف سین مہملہ

مولوی سخاوت علی عمری جوہنوری ساکن قصبہ منڈیاہون مضاف جوہنور کشمیر الدرس
والتذکیر کہ از ذات جامع صفات شان مرطوبہ علوم را فیضی عام بود و لا دست
ایشان در سن دو ازودہ صد و بست و شش ہجری وقوع یافتہ از مولوی قدرت علی
سردوسے و مولوسے عبدالحی دہلوی و مولوسے محمد اسمعیل دہلوسے و مولوی احمد اللہ
آٹامی اکتساب علوم نقلیہ و عقلیہ فرمودہ بدرس و افادہ طلبہ ہمہ تن متوجہ بود و مسجد
جامع جوہنور کہ از تعمیرات سلاطین شرقیہ است بقبضہ اہل تشیع مرکز بدعات شیعہ بود و
منمودہ در انجا مدرسہ ربانیہ قائم کرد و حال جاریست و نماز پنجگانہ و جمعہ
سے شود و صد ہا کسان حافظ قرآن ازوسے برآیند براسے چندے در باندا بہمدنوا سب
ذوالفقار بہادر مرحوم مدرس مدرسہ آنجا بود مسودہ و اوراق دو کرت بہ حضرت ایشان

شرف یاب شد اول و مجلی شہر بنگالہ استاد مولانا محمد شکور غفر اللہ وہ دوم در فتح پور
 یغز و گاہ مفتی محمد اسد اللہ مرحوم ذات پاکش مہربان بحال طلبہ یافتہ و سے حج بزیارت
 بیت اللہ الحرام مشرف شد بعد ہجرت شوال سال دوازدہ صد و ہفتاد و چہار ہجری
 جان بجان آفرین کفوف منودہ بچہ المعلی مدفون گشت القوم نے احادیث النبی الکریم
 در حدیث و رسالہ اسلام در منطق و رسالہ تقویٰ در روایات و عقائد نامہ اردو و رسالہ
 کلمات کفر و رسالہ اسرار فقر و جواب سوالات تسعہ از مولوی سے شیخ محمد مجلی شہری
 و رسالہ عرض نیک در مناظرہ شیعہ و رسالہ عرفان در اوقات و رسالہ تعداد لغات
 وغیرہ از تصانیف مشہورہ او ہستند جسے علمائے نامدار از زیر و امن تر میتش بر خاستند
 اناجملہ مولوی سے سید خواجہ احمد نصیر آبادی و مولوی سے کرامت علی جوہری و مولوی حبیب علی
 جوہری و مولوی محمد شریف جوہری و ملا غلام محمد جگدیس پوری اعظم گڑھی و مولوی سے
 شیخ محمد مجلی شہری و مولوی محمد یعقوب بہاری و مولوی شجاعت حسین و مولوی محمد
 غلام پوری و مولوی غلام جیلانی بایزید پوری غازی پوری و مولوی فیض اللہ سوسے اعظم گڑھی
 و مولوی رحیم اللہ ساکن ضلع بستی مشہور اندوہی راجہ تعالیٰ چہار فرزند ارجمند عطا فرمودہ یکے
 مولوی محمد دوم مولوی حکیم محمد بنید سوم مولوی محمد شبلی چہارم مولوی حافظ ابوالخیر محمد علی
 ذکر این چہار بہ محل خود خواہد آمد الشار اللہ تعالیٰ

مولوی سراج الحق بدایونی ابن مولوی فیض محمد بدایونی اند عالم کامل و فاضل مکمل
 ذہن نقاد و طبع و قادر و اند ولادت شان در سال دوازدہ صد و چہل و شش ہجری
 بمنصہ وجود جلوه ظہور افگند اظہار الحق نام تاریخی او شان است اکثر کتب مروجہ پیش
 والد ماجد خود گذرانیدہ و تکمیل تحصیل بخدمت خاں خود مولوی نور احمد بدایونی نمودند
 و شرف بیعت از مولوی شاہ فضل رسول بدایونی یافتہ بافاضہ و اقا و ہمہ تن متوجہ
 ہستند درین جزو زمان کہ علم در کتاب و علماء در گوراند ذات شریفش را از عقنات
 توان شمرد رسالہ سراج الحکیمہ در فلسفہ و شرح رسائل معیبات بہاء الدین علی
 و شرح میزان منطق و حاشیہ بر کتاب معتقد شتقد و رسائل طبیعہ و دیوان عربی

وفارسی از تصانیف شان مطرح الظار علماء وقت اند سلمہ اللہ والبقاہ ورتقاءہ اس کے ماہنامہ
 حکیم سراج الدین شاہ جہان آبادی از شاہیر اہلبائے شاہ جہان آبادی
 زمانہ بود در تصانیف و کتابت شہرتے داشت چنانچہ دین و انتخاب ہر الکلام و مسلم رموز
 عقل افزا و حکمت ایمانی و سراج منیر و سراج ہدایت و لب لباب غنوی مولانا شیخ
 دوستور العمل علماء متقدمین و عقلاے سابقین و مجموعہ گل وریا حیدر قانوں بالعلج

از تالیف اوست

سراج الدین علی خان اکبر آبادی آردو تخلص محقق زبان فارسی چنانچہ ہدایت و
 تذکرہ شعراء موسوم بجمع النفایس و تہذیب الغافلین متضمن خوردہ گیری شیخ علی حزین گماہ فضل
 اوست علاوہ فارسی و ریختہ گوئی ہم کماے داشت بروقت برہادے و پہلے
 حسب الاشارہ نواب سالار جنگ بہ کنوڑ رفتہ ہما نجاہ سال یادہ صد و شصت و نہ
 ہجری وفات یافت

مولوی سید سرفراز علی سندیلی ولد میر محفوظ علی ولد میر محمد صالح کہ سلسلہ نسبتش
 بہ سید ناموسی کاظم رضی اللہ عنہ میر سردور سال دو از وہ صدوسی و شش ہجری ولادت
 یافتہ خدمت علماء زمانہ خود اکتساب علوم مروجہ متداولہ نمودہ فراغ حاصل کرد اور اجتہاد
 تعلم تا حال اشتغال بہ تعلیم طلبہ دارمرد و خلیفہ مجاز شاہ غلام رسول کانپوری رحمۃ اللہ علیہ
 اند سلمہ اللہ والبقاہ

شیخ سعد اللہ بنی اسرائیلی لاہوری از شاگردان رشید شیخ اسحاق بن کا کو
 لاہوریت خود را بنی اسرائیلی می گفت اطوار مختلف داشت ابتدا اشترع بود بہ یکبار ترک
 تقیہ نمودہ مرتکب جمیع نوای شدہ با مطربہ تعلق پیدا کردہ بارش سفید در بازار
 مے گذشت ۵۰ دین پیش گرچہ خلق گرفتاری را سابق بہ عشق آمد و مانند نشاے
 ناسبق بنام و مہ خاکپای اور از بس حسن عقیدہ بجای تو تیاے کشیدند و عقیدہ ولایت باو
 داشتند و در ان حالت در عین نخاس درس مے گفت و از اسباب جمعیت ہرچہ
 داشت در عشق آن نگار در باخت شبے باو شہاب مے خورد کہ جمعے از مختسبان با اتفاق

طلبہ کہ نسبت تلمذ باو داشتند هجوم نموده بکشت اصلاح حال او از راه دیوار بخانه او در آمدند و
 آلات ملا ہے و مناسبے شکستہ خوانستند کہ او را تعزیر نمایند همان سخن را بزبان آورد کہ
 بہ خلیفہ ثانی امیر المؤمنین عمرؓ گفتہ بودند کہ اگر مالک نام شروع کردہ ایم شما سہ نام شروع
 را از کتاب نموده اید پس شما تعزیر سزاوار ترید کہ بہ تجسس بے اذن از راه دیوار سرزدہ
 درین خانہ در آمدید آن جماعہ منفعلم فمجل شدہ بازگشتند بعد از آن کوفیق توبہ نصوص یافته
 و کتاب احیاء العلوم را دستور خود ساختہ پیوستہ بیادست و ریاضت سے گذراندند
 تصانیف بسیار مفید و عالی نوشتہ آزان جملہ شرح بر جواهر القرآن مصنف
 امام غزالی است جلال الدین محمد اکبر بادشاہ اورا بجلوت طلبیدہ پرسیدند کہ از کدام قومے
 گفت از جماعہ نویسندہا کہ ایشان را بزبان ہندی کاہستہ سے گویند بادشاہ را این بے
 کلفی او بسیار خوش آمد صحبتی ممتدہ ہی داشتند او ہرگز سائل را محروم نگذاشتہ باوجود آنکہ از
 اسباب تجارت و زراعت فارغ بودہ و مدومعاش از جانب بادشاہ ہم داشت معلوم
 ہیچکس نمی شد کہ آن ہمہ صرف و بذل و ایشاد کجا بود و خلائیق درین امر حیران بودند بعد از آنکہ
 بسن ہشتاد سالگی کم و بیش رسیدہ ازین سزای مجازی در گذشت و اصراط و اکابر
 بہ تشییع جنازہ او تجاوز از اداوت رفتہ نعش پاک را بہ تبرک پر سر دوش سے گرفتند

کہ جای نہادن قدم نبود التائب من الذنب لمن لاؤنب له

شیخ سعد اللہ کندوری فراز لکھنوی ابن شیخ سماء الدین لکھنوی جامع بود بجمع علوم
 نقلی و رسمی و حقیقی سلطت و شوکت ظاہر و باطن داشت و از اخصیای شاکر و بیدل ایشان
 مشہور بود از بسکہ طعام وافر بر فقر و محتاجان ایشار سے کرد سے راکند و سے فراز
 گفتند سے و از زبان فیض ترجمان مخدوم شیخ قیام الدین بلقب شیخ الاسلام گشت
 ارادت و خلافت خاندان چشت از والد ماجد خود یافتہ و طرفہ سہروردیہ از سید اجل
 جو نیوری گرفتہ اورا ہشت پسران بودند بدیع الدین - شہید الدین -
 شیخ بڑی - شیخ جہانگیر - امین الدین - سعد الدین - فخر الدین - رکن الدین -
 صفات و بزرگی وی تجاوز از حد اصحاب است بر شے اذان شیخ رحمت اللہ لکھنوی

در تذکرہ الاصفیاء تحریر کرده این مختصر گنجائش آن ندارد با بجملة وفاتش بسبت و سوم ربیع الثانی سن هشت صد و بسبت و نهم هجری واقع شده پائین پدر خود به کنوین گشت شیخ رحمت الله مولف تذکرہ الاصفیاء در کلمہ رحمة الله علیه تاریخ فوتش یافته کند و رسد
 بالفتح ذوال مہلہ مضموم سفرد و دستار خوان

شیخ سعد اللہ بیالوی در علم نحو نظیر خود نداشت سائنا لہما و ملاذ طلبہ علم و اہل سلوک و صاحب الدہر بود از شیر و گیاه و میوہا سے بیابانی انظار کے کرد از صغیر سن با اسادت شیخ محمد غوث ہر دوش نہادہ آخر الامر حیرت برد غالب آندہ سکوت و زید و در تجسہ سہالی عولت گزید کہ فرزندان را ہم بخود ماہ کے داد تا در سال ہشت صد و ہشتاد و نہ ہجری ازین جہان در گذشت و بجا نقاب ہے کہ در بیانہ تعمیر کردہ بودید لون گشت برد اللہ شجاع
 بیانہ بر وزن بہانہ قصبہ ایستت قریب بچرت پور

حافظ سید سعد اللہ بلگرامی فاضل بی بی عدیل غلام عدیم اشیل شاگرد ملا عبدالرحیم صاحب مراد آباد شاگرد ملا عبدالحکیم سیالکوٹی و رسالہ یک ہزار و یک صد و بیادہ ہجری وفات یافت مولانا سعد اللہ سلوٹی ابن عبد الشکور سید شیخ پیر محمد سلوٹی و صغیر سن بانک زملنے از تحصیل علوم فراغ یافتہ بر سند درس و تعنیف جلوہ افروز شد و بزیارت حرم شریفین فائز گشت و در مکہ معظمہ تا دوازده سال قیام فرمود اہل حرمین شریفین بدو عقابوی ماسخ داشتند شیخ عبداللہ بصری مکی صاحب ضیاء الساری شرح صحیح بخاری بطریقہ قادریہ مرید او گردید مخدوم ہاشمی سندھی انار شد تلامذہ او ست مولانا سعد اللہ از مکہ معظمہ معاودت کردہ بہ بندر سورت رخت اقامت انداخت و مرجع خلائق شد شرح ہایتہ الحکمہ در سالہ کشف الحق و شرح مشنوی مولانا دروم و رسالہ تحفہ الرسول از تالیفاتش یادگار اند بتاریخ بسبت و ہفتم جمادی الاول سال یک ہزار و یکصد و ہفت ہجری بہ بندر سورت وفات یافتہ ہما بخا بد فون گشت علیہ الرحمۃ العفرین و می براد و فون عبد العلی و عبد الولی بودند پیر ثانی در کمالات علمی ثانی پدر بود عسرت تخلص می کرد
 مولوی محمد صادق ٹھٹھوی شاگرد او ست

مولوی مفتی سعد اللہ مراد آبادی ولادت شریف اور سال ہزار و دو صد و
 وزوہ ہجری وقوع یافتہ کہ تاریخش از لفظ ظہور حق و بیدار نجات بر سے آید و اوائل بسن صبی
 از کتب فارسیہ ضروریہ فراغت یافت من بعد شوق طالب علمی در سرافتاد برام پور
 رفتہ شروع در صرف و نحو نمود پس ازان بمقام نجیب آباد شرح جامی وغیرہ از
 مولوے عبدالرحمن قستانے خواندہ استعدادے تام بہر سانیدہ بہلی تشریف آوردہ
 بر آخوند شیر محمد ولایتی و مولوے محمد حیات پنجابی و مفتی محمد صدر الدین خان صدر الصدور
 از کتب درسیہ تحصیل کردہ در سال ہزار و دو صد و چہل و سہ ہجری بہ لکھنؤ وارد شدہ
 از مولوے محمد اشرف لکھنوی و مولوی محمد اسمعیل مراد آبادی و میرزا حسن علی محدث و
 مفتی ظہور اللہ لکھنوی فرنگی علی رجوع آوردہ بعد فراغ علمی و ازدواج خود اولاً بعدہ
 مدسی مدرسہ شاہی و ثانیاً بتالیف بعض مجلدات تاج اللغات ترجمہ قاموس ثالثاً
 بعدہ افتاے پھر سی کو توالی تادمت بست و نہ سال مامور ماندہ مدین ایام
 بسفر حج بیت الحرام توفیق یافتہ از شیخ جمال بکی سند جدید علم حدیث گرفتہ بلکہ
 مراجعت فرمودہ بانفراہ عمدہ افتا معرفت شد بعد غزل واجد علی شاہ حسب طلب
 نواب یوسف علی خان کہ تلمیذوے بود بر امپور رسیدہ خدمت قضا و افتا و مرفوعہ
 وغیرہ بدو تفویض یافت و تا عمد نواب کلب علی خان رئیس رامپور بدستور بعدہ
 مفوضہ مامور بود واقع چہار و ہم بر رمضان روز یکشنبہ سال ہزار و دو صد و نو و چہار ہجری
 بمقام رامپور واسے اجل را البیک گفتہ رحلت فرمود و ہما نجا مدنون گشت طالب اللہ
 شاہ دو فرزند از جنہد مسلمان لطف اللہ و بشارت اللہ عقب خود گذاشت ہر دو
 بر امپور قیام پذیر اند حکیم لطف اللہ در تاریخش چند اشعار عربیے گفتہ مقطع آن کہ
 شامل ماہہ تاریخ است اینست ۵ فان اللطف خضت تاریخاہ لسنی موثرہ و با افتا
 قبوجہ الجیل یا بشری بد قیل مشواہ طالب طیب شاہ بد مولوے محمد علی تاریخش چنین گفتہ
 ۵ تاریخ وفات گفت یحییٰ بد گنجینہ علم و فضل صدآہ بد مسودہ اوراق در سکتہ
 بمقام لکھنؤ کتبت طلب علم در انجا وار و بود صاحب ترجمہ را دید خشک

مراج یافت و با اصاغرم توجہی سے نمونہ تصانیف رائقہ او کتب ذریل یا و گاراند مفید
 الطلاب نے خاصیات الابواب القول افضل نے ہمزہ الوصل عقود الاجیبہ و
 نے مجہول اختار و انقاد نوادر الاصول نے شرح الفصول در علم صرف غایۃ البیان نے
 تحقیق السبحان - رسالہ ترکیب بسم اللہ و نحو خلاصۃ النوادر نوادر البیان نے علم القرآن
 رسالہ منہ نے وجود الغنہ در قرأت - القول المانوس نے صفات القاموس -
 نور الصباح نے اغلاط الصراح ترجمہ بعض مجلدات قاموس در علم لغت ترجمہ فقہ اکبر و
 رعیت نامہ امام ابو حنیفہ و ترجمہ حقیقتہ الاسلام و ہدایۃ النور فیما يتعلق بالانظار
 والشعور - و نادر السبیل الی دار الخلیل و حواشی بالابد منہ و رسالہ طر متخلل در دینیات -
 حاشیہ بر شرح سلم مولوی حمد اللہ سندیلی و شرح حنا بطۃ التہذیب و شرح خطبہ قطبی -
 در منطق - رسالہ قوس قزح و رسالہ تنازع و رسالہ تحقیق علم واجب در حکمت و
 رسالہ سبع عرض شعیرہ موسومہ مفید البصیرہ در حساب - حاشیہ بر شرح مخمینے در ریاضت -
 رسالہ تشبیہ و استعارہ در علم بیان رسالہ عرض باقافیہ و میزان الافکار شرح معیار الاشعا
 و تصنیفہ لامیہ فارسیہ و غیرہ

شیخ سعد الدین لکھنوی بن شیخ الاسلام شیخ سعد اللہ کندوری فزا لکھنوی جامع ہدیہ بیان
 علم ظاہر و باطن و ملام بدرس و افادہ علوم دینیہ اشتغال داشت و در مدرسہ و سی طلبہ
 مستعد رجوع سے کردند طبع شریفش بآئیل بشعور و تخلص او سعدی است از تمام
 فکر دست ۵ چو داری سوئے چون قل ہوا متدہ خطی در کش بگرد ماسوی اللہ بن ولہ
 چون دوست موافق است سعدی بہ سهل است ہمای ہر دو عالم بن ولہ گرتہ بر عیوب
 کس کنی بن خندہ بر عیب دیگران چہ زنی بہ بست و نہم جمادی الاول شان شست صد و ہشتاد
 و یک ہجری رحلت بدار البقا فرمودہ اعداد مخدوم قطب الاولیاء موافق سال و فائش اند
شیخ سعد الدین خیر آبادی پدرش قاضی خیر آباد بود شیخ اولاً از حفظ قرآن مجید فراغ
 نمودہ بجلقہ تلمذ مولانا اعظم لکھنوی در آمد تکمیل تحصیل علوم کردہ مرید شیخ مینا لکھنوی گشت
 بعد وفات پیر خود بخر آباد وطن بالوف خود رفتہ بدرس و ارشاد صارت الاوقات ماند

تاکہ در سال ہشت صد و ہشتاد و دو ہجری وفات یافت شرح مصباح و شرح کافیہ
 و شرح جامی و بزودی و شرح رسالہ لکیمیہ بمجمع السلوک کہ بسی از ملفوظات و حالات
 شیخ پیدا روی درج کردہ از دست قبت سرش در خیر آباد است یزار و تیرک بہ۔
 ملا سعد الدین دہلوی کنیتش بود لفظناہل بود شرح کنزالذائق و متار از عمدہ
 تصانیف است در سن ہفت صد و نو و یک ہجری بجا رحمت ایزدی پیوست
 طاب شراہ و محل الجنۃ مشواہ

مولوی سعد الدین صادق دہلوی ابن مولوی امان اللہ شہید بسال یازدہ
 صد و بیست و ہفت ہجری متولد شدہ از والد ماجد خود علوم تحصیل کردہ بر سند اسنادہ
 ممکن گشت و در اکثر مباحثات پر مواہین غالب مے آمد تاریخ بست و سوم ذی الحجہ
 سال یازدہ صد و پنجاہ و یک ہجری وفات یافتہ و قریب برفن والد خود مدفون گردید
 مولانا سعید محمد گندمی اعلم العلاب روزگار بودہ اکتساب علوم از ملا احمد جندو
 ملا محمود سرخ و ملا خصام الدین ابابکر نمودہ در سال ہنصد و شصت و شش ہجری بہ
 ہندوستان آمد و ملا رحمت اکبر بادشاہ ممتاز شدہ کیفیت درویشی و انکسار غالب
 داشت خوش طبع و فصیح و بیخ و شفیق بر تلامذہ بود صحبت او بادشاہ ناخوش مے آمد
 در سال ہنصد و ہفتاد ہجری بجا رحمت ایزدی پیوست

مولوی سلام اللہ محدث رام پوری بن شیخ الاسلام بن حافظ فخر الدین انا و اولاد
 انجا و شیخ عبد الحق محدث دہلوی فقیہ و محدث و مفسر و علوم متداولہ از والد ماجد خود شیخ
 الاسلام مصنف شرح فارسی صحیح بخاری و رسالہ طرد الاویہام عن اثر الامام المسلمام
 و کشف الغطاء عماد المؤمنین الاحیاء حاصل کرد و سند اجازت حدیث و غیرہ یافت
 جدا جدا حافظ فخر الدین نیز علامہ عصر بود از تصانیف حافظ مذکور شرح فارسی
 صحیح مسلم و شرح فارسی عین العلم و شرح حصن حصین یادگار روزگار اند با جملہ صاحب ترجمہ
 بعد اکتساب علوم بجا اسلاف خود بر سند افادیت و افاضت ممکن بودہ در نشر علوم
 مے کوشید بجاہ جمادی الثانی وقت شام سال دوازدہ صد و بیست و نہ و بقوے

دوازدہ صد و سہ ہجری رحلت کرد تصانیفہ المشہورہ مکالمین حاشیہ جلالین - محلی
شرح موطا کہ آنرا در سن دوازدہ صد و پانزدہ ہجری تصنیف نمود تاریخ آن ہواغوز البکیر
ترجمہ فارسی سے صحیح بخارے - ترجمہ فارسی شمائل ترمذی - رسالہ اصول حدیث

بزبان عربی

مولانا محمد سلامت اللہ بدایونی کانپوری ابن شیخ برکت اللہ صدیقی رئیس
ہدایون عالم العلوم کاشمس بین النجوم ذات ہایر کائنات مستغنی از توصیف و تعریف است
مؤلف اوراق نیز چندی خوشہ چینی خرمین فیض آن بزرگوار نموده رسالہ الاسناد کہ
وقت اعطائے سند بہ محمد می مولوے شاہ محمد عادل ارشد تلامذہ خود جناب موصوف
بزبان فارسی تصنیف فرمودہ اند بنا بر بیان ترجمہ شریف کافی است ازان رسالہ
ترجمہ عالیہ بر سبیل اختصار حوالہ قلم نموده سوچا آید وہو ہذا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سے گوید سلامت اللہ بدایونی مولد صدیقی نسب حنفی مذہب قادری مشرب کہ فقیر
تحصیل کتب و رسمہ متداولہ از خدمت چند فضلاء عصر نموده اولاً در حدیث سن
از خدمت مولانا ابوالمعالی بن مولانا عبدالغنی بدایونی کہ سلسلہ درس ایشان بہ ملا
جلال الدین دوانی میرسد استفادہ کردہ در عرض مدت دو سال از میزان صرف تا شرح جامی
بر کافیہ و شرح تہذیب یزدی خواندم بعد ازان از خدمت مولوے ولی اللہ
رحمۃ اللہلہ از تلامذہ مولانا باب اللہ جوینپوری بودند تحصیل قطبی و بیہدے
ور شید یہ مناظرہ بعمل آمد بعد ازین ہمینکہ مولوے صاحب با عیب فرور گئے
مراجعت بوطن خود فرمودند حسب ارشاد ہدایت بنیاد حضرت پیر و مرشد برحق سید
شاہ آل احمد مارہروی قدس سرہ الغریز خدمت شریف مولانا محمد عبدالدین عسکری
مولوے مدن صاحب کہ در ان زمان از کلکتہ مراجعت فرمودہ عزت افزا سے سکنت
بریلی بودند حاضر شدہ تکمیل تحقیق و تدقیق کتب درسیہ متعارفہ از دو اہد ثلثہ وقاضی
مبارک و حمد اللہ شرح سلم و مطول تفتازانی و صدرا و شمس بازغہ و شرح عقائد جلالی

ہا ملا یوسف و عاشیہ ملا کمال الدین و ہدایہ فقہ حنفی و مسلم الثبوت و بیضاوی و غیر ان
 اتفاق افتاد و جناب مولانا بقرہ عنایت در اندک فرصت ہر قدر ہا کا از ذخیرہ مبلغ معلوم
 بہ تحویل خود بدولت داشتند تفویض بہ بیچ کارہ نہ فرمودند و حق اینست کہ جل تحقیقات
 و تحقیقات کہ معارف آرا و مزال استقامت علماء و فضلا است از زمین ارشاد جناب ممدوح
 در کیسہ استعدادم فراہم شد و اللہ بضاعف لمن یشاء و بعد طی مرحلہ تحقیق و تدقیق کتب
 در سیہ بر طبق فرمان واجب الاذعان جناب پیر و مرشد برحق قدس سترہ ذخیرہ اندوز
 سعادتہا از خدمت سراپا موبہبت مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی انار اللہ بہ ہمت
 گردیدہ در صد و تحقیق و تنقیح و سند کتب احادیث و تفاسیر افتادہ فائدہ ازین باندہ
 فائدہ گرفتہ چنانچہ صحاح ستہ و کتب تفاسیر از حضور مولانا سے ممدوح و مولانا
 رفیع الدین برادر کوچک ممدوح کہ تخریص در جملہ علوم خاصہ علم حدیث و تفسیر داشتند
 بمعرض سند رسانیدم تا آنکہ از فیض مجالست و خدمت این ہر دو بزرگ
 فہم معانی احادیث و ادراک حقائق و دقائق تفسیر بمذاق طبع حاصل شد آخر کار جناب
 مولانا سے ممدوح تفقد کرمانہ بحال این خاکسار فرمودہ بہ اجازت صحاح ستہ و مشکوٰۃ
 المصابیح و معنی حصین و کتاب المسلسلات و دیگر کتب احادیث و تفاسیر و رسائل
 مصنفہ خود و نیز کتب مؤلفہ والد ماجد خود سرر از فرمودہ رخصت فرمودند مجملاً
 فقیر سند کتب در سیہ تمام و کمال از خدمت مولانا مجد الدین شاہ جہان پوری دارد
 و سند کتب احادیث و تفاسیر قرآن و سماعہ و درایہ و اجازہ از ذرۃ المحدثین و
 اسوۃ المفصّلین مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی و برادر ایشان مولانا رفیع الدین دارد و
 حضرت ایشان از والد ماجد خود شان مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی دارند و
 حضرت ایشان حال اسانید متنومہ خود را در کتاب الارشاد الی مہمات الاسناد
 بہ تمامہ تفصیل نوشتہ اند انتہی بلوغاً مولانا صاحب ترجمہ عین حیات خود مسجد سے
 بمقام کانپور وطن خود در سال یک ہزار و دویست و شصت و ہفت ہجری تعمیر فرمودند
 کہ تاریخ بنائے از فقرا سے ۔ ان ہذا لا بیت اللہ ۔ و ما ہذا الا مسجد الفردوس ۔ و اللہ

ہوا یعنی الحمید سے برآید چونکہ نفس قدسی آنحضرت مفید عام و مفیض انام بود صد ہا علم و
 فضل سے نامی زیر سایہ دامان تلمذ و درس آن خاتم العلماء پر خاستہ اند با این ہمہ کتب معنی
 حضرت معزے الیہ دال بر ذخیرہ علمی شان موجود اند از انجملہ کتب ذیل مستند تحفہ الاحباب
 و معرکہ الارادہ برق خاطر و مناظرہ اہل سنت و شیعہ و تحریر الشہادتین شرح
 الشہادتین در بیان شہادت سید الشہداء رضی اللہ عنہم و خدا کی رحمت خرد و کلام
 در بیان میلاد سرور کائنات علیہ الصلوٰۃ و التحیات و رسالہ تہاب ثاقب و در
 سقوط کواکب و حقائق احمدیہ در علم حقائق و بحر التوحید در بیان شطحیات اولیا و اولاد
 و سرای العاشقین و در حل احوال و اشعار عربیہ و فارسیہ بطریق صوفیہ کرام و رسالہ کشفیہ
 بجواب ایرادات بعض جملہ کہ بوجہ ناواقفیت از اصطلاحات حافظ شیرازی بر چند اشعار
 حاقظیہ وارد نموده اند و ترجمہ دو رسالہ شیخ محی الدین بن العربی در بیان لطائف
 موسومہ معانیات صوفیہ و مکاشفات قدسیہ و رسالہ لغات حالات و رسالہ
 اشباع الکلام فی اثبات المولد و النقیام و رفعات کشفی و شرح ثنوی گل کشتی و رسالہ ایوان
 در بیان جواز عدم جواز ایوان و رسالہ در تحقیق جواز مصافحہ و معالکہ عیدین و رسالہ مجموعہ
 استفتا کہ اجوبہ ہر یک خود تحریر فرمودہ اند و رسالہ اسناد در بیان کیفیت تحصیل علوم
 مختلفہ متداولہ و استحصال اسناد علوم از اساتذہ مولانا را طبع شعر گوئی ہم بود بنا بر ان
 تخلص خود کشفی مے کردند و دیوان کشفی کہ مجموعہ اشعار اہل فارسی است مشتمل
 نمونہ از خردارے بہ میزان فہم باید سنجید چند اشعار از دیوان مذکور بطور اتم و فوج نوشتہ
 مے شوند **۱** آنانکہ بر خیال تو جان را سدا کنند بہ بیند اگر ندیدہ جمالت چہا
 کنند بہ نحو نظارہ رخ خوب تو دید ہاست ہا آنے کہ خاک پای ترا تو تیا کنند بہ رسم کہ رفتہ
 رفتہ قد طشت من ز ہام بہ یاران اگر کلافہ عشق تو وا کنند بہ غیر از جفا ندید دل من
 ز ہوشان بہ این ہم حکایتے است کہ خوبان وفا کنند بہ ہمہ عشق بہ نشووا ز ہم مسیح
 بیہودگی نگر کہ طیبان و وا کنند بہ تنہا نہ من سبکو گلزار و حسد تمہ زندان تمام تکبیر
 بدوش صبا کنند بہ آئینہ را بدست نگیرند ز ہمارہ خوبان اگر معایتہ یار ما کنند بہ

شاہ توحق شناس فی راہ خود بگیر خاصان حق ہمیشہ بن اقتدا کنند تروا منم چنانکہ ملا گنک آسمان
 نام مراد وظیفہ بجایے دعا کنند بہ حرت حزمین بگفتہ حافظ نے رسد بکشفی تو کیستی کہ ترا مر جبا کنند
 یا بجلد ہر کلمے را زوالی است و کل نفس ذائقۃ الموت مسکن دل ہر صاحب خیالے
 آہا غم آہا کہ آن آفتاب فلک تحقیق و تدقیق واقع سوم رجب یوم شنبہ سال یک ہزار و
 دو صد و ہشتاد و یک ہجری زیر افق عدم پیمان شدہ در کانپور پیش مسجد خودش بزین سپردند
 طالب اللہ شہزاد و جبل الجنۃ متواہ قطعہ تاریخ وفات آن مرجع العلوم برسنگ بالین
 مزارش چنین کندہ اند **س** مظهر کشف و کرامات جناب کشفی بہادی راہ خدا کاشف راز
 عرفان بہ شدہ برخاستہ خاطر جو ازین گلشن دہر پورفت و چشم رون جانب باغ رضوان
 سال تاریخ قلبند نمودم آرشہ یوم ہفتہ سوم از ماہ رجب شد ز جهان بہ
حاجی سلطان تہانیسری بزیارت مکہ معظمہ مدینہ طیبہ مشرف شدہ و علوم نقلیہ
 خوب ورزیدہ و مدتی مدید در خدمت اکبر بادشاہ بودہ حسب الحکم بادشاہ موصوف
 چہار سال بہ ترجمہ کتاب مہما بہارت موسوم ہرزم نامہ بطریق الافراد و استقلال
 اشتغال داشتہ بنکے کہ از نقیب خان شروع شدہ بود از وہا تا ہم رسید ہنگام ترجمہ
 نویسی مہما بہارت یکے ازوے پر سید کہ این چہیت کہ سے نویسد گفت کہ حرف دہ ہزار
 رسالہ را بزبان حال موافق سے سازم

قاضی سہارالدین المسلب تقی خان وزیر سلطان حسین شریعہ کے اعلم العلماء سے
 وقت بود در سال ہشت صد و ہشتاد و چہار ہجری بدست سلطان بہلول لودے اسیر
 شدہ بزندان رفت و از مجلس مومنان رہائی یافت

مولانا سہارالدین دہلوی جامع بود میان علوم رسمی و حقیقی و تقوی و ورع از
 دنیا زیادہ بر ما محتاج اختیار نکرده و پیش مولانا سہارالدین شاگرد میر سید شریعت
 جرجانی تلمذ کردہ و از ملتان بسبب بعضے وقائع برآمدہ و تہاوردہ تیمور و بیانیہ وغیرہ
 گذرانیدہ بدہلی آمد و توطن کرد مرید شیخ کبیر است و سن ہم کبیر داشت در آخر عمر
 حاسہ بصرش رفتہ بود حق سبحانہ تعالیٰ بے واسطہ علاج بصارت را بوسے رو کرد

بر لغات شیخ فخرالدین عراقی توحشی نوشته که بجل معانی آن کافی دوانی است و رساله
مفتاح الاسرار هم از تصانیف اوست تاریخ هفتدهم جمادی الاول سن نهصد و یک
وفات یافته قبر او در دلی بالاسه حوض شمسی است بمکه افند و مولانا تراب علی لکنوی از
اولاد و مجاورشان هستند

مولوی سناوالدین احمد بدایونی ابن مولانا محمد شفیع بن مولانا عبدالحمید ابن
مولانا محمد سعید ابن مولانا محمد شریف ابن مولانا محمد شفیع بدایونی ولادت و در سال
دوازده صد و نوزده هجری بظهور بیوسه چنانچه ظهور حق نام تاریخی و بیست اکثر
از علوم در سیه بخدمت مولانا فضل امام خیر آبادی و مسلم حدیث و تفسیر بخدمت مولانا
شاه عبدالعزیز دهلوی تحصیل نموده فوائد معتده در نحو و حاشیه قاموس در لغت و دیگر
مسودات عربیه از تالیفاتش یادگار اند و در رحمة الله علیه بیعت بخدمت عم خود
مولانا عبدالحمید عین الحق داشت بمکه محرم سال دوازده صد و هفتاد و هشت هجری
رحلت فرموده

سید احمد گیسو دراز کالیپوی جامع علوم ظاهر و باطن مرید پدر خود سید محمد کالیپوی
بود گیسو دراز کالیپوی بمتابوت سید محمد گیسو دراز بود که در دکن آسوده اندک کتاب
جوامع الکلم بعبارت عربی در شرح اسمائے حسنی و مشاهدات بزبان فارسی
در حقائق و معارف از تصنیفات اوست در سال یک هزار و پنجاه و هشت رحلت
فرمای عالم بقا شد قدس الله سره

سید احمد مجاهد رومی بریلوی گو بظاهر بجز که علمائے ظاهر معدود نبود و بگیاطن او بنور علم انگی
معمور بوده و در از خاندان سادات تکمیه رومی بریلی است که در ان خاندان عالی
پیش ازین بسیاری از اولیاء الله گذشته اند همچو شاه علیم الله که وفاتش در سال هزار
و نود و شش هجری و شاه محمد عدل عرف شاه لال متونی سن یازده صد و نود
و هجری سید احمد قدس سره مرید و تالیف مولانا شاه عبدالعزیز مرحوم بود در سال
دوازده صد و سی و هفت هجری بزیارت بیت الله مشرف شده بسال دوازده

صدوسی ہجرت ہجری مراجعت نموده بسکن خود رسیدہ ہفتم جمادی الثانی سال دوازدہ
 صد و چہل و یک ہجری روز دوشنبہ وقت عصر اتکیہ رای بریلی بعزم جہاد فی
 سبیل اللہ ہجرت فرمودہ بتاریخ بست و چہارم ذیقعدہ سال دوازدہ صد و چہل و شش
 ہجری متصل بالا کوٹ واقع ملک پنجاب شربت شہادت چشیدہ شکر اللہ سعید
 سید محمد دہلوی بن سید مبارک بن سید محمد بن سید محمود کرانی جامع کتاب سیر الاولیاء
 دوران احوال مشایخ چشتیہ جمع نموده دے بھنرسن بشارت بیعت شیخ نظام الدین اولیا
 قدس سرہ مشرف شدہ و بعد از بخدمت خلفائے او پودہ از شیخ نصیر الدین محمود
 کہ اجل خلفائے شیخ موصوف بود تربیت یافتہ رحمۃ اللہ علیہ

سید محمد گیسو دراز ساکن گگر کہ ابن یوسف الحسنی الدہلوی خلیفہ راستین شیخ
 نصیر الدین محمود چراغ دہلی جامع بود میان سیادت و علم و ولایت و شانے رفیع و ربوبی
 رفیع و کلام عالی داشت در اوائل حال بدہلی تشریف داشت بعد رحلت فرمودہ پیر خود
 ہدیاردکن رفت و قبولی عظیم یافت و ہما بخار حلت فرمودہ اورا گیسو و ما از ازان گویند کہ
 روزے او با چندے دیگر از مریدان پالکی شیخ نصیر الدین محمود ہوا ششم ہونہ وقت
 برداشتن گیسوے او بسبب درازی در پایہ پالکی بند شد و او بسبب رعایت ادب
 استغراق بہ بر آوردن گیسو مقید نہ شد و ہم بران وضع کہ واقع شد مسافت بعیدہ
 قطع کرد چون شیخ برین معنی اطلاع یافت خوشحال شدہ این بیت انشا فرمود
 ہر کو مرید سید گیسو دراز شدہ و اللہ خلاف نیست کہ او عشق باز شدہ بعض مریدانش
 کہ محمد نام داشت تلفوظاتش موسوم بجوامع الکلم جمع کردہ و از تصنیفات خاص و سے
 کتاب اسماء است کہ حقائق و معارف بزبان کفر و ایماد الفاظ و اشارات بیان فرمودہ
 مفتی سید محمد لاہوری بن مفتی غلام محمد لاہوری صاحب علم و عمل بود کتاب
 خلاصۃ المدارج و فقہ محمدی و مخزن الفرائض از تالیفات اوست با مادہ زیارت
 حرمین شریفین قدم براہ سفر نہادہ کہ ناگاہ متصل مشہن کوٹ سفر آخرتش پیش آمد روان
 دار البقا گردید

سید محمد قنوجی از فرقہ سادات رسول و از استاد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ
ماہر علوم ریاضیہ و ادبیہ بود حاشیہ مطول از تصانیف اوست

مولوی سید محمد برہانپوری ابن شاہ فضل اللہ تائب رسول اللہ و دانشمند بزرگ و
عارف سترگ بعد وفات پدر و سادہ آرای افادہ علوم در برہان پور شد از تصانیفش کتاب
تختہ المسلہ مشہور و معروف است

سید محمد علی الدہلوی ابن سید جعفر الملکی تاجر دانشمند خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود
جلال دہلی در توحید و تفرید مقام عالی داشت کتاب بحر المعانی و دقائق المعانی و
حقائق المعانی و رسالہ اسرار روح و رسالہ پنج نکات و بحر الانساب در بیان
نسب اہل بیت از تصانیف اوست بعد سلطان بہلول بود سے در سن ہشت
صد و نو و یک ہجری رحلت فرمود

میر سید محمد امروہوی عالم با عمل صاحب صلاح و تقوی و ورع بود از سید جلال
الملک سید رفیع الدین در بدایون تحصیل علوم کردہ بعد از تحصیل کمالات بدرس و افتادہ
مشغول شد در او آخر در سلک ملازمان درگاہ باوشاہی بر تہ اختصاص رسیدہ
بمنصب میر عدلی عزت یاریافت و درین منصب جلیل القدر طواق عدالت و انصاف و
صدق و امانت سلوک داشتہ تا زمانیکہ او بدر باراکبر سے بود ہیچ ہتدعی و تلحدی را
قدرت رخنہ انداختن و دین اسلام نبود بعد از و نام میر عدلی بر سائر مردم مجازی
و عاریتی گشت در سن ہصد و ہشتاد و چہار ہجری بحکومت بہکمر فائز شدہ ہما بخا در سن
ہصد و ہشتاد و شش ہجری بخار رحمت حق پیوست

سید محمد بلگرامی ابن سید عبد الجلیل الحسینی الواسطی بلگرامی در علم ادب کمالی داشت
تا کہ سید طفیل محمد اتروہوی بود و استفادہ فنون عربیہ و فروع ادبیہ از والد خود کردہ
کتاب الجزء الاشراف من المستظرف منتخب کتاب مستظرف از مؤلفات اوست کہ
در سال یک ہزار و یک صد و پنجاہ و پنج ہجری انتخاب کردہ ہشتم شعبان شب شنبہ
سال یک ہزار و یک صد و ہشتاد و پنج ہجری وفات یافتہ در بلگرام مدفون شد طالب فہم و فہم

شیخ سیف الدین سرہندی ابن شیخ محمد مصوم ابن شیخ احمد مجدد قدس بسوم جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود کتاب علوم از الدعا بعد خود کرده وہم در طریقت مرید و سے وہ لقب محی السنہ مشہور بود و ہار ہاب دنیا تعلق نہ داشت بجز و شنہین نام اللہ تعالیٰ حالتی بروی طاری سے شد در سال ہزار و نو و ہشت ہجری وفات یافتہ قدس سرہ

حرف الشین المبعوث

شاہ احمد شرعی ساکن چندیری دانشمندی قمر و در دینی کامل کیر السن جامع جمع علوم عقلیہ و نقلیہ و رسمیہ و حقیقیہ بود در دیا چندیری ملک مالوہ توطن داشت وی در جواب آیات صاحب کثافت کہ در طعن اہل سنت و جماعت دارد اشعار بہمان وزن و قافیہ گفتہ است اشعار صاحب کثافت و جماعتہ سموا ہوا ہم ستہ جماعتہ حر عمری موکفہ بہ قد شہوہ بخلقہ نحو فواہ شفع الوری فقتروا ہا لیلکفہ بہ جواب **شاہ احمد شرعی** عجا بقوم ظالمین بآقبوا بہ بالعدل ما ینہم عمری معرفہ بہ قد جلاہم من حیث لایدرونہ بہ تعطیل ذات اللہ مع نفی الصفہ بہ وفات او در سن ہشتاد و بیست و ہشت ہجری بوقوع پیوستہ شیخ عبد الغنی سنبتی کہ دانشمند تشریح و معتقد بود شاگرد اوست۔ **شیخ شاہ محمد فاروقی** انا کا بر علمای جوہوری بوسع و تقوی موصوف و ہوارہ با فادہ و درس علوم محروف بود ملا محمود جوہوری بنبرہ اوست شیخ موصوف در سال ہزار و سی و دو ہجری وفات یافتہ روح اللہ روحہ

شرف الدین احمد منیری ابن محلی المنیری وی از شاہیر مشائخ ہندستان است چہ احتیاج کہ کسی ذکر مناقب وی کند اور تصانیف عالیہ است از جملہ تصانیف او کتبوات مشہور و لطیف ترین تصانیف اوست بسیار سے از آداب طریقت و اسرار حقیقت سان اندراج یافتہ و ہر آداب المریدین نیز شرح دارد و سے مرید خواجہ نجیب الدین فردوسی است قبر شیخ شرف الدین در بہار ست یزار و یتبرک وی رحمۃ اللہ علیہ در سال ہشتاد و ہشتاد و دو ہجری وفات یافتہ

مفتی شرف الدین رام پوری ماہر علوم فلسفہ و منطق مشہور است و اما د

شاہ احمد شرعی

ملا احمد ولایتی پودرسال دوازده صد و پنجاه و شش هجری ہنگامیکہ از کلکتہ برام پور میرفت
 وراثت سے راہ بہ فتح پور ہنسوہ بنا بر فاتحہ خوانی قبر مولوی محمد سعید داماد خودش کہ بدرگاہ سید شاہ
 راہی قدس سرہ مدفون اند بسکن برادر کلام حکیم احسان علی خان فرود آورده و مان وقت
 را قم پیمان صغیر السن بود الاکن ہنوز حلیہ او بصفوہ خیالم مرتسم است کہ وکے میانہ قدسیاہ
 رنگ سفید ریش نجیف الجبشہ ضعیف القوی بود از تصانیف او سراج المیزان و منطق

و شرح سلم تالایچہ و لای تصور و بعض فتاویٰ فقیہہ مشہور اند

حکیم شریف خان دہلوی طبیب مشہور و معروف است عمالہ نافعہ و تالیف شریقی
 و علاج الامراض و دستورا الفصد و حاشیہ نفیسی و حاشیہ شرح اسباب غیرہ از تصانیف او است
 و فائش در سال دوازده صد و سی و یک ہجری واقع شدہ شاعری تاریخ فوئش ابن حسین یافتہ
 در ریخا ازین دار فانی گذشت **حکیم و طبیب و لطیف و ظریف بہ حسن و کفایت**
 سال و فائش من بہ صد افسوس مرزا محمد شریف

مولانا شعیب دہلوی پدرش ملا منہاج در مدرسہ از لاہور بقصد تحصیل علم در وہلی آمد
 و در تحصیل علوم ریاضات شاقہ کشید بعدہ در عمد دولت سلطان بہلول لودی مفتی شہر شد
 و زمین جاسکوت و زرید مولانا شعیب عالم و عامل در صورت و سیرت ملک تمثال بود و
 در وعظ و تذکیر بے نظیر زمان خود و قتیکہ و عطف گفتی و مسترآن خواندی بہیج کس را مجال
 عبور از ان راہ نبودے اگرچہ خود بارگران بر سرداشتی ایستادہ شدے و استماع نمودی
 و او را در وعظ بحسب اختلاف مقامات و عمد و وعید حالات عارض شدے
 جمیع اکابر و علمائے شہر وہلی در پاسے و عطف او حاضر شدند و اکثر از مولی و آہائے شہر
 در ابتدا شاگرد او بودند بہال ہند و سی و شش ہجری وفات یافتہ قبرش در وہلی
 بر بالائے حوضی شمسی است نور اللہ مرقدہ

قاضی شمس الدین شیبانی دشمنہ ہجرت بود از وہلی در زمان تغلق شاہ بنار نول رفت
 و بدایت حال کہ ہنوز سنت نکاح و دوست او نیامدہ بود بقصد زیارت خانہ کعبہ برآمد
 و چمن بگیرات رسید و مسجدے درآمد و اعظمی مقربے مذہب بر منبر آمد و تقریر مذہب

افضل کہ رسا وہ خلق افعال عبادت کرد گفت این دست نیست اگر کشایم من بکشایم و اگر
 بر بندم من بر بندم هیچ کس را از حاضران قوت بخاورد او نبود قاضی شمس الدین گفت اگر قدرت
 بدست نیست چرا دست بر پشت بر بندے حاکم کجرات را این دخل و سے خوش آمد
 جاریہ کہ از دارا حرب آورده بودند پیش کش او کرد و ازو سے اولاد شد حق سبحانہ در اولاد
 او برکت داد و علم بخشید رحمۃ اللہ علیہم اجمعین یکے از اولاد او بنام تاج الافاضل بود از
 و سے پنج پسر شدند ہمہ دانشمند و متقی یکے از پسران او قاضی مجد بود پدشخ احمد مجد کہ
 ذکر او در حرف الف گذشت داود اہفت پسر ہمہ عالم و عامل بودند

مولانا شمس الدین بکلی اودھی دی اقلاندہ مولانا فرید الدین شافعی است کہ شیخ
 الاسلام اودہ بود از اودہ بنا بر تحصیل علم بہلی قدم آورده و بخدمت مولانا ظہیر الدین بہکری
 تلمذ نموده از شاہیر علماء شہر دہلی گشت بیشتر مردم شہر دہلی بخدمت سے انتساب سے کردند
 بآن نسبت مفسر و متبحر بودند گویند اور اثر سے است بر مشارق الاوارودان نقل کرده کہ ما تبار
 نبی قطو سے روزے با مولانا صد الدین تاو سے بخدمت شیخ نظام الدین اولیا
 قدس سرہ آمد شیخ پر سید در شہر سے باشیہ چیزے تعلیم کنیہ گفت آری بخدمت مولانا
 ظہیر الدین بہکری اصول ہندوی می خوانیم شیخ ایشان را از بعضی مواضع کہ باہکال مشہور بود
 پر سید گفت کہ سبق مانا ہمین جا رسیدہ است این حرف برمانیز مشکل مانده است شیخ آنرا
 حل کرد ایشان را اعتقاد در حق شیخ راسخ شد بعد از مدتی مولانا شمس الدین بکلی مرید شد
 دیگر تہ کمال رسید و از عالم خلفائے شیخ گشت در میان یاران اعلیٰ شیخ معظم و مکرم و صاحب
 صدر شد و از تکلفات و مراعات رسم و عادات مبرا و از تعلق تزویج مبرا بود و کثر سے بلوغ
 گرفت شیخ نصیر الدین محمود کہ از تلامذہ اوست در مدح و سے گفتہ شعر سالت العلم من
 احیاک حقاً فقال لعلم شمس الدین بکلی ہنرمانیکہ سلطان محمد تغلق شاہ دہلی تیغ تو و سیاست
 بر خلاق خصوصاً بطائفہ مشائخ اخص بود مولانا شمس الدین بکلی را طلبیدہ گفت مثل تو دانشمندی
 زجا چکند بکشیر برود و در تہانہ سے آن دیار بنشین و خلق خدا را با سلام دعوت کن مولانا از پیش
 سلطان براسے تہیہ اسباب سفر آمد و گفت کہ من شیخ را بخواب دیدہ ام کہ مرا می طلبید مردم

چہ می گویند من بخدمت حواجه خود میروم ایشان مرا کجائی فریستند فردا سے آن روز سید سیدنا اولیٰ
برآند و بیارنفتاد این خبر سلطان رسید حکم کرد کہ اورا بدگاہ نابیارند مبادا کہ ہمانہ میکرده باشد
در این اثنا دس سال ہفتصد و چهل و ہفت ہجری ازین عالم رحلت فرمود تبر او در یاران
چہوترہ در دہلی است رحمۃ اللہ علیہ

مولوی حافظ محمد شوکت علی صدیقی سندیلی ابن چودھری سند علی بن چودھری

منصب علی تاریخ لوند ہم محرم الحرام یوم انیس سال دوازده صدوسی و چہار ہجری ولادت
یافتند جدشان چودھری منصب علی بخوشی بنیرہ اولین خود ہزار ہاروپہ مرت فرمود ہر گاہ
عم شریفش قریب بسہ سال رسید دستبے زیر کمر برآمد کہ از صدمہ آن اعصاب پانچ
شدہ ہر دو پالا غر و کوتاہ گشتند دماغ رفتار شدنمبا وجود تلاموسہ اطباء عصر انان

آفت فلعے دست نداد بچہ چہار سال و چہار ماہ و چہار روز کہ معمول شرفای مسلمانان
ہندوستان است رسم تسمیہ خوانی بطور بیوست حفظ قرآن مجید از سید فتح اللہ سندیلی

و حافظ محمد ابراہیم خیر آبادی نمودہ چہار سال فراغت یافتہ در خدمت مولوسے سید
فقیہ اللہ سندیلی و ملا اسرار قل بخاری قدری مستفید شدند بعدہ والد ماجدشان یعنی چودھری

سند علی مولوی تراب علی ابن شیخ شجاعت علی لکنوی را کہ دانشمند تبحر بودند بمشاہرہ نچاہ روپیہ
نقد باصنادہ خوراک و پوشاک و صرفہ چند طلبہ بنا بر تعلیم صاحب ترجمہ ملازم کردند کہ در دست

قلید از کتب و سید بخدمت مولوسے مغزے الیہ فراغ حاصل کردند لیکن والد ماجد
شان چودھری سند علی قبل از فراغ داعی اجل را اجابت لبیک گفتہ رہگرای عالم بقاشدند

اعمام شان چودھری شمس علی و چودھری عظمت علی کہ موجود بودند تقریب فراغ بکشادہ
پیشانی تمام بصر پانزدہ ہزار روپیہ بانجام رسانیدند جناب ہم اللہ خیر ادرین تقریب بسیاری

از علما و صلحا و طلبہ و حفاظ و اطبا و حجاج و مشائخ مدعو بودند صاحب ترجمہ بعد نماز جمعہ
و عطا کردیم و علم آدم الاسماء الایۃ گفتند بوردہ سورہ فاتحہ و حدیث انما الاعمال بالنیات

خوانند و علماء موجودین از دست خاص دستار فضیلت بفرق مبارکش بستند و
مولوسے تراب علی را یک ہزار روپیہ نقد و دو شالہ و دو مال و غیرہ اعمام صاحب ترجمہ

تذکرہ مذکور علیٰ ہذا القیاس دیگر علماء بحسب حال بدل نمودند مشار الیہ بدرس و تربیت طلبہ علوم مصروف اند و از مولوی سید حسین محمد طبع آبادی و شاہ خادم صفی پوری و سید شاہ نواز شمس احمد صفی پوری و شاہ محمد علی صفی پوری بیعت و خلافت سلاسل قادریہ و حشمتیہ و شہسورویہ حاصل نموده و صد ہا مردم مریدانش بستند مؤلف مجیدان را ورتالیف این تذکرہ از حضرتش امداد کے کامل رسید کہ اداسے شکرش بہ ہزار زبان ہم نمی تواند کرد سلمہ اللہ و ابقاہ و اوصلہ الے ما یتناہ تصانیفہ الشہیرہ حاشیہ شرح جامے الاستقصاء فی الاستفتاء و علم الیقین فی مسائل الاربعین شماتۃ الانظار فیہما مضی من الآثار غایۃ الادراک فی مسائل السواک الزاواہد کے فی تحقیق الصلوۃ الوسطی کشف المستور عن وجہ السور کتب زیر تالیف ختمہا اللہ بالخیر رسالہ در باب طہارت مصلے۔ رسالہ انشراح الصدر بلیغہ القدر۔ رسالہ بحواب بطلان خلافت خلفای ثلاثہ۔ آفاقتہ المنافع بمسائل اختلاف المطالع در تحقیق رویت ہلال۔ عقہ اللولؤ المسحورہ فی کلمہ کشف المستور۔ انہام السائل بحواب مائتہ مسائل۔ انشاء و خروا الخزا۔ تالیف سندیلہ

قاضی شہاب الدین دولت آبادی ابن شمس الدین بن عمر الزاوی در دولت آباد متولد شدہ از قاضی عبدالمقتدر دہلوی و مولانا خواجگی تلمیذ مولانا معین الدین عمرانی اکتساب علوم کردہ ہر گاہ شکر امیر تیمور متوجہ دہلی شد قبل رسیدنش بدہلی قاضی شہاب الدین ہمراہ او ستاد خود مولانا خواجگی ہزارو سہے ہلے ہلے شتافت مولانا خواجگی بکالیبی رخت اقامت انداخت و قاضی بچونپور رفت سلطان ابراہیم شرقی قدم قاضی معتمد شہرہ باعزاز و تعلیم تمام پیش آمدش و اورا بملک العلماء لقب کرد قاضی و سادہ افادہ و درس بچون پور مزیں فرمود و تصنیف کتب مصروف گردید انانہ بجز مواج تفسیر قرآن مجید بزبان فارسی و حاشیہ کافیہ و کتبات ارشاد در نحو کہ در ان تمثیل بہر مسئلہ در ضمن عبارات ادا کردہ فقیر کتاب مذکور بہ کتب خانہ مولانا مفتی علی کبیر نجلی شہری دیدہ بود و بہانہ بیان در فن بلاغت و تشریح بزوی و در اصول فقہ و تشریح قضیہ بانہ سعادت و رسالہ در تقسیم علوم بعبارت فارسی و سنائب لسادات و فتاوی ابراہیم شاہی و غیرہ

از تصانیف وی مشہور اند تاریخ بست و پنجم رجب سال ہشت صد و چہل و نہ ہجری رحلت فرمود
 بجنوب پور جانب جنوب مسجد سلطان ابراہیم کہ بنام مسجد اٹالہ شہرت دارد مد فون شد مؤلف
 اوراق و رسال شعرت و یکم صدی سیزدہم ہجری و قتیکہ از چہلی شہر بغازی پور سے رفت
 مرقدش ز زیارت کردہ نور اللہ مرقدہ صاحب تاریخ فرشتہ نوشتہ کہ اصل او از غزنین است
 در دولت آباد کن نشو و نمایانہ سلطان ابراہیم شہرتی در تعظیم و توقیر او بسیار می گوشید
 و بروزہا سے متبرک در مجلس سلطان ابراہیم بر کرسی نقیرہ سے نشست گویند
 وقتے قاضی رامضے طار سے شد سلطان بعیادت اورفتہ بعد از تفتیش احوال
 و اظہار لوازم ہر بانی قدح پراناب کردہ گرد سر مولانا گردانیدہ بنوشید و گفت بار خدایا
 ہر بلا سے کہ در راہ او باشد نصیب من گردان تاورا شفا بخش از اینجا عقیدہ آن صاحب
 تخت و تاج نسبت علمائے شریعت محمدی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم معلوم میتوان کرد
 کہ تاچہ غایت بود۔

شہاب الدین معالی در فن محاکوئی مہارت کاملہ داشت ہمراہ بابر شاہ ہند آمدہ
 در سلک ندما سے مقرب او انتظام داشت رسالہ در نمین و توضیح علم معما از تصنیفات
 اوست سال نصد و چہل و دو ہجری بعد ہمایون شاہ فوت شدہ شہاب الثاقب
 تاریخ فوت اوست

ملا شکر کشمیری از احفاد بابا عثمان گنائی و علمائے نامدار کشمیر محدث و فقیہ
 جامع علوم عقلی و نقلی بود ملا فیروز مفتی برادر زادہ اوست پیش علمائے شہر خود کتب درسیہ
 گذرانیدہ بحرمین شریفین رفتہ و از ابن حجر کی اجازت حدیث یافت باز بہ کشمیر آمدہ با فادہ
 طلبہ علوم سے پرداخت کہ اجلاس در رسید بجلہ قلاش پورہ مد فون گشت۔

حکیم شیر علی احمد آبادی بن حکیم محی الدین صدیقی والد ماجد ابن مسود اوراق اولاً
 کتب درسیہ طبیہ بحضرت والد خود تحصیل فرمودہ بعد ازان بمقام لکنو پیش حکیم امام بخش
 مرحوم تلمیذ حکیم محمد اسحاق خان دہلوی مغفور مطب نمودہ فن طبابت را بجدت برسانید
 و بہر کار نواب اصحف الدولہ بہادر بعد ہا سے مسز ز مثل تحصیلدار سے و فوجاری

ملازمت کر وہ بھر شیخوخت خانہ نشین شدہ بہ معالجہ مرضی سے پرداخت واکسی خواہان مزد
نے شد و اوقات شہاروزی بتلاوت قرآن مجید و مرد لائل الخیرات و صلوة پنجگانہ صرف
سے نمودے غفر اللہ کہ بعد فراغ نماز چاشت و اشراق بر سر یکہ نشین گاہ او پود شستہ
ہر پر سس اشحال مرضی کہ موجود بودند سے پرداخت و ہر یکے با علاج مناسب تجویز میفرمود
حتی الامکان نسخہ قلیل لاجزا و کثیر المنفعت تجویز سے کرد و بجانہ کسی نے رفت و اناہل برادری
و مردم مفلوک اشحال چیز سے نے گرفت انجہ از افنیاسے بیرونی بدو سے رسید ہمہ بد اوقات
عسر با صرف سے نمودی را طریق معالجہ عجبے بود کہ تعلق بدید و شنیدند اور روزی طفلی را
پیش سے آوردند کہ بدر گوش بیہوش بود سے گفت کہ چیز سے در گوش سے کا و والد
مرحوم فرمود کہ نے حقہ بیارید چون نے آوردند اور انکار رو کہ در قلند انش بود بھو قلم تراشیدہ
در گوش ماؤت طفل نہاد و بطن سے دیگر فیتلہ سوزان نہاد سے بر نیامد کہ طفل متبسم گردید
ہر گاہ نے زمین زوندی ہزار پاکہ آزا کھنکھو رہ گویند بہ آمد مردمان ششدر شدند سے
خمیازہ کردہ ہر دو دست بالاسے سر بردا بچنان دستماش کشیدہ مانند بہ ہیج تدبیر فرود
سے آمدند والد مرحوم فرمود کہ سے کہ باین زن رشتہ مضحکہ داشتہ باشد دفعہ دست خود
زیر ناف زن بردا بچنین کوہند زن ماؤت ہر دو دست دفعہ فرود آرد با وائل ماہ شعبان اعظم
سال دوازده صد و پنجاہ و شش ہجری حضرت قبلہ گاہ سے بعارضہ تپ و اسہال کبھی
بتلاشدند حکیم مردان علی و حکیم احسان علی مؤلف طب احسانی اخلاص حضرت
شان کہ از مؤلف ایچچان کلان تر و دوران وقت موجود بودند ہر یکے طبیب حاذق بود
بداو سے کو شیدند لکن مع قصاصے نبشتہ نماید سترو بہ تدبیر سے کارگر نشد بتاریخ
چہار دہم رمضان المبارک سال مذکور وقت نماز عشاء کلمہ طیبہ گویان بھر ہفتاد و پنج سالگی جان
بحق تسلیم فرمودہ بمقابلہ آبا سے واقع احمد آباد و فون شدند ہفت پسر سے حکیم
مردان علی و حکیم علی رضا و حکیم احسان علی و مولوی حکیم ایمان علی و حافظ قربان علی و حکیم فرمان علی
و بندہ رحمان علی مؤلف و پنج دختر اعقاب خود گذاشتند و جملہ اولاد پسری و دختری
از مذکور و اناش خرد و کلان شصت کس وقت و اوقات آن جناب زندہ و موجود

بودند یک روز قبل از وفات همه را پیش خود طلبیدہ یگان یگان را پیش فرمودہ شخصت
 نمودند مؤلف اوراق دران وقت از سال یازدہم ماہی چند تجاویز کردہ بود شعرا سے
 وقت تاریخ وفات آن سبرور کہ لوک ریز خامہ منہ مودند ثبت ذیل اندانان جملہ
 از شیخ نیاز مجی الدین سلونی شیر علی بطن طبابت بہ ملک ہند بہ بود ہست بی مبالغہ
 باو علی سہیم بہ رحلت بجلد کردند اورا الشفای دہر بہ در خانہ باغ خلد برضوان بودندیم بہ تاریخ
 آن بدیہہ ز طبع صحیح ریخت بہ افسوس لے علاج طبابت شدہ سقیم از تو لو سے
 کفایت علی کافی مراد آبادی جو شیر علی لے کیا انتقال بہ تو کا نے مناسب ہی بہر
 ثواب بیسی سال تاریخ لکھد یعنی بہ بہ روح بخادم بو تراب از صنعت مراد آبادی
 حکیم شیر علی ثانی قلاطون تھے بہ یہ چاہا اپنے اب سیزبے جنت کی نہیں ہے سال وفات
 ان کا صنعت از سر آہ بہ ہزار حیث مسیح زمان نے رحلت کی بہ از شاعری لکھنوی
 چورفت از جهان شیخ عالی نسب بہ کہ راز خفی بود بروے جلی بہ خرد از سر جہد تاریخ گفت بہ
 بود با علی حشر شیر علی بہ

حرف الصا والمہملہ

ملا صادق حلوانی مرقندی علامہ زمان رتبہ او ازین عالی ترست کہ در شمار شعرا
 در آورده شود ملا سے خوش فہم و خوش بیان پر مادہ بود بعد از تردد بسیار بہتہ استان آمدہ
 و کشان کشان توفیق رفیق ادشدہ زیارت بیت اللہ و اما کن شریفہ آن دیار برد و در سن
 منصد و ہفتاد و ہشت ہجری مراجعت نمودہ قصد وطن مالوت کرد و راشتای راہ مرزا محمد حکیم
 وے را بکامل تکلیف توقع فرمودہ سبق شروع کرد وے در شعر گوئی سلیقہ خوب و
 فطرتی عالی داشت صاحب دیوانست از نتیجہ طبع اوست سے جل گم شد و نے
 دہم کس نشان ازو بہ در خندہ است لعل نو دارم گمان ازو بہ ولہ ضمیر دوست جو آئینہ
 در مقابل ماست بہ در و معاینہ پیدا است انجہ در دل ماست بہ ولہ در عشقت کز تو
 پیمان در دل وجان داشتیم بہ شد عیان از چہرہ ام ہر چند پیمان داشتیم بہ
 سید صبغہ اللہ بروحی نامش سید محمد الدین بن سید روح اللہ حسینی شاگرد

بعد از فراغ خاطر ازین کار ترا بخضر ملاقی سازم قاضی نے الحال بہفت صد تنگہ باو داو اجد
از دور و ناگس پیش قاضی آمدہ گفت بیا کہ خضر را بتو نمایم قاضی را بدریا برد و عیار طویل اقامت
قاضی کوتاہ قد بود و در آبی کہ تا بجلق بود رفتہ است تا دگفت کہ بیا این جا خضر است قاضی
گفت من شناسوری نمی دانم چگونه بیایم مرد گفت ترا بجای خضر دلاست کردم اگر تو نتوانی آمد گناہ من
صدر الدین حکیم دہلوی عمدہ ترین اطبا سے وقت وی را در صناعت طب مہارت
نامہ بود از اجلہ خلفا سے شیخ نصیر الدین محمود است و طفولیت منظور نظر شیخ نظام الدین
اولیا نیز شدہ قصہ پیدائش وی بدعا سے سلطان المشایخ و ربودن پر یان وی را بنا بر معالجہ
بیمار در اخبار الاخیار مذکور است از تصانیف و سے صحائف است بس فصیح و متین
مشتمل بر معارف و حقائق رحمۃ اللہ علیہ

مفتی صدر الدین دہلوی اصلش از کشمیر است وی در وہلی متولد شدہ اکتساب
علوم نقلیہ بخدمت مولانا شاہ عبدالعزیز و مولانا عبدالقادر و مولانا محمد اسحاق نمودہ و علوم
عقلیہ از مولو سے فضل امام خیر آبادی اخذ کردہ فائق الاقران شد از سرکار انگلیشیہ بعدہ
صدر الصدور سے واقفانہ و بی مہربندی داشت با مرآت و احسان بود اکثر طلبہ
مدسہ دارالبقا را کہ زیر جامع مسجد دہلی بود طعام و لباس سے و او بسال دو از دہ صد ہفتاد
وسہ ہجری کہ زمان قدر بود با تمام فتوای جمہاد منصب و جائداد منقولہ و غیر منقولہ از دست
رفت و تا چند ماہ نظر بند بود بعد تحقیقات رہا شدہ جائداد غیر منقولہ با دریافت جائداد منقولہ
کہ در معرض البیع من بزیور آمدہ واپس نشد زمان بعد ہم بدرس سے پرداخت طبع
موزون داشت اشعار عربی و فارسی و اردو می گفت و آزر دہ تخلص وی بود و بسیار سے
مردم از بلا و امصا رہیدہ آمدہ از دستفیدی شدند بوجہ کثرت درس و افتابصانیت
کم توجہی داشت رسالہ فتمی المقال فی شرح حدیث لا تشدوا الرجال و در المنصود فی حکم
امراة المفقود و اجوبہ کثیرہ استفتا ہا از ویادگار اندام دو سال برض فالج مبتلا بودہ بعمر ہشتاد و
یک سالگی بروز پنجشنبہ بست و چہارم ربیع الاول سال دو از دہ صد ہشتاد و پنج
ہجری وفات فرمود و مولو سے ظہور سے علی الخاطب بہ شمس الشعرا تاریخ و فائش

چنین یافتہ ہے چہ مولانا صدرالدین کہ در عصر کبیر امام اعظم آخر زمان بود و زسبے صدر
 الصدور نیک محضر بعدل و داد چون نوشیروان بود و بر ذریعہ پشیمبه کرد و رحلت نمود کما این عالم نہ
 جائے چاودان بود و بیع الاول و بیست و چهارم و دواج اوسوسے دار الجنان بود و ظهور
 النسوس آن اوستاد ذی قدر و پرورم ہمیشہ مہربان بود و چراغش بہست تاریخ ولادت
 کنون گفتم چراغ دو جہان بود

مفتی صدرالدین لکھنوی^{۱۲۸۵} الاولاد شیخ محمد عرف شیخ قاضی پسر اکبر شیخ اعظم ثانی بود
 عالم سن و بزرگ طبع شعر گوئی داشت و زمانیکہ ارادت خان فوجدار لکھنؤ بہست اقامت
 خود محلہ ارادت نگر آباد کرد و عمارت عالی ترتیب داد صاحب ترجمہ در مدح خان مذکور
 و تعریف عمارت قصائد و غزلیات نوشتہ از آن جملہ اینست **ہمہ آفاق چون**
جسم و جهان راجان ارادت خان بہ صفات عالیاتش گوہر بہست و کان ارادت خان بہ
 شود آباد ہر جاے کہ افتد یک نگاہ او بہ خراب آباد گیتی را نزد سامان ارادت خان بہ
ولہ ایضا ہر سوختہ مکان بہ ارادت نگاہ آید کہ چو یک خشک است کہ با برگ ترا آید بجای
 است مصفا کہ اگر دیدہ یعقوب بہ اندر نظر آرد غم یوسف بسر آید و فائش در سال ہزار و
 ہفتاد و پنج ہجری واقع شدہ پسرش محمد صادق تاریخ دفاتش و تاریخ بنای مقبرہ کہ در سن
 یازدہ صد و نہ تعمیر شدہ این چنین یافتہ **شہدہ تاریخ وصال و سے و تاریخ بنا**

کہ بود خانہ جنت زنی دوست خدا بہ

مولوی سید صدیق حسن خان بہادر ابن مولوی سید آل حسن قنوجی کنیت

شان ابوالطیب است بسال دوازده صد و چهل و ہشت ہجری بقنوج متولد شدہ علوم
 درسیہ مروجہ بخدمت مفتی صدرالدین خان دہلوی و علوم تفسیر و حدیث و غیرہ از علمائے
 ہند و بہند مثل قاضی حسین بن محسن انصاری و شیخ عبدالحق بن فضل اللہ ہند سے و
 شیخ محمد یعقوب دہلوی بہا جریا در مولو سے محمد اسحاق دہلوی اکتساب فرمود از ہر یکے
 اجازت عامہ نامہ یافتہ بمطالعہ کتب متنوعہ علوم متعددہ پرداخت تا اینکه مطیع سفرش
 بریاست بھوپال کہ از مالک مالوہ است رجل اقامت انداخت دران بلدہ ترقیات

سوز افزون استقبالش کرد بوزارت و نیابت چہ گفتہ آید بزوجیت رئیسہ بھوپالی در سال
دوازده صد و ہشتاد و ہشت ہجری رسیدہ بخطاب نوابی و خانی کامیاب گردید و نشان
بھیدی در جہ ثانیہ از سلطان عبدالحمید خان عثمانی یافتہ دو فرزند از جنہ از بطن زوجه دیگر
دوستیکے میر نور الحسن خان طیب دوم میر علی حسن خان ظاہر ہر دو صاحب علم و ثروت
مثل پدرانہ کتب مؤلفہ صاحب ترجمہ بزبان ہندی و فارسی و عربی کہ در مطالع بھوپال
و مصر و قسطنطنیہ و غیرہ مطبوع شدند اسمائے آنها بذیل مذکور اند ابجد العلوم
اتحاف البنلاء - الاحتمار - الاوراک - الاذاعہ - چہل حدیث - افادۃ الشیوخ - اکسیر فی
اصول التفسیر - اکلیل الکرامہ فی بیان مقاصد الامامہ الانتقاد والرجح فی شرح الاعتقاد
الصیح - بدور الابلہ - بغیۃ الرائد فی شرح العقاید البہانہ اصول اللغہ - بلوغ السؤل من
انقضیۃ الرسول - تمیہ العصبی - ثمار التنکیت فی شرح آیات التثبیت - الحجۃ فی
الاسوۃ الحسنۃ بالسنتہ - حج الکرامہ فی آثار القیامہ - الحزر الملکون من لفظ المعصوم لمامون
عصول المامول من علم الاصول - المحطہ بذکر الصحاح الستہ - حل الاسئلۃ المشکلۃ حقیقیہ
الاکوان - دلیل الطالب الی ارجح المطالب - ذخیر المحتجی من آداب المفتی حسلہ
الصدیق اسے البیت العتیق - الروضۃ الندیہ فی شرح الدرۃ البیہ - ریاض الجنۃ
فی تراجم اہل السنۃ - السحاب المروم - سلسلۃ العسجد فی فکر مشائخ السند - شمع النجم
صافیہ شرح شافیہ فضالۃ الناشد - ظفر الاضی بکایب فی اقتضار علی القاضی - العبرۃ
مما حار فی الغزو والشہادۃ والہجرۃ - العلم الخفاق من علم الاشتقاق - عون البارکے بحل
ادلۃ البخارے - غصن البان فنیۃ القاریے - فتح البیان فی مقاصد القسمان -
فتح المغیث بفقہ الحدیث - الفرع التامی من الاصل السامی قصد سبیل فیض الارباب -
قطف الثمر کشف الالتباس روشیہ - لف القطاط - لقطۃ العجلان مشیر ساکن الغرام
مراجع الغزلان - مشک الختام شرح بلوغ المرام - منہج الوصول - الموعظۃ الحسنہ - نشوۃ
السلکان - نیل المرام من تفسیر آیات الاحکام - الوشی المرقوم - ہدایۃ السائل ليقظہ
اوسے الاعتبار - جمادی الثانی شب پنجشنبہ سال سیزدہ صد و ہفت ہجری

وفات یافتہ بجاک بھوپال مدفون گشت

صفی بن نصیر اسم شریفش صفی الدین بن نصیر الدین بن نظام الدین است سلسلہ نسبش بچند واسطہ بامام ابوحنیفہ کوفی سے پیوند و امام ہمام رحمۃ اللہ علیہ از اولاد نوشیروان عادل شاہ علم بود باجملہ شیخ نظام الدین جد صاحب ترجمہ باپسر خود نصیر الدین از مرزبوم غزنین باسنے چند حادثہ ہا کو خان بعد دولت علاء الدین خلجی روہندوستان منادہ دستے دروہے قیام ورزید و در قرأت مذکور قاضی شہاب الدین بن شمس الدین دولت آبادی ہم ازان دیار داروہلی گشت و بزمرہ تلامذہ قاضی عبدالمقصد مباحی گردید چون حادثہ مغل دروہے رونودہ بعد سلطان ابراہیم شرقی قاضی شہاب الدین و شیخ نظام الدین جد صاحب ترجمہ از دہلی بچو پور قدم آوردند قاضی دخترے داشت ادب شیخ نصیر الدین بن نظام الدین منکوح فرمود از دوسہ پسر وجود آمدند صفی الدین فخر الدین رضی الدین و ہر یکے بخدمت قاضی شہاب الدین جد مدرسے خود با کتساب علوم متداولہ دانشمند متبحر شدند شیخ صفی الدین بعد فراغ بدرس علوم متعارفہ پر داخت و بسیاری کتب عربیہ و فارسیہ از تشریح و متون تصنیف فرمودہ ازان جملہ دستور المبتدے و حل التریب کافیہ وغایہ التحقیق شرح کافیہ مشہور اند شیخ صفی الدین مدتی بدرس و تدریس گذرانیدہ بالآخر تہلاش شیخ داروہلی گشت ہمدان زمان سید اشرف جہانگیر کہ مرقدش در کچھوچھہ است دران بلکہ رونق افروز بود چون شیخ صفی الدین بخدمت رسید سید اشرف قدس سرہ بچو دیدنش برخواست و قریب خود نشانید و ہمان ساعت و را بسلسلہ چشتیہ نظامیہ مرید گرفتہ حشرۃ خلافت عطا فرمود برادر خروشن شیخ رضی الدین دران ہنگام بردوہلی عمدہ تضاد داشت شیخ صفی الدین ہم در انجا رخت اقامت انداخت پسرش شیخ ابوالکلام اسمعیل است کہ رسالہ دستور المبتدے ہی جہت تعلیم او تالیف فرمودہ و نیز شیخ ابوالکلام را خرقہ خلافت خانان چشتیہ نظامیہ پوشانیدہ بتاریخ سیزدہم ذیقعدہ سال شصت صد و نوزدہ ہجری بریاض رضوان خرامید

مولانا صفی الدین سرہندی مشہور بصفی القدر بن عزیز القدر بن محمد عیسیٰ بن

سید الدین بن محمد معصوم الملقب بعبقۃ الوقتی بن مولانا شیخ احمد مجددا لفت ثانی سرہندی
والشمسہ مجتہد و محدث معتبر جامع علوم ظاہر و باطن تارک الدنیا زاہد طالب المولے بود
نواب نصیر اللہ خان مرزبان رامپور ہر چند جہت بخشگی گری لوح خود ملتجی شد و سے قبول
نہ فرمودہ دوام بظاہر کتب حدیث و تفسیر و اوراد و اشغال داشت بروز پنجشنبه
بست و پنجم شعبان سال دوازده صد و بیست و شش ہجری بدار البقا شتافت

حرف الضاد المعجمۃ

خواجہ ضیاء الدین برلی مؤلف تاریخ فیروز شاہی کہ سال پنجاہ و ہشتم صدی ہجری
اتمام یافتہ دان کتاب تواریخ ہشت نفر شاہان کہ در مدت نو و پنج سال سلطنت
کردہ اند و غیبات الدین بلبن تافیروز شاہ ذکر نموده و سے مرید شیخ نظام الدین اولیا
ہست مجموعہ لطافت و ظرائف بود و از ہر گونہ کلمات و حکایات یادداشت و در آخر
و اسطہ لطائف طبع و فن ندیکے کہ داشت خدمت سلطان محمد تغلق ممکن و مستقل گشت
و بعد از دولت فیروز شاہ ہما عیاج کفایت کرد و گوشہ گرفت کتاب حسرت نامہ
و تصوف ہم از تصانیف اوست و بعد وفات در جوارہ وضع شیخ نظام الدین
اولیا مدفون گشت رحمت اللہ علیہ می گویند بزبان شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ
سے کس بنام ضیاء الدین بودند کیے قاضی ضیاء الدین سنائی کہ منکر شیخ بود دوم خواجہ
ضیاء الدین برنی صاحب ترجمہ کہ معتقد و مرید شیخ علیہ الرحمہ بود سوم خواجہ
ضیاء الدین بخشبی کہ نہ منکر بود و نہ معتقد

خواجہ ضیاء الدین بخشبی بدایونی مرید شیخ فرید کہ نبیرہ و خلیفہ شیخ حمید الدین ناگوری
ہست اورا تصنیفات بسیار ہست آنا بجمہ سلسلہ سلوک عشرہ بشرہ کلیات و جزئیات
طوطی نامہ و غیرہ کتاب سلسلہ سلوک و شیرین بیانی و رنگین زبانی مشہور ہست و مشتمل بر
حکایات لطیفہ کثرے تمام صدقے رحمتہ اللہ علیہ در سال ہفت و پنجاہ و یک ہجری
وفات یافتہ اورا شہید و شہداء

قاضی ضیاء الدین سنائی دانشمند مجتہد و ریاضت و تقوی سے معتبر سے دانستہ و عالم

شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ بود و بر پایه شریعت بغایت قدم راسخ داشت و او کم ہر شیخ از جہت سماع احتساب کردی و شیخ باو سے جز معذرت و التقیاد پیش نہ آمدی و در تعظیم حساب ترجمہ علیہ الرحمہ دقیقہ نامرعی نگذاشتی اور کتابی است مسمی بہ نصاب الاحساب حاوے بہرہ قائق و آداب احتساب و انواع بدعت و احکام سنت سے گویند کہ شیخ نظام الدین اولیا در مرض موت قاضی ضیاء الدین بیادت سے رکت قاضی دستار چھو رہا سے اندازہ شیخ انداخت شیخ دستار چہ بر چید و ہر چشم نہاد شیخ تا کہ پیش سے پہنشت قاضی حشم باو سے دو چار تکرار چون برخاست و بیرون آمد آواز فوٹش برخواست شیخ می گریست و تاسف میکرد کہ یک ذات حامی شریعت بود حیف کہ آن بزرگوار رحمہ اللہ علیہا در تذکرہ ضیاء الدین سنائی زائد از سہ ہزار مردم حاضر می شدند نقل است کہ وقتی شوارب شیخ شرف الدین ابو علی قلندر پانی پتی بغایت دراز شدہ بود کہے را مجال آن نبود کہ بو سے امر بقص آنہا کند مولانا ضیاء الدین سنائی کہ جو ش شریعت در برداشت مقراض بر گرفت و محاسن شریفش در دست گرفتہ قص شمارب کرد گویند کہ بعد از ان شیخ ابو علی قلندر ہمیشہ محاسن خود باو سیدی و گفتی کہ این در راہ شریعت مجزیہ گرفتہ شدہ است قدس سرہ ہا حافظ ضیاء اللہ بلگرامی از سادات واسطی بلگرام و فضلای علی کن مقام بہت عالی و قاری قرآن مجید و عالم کامل بود ہوا رہ بدین طلبہ اشتغال داشت مدتش و نظم عربی و فارسی بلند پایہ بود منشائش بعد فوت او ہر دو فقر تزییب یافتہ و میر عبد الجلیل بلگرامی بہر ان در با چہ نوشتہ سے بسال ہزار و یک صد و نہ ہجری ازوار دنیا با خرت رحلت نمود

حرف الطاء والمہملۃ

سید طفیل محمد آترولی ابن سید عکرا اللہ الحسینی آترولی اب بلگرامی دانشمند شہر جامع علوم ظاہر و باطن طبع موزون داشت بتاریخ ہنرمندگی سال یک ہزار و ہفتاد و سہ ہجری در منصب آترولی متولد شد و عمر ہفت سال بمیت عم خود سید احسن اللہ بشاہ جہان آباد رفت و در انجا کتاب علوم آغاز کرد و سبق اول میزان العرف از سید حسن عرف رسول ناکہ از مشاہیر عرفا سے وہلی بود و از ابتدا تا شرح حامی از علم خود سید احسن اللہ

قرابت کرده بجز پانزده سالگی بجز و سه بگرام آمده دیگر کتب در سه از سید مرئی بگرامی و سید
 سعد الله بگرامی و قاضی علیم الله کهنجندی و مولانا قطب الدین شمس آبادی استفاده نموده
 و بعد فراغ علمی در بگرام رخت اقامت انداخته عمر خود در خدمت علوم شریف صرف نمود
 و گروهی کثیر افاضل از او کامیاب شدند تاریخ بست و چهارم و پنج سال یکبار و یکصد و پنجاه و
 یک هجری وفات یافته و در بارغ محمود نگر واقع بگرام مدفون گردید اشرق الله ضریح - آترو ولی
 بضم همزه و سکون تاسه فوقانیه در فتح راسه مملد و سکون و او و کسر لام و سکون تحتانیه

تعبیه ایست از توابع اکبر آباد

شیخ طیب رفیعی ابن احمد بن مصطفی بن معین الدین رفیعی کنیت او ابوالمصطفی و در
 یازده صد و نود و یک هجری ولادت یافته تفسیر و محدث بود بعد خواندن قرآن مجید
 علوم متعارفه ظاهر و باطن از پدر بزرگوار و عم و نبی عم خود اخذ نموده دوست ارادت بدست
 پدر داده بصحبت اولیا و مشایخ عظام مستفیض گشت و از میان عبدالمجید تعلیم طریق
 قادریه و کبرویه و شطاریه یافت و جمعی غیر از علماء و فضلا بخدمتش مستفیض شدند و در آن
 عمر خود بسجده متکلف شده بقیام بیل و صیام نهار سه پرواخت و بعلم حدیث و فقه و
 سلوک و معرفت کتب متعدد تصنیف کرده حامی زهد و خفی بود و روز و شب
 ماه شوال سال دوازده صد و شصت و شش هجری وفات یافته

حرف الظاء المعجمة

مولوی ظهیر الحق فرنگی محلی ابن مولی از بار الحق تحصیل علوم مرسوم متعارفه نموده
 قرآن مجید حفظ کرده اشتغال بقرات آن و تفسیر بنی و مطالع کتب حدیث میداشت
 و آنچه به معقولات هرگز نمی کرد و براسه رفیع عشرت سفر کلکته و مدراس و حیدرآباد
 اخیسار کولاکن زیادت از نصیب نیافت التصیب یصیب الغرض
 تمام عمر به تنگه بسربرد

مولوی ظهیر الحق فرنگی محلی ابن مولوی محمد ولی بن مفتی غلام مصطفی در سن هزاره
 یک صد و هفتاد و چهار هجری ولادت یافته از والد ماجد خود و عم بزرگوار ملا محمد حسن

اکتساب علوم کر وہ در عہد بین الملک سعادت علی خان نواب لکنویہ عہدہ اقامت مابہی گشت
پس پوجہ ہی چند کہ خداوند تعالیٰ داند از عہدہ اقامت مغزول شدہ بر فاقیت حکیم مہدی بعلخان
نائب نواب موصوف رسیدہ بسفارش و سے بست روپیہ ماہوار از سرکار نواب
سے یافت بعد وفات سعادت علی خان پسرش غازی الدین حیدر ثانیاً اور ا
پر عہدہ مذکور منصوب کرد تعلیقات حاشیہ ناہر بر شرح تہذیب منطق و حاشیہ بر
دو خط شمس بازغہ از تصانیف اوست و مدرس اشتغال داشت در عصر خود نامی بر آورد و
توسے خدمت او تحصیل علوم کر وہ و جمعی از فضیل و کامیاب گشتہ

حرف العین المہملۃ

علماء عالم کا بلی عارف مخلص بلانی شیون ادالی خوش طبعی معذون حرکاتی بود زمان بحث
و غیر آن سخننامے کلت کا از خندہ ہلاک بالیتی شد از بیاض خود تقریب و بحث شرح
مقاصد نوشتہ و اشعاری کر وہ کہ این عبارت از کتاب تصدہ است کہ از جملہ مصنفات
کاتب است و همچنین تجدید در مقابل شرح تہذیب و حاشیہ بر مطول نوشتہ
و گفتہ کہ این تقریب نقل از کتاب طول است کہ در برابر مطول و اطول است و تا سبب در
شرح حال مشایخ ہند بنام فونخ الولا یہ نوشتہ متصل البحر س تدلالتہ العقل
بحر الجود و عوالم الآثار ہم از تالیف اوست بسال تصدہ و نود و دو ہجری وفات یافت
مولوی عالم علی مراد آبادی ابن سید کفایت علی ابن سید فتح علی ساکن قصبہ نگینہ
ضلع بجنور دار در مراد آباد عالم و حافظ و طبیب و قاری بود و در خدمت اساتذہ ذیل تلمذ
یافت مولو سے فرید الدین سہارن پوری ملا غفران رام پوری حافظ شبرانی رام پوری
مولو سے محمد رام پوری مفتی شرف الدین رام پوری مولانا ملک علی نانو تومی
مولانا محمد اسحاق دہلوی حکیم نصر اللہ خان تلمیذ حکیم شریف خان دہلوی حکیم
غلام حیدر خان دہلوی مولو سے و از ش علی نگینوی مولوی تہور علی نگینوی رسالہ
فضائل صیام و رسالہ فضائل رسول مقبول صلعم و رسالہ قراءت صنادید و رسالہ
تجدید و شرح صنادید شرح تہذیب ہندی از تصانیف مشہورہ وی اند تا بیع بستم

تذکرہ علماء ہند

رمضان المبارک روزِ پنجشنبہ مابین عصر و مغرب سالِ دوادہ صد و نو و پنج ہجری بمصر شہت
 و بہت سالگی رحلت فرمود بیانِ جنان باد مسکن بہ ماوہ تاریخِ فوٹش یافتہ اند
حافظ عبداللہ عظیم گدھی ساکن قصبہ موصل عظیم گدھر مؤلف رسالہ تسہیل القرائن
 وغیرہ کہ باوصاف حسبی آناستہ و بعضا مل کبسی پیراستہ است اکثر کتب درسیہ از فاضل
 صدوق مولوی محمد فاروق عباسی چریاکوٹی خواندہ و بعض کتب حدیث از مولوی نذیر حسین
 محدث تزیل دہلی سماعت نمودند تہ بدرستہ چشمہ رحمت غازی پور بتدریس بسر بردہ
 و مدہا طلبہ علوم با افادہ داد لکہ وجہ عصیت مسک کشر بان حدیث از پایہ خویش
 اغطاء پذیرفتہ سلمہ اللہ تعالیٰ

شیخ عبداللہ تلبینی ابن شیخ ارفاد عثمانی تلبینی و سہ تاج العلماء سراج الفضل و یگانہ عصر
 در معقول و مقول و یکتا سہ دہر در فرس و اصول بود تہ بوطن خود قصبہ تلبینہ مضاف
 ملتان بدس و افادہ طلاب اشتغال داشت ہنگام خرابی ملتان بجد سلطان سکندر
 لودھی بدہلے آمدہ رخت اقامت انداخت و علم معقول ماوران دیار روان دادہ
 قبل ازان بغیر از شرح شمسیہ و شرح صحائف از علم منطق و کلام در ہند شایع نمود
 سہ گویند زیادہ از چہل عالم خرید و بھارز پاسہ دامن شیخ عبداللہ مثل میان لاون
 جمال خان دہلوی و میان شیخ بود سہ میران سید جلال بدیونی وغیرہ برخواستہ
 اند چون سلطان سکندر بوقت درس پیش شیخ عبداللہ سہ آمد بتقریب آنکہ سہا داخل شد
 سبق طلبہ افتد نہان در گوشہ مجلس آستہ سہ نشست و بعد از فراغ درس سلام علیک
 گفتہ بایکدیگر صحبت سہ داشتند بدربار المیزان شرح میزان منطق از تصانیف اوست
 وفات سہ در سال بست و دوم صدی دہم بود اولنگ لم الدرجات العلی تاریخ
 رحلتش یافتہ اند

آخوند عبداللہ کشمیری ابن خواجہ محمد فاضل لوبیگرودی شاگرد ملا محمد عمن دامان اللہ
 شیخ الاسلام از نقول علماء کشمیر و مرید و خلیفہ قاضی شاہ بود سیر و سیاحت پشاور و
 لاہور کردہ بہ منصب افتا سہ کشمیر سر بلندی یافت بالآخر تک شد بعبادت الہی

مشغل گشت بابا محمد عثمان و بابا عبداللہ و ملا عبدالؤمن و میر محمد الدین قادری و قاسم
محمد حسین و ملا نور الدین و توام الدین محمد مفتی علمائے کشمیر از تلامذہ و چند در مشائخ شوال
سال یازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری و قات یافت

شیخ عبداللہ مدنی او شیخ رحمت اللہ مدنی سندی دو عزیز بودند از فقہائے صوفیہ
از مدینہ مطہرہ بدین دیار کثرت آوردہ افادہ علم حدیث نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمودہ
طلبہ این دیار ایشان را شیخین سے گفتند حاجہ عبدالشہید عبداللہی رح سے فرمودند کہ این
شیخین یاد ازان شیخین سے دہند کہ ابو بکر صدیق و عمر فاروق با ششند رضی اللہ عنہما
ہر کدام آیتے در علم و عمل و تقوی و ورع بودند نظیر ایشان ازان مقامات شریفہ بدین دیار
کس نیامدہ ایشان از یاران خاص و مطلقاے شیخ علی متقی بودند بعضے حکام کہ از جانب
سلطان روم بمکہ معظمہ سے آمدند و بہ شیخ افتقاد و بندگی بسیار داشتند شیخ از برای
اکثر اصحاب و خدام و فقہائے خود و وظیفہ از ایشان سے گرفتند الا ایشان را و بندگی شیخ عبدالوہاب
را زیرا کہ وجوہ این مال خالی از شبہہ نبود والد شیخ رحمۃ اللہ علیہ قاسم نے عبداللہ
از ولایت سند در بعضے حوادث روزگار بقصد زیارت سید کائنات صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم و توطن مدان مقامات با برکات ہا جمعے کثیر از فرزندان و اہل رعایا
برآمدہ چند گاہ در احمد آباد اقامت نمودہ با شیخ علی متقی صحبت داشت و بعد از وصول
بمقامات شریفہ در مدینہ منورہ توطن فرمود و در اندک مدت در گذشت و این شیخ
عبداللہ یار و مصاحب قاسم نے عبداللہ بود و نشوونماے ایشان در مدینہ منورہ بود و سالہا
در ان مقامات شریفہ ہدس و عبادت گذرانیدہ بجمت بعضے حوادث و بواسط
در حدود سن سبع و سبعین و تسعماتہ درین دیار آمدند بعد از عود چند گاہ در احمد آباد
کہ حکم وطن اصلی ایشان داشت اقامت نمودند و در ہر دو بزرگ تفاوت چند
سال در عین مرض کہ قوت حس و حرکت مفقود بود انرا احمد آباد برآمدہ غریبت آن مقامات
شریفہ نمودہ برآمدند و تا وصول بمکہ معظمہ فرصت یافتہ عنقریب بہار بقتار حلت
فرمودند رحمۃ اللہ علیہما

سید عبداللہ لاہوری ابن سید عبدالخالق بھاکری از سادات عظام و مشائخ کرام
سلسلہ قادریہ جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود تمام عمر شریعت خود در تعلیم و تدریس فقہ و حدیث و
تفسیر بسر برده و سائلی را از در فیض مظهر خور و نگزیده در سال نصد و چهل و سه ہجری رحلت
فرمودہ بلاہور و در جوار مزار سید جان محمد مدفون گشت

ملا عبداللہ سلطان پوری از قوم انصار آبائے او در سلطان پور سکونت اختیار
کرده بودند از قول علماء زمان و یگانہ دوران بود خصوصاً در علم فقہ و تعلیمات گوی سبقت
بر پورہ در عربیت و اصول و فقہ و تاریخ و سایر تعلیمات تصانیف لائقہ و
مائتہ دارد از آن جمله کتاب عجمۃ الانبیاء و شرح شمائل النبی صلعم مشہور اندازہ ہمایون بادشاہ
پر خدم الملک و شیخ الاسلام مخاطب شدہ در ترویج شریعت غرہ ہمیشہ سعی بلیغ می نمود
سنی متعصب بود تا اینکه در فرستادہ روضۃ الاحباب را میگفت کہ از میر جمال الدین محمد طحیت
وزین باب مولوی عبدالقادر بدایونی با او مکالمہ کرده کہ تفصیلش در منتخب التواریخ مذکور
است ملا موصوف در عہد اکبر شاہ آن چنان متمول شد کہ بعد فوتش سہ کرونا از خانہ او بر آمدہ
و سہ ہجده و کالت دیوان خانہ عالی سرفراز بود در سال نصد و نو ہجری بوقت انقراض
انکہ منظرہ و صاحب کباب گجرات رحلت کرد سلطان پور از حضانات لاہور است

مولوی عبداللہ سندیلی ابن سید زین العابدین مخدوم زادہ قصبہ سندیلہ شاگرد مولوی
محمد سندیلی و مرید شاہ عبدالہاسط ایٹھوی بود و اجازت خاندان چشت از شاہ قدرت اللہ
قدوسی ہنسی پوری حاصل نموده در علوم ظاہری و باطنی مہارت کامل داشت بروز پنجشنبہ
بعد نماز عصر و بروز جمعہ وقت نماز جمعہ حالت مجذوبانہ بروی طاری مے شد سوے
این دور و در بقیہ ایام سالکانہ بسری بروزارش در مقابر بلغ امرہ قصبہ سندیلہ است
عبداللہ شطاری ابن شیخ ہلول سندیلی دشمن متصوف صاحب تصانیف
ایق بود کتاب سراج السالکین انیس المسافرن و اسرار الدعوات و کنز الاسرار و اشکال الشطاریہ
و شرح رسالہ غوثیہ وغیرہ از تصانیف اوست واقع بست و سوم جمادی الاول سن ہزار
و ہجری در بلدہ اگرہ رحلت فرمود رضی اللہ عنہ

شیخ عبد اللہ بدایونی از نواحی سامانہ کہ مسکن آبا و اجداد سے بود بجانب وہلی سفر اختیار
 کردہ بقرأت قرآن و طلب علم مشغول شدہ بالآخر جمعی از علماء نامدار و مشائخ گیارہادہ یافتہ
 از محول دانشمندان عهد گشت دست ارادت بشیخ عبد الباقی چشتی بدایونی روح اللہ روح دادہ
 و نیز بخدمت شیخ صفی قدس سرہ پیوستہ تکمیل رسیدہ و نعمت علم ظاہر از اکثر بقدر ایمان وقت
 خویش یافت خصوصاً از شیخ لادن دہلوی و سید جلال بدایونی و بعد وفات سید جلال
 قائم مقام او شدہ سالہا در بدایون مدرس افتادہ فرمود و خیلے از دانشمندان نامی از دامن او برخا
 و بروش سلف اشیای ضروری و ما یحتاج از بازار خانہ خود برداشتہ سے آورد و در اثنای
 راہ جماع طلبہ را سبق نیز سے فرمود ہر چند طلبہ منع تصدیع سے نمودند و می گفتند کہ این خدمت
 مایان بجا آریم قبول نمی داشت و با وجود اجازت از بزرگواران معیدہ شغلی و مریدی نبود بلکہ
 احتراز تمام از ان وادی داشت ملا عبد القادر بدایونی شرح صحایف در علوم کلام و تحقیق در علم
 اصول فقہ بخدمت سے استفادہ نمودہ سے و در نقب التواریخ سے نویسد کہ سترشندان
 افکالات دقیق فی آوردند ہرگز ندیدم کہ او را در افتادہ و افتادہ وصل آن بابحاث شریفہ و نکات
 غامضہ احتیاج بمطالعہ کتب افتادہ ہاشمانانکہ جمیع نظریات پیشاں و بدیہی بودند بالجملہ تا سن

نود سالگی زندہ بود تاریخ وفاتش جاسے نظر مؤلف نرسید

مولوی حافظ عبد اللہ بلگرامی مخفی مذہب قادری مشرب ابن سید آل حمود سلی
 بلگرامی بتاریخ بست و یکم جمادی الاول سال دوازده صد و چهل و شست ہجری بقصبہ بلگرام لاد
 یافتہ سلسلہ نسبش بحضرت زید بن زین العابدین بن سیدنا حسین بن سیدنا علی کریم اللہ
 وجہ سے پیوند در بعضی بزرگانش از مدینہ منورہ بشہر واسط آمدہ رخت اقامت انداختند
 و از اولاد انجادش سید محمد صفری در سال ششصد و چہار و ہجری بقصبہ بلگرام کہ سابقان
 نامش سر سے نکلو و آمدہ موطن گشت و از چند قبائل متفرع و نشعب شدند انا جملہ پنج بیٹا
 یعنی اولاد برادران پنجگانہ اند بہان قبیلہ پنج بیٹا صاحب ترجمہ منسوب است بالجملہ مولوی
 عبد اللہ عمر دوازده سالگی بعد ختم قرآن مجید و کتب مردجہ فارسی از وطن خود بہراہی والد ماجد نزد
 خال خود سید فرزند حسین عرف کہو سے میان بکا پور آمدہ تحصیل کتب عربیہ معروف شدہ

در ضمن آن از حفظ قرآن مجید فراغت یافت کتب صرف و نحو و مختصرات منطق بخدمت بعض
 ملائکہ جناب مولانا محمد سلامت افندہ بایونی کا پوری خواندہ بعد از قطبی تا شرح سلم حمد اللہ
 خاص بخدمت معزز الیہ اکتساب نموده و بقیہ کتب منطق و فلسفہ و قصائد عربیہ بخدمت
 مولانا فضل حق خیر آبادی بمقام رامپور و لکھنؤ استفادہ کر و نان بعد دیگر کتب درسیہ فقہ و حدیث
 و تفسیر و غیرہ بریاست الہد از مولوی نور الحسن کاندہلی کہ در معقولات تلمیذ مولانا فضل حق
 خیر آبادی و در حدیث شاگرد مولانا محمد اسحاق و بلوی بودند با تمام رسانیدہ بکا پور معاودت
 نموده باز بخدمت مولانا محمد سلامت افندہ مرحوم بیضاوی شریعت خواندہ بگاہ شوال سال دوازده
 صد و ہفتاد و شش ہجری بسند فراغ حاصل فرمود و نیز از سید احمد و حلان مفتی شافعیہ و مدرس
 مسجد بیت افندہ المرام سند فقہ و حدیث و تفسیر یافتہ و بخدمت حافظ عبد العزیز و بلوی فلیفہ سید شاہ
 آل محمد مارہروی عرف ایچے میان صاحب بسلسلہ قادریہ شرفندیست شدہ و سند خلافت یا
 بمصوب مدنی مدرسہ عربیہ بنارس و در سرکار انگریزی حواشیان داشت تصانیف را لکھ یادگار
 گناشتہ بتاریخ یکم رمضان روز یکشنبہ سال سیزده صد و پنجاه و پنج ہجری از دارقانی بعالم جاودا سہ
 رحلت فرمود شاعری تاریخ زوش چنین یافتہ قطعہ نکو سیرت جو عبد اللہ حافظہ سوی ملک تقا
 ناگاہ رفتہ با سال رحلتش ہاتھ نداد او بیعت پاک عہد اللہ رفتہ تصانیف مفہ رسالہ عین اللقاوہ
 فی کشف الاضافہ در بیان اطمانت بہ عمالہ ہادیہ در حرمت شطرنج و گنجینہ و غیرہ بہ حاشیہ ہادیہ فقہ
 از کتاب البیوع تا کتاب الشفوعہ بہ تحفہ علیہ حاشیہ ہدیہ سعیدیہ در علم حکمت طبعی بہ فیض فارسی
 در قواعد فارسی بہ تشریح النوعی و قواعد نحو بزبان اردو کہ در حلدہ آن از سرکار انگریزی و مدرسہ
 روپیہ عطا شدہ فیض الصرف قواعد صرف عربی بزبان اردو بہ دفتر عصمت تذکرہ زنان
 شاعرات بہ تشریح الانشار بہ شاہد نظم شرح گلستہ دانش و حل غوامض شرح اشعار اردو
 علاوہ آن رسائل بر نفوس و ہادیہ و قصاید و مکاتیب عربیہ و قطعات توارخ عربیہ و
 فارسی از ایشان یادگار اند۔

مولوی عبد اللہ اعلیٰ فرنگی علیٰ خلف اکبر بلا عبد العلیٰ بحر العلوم بن ملا نظام الدین بن ملا
 قطب الدین الشہید السہالوی تحصیل کتب درسیہ بخدمت پیر بزرگوار خود نموده چندویسے

اشتغال بتدریس داشت در مدراس بیمار شد که یاس از حیات او دو و او از والد خود خصیت
 وطن خواست هر چند والد ماجد شان مانع شد که درین بیماری مسافت بعید و چگونگی خواهد
 از راه خود باز نه آمد خصیت شده روانه کهنه گردید و در اثنای راه در سال دو و از ده صد و
 هفت هجری وفات یافته شاعری تاریخ فوئش چنین گفته ۵۰ زمین جهان رفت چو عبدالاعلی
 یافت در خلد مقام اعلیٰ بدست و شتم نده شعبان بود در حلت از عالم اجسام نموده گفت
 تاریخ وفاتش رضوان بگرد آرا که خود بخوان :

مولوی عبدالاعلیٰ بنارسی ابن حاجی شاه کریم الله الصدیقی النقشبندی از نواح فارس
 زمانیه آمده در بنارس سکونت پذیر شد صاحب ترجمه علیه الرحمه بسال دو و از ده صد و چهار هجری
 ولادت یافته علوم ظاهریه متعارفه از والد ماجد خود و نیز علمای عصر تحصیل فرموده فائق الاقران
 گشت و علم باطن از والد خود شاه کریم الله تعلیم و تکمیل یافته بدرس و افتاده طلبه شافل کافع و
 صاحب درج و تقوی بود کتاب هدایه المسلمین و تهذیب المنطق منظوم فارسی و غیره از تصانیف
 وی یادگار اند بمقام بنارس در مدرسه موسوم به جی نرائن کل پنج بعد از مدرس اول عربی ممتاز بود
 ازان مستغنی شده و عبادت الهی اوقات شریفش صرف می نمود که در سال دو و از ده صد و
 بنفاد چهار هجری بمریفتا و سالگی ازین جهان فانی بعالم جاودانی شتافت در قاطان بارغ
 شاهزادگان بنارس مدفون گردید روح الله روحه الهی

سید عبدالاول دریدپوری بن علاء العسینی آبا و اجداد از زید پور بوده اند که منصب اسیب
 از مضائق جوینور بعد از ان بولایت دکن رفتند و لاوتش بهمدران جا شد و همانجا تحصیل
 علوم نمود اداوت به بعضی انا و اولاد سید محمد گیسو در از داشت جامع جمیع علوم عقلی و نقلی در سعی و
 حقیقی بود در اکثر علوم تصنیفات دار و فیض الهامی شرح مجمع بخاری رساله فرائض منظوم رساله
 فارسی در تحقیق نفس و تنقیح کتاب سفر السعاده از تصانیف و کس مشهور اند و علاوه آن
 بر اکثر کتب حواشی و شروح و تعلیقات دارد در آخر عمر بطلب خانخانان محمد میر معان بدلی آمده

در سال نهصد و شصت و هشت هجری بر حمت حق بموت

خواجہ عبدالباقی باقی بابتدوی نقشبندی امام وقت و مقتدای زمان جامع کمال

ظاہر و باطن زاہد متقی متصف بخصائل حمیدہ مخزن سجایای پسندیدہ بود و او اہل انکابل بسمرقند
 قدم آورده و بعد تحصیل علوم فقہ و حدیث و تفسیر و غیرہ دست ارادت بخواجہ محمد انکلی خلیفہ خواجہ
 مددیش نمود و دادہ مریدی شد و بعد تکمیل کمالات باطن خرقہ خلافت یافتہ رونق افروز و بی گشت
 و بدس و تلقین خلاق بسرے بر روی رحمۃ اللہ علیہ نہایت کرم گو و کم خور و کم خواب بود و بعد از
 عشا تا نماز تہجد روزانہ دو مرتبہ قرآن شریف ختم نمودی از اجلہ خلفائے دی مولانا شیخ احمد
 سرہندی مجدد الف ثانی است بست و پنجم جمادی الاخری سال یکہزار و دوازده ہجری بدی رحلت
 فرمودہ متصل قدم رسول بہ محلہ کجشک گیران مدون شد

مولوی عبد الباسط بن مولوی رحم علیہ کنوجی در حدیث و تفسیر و اصول و فروع
 بطریق داشت تفسیر ذوالفقار خانی سے داشت کہ کلیل از اتمام تفسیر عرش در سال دوازده صد
 بست و سہ ہجری تمام شد بجز از رحمت حق پیوست غفر اللہ لہ رسالہ عجیب البیان سے
 علوم القرآن ہم از تصنیفات اوست

مولوی عبد الباسط زرنگی محلی ابن مولوی عبدالرزاق بن مولوی جمال الدین احمد کتب
 در سہ خدمت والد خود خواندہ فارغ تحصیل گشتہ خط قرآن مجید نمود جوان صالح و عابد بود
 بہت بمولوی عبدالوالی داشتہ بسرکار نواب نظام حیدرآباد شاہرہ چار صد روپیہ ملازم شدہ
 بتاریخ بست دوم ذیحجہ سال دوازده صد و نو و پنج ہجری در عین شہاب بہ گلگشت
 رضوان خرامید رحمہ اللہ تعالیٰ

مولوی عبد الجامع زرنگی محلی ابن مولوی محمد نافع بن مولانا عبد العلی بکرا العلوم تحصیل
 کتب در سہ نمودہ بگلو جبے معاشی صورت درس بطور نرسیدہ بہ حیدرآباد کن رفتہ
 در انجا بتاریخ بست دوم شوال دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری وفات یافتہ بہ پہلو سے
 قبر مولوی محمد غفصفر مدون شد

مولوی شیخ عبد کلیل سنہیلی ابن حافظ نواز علی بن شارت علی باہ ذیحجہ سال
 دوازده صد و ہفتاد و سہ ہجری متولد شدہ اولاً قرآن مجید حفظ کردہ مختصرات صرف و نحو مجید
 علامہ ماجد خود گذرا بندہ خدمت مولوی حافظ شوکت علی سنہیلی و مولوی سید محمد علی

ذکر ہی مولوی محمد کمال عظیم آبادی مولوی حکیم عبدالحمید عظیم آبادی مولوی مقیم الدین ساکن
 کوٹ مہر متعلقہ دیرہ اسماعیل خان حکیم عبدالعلی لکنوی تکمیل علوم درسیہ نموده فی الحال مدرس
 مدرسہ شوکت الاسلام سندیلہ انداز ایام تحصیل تا انوقت اشتغال بتدریس طلبہ ذابند رسالہ
 ہدایۃ الکبریٰ لا اتعال الدوار من درجۃ الی الاخری و رسالہ البرق الخاطف فی علوم النبض و
 المعارف و رسالہ الشہاب الثاقب علی منکری ردیۃ اللہ الواجب التالیف و سب اشہ
 سلمہ اللہ تعالیٰ و و کوی نسبت بہ دو کہ و آن تعصب ایست از مضامین جالبہ شوکت الاسلام
 مدرسہ ایست کما از مولوی حافظ محمد شوکت علی رئیس سندیلہ بنا فرمودہ در کثیر باعدا
 اساتذہ و طلبہ صرف سے فرمایند براہ اللہ خیرا

سید عبدالجلیل بلگرامی ابن میا محمد حسینی واسطی ولادتش بتاریخ سنہ دوم شمال سن یکتر
 و ہفتاد و یک ہجری و بلگرام وقوع یافتہ اخذ علوم عقلی و نقلی از مولانا غلام نقشبند لکنوی کردہ
 فائق الامثال و الاقران گردید و سند حدیث از سید مبارک محدث بلگرامی شاگرد شیخ نور الحق
 حاصل نمودہ و تفسیر و حدیث و تاریخ و لغت و ادب و شعر گوئی سادگی و بہ زبان عربی و فارسی
 و ترکی و ہندی طلاقتی وافر داشت و بہر زبان تصنیفی رقیق و تالیفی انیق از یادگار اند از احمد
 اورنگ زیب تازمان فرخ سیرادشاہان دہلی بچندہ بخشگری و سوغ نگاری باغ اذتمام بسودہ
 ہر گاہ در سن پانزدہ صد و یازدہ ہجری اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ قلعہ ستار فتح نمود و سید عبدالجلیل
 وریک شب یازدہ قطعہ تواریخ آن فتح نظم نمودہ رسالہ موسومہ گلزار فتح شاہ ہندو طوی نامہ
 فی زندگی شاہ عالمگیر ترتیب دادہ بحضور شاہ گذرایندہ مورد الطاف خردانہ شد و طرف دیگر
 از ہر دو نام رسالہ مذکور تاریخ فتح قلعہ ستارہ بر سے آید و قطعہ تاریخ ازان رسالہ کہ بطرز استنباط
 گفتہ است بنابر ترتیب ناظرین حوالہ قلم می شوند قطعہ تاریخ و عربی لما توجہ سلطان الانام
 الی رب السموات فی تائید اسلام بہ اقرہما منہ فی اصل خضرہ بہ بود یا قادر اقل حکام بہ نصاریں
 اقتراح الامم مفتحا بہ حسنات من عبدا و اجناس نام بہ نظرت سے فی القات و می از بعدہ من
 لوق ایہامہ من طیر بہام بہ وجد من لعام الفتح حینئذ بہ رقیما علی ستہ من در بہام بہ اللہ تلک
 ید یضار قدر رحمت بہ لناظرین فی اللہ سبحانہ فی ہذا الہدی من التاریخ الشاہد بہ عبدالجلیل

پیر

بتائیدات امام به ایضا بقاری جو شهر سام زیر شهر آمو و بوزدهم نظم و شماره بتکلیف
 کفر شد مفتوح فی الحال به نتیج او عدد شد پاره پاره به زانگشان مشه بر بقا بهام به بجز جبار الع کرم
 شماره به بیینه بود شکل سال هجری به سپه تاریخ تسخیر شماره به چین تاریخ گفتن اختر عیست به شد
 این آشکاره به سید جلیل القدر مذکور الصد شب شبه تاریخ بیست و سوم ربیع الآخر سال یازده
 صد و سی و هشت هجری در بلده شاهجهان آباد رحلت فرموده بمقام بگرام بوطن خود فون گردید
 نور الله مقبوره شهید غلام علی آزاد حسان الله در آیه کریمه للذین احسنوا الحسنی و زیاده تاریخ فوتش یازده
 مولوی عبدالرحمن رامپوری خلف ملا محمد عمران رام پوری شاگرد الله خود بود و سال هجری
 صد و نود و دو و هجری بمک و کن رحلت کرد

شیخ عبدالرحمن دهلوی ابن سیف الدین بن سعد القسری الترمذی الدهلوی بخاری کنیت او
 ابوالعبد بود یکی از اجدادش از بخارا آمده به بی سکنت پذیر شد وی بر حتمه الله علیه به ماه محرم سال
 نصد و پنجاه و هشت هجری ولادت یافته تاریخ ولادت او شیخ اولیا است و از بهر شوق کرمیت
 بطاعت حق و طلب علم بسته قریب بلوغ اکثر علوم دینی فرا گرفت و بهر بیست و دو سالگی از فضائل
 و کمالات فراغ حاصل نموده قرآن شریف حفظ کرد با جمله فقیه و محدث بقیه اسلف و جمعا مختلف
 جامع علوم ظاهر و باطن بود علم حدیث به محروسه هندوستان از و شیوع یافته و یرا قبولیت خدا داد
 حاصل بود که فرس از افراد دانش پژوهان داد پسند با نکارش لب نکشاده وی در عنوان شهاب
 محرمین شریفین متوجه شده در دست هدان دیار یر الوار با علما و مشایخ وقت خصوصاً شیخ عبدالوهاب
 متقی خلیفه و جانشین شیخ علی متقی صحبت داشتند تکمیل فن حدیث را بدجا علی رسانید و بابرکات فراوان
 مراجعت بوطن مالوف فرموده بشر علوم و افتاده خلاق خستغل گشت که گویند که کهنیفا نش
 خود و کلان از هند متجا فزاند که فی زماننا باعث فخر علماء و ستور العمل او شایان هستند چون طسوع
 موزون داشت و شعر تخلص حتی می کرد اشعارش بشمار ابیات تقریباً به پنج لک میرسد مرید سید
 سولی قادری بسلسله قادریه بود و ناواکل با شیخ احمد سرهنندی مجدد الهت ثانی خلافتی داشت که بزرگ
 از غیر فضائل خود بالآند و تصفیه پرداخت و فائش در سال یک هزار و پنجاه و ده و هجری در دلی
 بمقام آند هر قدش بلبر و قطب صاحب بکنار عرض شمس است بزرگ و شیر کسبه تاریخ فوت او

مفخر العلماء انتہی اندکھا نیزہ التسمیرۃ لمعات شرح عربی مشکوٰۃ بہ اشعۃ اللغات شرح فارسی
 مشکوٰۃ بہ شرح سفر السعادت بہ شرح فتوح اقصیٰ بہ مدارج النبوة بہ شرح سہما والرجال بخاری بہ
 اخبار الاخیار بہ جذب القلوب بہ زبدۃ الآثار بہ جامع البرکات بہ مرجع البحرین بہ زاد المتقین بہ فتح المنان
 فی مناقب النعمان بہ ما ثبت بالنسبہ علیہ سید المرسلین بہ چہل رسالہ
مولوی عبدالحق بنارسی ابن مولوی فضل اللہ باشندہ تصبر نبوتی مصنف لکھنؤ متوطن
 بنارس کہ نسب سے بھضرت عثمان ابن عفان سے پیوند در دو سال دوازدہ صد و شش ہجری
 ولادت یافتہ چنانچہ از حفظ فضل رسول تاریخ ولادت برمی آید چون ادا یام صبی شوق حدیث خوانی
 مدول حق منزل اور عظیمہ بودند بنا بران رخت سفر برداشتہ کرمیت بہ تجسس و تحقیق آن علم
 شریف بستہ بدہلی رفت و پیش مولانا عبدالقادر یا مولوی محمد اسمعیل شہید دہلوی ہم سبق گشت
 زان بعد بشہر صنعا ملک سن رسیدہ اوقاف حق محمد بن علی ن الشیوکانی سند قرآن و حدیث کہ تلیم آن
 افتخار اکابر فی اسناد الفقارست حاصل کردہ مشارایہ امثال واقران گردید گویند کوی ہفت
 حج بیت اللہ کردہ یکے از ان ہجری سید احمد ای بریلوی و مولوی محمد اسمعیل دہلوی بود و حج اخیر بمقام
 بیسی سال دوازدہ صد و ہشتاد و شش ہجری ہجرتا و سالگی رحلت فرمودہ در مسجد کبیرہ فون شد
 کہ از حفظ فضل رسول تاریخ فوت سے برمی آید ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء وی تاکر تقلید بود
 از تصانیف آوادرا فرید فی المنع عن تقلید شہرست و سواد الطریق تصنیف مولانا تاراب علی صاحب
 گمنوی از نام مولوی عبدالقادر سندی در ردیکین الدرافریدہ است مولوی جلال الدین احمد
 بنارسی مدرس اول گورنمنٹ کالج بنارس و مولوی حمید الدین احمد مدرس کلج مذکور انارشد تلافیہ و نہ
مولوی عبدالحق خیر آبادی شاگرد پد خود مولوی فضل حق خیر آبادی بعلوم عقلیہ سارکد مثال
 خود بہ ہارہ رئیس رامپور معز زانہ بسری برداز تصانیف شان حاشیہ غلام کینی و تسمیل الکافیہ و شرح
 نہایت حکمتہ و جاہر عالیہ شرح میزاید امور عامہ مطبوع و شائع اند سلا لکند و لغت
ملا عبدالحق سیالکوٹی علامہ زمان سرآمد قرآن خود شاگرد رشید مولانا کمال الدین کشمیری غلام شاہ
 حضرت علامہ ربانی شیخ احمد سرہندی مجدد اہل تانی قدس سرہ بود و بھضرت مجدد عقیدت
 ماسخ داشت و حضرت مجدد اور آفتاب پنجاب میگفت در عمدہ جاگیر ابن کبر شاہ در سیالکوٹ مسکن خود

چ

بدرس علوم افادہ مہیا و ہر گاہ شاہ جہان ابن جہانگیر سرحد آرای سلطنت گردید وصیت سے
 بہ قدر دانی علما و فضلا اقطار عالم را گرفت ملا موصوف ہاستانہ سلطنت علیا رسیدہ بیافتنی انعام
 و اکرام مہابہات حاصل کرد شاہ جہان ملا را دو مرتبہ در ترازو با تکرہ بنجیدہ بدو بخشید کہ ہر مرتبہ
 شش ہزار روپیہ پوزنش برآمدند و علاوہ آن چند دیہات مرفوع اعلم اور اعطا فرمود ملا تمام عمر
 خود بدرس و تصانیف بسر بردہ مشہور است کہ یک لک روپیہ ماہواری از سلطان وقت بیافتن
 تا ریکہ تاریخ شانزدہم ربیع الاول سال ہزار و شصت و ہفت ہجری جان بحق تسلیم کردہ در سیالکوٹ
 مدفون شد مکملہ تصانیف او کتب ذیل مشہور اند: حاشیہ تفسیر بیضاوی بہ تکملہ حاشیہ عبید اللہ
 بر فوائد حنیانیہ بہ ترجمہ فارسی غنیۃ الطالبین بہ حاشیہ مقدمات اربعہ تلویح بہ حاشیہ مطول بہ
 حاشیہ شرح مواقع بہ حاشیہ شرح عقائد تفتازانی بہ حاشیہ شرح عقائد روانی بہ حاشیہ بحاشیہ خیالی
 حاشیہ شرح شمسیہ بہ حاشیہ شرح مطالع بہ الدلائلینہ فی اثبات الواجب تعالیٰ بہ حاشیہ برہوش
 شرح حکمۃ العین بہ حاشیہ برہوش ہدایۃ الحکمۃ سعیدی بہ حاشیہ برہوش مراح الارواح
 مولوی عبد الحکیم لکھنوی ابن مولوی عبد رب بن بحر العلوم مولانا عبد علی بن ملا نظام الدین بن
 قلیپ الدین سہالوی تکمیل کتب درسیہ مختصات و متوسطات از والد خود مولوی عبد رب مولوی
 وایم و مطولات از مولوی نور الحق مرحوم نمودہ شب و روز بدرس مصروف بود صلاح و تقوی
 شعار و آثار خود گردانیدہ بشب بیداری و یاد آئی می گذرانید و ہمگی ہمت خود بخدمت طلبہ علوم
 معطوت داشت و در نانندی بمسافران بعید الوطن مشارالہ بود الحق کہ ذات ستودہ صفاتش
 جامع ظاہر و باطن بود و بیعت از شاہ نجابت اللہ کریمی داشت عمر بطور در سال دوازده
 صد و شصت و چہار ہجری بہ لکنؤبرہ یاب صحتش شدہ بغایت خلیق و مسافر نوار یافت بست
 چہارم صفر روز پنجشنبہ سال دوازده صد و ہشتاد و ہشت ہجری جان بحق تسلیم نمودہ فقرہ وان
 الا علم موت العالم نادر تاریخ وفاتش یافتہ اند و عقب خود گذاشتہ یکی مولوی عبد کلیم دوم
 مولوی محمد نعیم ہر دو عالم و برجسادہ آباہی مستقیم اند شرح کافی بزبان فارسی بہ تفسیر بہرہ
 فارسی بہ ترجمہ فارسیہ دقائق الحقائق بہ حاشیہ شرح مسلم مولوی محمد اللہ شرح دائر الاصول اسے
 علم الاصول بہ شرح جلدین آخرین ہدایہ بہ شرح چہل کاف در فارسی بہ شرح رسالہ نظامیہ

ذبیحان و ضرور رسول مقبول صلعم بخورد و در علم معرفت به زبده الفوائد حاشیه تفسیر و بیان در شرح
بماتل الاکان به حاشیه بر حاشیه نماید بر شرح تندیب ملا جلال الدین و طانی به حاشیه بر حاشیه
کمالیه شرح عقائد جلالی به جدول معرفت فارسی به جدول الفوق فارسی از تصانیف رایقه او یادگار

انقدس الله روحه الاقدس

مولوی عبدالکلیم فرنگی محلی ابن مولوی امین الله بن مولوی محمد اکبر بن مفتی احمد ابوالرحمن

مفتی محمد یعقوب بن طاهر انور بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشیخ السیالوسی بیاضیوم
شعبان سال دوازده صدوسی یونیه بمقام کفوف متولد شده بعمره سالگی از حفظ قرآن مجید فراغت یافته

به تحصیل علوم در سیه کرامت بست و بخدمت والد ماجد خود مولوی محمد امین الله و مفتی ظهور الله
و مفتی محمد صفر و مولوی نعمت الله و مفتی محمد یوسف علمای فرنگی محلی بعمر شانزده سالگی از کتبات

علوم در سیه متداوله خاندان قطبیه شیهیه فراغ حاصل کرده دانشمند متبحر جامع علوم عقلی و نقلی
حدادی فنون فرعی و اصلی گشته و سواده آرای درس و افتاده گوید و بسال دوازده صد و شصت

هجری بشهر باندا مضاف بو تدبیر کثرت رفیق رئیس آنجا اب و ذوالفقار بهادر که قدر دان علماء و فضلا
بود با عازم کلاش پیش آمده وی را مدرس مدرسه خود گردانید و مدتی بران کار نامور مانده بوطن خود

گشت و کاین آمده یکسال در وطن مالون متوقف شده بشهر جوینور قدم آورده حاجی امام بخش
مرحوم که یکم از وسای نو دولت آن شهر بود کمال قدر دانی پیش آمده بمدرسه امامیه حنفیه که خود

بانی آن مدرسه بود وی را مدرس مقرر کرد که عالمی از علم دینی همان بقعه بهره اندوز گشت و مانند
سال بدین منصب موزبوره بسال دوازده صد و هفتاد و شش هجری بوطن مراجعت کرده

دست بیعت بدست مولوی عبدالوالی قادری فرنگی محلی داده درس هفتاد و هفت هجری
بعده صدی دوازدهم بحیدرآباد دکن تشریف برده سید تریاب علی خان سالار جنگ مدارالعلمان

مرزیوم که تصف باوصاف حمیده کاشمش بین النجوم بود وی را مدرس مدرسه نظامیه مقرر ساخت
مدین سفر بمقام بیوان که شاهراه و کونای قع است آن جریغ دو دمان قطبیه غربت که جامع الاوراق

فروع اعزاز بخشیده بود در الوقت مولوی عبدالرحمن خلف الصدق شان صغیر السن قطبی می خواند
بسال هفتاد و نهم بعد صدی دوازدهم هجری از حیدرآباد بحصول رخصت علامت زیارت حریمین

پیش

شریفین زادہما اللہ تشریفاً و تعظیماً شدہ مجددت علماء و مشائخ آن دیار پر انوار فائز گشتہ مستفید گردیدنا بجز
 بلکہ معظمہ از مولانا محمد جمال خفی و از مولانا احمد بن زین دحلان شافعی اجازت و سند علم حدیث
 و دیگر علوم معقول و منقول حاصل کردہ در سن دوازده صد و ہشتاد و ہجری بزیارت طیبہ علی
 صاحبہا الصلوٰۃ والتحمیہ شرف اندوز شدہ از مولانا علی مدنی شیخ الدلائل سند و لائل الخیرات
 و از مولانا محمد بن محمد بن العرب الشافعی مدرس مسجد نبوی سند حدیث و تفسیر و غیرہ و از مولانا عبد
 ابن مولانا ابوسعید مجددی و ہلوی نزیل مدینہ منورہ اجازت حدیث و تفسیر و فقہ و غیرہ و
 از مولانا عبدالرشید بن مولانا احمد سعید مجددی و ہلوی سے اجازت تصیدہ بروہ و
 حزب البحر یافتہ بالامال از فیوض برکات مجاز در سن دوازده صد و ہشتاد و ہجری بہ حیدرآباد
 رفق مراجعت بخشیدہ بانصرام حکومت عدالت نظامیہ مشغول گشت پس ازان بہ ماہ جمادی الثانی
 سال ہشتاد و سوم بعد صدی دوازدم از ہجرت باستحصال خصصت بوطن مالوف شریف آوردہ از
 سنت نکاح خلف خود مولوی عبدالحی مرحوم فراغت یافتہ در سال ہشتاد و چهارم ماہ جمادی الثانی
 از لکھنؤ رخصت سفر حیدرآباد کردہ حقیقت سفر آخرتش توان گفت بہ نسبت دہ ماہ شعبان
 سال مذکور دان بلکہ رسیدہ بکار متعلقہ خود مصروف بود کہ ناگاہ عارضہ سل بدوق بہ ماہ صفر المظفر
 سن ہشتاد و پنجم بعد صدی دوازدم بمجہ لطیفش عارض شدہ بتاریخ بہست و نهم شعبان المعظم
 روز و شنبہ سال مذکور طائر روح پر فتوح آواز قفس عنصری پرواز نمودہ ہشاخسار جنان نشمن
 گرفت و حسب وصیت در باین قبر شاہ یوسف قادری کہ از کبار اولیائے دکن اند مدفون گشت
 شعرائے وقت قطعات عدیدہ متضمن تاریخ رحلتش بسبک نظم کشیدند از انجملہ مولوی عبدالرحمن
 صاحب گنجی انجمنین گفتہ **العالم والعارف باللہ تعالیٰ بہ قدر الی اللہ مجد و ثناء بہ الامت بعالم المتوسل**
بیقین بہ قدر شرف اللہ بقصر و لقار بہ و دیکری ابن مصرعہ گفتہ **واقف راہ خدامولوی عبدالحکیم دور**
لفظ قفرہ نیز تاریخ فوتش یافتہ اند تصانیفہ الرایقہ التحقیقات المرضیہ حل حاشیہ میرزا ہدیر سالہ
القول الاسلام حاشیہ شرح سلم ملاحسن کشف المکتوم فی حاشیہ بحر العلوم۔ القول محیط فیما تعلق
باجعل المؤلف والبیسط حل لعاقد فی شرح العقائد التعلیق الفاضل فی سئلہ الطر المتخلل۔
معین الفاضلین فی روافع الطین۔ الايضاحات بمبحث المختلطات کشف الاشتیاء فی شرح

المسلم محمد رشید - البیان البجیب فی شرح ضابطۃ التہذیب - کاشف الظلمہ فی اقسام الحکمہ - العرفان
 و منطق نظم الدرر فی سلک شوق القمر - التحلیہ شرح التسویہ مؤلفہ شیخ محب اللہ اکبر آبادی -
 نور الایمان فی آثار حبیب الرحمن - برکات الحرمین - ایقا والمصابیح فی صلوٰۃ التراويح - آلاء اللہ فی
 تحقیق الدعاء - غایۃ الکلام فی بیان الحلال والحرام - خیر الکلام فی مسائل الصیام - القول الحسن
 فیما يتعلق بالتوافل السنن - عمدۃ التحریر فی مسائل اللون واللباس والحریر - قرالاقار حاشیہ نور الایمان
 حاشیہ لفیسی شرح موجزہ الآقوال لاربعہ - و دیگر کتب مثل حاشیہ ہدایہ و حاشیہ بدیع المیزان حاشیہ
 حاشیہ قدیمیہ نام نامی مانند کما جلش و در سید عطر اللہ روحہ

مولوی عبد الحمید خان رام پوری ابن ملا غفران رام پوری از بہادر خود ملا محمد عمران
 و نیز مولوی ارشاد حسین رام پوری اکتساب علوم نمودہ بدس و افادہ طلبہ اشتغال دار لیسال
 دوازده صد و نو و ہشت ہجری و قصبہ سندیلہ جیت لقای مولوی حافظ شوکت علی رئیس
 سندیلہ قدم آور وہ بود سلم اللہ تعالیٰ

مولوی عبد الحمید بدایونی ابن مولوی محمد سعید بدایونی بسال یازده صد و پنجاہ و دو ہجری
 ولادت یافتہ از مولوی محمد بسیب بہادر کلان خود تحصیل علوم متداولہ نمودہ شرف بیعت از
 حضرت شاہ سید آل احمد قادری مارہروی قدس سرہ حاصل ساختہ کامل و مکمل شدہ بسال
 دوازده صد و سی و پنج ہجری رحلت فرمود روح اللہ روحہ

مولوی عبد الحمی دہلوی شاگرد امامد مولانا شاہ عبدالعزیز قدس سرہ الغزالی جملہ
 معاونان نامی سید محمد مجاہد سہ بطنی بود در فقہ حنفی دستگاہی کامل داشت رسالہ کلل ایامی
 و فتاویٰ متفرقہ از تالیف اوست تاریخ ہشتم شعبان روز یکشنبہ سال دوازده صد و چہل و
 سہ ہجری بمعارضہ بواسیر رحلت فرمود

مولوی عبد الحمی فرنگی محلی ابن مولوی عبد کلیم ابن مولوی محمد امین از اولاد ماجا و ملا
 قطب الدین سہالوی بود کنیت او ابو الحسنات است بمقام باناد عشرہ اخیرہ ذیقعدہ سال
 شصت و چہارم از صدی سیزدہم ہجری ولادت یافتہ از مجموع سالگی بحفظ قرآن مجید مشغول شدہ
 برہ سالگی ازان فارغ گشت و بمجامع مسجد چوہنورا و لا امانت تراویح کردہ در یازدہ سالگی بخدمت

والد خود تحصیل علوم متعارفہ آغاز نموده بہفتہ سالگی فارغ شدہ باقاوہ طلبہ بجنب استاد
 سے پرداخت و کتب علم ریاضی از مولوی نعمت اللہ فرنگی محلی خال والد خود کا زمہرہ آن علم بود
 تحصیل کرده، او والد ماجدش ہنگامیکہ بحیدرآباد میرفت مولف اوراق بمقام ریوان از دیدارش
 سرور شدہ وی بدان حال کہ صغیر السن بود نکات طبع و وجودت حافظ از جہینش ہی در شہید
 و رحمتہ اللہ علیہ دو مرتبہ زیارت حرمین شریفین زادہما اللہ شرفاً و تعظیماً مشرف و مہارہی
 گشتہ اولاً بسال دوازده صد و ہفتاد و نہ ہجری بمعیت والد خود و ثانیاً در سال دوازده صد و
 نود و دو ہجری داز سید احمد دحلان شیخ الشافعیہ مکہ معظمہ اجازت جمیع ما حصل لہ من الشیوخ
 و مہجنین از والد خود یافتہ عالم از تعلیم و در شش فیضیاب گشت و بسے افاضل نامدار از سایہ
 دامن فیضانش برخاستند بالجملہ صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ کثیر الدرس و تصنیف بدان مرتبہ بود کہ
 صیت افاضہ و اشاعت علومش در حیات وی اکناف عالم بابر گرفت قریب بہ مجدیست رسید
 بست و نہم ربیع الاول سال چہارم صدی چہار و ہجرت یوم دوشنبہ وقت شب بعارضہ مصرع
 بمقام لکھنؤ این جہان بی بود را پدید و فرمود و ہما بخاند فون گردید جز دختر کی بقی نگذاشت آن صبیہ
 دو صد روپیہ ماہوار از نظام حیدرآبادی یا بد سید عبدلعلی شرفی تخلص تاریخ فوتش چنین گفتہ
 ہاے مولانا محمد عبدحی بہ شاد و در خلد از میان ما برنت بہ آستانش سجدہ گاہ خلق بودہ قبلہ ہندوستان
 برنت بہ گفت شرفی مصرع سال وفات بہ دای استاد زمان ما برنت ایضاً از مولوی
 محمد سعید عظیم آبادی حسرت تخلص کرد و رحلت جناب عبدالحی بہ فاضل لکھنوی فطین و ذکی
 گفت سال وفات او حسرت بہ شد فرنگی محل از علم ہی تھ صائیتھہ الرایقہ عمدۃ الرعایہ حاشیہ
 شرح دقایقہ مجموعہ مطب سال تمامہ الفلک المشحون فی الاعتقاع بالمہون بہ تزیینۃ الفکر فی سبۃ الذکر
 تحفۃ الطلبہ فی تحقیق مع الرقبہ بہ الرقبہ و التکلیل فی المجرح و التعدیل بہ القول الجازم فی
 سقوط الحد بنکاح المحارم بہ القع المفتی و السائل جمع متفرقات المسائل بہ الفلک الدوار فی رویۃ
 الملل بالنار بہ القول المنشور فی ہلال خیر شہورہ الافصح عن شہادہ المرآۃ فی الاضلع
 تحفۃ البنات فی جماعۃ النساء بہ الکلام الجلیل فیما تعلق بالمندیل بہ الآجوبۃ القاصدہ للاسولۃ
 العشرۃ الکاملہ بہ التمسک بنقص الوضوء بالتعمق بہ خیر الخیر فی اذان خیر البشر بہ سباحتہ

انگریزی الجبر بالذکرۃ النافع الكبير لمن يطالع الجامع الصغير رفع السر عن كيفية ادخال الميت
 وتوجيه اے القبلة في القبر وطرب الامل في تراجم الافاضل بترويح الجنان تشريح حکم شرب الدخان
 روح الاخوان عن محدثات آخريه رمضان بآكام النفائس في ادوار الاذکار في لسان الفارس
 رجب الناس على انکار اثر ابن عباس في الاضداد في حکم الاعتکات بامام الکلام فيما يتعلق بالقرأة
 خلف الامام بن غيث النعمان في الآثار المرفوعة في الاخبار الموضوعه بدافع الوسواس في اثر ابن
 عباس رساله احکام غيبت اردو في نوادر البهيمه في تراجم الخفيه في امتحان الطلبة في تصحيح لمشكله
 التبيان في شرح الميزان في چهار گل در صرف - غير الکلام في تصحيح کلام الملوك ملوک الکلام
 ازالة الجده في اعراب الحمد لکل الحمد در نحو في هداية الوری في لواء الهمدی تعليق حاشیه
 غلام علی بر حاشیه زهدیه قطبيه في مصباح الدجی في لواء الهمدی في لواء الهمدی في
 علم الهمدی في حل المغلق في تحقيق الجمول لطلیق في الکلام المتین في تحریر البراهین في سير العیرون
 بحث المنهاة بالکثیر في الافادة الخیرة في بحث نسبة سبع عرض شعیره في التعليق العجیب بحل
 حاشیه الجلال علی التمهید في تلمذ حاشیه والد خود بر نفیسی في الهمدی المختار في شرح الرساله المصنوعه
 در مناظره في القول الاشرق في الفتح عن المصحف في زجر ارباب الريان عن شرب الدخان في احکام
 القنطرة في احکام البسمه في غاية المقال فيما يتعلق بالتعال در علم فقه في حسرة العالم بوفات مرجع العالم
 در ترجمه والد خود و افادة الخیر في الاستیاک بسواک الفخر في مقدمه الهدایه في نذیر الهمدی في تحقيق
 العجیب في الترویب في تحفة الاخبار في احیاء منته سید الا برار في الحج علی ان الاکثار في التعبیر
 یس بدعة في الکلام المبرور في رد القول المنصور هداية المقدمین في فتح المقدمین في غیر ان از
 تعلیقات متفرقه بر کتب متعددہ و سینودہ کتب دیگر اند کہ صاحب ترجمہ در رساله نافع کبیر سالی
 انہما تحریر فرمودہ اسماء گرامی تلامذہ مولوی عبدالحی فرنگی علی کہ بعد تکمیل و فرغ بمصوب
 سند ممتاز شدند مولوی عبد عزیز ساکن بھیر ضلع اعظم گڑھ مولوے بدیع الزمان کنوی مولوی
 وحید الزمان کنوی مولوے محمد عبدالاحد آہادی مولوے سید مرتضیٰ شیعہ ساکن نونا ربارہ
 ضلع فازی پور مولوے عبد الباری ساکن نگر نوسہ مولوے محمد حسین آہادی مولوی علی حیدر خان
 ساکن خالص پور پگنہ بلخ آباد مولوے ساکن علی اکبر پور نجا بے مولوے بشارت کریم

مولوی عبدالغفور سکندر رمضان پور مولوی عبدالغنی بہار سے مولوی ذرا حسین ساکن محلی الدین
 نگر معنات بہار مولوی ابوالحسن مرحوم تریہی مولوی عین القضاة حیدرآبادی مولوی
 عبدالعزیز فرنگی محلی مولوی نظام الدین فرنگی محلی مولوی عبدالرحمن ساکن صاحب گنج مولوی
 حافظ محمد شعیب ولایتی مولوی اکبر خان مرحوم ولایتی مولوی محمد اسحاق ساکن ایٹھے
 مولوی سلیمان ساکن پھلواری ضلع عظیم آباد مولوی عبدالقادر ولایتی مولوی سید امین نصیر آباد سے
 مولوی محمد ہارون نصیر آبادی مولوی ظہور الاسلام فتحپوری مولوی لطف الرحمن عظیم آباد سے
 مولوی مظاہر الحق عظیم آبادی مولوی محمد ابراہیم آلہ آبادی مولوی محمد تقی اعظم گڑھی مولوی محمد تیز کھنوی
 مولوی شیر محمد ولایتی مولوی آزاد خان مرحوم مولوی عبدالغنی بہاری مولوی محمد حسین آرو سے
 مولوی قادر بخش بہسراہی مولوی محمد حسین نصیر آبادی عرف صاحب میان مولوی سید محمد
 رسان کابلی مولوی عبد اللہ ساکن چاند پارہ ضلع اعظم گڑھ مولوی ابوالفضل محمد حفیظ اللہ ساکن بنڈیا
 ضلع اعظم گڑھ مولوی محمد عثمان ساکن چتارہ ضلع اعظم گڑھ مولوی انعام اللہ فرنگی محلی مولوی
 عبدالماجد بہاگل پوری مولوی قاسم یار ساکن کرا ضلع آلہ آباد مولوی سید اعجاز حسین ساکن ہوتی
 مولوی محمد عثمان ساکن کہنڈا ضلع اعظم گڑھ کڈائی کنز البرکات مصنفہ مولوی محمد حفیظ اللہ سابق
 الذکر سلمہ اللہ کہ سند علمی در سال اخیر صدی سیزدہم از مولوی عبدالجی مرحوم یافتہ اند۔
 مولوی عبدالرب فرنگی محلی سپر خرد مولانا عبدالعلی بحر العلوم از خرد ساسے ہمراہ والد خود در
 شاہ جہان پور و رام پور و بہار و مدراس ماند و مولانا کوشش بلخ در تعلیم و تدریس او نمود و کتب
 در سبب تمام و کمال باو تعلیم ساخت و شب و روز متکفل امور اومی بود با کلمہ مولانا او ساہا موال
 خطیر بغرض کتھا شدنش بوطن فرستاد و وہے بہ لکھنؤ آمدہ از نکاح خود فارغ گردید و زندگیش کہ از مدرس
 آوردہ بود ہمہ بہ فضولے و مسرتے دی بر باد رفت کہ افلاسش رونمود بعد وفات مولانا بحر العلوم
 سے و برادر زادہ اش عبدالواحد مدرس رفتند چنانچہ تفصیل آن بذیل ترجمہ مولوی سے
 عبدالواحد خواہد آمد آخر کار ترک تدریس کردہ بیافتن دو صد روپیہ از سرکار نواب مدراس
 و یک صد روپیہ از سرکار انگریز معاوضہ جاگیر راضی شدہ تدریس مولوی عبدالواحد
 سپردہ بہ لکھنؤ آمد و تاحیات خود علوم مذکورہ توسط روزیہ نہی لکھنؤ سے یافت

کنائے الاغصان الاربعہ

مولوی عبدالرب دہلوی جامع معقول و منقول ماہر فروع و اصول کامل فنون علم و ادب حاوی اسرار لغت عرب کہ وعظ پر تاثیر شہرہ آفاق بود مسجد جامع بمقام سہارن پور بصرف زر کثیر تعمیر فرمودہ بہ ماہ محرم سال نهم صدی چہار ہجری بمقام دہلی رحلت فرمود طالب اللہ شاہ بیدل سہروردی تاریخ وفاتش چنین گفتہ قطعہ تاریخ جناب مولوی عبدالرب آن ہا کہ وقت و عطلوں می شد شکارش بہ ورین ماہ محرم جان بحق شدہ زبے رحمت کہ بارہ ہزارش بہ رقم زود سال رحلت

کلب بیدل بہ درود ایزدی باد ایشارش

مولوی عبدالرزاق فرنگی محلی ابن مولوی جمال الدین احمد بن مولوی علاء الدین فرنگی محلی بسال دوازده صدوسی و ہفت ہجری متولد شدہ چون ہشت سال گشت پدرش مولوسے جمال الدین بہدرا س رفت وے بمقتضای فطرت تحصیل علوم اشتغال نمود در اوائل از مولوسے نور کریم دریا باوے کتب مختصرہ خواندہ بقیہ کتب بخدمت مفتی محمد صغری مفتی محمد یوسف فرنگی محلی تکمیل فرمود و کتب درسیہ حدیث و تفسیر بخدمت مولوی حسین احمد طبع آبادی گذرانیدہ و تمامی کتب حدیث از مرزا حسن علی محدث لکھنوی قرات نمودن آن بعد جملہ کتب حدیث از حضرت ملا محمد حسن مدنی قرات نمود کہ مولوی حسین احمد و مرزا حسن علی مع دیگر محدثین سماعش می فرمودند و کتب عقائد و سلوک و تصوف از مولوی عبدالوالی مرشد خود استفادہ نمودہ زان بعد قرآن مجید در یکسال حفظ نمودہ بسال دوازده صد و پنجاہ و چہار ہجری فرغ کلی حاصل کرد و اجازت بیعت سلسلہ قادریہ و چشتیہ از مولوسے عبدالوالی و نیز بہر خود یافتہ بعد وفات مرشد خود سلسلہ درس و تدریس منقطع فرمودہ اشتغال بیا حق شعار و آثار خود ساخت درس سیزدہ صد و ہفت ہجری در او اخر ماہ صفر انتقال فرمودہ در باغ مولوسے انوار صاحب مدفون شدند

مولوی سید عبدالرحمن لکھنوی امام متصوف بیعت و خلافت سلسلہ چشتیہ داشت و در مسجد پٹان واقع بلکہ لکھنوی مقیم بود و ہمدرا بخا بتاریخ ششم ذیقعدہ سن دوازده صد و پنجاہ و نہ ہجری وفات یافتہ در محسن مسی بدکور مدفون گردید روح اللہ روحہ و ایشان عالم و خادم سادات و قانع و متوکل و عزت نشین بودند و رسالہ کلمۃ الحق و رسالہ کاسرۃ الاسنان در توحید از تصانیف

جان

شان ہست و مولع و حریص سرود و غنا بسیار بودند

مولوی عبدالرحمن ساکن قصبہ ہمدوی ضلع مرزا پور عالم متقی و اعظما کرک الوطن کہ در مسجد نارگھاٹ واقع شہر مرزا پور متوکلا نہ بسر می برد در سال دو از دہ صد و ہشتاد و پنج ہجری رحلت فرمود
مولانا عبد الرحیم دہلوی عمری نسب حنفی مذہب نقشبندی مشرب جامع فتون عقلی و نقلی حاوی علوم صلی و فرعی محدث بود از اخلاف امجاوش مولانا شاہ ولی اللہ دہلوی و مولانا شاہ اہل اللہ دہلوی ہستند سخ این خانہ تمام آفتاب است و واز دہم صفر در سال یک ہزار و یک صدوی و یک ہجری وقت چاشت رحلت فرمود

مولوی عبد الرحیم صفی پوری ابن عبد الکریم صفی پوری دانشمند پتھر در علوم ادبیہ حنفی و فہرہ داشت از تصانیف او شرح قصیدہ سبعہ سلقہ و غایۃ البتیمان فی علم اللسان در بیان قواعد صرفیہ و المسالک البسیہ فی القواعد النحویہ و ضرورۃ الادیب فی المونث السماعی و فتی اللارب فی کلام العرب ترجمہ قاموس در چہار جلد مشہور اند تاریخ و فائش معلوم نشد

مولانا عبد الرشید جونپوری ابن شیخ مصطفی ابن عبد حمید لقب و تمس الحق بود شمس مخلص مہرہ شاگرد شیخ فضل اللہ جونپوری و مرید پیر خود شیخ مصطفی مرید شیخ محمد مرید نظام الدین ایچوی قدس اللہ امرار ہم از اولیای کبار و علمای کرام بود در او اہل حال بتدریس و افتادہ علوم شغل داشتی زان بعد ترک کردہ بمطالعہ کتب حقائق التفکر و در از اختلاط امر او اغنیاء خترازی داشت شاہجہان بادشاہ اوصاف حمیدہ او شنیدہ مشتاق ملاقاتش گشت فرمان بدست دیکلی بطلب و فرستاد مولانا قبول نکرد و از گوشہ عزلت پاسب خود بیرون نہاد تصانیف مفیدہ دارد و بجملاً آن رشیدہ در مناظرہ و تاد السالکین شرح اسرار الخلوۃ و رسالہ محکوم مربوط و حاشیہ شرح مختصر عضدی و حاشیہ فارسی بر کافیہ ابن حاجب و مقصود الطالبین و ماوراد و دین شرف فارسی مشہور اند و حادثہ وفاتش بیچین مشہور است کہ بعد فراغ سنت فخر چون در فرض آغاز کردہ وقت گفتن تحریر طائر و خوش باشیان جنت بسال یک ہزار و ہشتاد و سہ ہجری بہواز نمود و اخلافتہ بمجرتہ الجنان
مولوی محمد عبد السبحان ابن شیخ محمد محسن ساکن حمدا باونارہ فاضل علام حاجی بیت اللہ الحرام طبیب حاوی حاصل تران از ہر دہ سن شعور بصلاح و تقوی آراستہ بلکہ مولف اوراق میداند

کہ انبلوغ تا وقت اخیر صلوٰۃ فریضہ از قوت لشدہ باشد و جملہ علوم ظاہریہ و باطنیہ و خلافت ارشاد از مولوی محمد الدین احمد آلہ آبادی حاصل نمود تمام عمر شریعت بہ ہدایت و ارشاد و بدین علوم مشغول و استاد خود بسرمدہ مولوی عبدالحمید خلیف مولوی حمید حسین جوینی و مولوی محمد عبدالکافی برادرزادہ صاحب ترجمہ از شاگردان او شان صاحب استعداد و ولیاقت موجود اند منجملہ کتب مصنفہ شان رسالہ اسرار الصلوٰۃ تصدق منظومہ حضرت اسمعیل ۴ - قصہ منظومہ حضرت سلیمان ۴ - التمدید فی وجوب التقلید - دلائل قاطعہ در تحقیق فرقہ ناجیہ خیر المقالہ فی ازالۃ العجالیہ - مطبوع شدہ شائع اند آخر کار بر شصت و سہ سالگی تاریخ بست و یکم محرم الحرام یوم جمعہ سال یکہزار و سہ صد و سہ ہجری بمقام آلہ آباد از دار فانی بعالم جاودانی رخت زندگی پر بست و در گلاب باغی کہ مقبرہ اہالیان دائرہ شاہراہ حمل مرحوم است مدفون شد و عقر اللہ لہ

علامہ عبد السلام لاہوری شاگرد میر فتح اللہ شیرازی نقیہ و مفسر بود از شاگردان وی علامہ عبد السلام ساکن نقیہ دیوبند معترف کتب مشہورہ است بر تفسیر بیضاوی حواشی برجستہ و امثالہ سال یکہزار و سی و ہفت ہجری وفات یافتہ

قاضی عبد السلام بدایونی ابن عطاء الحق محدث و مفسر بود و تفسیر زاد الاخرۃ منظوم بہ زبان اردو قریب و ولکہ شعر بسال دو ہزار و چہل و چہار ہجری تصنیف کردہ از ناوالاخرۃ سال تالیفش برمی آید در سال دو ہزار و چہار و پنچ ہجری ازین جہان فانی بعالم جاودا سنی شتافت نور اللہ مرقدہ

مولوی عبد السلام ساکن ہسوہ ابن سید شاہ ابوالقاسم نقشبندی ساکن نقیہ ہسوہ کہ متصل فتح پور است در سال دو ہزار و صد و سی و چہار ہجری ولادت یافتہ نام تاریخی او سید ریا ضل الحسن مردی متقی بود کہ از بہدین شعور و سعادت تقوی را و آثار خود کردہ بعد حفظ قرآن ابتدا اکثر کتب درسیہ از علم خود مولوی سراج الدین احمد خواندہ بعدہ از مولوی معین الدین کڑوی و مولوی محمد معین کھنوی وغیرہ تکمیل نمودہ و سند صحیح ستہ از مولانا شاہ عبدالغنی دہلوی گرفتہ در سال دو ہزار و صد و شصت و یک ہجری فراغ علمی حاصل نمود و خدمت شاہ احمد سعید مجدد کبیرت و خلافت سلسلہ نقشبندیہ یافتہ در سن دو ہزار و صد و ہشتاد و دو ہجری مشرف

بیچ اکبر و زیارت روضه منوره شد همدرا بنجا از شیخ احمد و علان مکی شافعی تکمیل حدیث نمود با فاده و افاق
خلایق می پرداخت بعاریقه و نبل در ماه شوال سال دوازده صد و نود و نه هجری رحلت فرموده
شیخ محمد علی طلیق تخلص ساکن قصبه نسو و در فقره نور الله تریبته تاریخ وفاتش یافت
ملا عبد الشکور تیلو کشمیری از علمای نامدار صاحب درج و تقوی بود پیش از این به حیدرآباد
و غیره علمای وقت تلمذ نموده بتدریس منقولات اشغال داشت آنگاه ریب عالمگیر بادشاه
زر کثیر که جهت قوت علمای کشمیر فرستاده بود انان چیزی قبول نکرده بسال سیزدهم از حد سے
دوازدهم هجری رحلت فرمود ملا محمد شرف شاگرد استاد دادک او قصیده عربی در مرثیه او گفت

در آن قصیده ماده تاریخ وفاتش چنین یافتسرع لامات بوفاته علوما

قاضی عبد الصمد چڑیا کوٹی ابن قاضی ابوالحسن بن ملا محمد راه بن قاضی منصور عباسی طبعی عالم
و ذہنی صافی داشت بعد تحصیل علوم از پدر سانش آموز برای حصول سند قضا که منصب مور و ستے
او بود حکم پیر بزرگوار بدلی شافعه و در آنجا کججمع علماء و فضل و کمال اقتیاز یافته تا آنکه ارکان شاسہے
ویرا در فقه و اصول و دیگر علوم منقول و معقول یگانہ دیدند و حکم محمد شاه فرماندای شاہجهان آباد
بمنصب قضا ی برگنه چڑیا کوٹ و دیگر مقامات پسندیدند مگر او رحمتہ اللہ علیہ قضای برگنه خود که آبا ی
گرامش از عهد قدیم بران مامور بودند قبول فرمود و دیگر مقامات را بہ مستحقان قدیم ارزانی نمود و از بدلی
بچڑیا کوٹ مراجعت کرد و در خوبی فصل خصوصیات و حسن تعلیم فنون در سیر گنج نیکنامی بدست آورد
یگانہ آفاق حافظ محمد اسحاق از تلامذہ اوست صاحب ترجمہ علیہ الرحمہ در سال ہفتاد و یکم از صدی
دوازدهم ہجرت در گذشت قاضی منصف ماده تاریخ وفاتش یافتہ اند رحمتہ اللہ علیہ و علی سلافہ
شیخ عبد الغفریز دہلوی ابن حسن بن طاہر جو پوری از مشاہیر مشائخ چشتیہ و از اکابر علمای
صوفیہ صافیہ رضوان اللہ علیہم مظهر معرفت و محبت و بعلوم شریعت و طریقت و حقیقت عالم بود
و بسامع و تواجد و وظیفہ داشت مرید پیر خود شیخ حسن بود ہوارہ معتکف بودی و کجا جہت روای
خلایق کوشش بلوغ نمودی و در علوم ظاہری ہم کامل کمال بود و تفسیر عرأس و عوارف و نصوص حکم
و شرفش بتلامذہ درس گفتی و صاحب تصانیف مشہورہ است از آنجملہ رسالہ عینیہ است کہ در تصانیف
رسالہ غیرتہ شیخ امان پانی پی نوشتہ و بسیاری از رسائل فاضل و عدت وجود موافق کشف

ابہاب شہود را بخاند کور شدہ ملا عبدالقادر بدایونی مؤلف منتخب التواریخ نیز از بعض کتب و رسائل تصوف استعمال و استفادہ نموده وی رحمۃ اللہ علیہ در جونپور بسال ہشت صد و نو و ہشت ہجری متولد شدہ بعمر یک و نیم سالگی ہمراہ والد خود بدہلی تشریف آوردہ تاریخ ششم جمادی الاخری سن نہصد و ہفتاد و پنج ہجری شہباز و حش باوج بقا پر و از نمود قطب طریقت مانند مادہ تاریخ نوشتہ یافتہ اند چون مشارالیه در تصانیف و مکاتیب خود را ذرہ ناچیز عبد العزیز می نوشتہ اند ذرہ ناچیز تواریخ رحلتش یافتہ سے شود

مولانا عبد العزیز دہلوی ابن مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی در سال یازدہ صد و پنجاہ و نہ ہجری ولادت یافتہ وہ غلام حلیم اکرم تاریخی موسوم گشت و بعمر یازدہ سالگی خدمت والد ماجد خود از تحصیل علوم عقلیہ و نقلیہ و تکمیل کمالات خفیہ و جلیہ فارغ شدہ بعد ہم بزرگوار شکی لاریکہ درس دارشاد گروید باجملہ وی جامع علوم ہلکاتی از آیات الہی بود ہر آنچه در تو صیغش خامہ و زبان ہر از دشتی است از خرداری و اندکی است از بسیاری رسالہ سرالشہادتین و لیستان حدیثین و خطہ اثنا عشریہ و مجالہ نافعہ و فتح العزیز تفسیر سورہ بقرہ دوبارہ اخیر قرآن مجید از تصانیف شہیرہ و نہ ہفتم شوال سال دوازده صدوسی و نہ ہجری الین جہان ہے بنیان بعالم جاودان رحلت فرمود شاعرے تاریخ نوشتہ چنین گفتہ ہے سر و پا گشتہ انداز دست بیداد اجل و عقل و دین لطف و کرم فضل و بہتر علم و عمل

ملا عبد العزیز بکر العلوم لکھنوی ابن ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین الشہید السہالوی دسا و آخر عمر ہر راجہ و آمدہ بعمر ہفتدہ سالگی از جملہ کتب درسیہ و علوم متعارفہ خدمت پدر بزرگوار فرارغ حاصل نموده بعدہ پدرش بہمان سال رحال فرمود بعد وفات پدر بمطالعہ کتب معقول و منقول مشغول گشت و مطالب تمامہ خدمت ملا مالک الدین کہ تلمیذ خاص پدرش بود پیش می کرد و اوائل حال صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ ماساخہ عظیم بطنش لکھنوی پیش آمدہ کہ بدان سبب روانہ شاہجہان پور گشت حافظ الملک حافظ رحمت خان بدیشی آن شہر قدش از نعمتات شمرودہ باغرا از او اکرام تمام پیش آمدہ وجہ معقول برای مصارفت و سے بقدر ساخت تا حیات حافظ الملک بعد از بجا بقیم بودہ بتدریس طلبہ اشتغال و ہشت بعد گشتہ شدن حافظ الملک مرحوم نواب

تذکرہ علماء ہند

فیض اللہ خان رئیس رامپور ملای موصوف را برامپور برود و راجا نیز بہ تعلیم و تدریس مشغول بود
لیکن بوجہ قلت کفالت مولانا برخواستہ خاطر می بود کہ درین اثنا نشی صدرالدین بہاری وسے را
برای تدریس مدرسہ خود کہ در بہار بنا نمادہ بود خرج معتد بہ فرستادہ طلبید چنانچہ ملا عبد العلی
اورامپور جانب بہار روانہ شدہ در اثنای راہ از رای بریلی ملا از ہارا الحق را کہ در راجا مقیم بود ہمراہ
خود بہ بہار بردنشی صدرالدین باغ از واکرام پیش آمدہ چہار صدر و پیمہ ماہوار برای ذات خصال
مولانا و یک صدر و پیمہ ماہوار برای ملا از ہارا الحق علاوہ مصارف طلبہ مقصد رکوردہ داد
بدے در راجا ولق افروز سادہ تدریس مانند چندی مقرر بان وقت در میان وسے و
نشی صدرالدین رنجشی پیدا کردند راجا ہم برخواستہ خاطر گردید این خبر بہ نواب والا جاہ محمد علی خان
رئیس کرناٹک وغیرہ رسید محلی بطلب مولانا مع خرج بخدمت فرستاد کہ مولانا روانہ مدرس
شد چون آنجا رسید نواب موصوف مع عزیزان نامیلین استقبالش نمودہ باغ از تمام بہ محل خود
برود مدرسہ کلان بنا نمودہ مولانا در آن مدرسہ بتدریس طلبہ مشغول گشت و از سرکار نواب
موصوف بحر العلوم خطاب یافت بعد وفات نواب محمد علی خان پسرش مجدد الامرا بعد از عظیم الدولہ
نیرہ محمد علی خان بر مسند ریاست نشستند و مگر مولانا بہشتاد و سہ سالگی رسیدہ بعوارض جسمانی
بتلا گشتہ و از دہم رجب سال دوازده صدوسی و پنج ہجری رحلت فرمودہ در مداس
مدفون گشت بجایش مولوی علاء الدین کہ شاگرد و دامادش بود مقرر گردید تصانیف الشیخ
ارکان اربعہ در اصول فقہ و حاشیہ بر میرزا ہد رسالہ و حاشیہ زایدیہ بر شرح تہذیب
جلالیہ و حاشیہ تلافی بر حاشیہ تابدیہ امور عامہ جدیدہ و قدیمیہ و شرح سلم مع حاشیہ منہدیہ و مجالہ نامہ
مع منہدیہ و قولح از موت شرح مسلم الثبوت و تکملہ بر شرح ملا نظام الدین بر تحریر ابن ہمام و تنویر
الابصار شرح فارسی منارہ حاشیہ بر شرح صدرای شیرازی و شرح ثنوی مولانا رام و
شرح فقہ اکبر و ہدایۃ العرف و رسالہ در احوال قیامت و رسالہ توحید وغیرہ

مولوی عبد العلی فرنکی محلی بابو تاپ شہرت داشت پسر چہارم مولوی عبد الجبار بن
مولوی محمد تاج ابن مولوی عبد العلی بحر العلوم است بعد حفظ قرآن مجید جملہ کتب درسیہ تحصیل کردہ
فانکہ فروع خواند صاحب استعداد و مرید مولوی عبد الوالی فرنکی محلی بود درس سے ماوراء

میں شباب بجا رخصت و دوق بتلاشہ بتاریخ دوم جمادی الاول سال دوازدہ صد و نود و دو
ہجری الاولہ لکھنؤ وفات یافت رحمہ اللہ

مولوی حافظ عبد علی نگرانی در سال دوازدہ صد و سی و دو ہجری بہ قصبہ نگر امام

مضافات لکھنؤ متولد شدہ در اوائل کتب مروجہ و رسبہ از خال خود مولوی حافظ علی نگرانی
تحصیل کردہ پس ازان بہ لکھنؤ رفتہ از چند علمائے وقت استفیہ شدہ فاتحہ فارغ علمی پیش مولوی

انور علی لکھنوی خواند و بہارت جملہ علوم ظاہرہ از حافظ علی نگرانی سابق الذکر عن مرزا حسن علی محدث
لکھنوی عن مولانا شاہ عبد العزیز دہلوی یافتہ مرید قاضی سید عبدالکریم ہریلیوی بود و از شاہ گلزار

کشتوی خلیفہ قاضی محمود تلقین و اجازت جملہ خاندانہای طریقت حاصل کردہ آسامی کتب
مؤلفہ صاحب ترجمہ نیست تفسیر آیات الاحکام رد المبتدعین تحقیق الامور فی الفاتحہ والتذویر

التحریر فی المزامیر السکین المسلمون علی من انکر کون مسیح الرقیب من سنتہ الرسول تحقیق فی المولد و
القیام تورالایمان فی تائید مذہب النعمان الیواقیت اللطیفہ فی تائید مذہب ابی حنیفہ

رسالہ و در باب حفاظ شیعہ بہدایۃ الانام الی شریکۃ المسلیح العظامہ رسالہ تقریر حق رسالہ مولد شریک
تسود و ادباق در سن دوازدہ صد و شصت و چہار ہجری بمقام لکھنؤ بہ خدمت صاحب ترجمہ

شرف شد ہجری خلیق و منکرہ النفس یافت خدائیش بیامرز و واقع شب بست و ہشتم ماہ شوال
سال ہزار و دو صد و نود و شش ہجری رحلت فرمودہ نگرانی مدفون گشت انا فتدوانا الیہ یا جموں

نگرام بنون مفتوح و کاف فارسی ساکن در ای مہلہ مفتوحہ و العت ویم موقوفہ
مولوی عبد علی خان بلام پوری ابن سلا محمد عمران بن علا محمد غفران بلام پوری شرف

تلمذ خدمت جہاد مجہ خود یافتہ حافظ و قاسی بود در سن دوازدہ صد و نود و ہفت ہجری رحلت فرمود
مولوی عبد علی قنوجی ابن مولوی علی ہفر قنوجی شاگرد برادر خود مولوی رستم علی قنوجی عالم علوم

عقلیہ و نقلیہ بود حاشیہ شرح سنار در اصول فقہ از تصانیف اوست بموضع بندگی متصل کوڑا
جہان آباد ضلع فتح پور مسوہ رحلت فرمود سال فوتش معلوم نہ شد

مولوی عبد علی سلام آبادی ابن منت علی از شرفای اہل اسلام بکام بہت برہنہ شہید و شہور
دوازدہ صد و شصت و دو ہجری ولادت یافتہ کتب درسیہ فارسیہ پیش سائندہ وقت گذرانیدہ بمر

۱۲۷

چھارہ سالگی میزان الحرف آغاز کردہ مدت نہ ماہ اور س مجروح صرف و نحو فارغ شدہ بکلکتہ ششماست
 و ہر سہ سرکار انگریزی سمور شدہ طرح اکتساب علوم انداخت و ہر سالی از جامعہ مجامعی ترقی می شد
 و اساتذہ ہر جماعت برو شفقہما ارزانی داشتند تا بزجمع مآلمان خود گوی سبقت می رہود و بیا فتن النعمان
 سپاہی می گشت دورا ثنائی تحصیل علوم متداولہ اہل اسلام بزبان انگریزی ہم مہارت معتد بہ پیدا
 کرد و ہمدلان مدرسہ بمنصب مدرس زبان فارسی مقرر شد الحال عربی پروفیسر مدرسہ ہو گئی است
 سلمہ اللہ تعالیٰ کتاب محیۃ الاعمال و مرآة الاحوال مصنفہ او مشتی است از خرواری و طریقت از طومارے
 اسلام آبا و نام چاکام مضاف ممالک بنگال است

ملا عبد الغفور لاہوری لقب اوضی الدین از عمدہ ترین تلامذہ مولانا عبد الرحمن جاسے
 قدس سرہ السامی بود حاشیہ فائدہ ضیائیہ بہ ستانت تمام نوشته کہ تکلم ان ملا عبد الحکیم سیالکوٹی نمودہ است
 در سن نصد و دوازده ہجری جان بجان آفرین سپہر مطالب اللہ شراہ -

شیخ عبد الغفور اعظم پوری از علما مشاہیر وقت مرید شاہ عبد القدوس حشتی صاحب
 کمالات صوری و معنوی بود در متابعت حضرت ختمی پناہ صلعم توفیقی رفیق داشت اکثر اوقات
 درس علوم دینیہ فرمودی بحسن صورت و خوبی سیرت سرآمد اہل زمان بود مرید گرفتاری خلایق و عطف
 و نصیحت فرمودی در تصوف رسائل متعدده نوشته چون عمرش بیدایرہ ابتداء الثمانین عتقاد اللہ
 قدم نهاد بسال نصد و ہشتاد و پنج ہجری بدر البقار حلت فرمودہ با اعظم پور بد فون گشت اعظم اللہ
 شانہ اعظم پور قصبہ ایست از توالج سنبھل

شیخ عبد الغنی بدایونی از علمائے صوفیہ قدس اللہ اسرارہم در ترک دنیا او ہم وقت دو تخریب
 شبلی روزگار بود با دائل کہ طلب علم در بدایون میکرد حال برو غالب می آمد و حیاتا تا یکپاس کم و بیش
 در عین سبق خوانی از شنیدن نغمہ بے شعوری ماند با بجلہ بنا بر بعضی علایق کہ سربراہ طالبان آگاہ میگردد
 در راہ خدا کہ رہزنانندہ آن راہ زمان ہمین زمانندہ در طلب کفایت بدہلی رفت و بجا است
 تمارخان حاکم آنجا کہ در لباس اہل جاہ اناہل شد بود رسید و ارادت بشیخ عبد العزیز دہلوی آورد
 و تحصیل تمام کتب متعارفہ و متداولہ در خدمتش نمود و سالہا درس گفت بیکبارہ جز بہ عنایت
 ازلی گریبانگیر شد و از ہمہ اشتغال برآمدہ چند گاہ در خانقاہ شیخ خود در سلک درویشان

مباحث انتظام یافتہ بہ مجاہدت در ریاضت اشتغال گرفتہ بعد از تحصیل کمال بیرون ال آبادانے بجانب قدسگاہ حضرت رسالت پناہ صلعم در مسجدی کہ مشہور بسجد خان جہان بہت سکونت و در زینہ پیوستہ ہائیکاف سے گذرانید و بانگہ عیال بسیار داشت راہ سلوک را بقدم توکل می سپرد چون درس یکہزار و سہ ہجری خانخانان بخدمتش رسیدہ التماس نصیحتی نمود فرمود کہ اتباع سنت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لازم گیر

مولوی عبدالغنی دہلوی ابن ابوسعید العمری ماہ شعبان سال دوازده صدوسی و پنج ہجری در دہلی متولد شدہ اولاً حفظ قرآن مجید نمود بعد از والد خود مولوی شاہ ابوسعید و مولوسے مخصوص اللہ ابن مولانا رفیع الدین دہلوی و مولوی محمد اسحاق دختر زادہ مولانا عبدالعزیز و شیخ محمد عابد سندی و شیخ ابوزاہد اسمعیل رومی اخذ علوم کردہ بہ درس حدیث مشغول گشت مرید و خلیفہ والد خود و وزیے برسنن ابن ماجہ تالیف نمودہ نامش نجاج الحاجتہ است علاوہ آن دیگر مؤلفات دارو بعد بغاوت و تسلط انگریزان بدہلی بکہ معظمہ رفتہ و انا بنا بیدینہ منورہ رخت اقامت اندخت ہمدان بقوہ تبرکہ ماہ محرم سال دوازده صد و نود و شش ہجری رحلت فرمود قطع تاریخ وفات

شاہ عبدالغنی و چند زبان بی تلاش علم و عرف بائیدہ سال نقلس شنیدیم از بانفہ بہترین محدثین ای آہ
مولوی سید عبدالفتاح گلشن آبادی ابن سید عبدالقاسم حسینی اصلوات نقویہ ساکن گلشن آباد و عرت ناسک عالم با عمل فاضل اجل بخدمات موالی وقت مثل سید میان سورتی و مولوی شاہ عالم ساکن برودہ و مولوی بشارت اللہ کابلی و ملا عبدالقیوم کابلی مفتی عبدالقادر تھادی خلیل الرحمن ساکن مصطفی آباد عرت بامپوری مولوی و مولوی فضل رسول بنایونی و مولوی محمد اکبر کشمیری و معلم ابوالہیثم با غلطہ تحصیل علوم متعارفہ و متداولہ نمودہ درس دوازده صد و شصت و چہار ہجری بعد امتحان سند یافتہ در سال دوازده صد و ہفتاد و یک ہجری بہ منصب افتادہ عدالت ضلع خاندیس ہمتاز گشت و در سال دوازده صد و ہشتاد و چہار ہجری بہ درسہ انفلستن واقع بندر ممبئی مدرس عربی و فارسی شدہ اکنون از سرکار انگلشیہ پنشن یافتہ بوطن مالوٹ خود مقیم اند و نیز از سرکار سابق الذکر بہ خطاب جسٹس آف پیس و خان بہادر معزز دہلوی بہت مدام مدرس و مہتمم و تالیف کتب مفیدہ اوقات عزیزش بسرے برودہ

۱۲۶

سلمان اللہ تعالیٰ مولوی سید نظام الدین و شیخ قطب الدین وقاضی سید بچو میاں خاندانی تکرانہ و
 ویرا دو فرزند ارجمند ہستند مولوی سید امام الدین احمد و سید سرورج الدین محمد رقابہما اللہ مدبرج العلوم
تصانیفہ الاثنیۃ - تحفہ محمدیہ فی ردوہابیہ تاریخ الحق جامع الفتاویٰ در چہار جلد مخزنہ العلوم
 جلد فارسی آموز و حصہ - تشریح الحروف فارسی خزینہ دانش کلید دانش فارسی کلید دانش مستند
 اشرف القوانين مصادر الافعال - جامع الاسماء تعلم اللسان - تحفہ المقال - اشرف الانشا
 جغرافیہ عالم - باقیات الصحاحات - دیوان اشرف الاشعار - رحمتہ للعالمین - تاریخ روم
 تاریخ اولیا وغیرہ

مولوی شاہ عبدالقادر بدایونی ابن مولوی شاہ معین الحق فضل رسول بدایونی ولادت
 شان در ہفتہم رجب سال دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری علی صاحبہما الصلوٰۃ والسلام وقوع
 یافتہ منظر حق نام تاریخی و لیسیت اللہ ابعدا کاسمہ الشریف اکثر کتب درسیہ پیش مولوی نور احمد بدایونی
 و بعض کتب ہجرت شرح سلم العلوم و شرح اشارات و محاکمات وغیرہ خدمت مولانا فضل حق خیر آباد
 گذرانندہ مشارالہ بین الاقران گشت و بشرف بیعت و خلافت انوالہ خود سعادت اندوز گردید
 وہایما یوالدہ خود ہنگام زیارت حسین شریفین زادہما اللہ تشریفاً بخدمت شیخ الفقہاء والمحدثین مولانا
 شیخ جمال عمر کی اخذ حدیث فرمودہ بافادہ علوم دینی و تالیف کتب دینیہ سے پردا زند
 رسالہ حسن الکلام فی تحقیق عقائد الاسلام بزبان عربی و رسالہ سیف الاسلام نلسول علی المنلح
 بعمل المولد والقیام بزبان فارسی و رسالہ حقیقۃ الشفاعۃ علی اہل السنۃ والجماعہ و شفاعۃ المسائل
 بتحقیق المسائل مشتمل بر جواب دو صد سوال و دفعہ و عقاید و دیوان عربی و رعت شریف نبوی
 صلعم کہ در اثنای راہ سفر مدینہ طیبہ مشتمل بر ذکر آثار خیر الامصار منسوح خاطر خاطر شدہ از تصانیف
 شان مرغوب اہل العلم اندا سوای مذکورہ صدر دیگر کتب در رسائل زہد تالیف اندا اللہ تمہا بانظر
 الغرض ذات جامع البرکات حضرت سابق الصفات از عقنات توان شمر و اللہ زد سے معالیہ
 و بارک فی ایامہ ولیالیہ خصوصاً امدادیکہ و تالیف این کتاب بہ پندہ ان از اجتناب رسیدا و ای شکر
 آن بقول شخصی **سہ اگر ہر سوی تن گردن با ہم باوای** شکر او کی می تو اتم بہ تا گزیریدین نقرہ دوام
 حکم کلام می نمایم عمر اللہ الوقت بحیاتہ وافاض علیہ سبحان سیاتہ

شیخ عبدلقادر پٹنی ثم الملکی بن شیخ ابوبکر مفتی مکہ معظمه از احفاد شیخ محمد طاهر پٹنی نصیب و مبلغ
 دانشمند جید و فقیه مستند بود و کتاب علوم از شیخ عبدالقادر انصاری مکی شافعی کرده از تصانیف شریفه
 او تقاوی در چهار جلد و مجموعه المنشآت مشهور است در یازده صد و هشتاد و سه هجری رحلت فرموده
شاه عبدلقادر اورنگ آبادی تخلص بهرمان معروف به مخزی اصلش از سادات نقویه
 نیشاپور است بعضی اسلافش از آنجا به قصبه کتور مضاف لکنو آمدند و الدماجده شرف الدین خان
 به اورنگ آباد وارد شده قاضی بلده روضه گردید و در آنجا صاحب ترجمه در سال یازده صد و سی و نهم
 و سه هجری متولد شده حفظ قرآن مجید و کتاب علوم عقلیه و نقلیه کرده بتدریس می پرداخت و
 خرقه قادریه در برداشت در شاعری شاگرد غلام علی آزاد بلگرامی بود تمام عمر شریفش در هدایت ارشاد
 بسر کرد و در آخر صدی دوازدهم بدراس رفت نواب والاحاده رئیس آن دیار به بزرگی و حسن عقیده
 بوی پیش آمده همانجا در سال دوازده صد و چهار هجری وفات یافته در خانقاه واقع قصبه میلاپور
 مضاف مدراس مدفون گردید

مولوی عبدالقادر لکنوی ابن شیخ سلطان از اولاد مولانا قطب الدین محدث ابن مولانا
 خضر محدث مدرس بود بزرگ بنحایت تنقی از دنیا زیاده بر قدر با محتاج اختیار نکردی و از محاصل جزوه
 مدد معاش که قریب موضع کسمندی برگزیده آباد بود صرفت با محتاج خود و فقرای ساخت چون در کمال
 نظرش نشاء تقوی و در ع غالب بود و روان قدم در ساحت کسب علوم گذاشت و با بجا خصوصاً
 به بلده لاہور تحصیل تکمیل علوم نموده مکرر بهجمل شده با برکت و کرامت بوطن مالون لکنو معاودت
 فرمودی در زمان خود بفضل و علم مشارالیه اقران بود و عادت معموده داشت که بعد نماز عشا تا که
 مردم بیداری بودند می خیسید چون مردم می خفتند او برخاستی و تا با ساد بنماز و اشغال باطن مشغول بود
 بعد نماز چاشت بتعلیم و افاده طلبی پرداخت تا چهل سال برینند و بس و افاده چاشت شیخ پیر محمد
 لکنوی و اکثر علمای شهر و جوار از تلامذہ و میند صاحب ترجمه چهار خلف الصدق خود گذاشته
 رحلت فرمود سال رحلتش در یافت نشده غالباً در او اسط صدی یازدهم بوده باشد مرقدش در

لکنو بجوار خانہ دیست بر واقع است

مولوی عبدالقادر سلطی ابن مولوی ابوالنصر محمد اورس صدر الصدور بن مولوی ابوالسید

محمد محمود ندیم نواب مرشد آباد

محمد محمود ندیم نواب مرشد آباد الملقب بعاقبت محمود بن مولوی محمد کلیم خلیفہ مرزا منظر حاجانان قدس سرہ
 ابن محمد رفیع بن محمد صالح بن عبد الکریم فاروقی مدنی ثم الرومی ثم الہندی البجالی سلمی کنیت و
 ابو محمد است علوم متعارفہ بخدمت مولوی رمضان اللہ کتاب کردہ وی تلمیذ مولوی فضل الرحمن
 قاضی لقصات شاگرد مولوی غلام سبحان قاضی بقضاة بنگال و وی شاگرد مولوی معظم الدین تلمیذ مولانا عبد علی
 بحر العلوم بود صاحب ترجمہ شام و پگاہ خود بدرس علوم و تصانیف بسری بر پنج کتب مصنفہ او کہ نظر اقم الخ
 گذشتہ رسالہ در دسترس قرار دادیم و ہا یہ و الفوائد القادریہ فی شرح العقائد النسفیہ و الجامع لقواعد
 در عقائد اہل سنت و آلہ الازہری فی شرح الفقہ الاکبر مشہور اند سلمہ اللہ تعالی

شیخ عبد لقادر احمد آبادی بن عبد اللہ العیدروس بن منی حطرمونی ہندی کنیت او ابو بکر لقبش
 محی الدین بود بروز پنجشنبہ بستم بیج الاول سال ہند و ہفتاد و ہشت ہجری در احمد آباد کجرات
 متولد شدہ بخدمت علمای وقت کتاب علوم نمودہ دانشمند بترگشت و علوم مجیبہ و فنون غریبہ
 بتصانیف و تالیف شائع کرد کہ از ویادگار اند و بسال ہزاروسی و ہشت ہجری در احمد آباد رحلت
 فرمود تصانیفہ الفتوحات القدسیہ فی الخزق العیدروسیہ الحدائق الخضرۃ فی سیرۃ النبی و صحابہ
 العشرہ المنتخب المصطفیٰ فی مولد المصطفیٰ الدراشمین فی بیان المہم من الدین اتحاف الحضرة العزیزہ
 بعیون السیرۃ الوجیزہ المنہاج الی معرفۃ المعراج الامنوزج اللطیف فی اہل بدر الشریف
 اسباب النجاة و النجاح فی اذکار المساء و الصباح الخواشی الرشیقہ علی العروۃ الوثیقہ المنہج البارک
 بختم البخاری تعرفت الاحیاء بفضائل الانبیاء علیہم السلام بفضائل لآل بقیۃ المستفید شرح تحفہ المرید
 النغمۃ العنبریۃ فی شرح تبیین العذیبہ غایۃ القرب فی شرح نہایۃ المطلب اتحاف اتوان الصفا بشرح
 تحفہ الظرفا صدق العرفان بحق الاخاء النور السافر فی اخبار القرن العاشر و غیرہ وغیرہ
 مولانا عبد لقادر دہلوی ابن مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی در تفسیر و حدیث و فقہ
 شانی بلند داشت موضع القرآن ترجمہ قرآن مجید بزبان اردو بکمال فصاحت تحریر فرمود کہ بر ماہر
 محادہ اردو و محقق نیست ہم رجب سال دو از دہ صد و چہل و دو ہجری رحلت فرمود

مولوی عبد لقادر سندیل بن مولوی شاہ جمیل لدین بن مولوی منظر علی ابن مولوی اصغر علی
 بن مولوی محمد اللہ سندیل نوزدہم محرم سال دو از دہ صد و سی و چہار ہجری یوم پنجشنبہ در قصبہ سندیل

مولد شدہ از حافظ مولوی شوکت علی سندیلی و مولوی سید فقیہ اللہ سندیلی و مولوی عبد حکیم فرنگی علی
 و مولوی تراز علی لکھنوی اکتساب علوم متعارفہ نمودہ فراغ علمی حاصل ساخت و مرید والد خود بود بمقام
 ناگور و جانشی و غیرہ بذریعہ لوکری تعلیم قیام داشت بسیاری از طلبہ اوست سفید شدند واقع
 نوز و ہم ذیحجہ سن دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری وفات یافتہ قریب مزار والد خود پیش
 دروازہ مدفون گشت

ملا عبد نقادر بدایونی ابن بلوک شاہ اناکار بلبرہ بدایون شاکر و شیخ مبارک گوری بفضل و
 کفایت متصف بود بکمال زمان ابر شاہ مسلک شدہ و محفل خلوت بار داشت اکثر با انتخاب ترجمہ کتب ہند
 ناموری شد کتاب راغابین لغاری ترجمہ کردہ و تاریخ کشمیر منتخب نمودہ و تاریخ گوی مہارانی و افرواشت
 کتاب منتخب لغوی تاریخ کہ از تاریخ بدایونی نیز برگزیدہ بر جہت گوی و فضل و کمال او دلیل است واضح کتاب
 مذکور بہ تاریخ بہست و سوم جمادی الثانی سال یکہزار و چہا ہجری تمام پذیرفتہ تاریخ اتمامش صاحب
 مرتبہ پیرین یافتہ قطعہ شکر شد کہ با نام سید بہ منتخب از کرم ربانی بہ سال تاریخ زول جسم و گفت با انتخابی
 کہ مدار و تالی بہ مراد و تالی و در حرف اندیکہ چون کہ ثانی حرف اول است دوم یای نشاۃ تختانی کہ ثانی
 حرف آخر است چون اعداد و حرف مذکور کہ شخصت انداز لفظ انتخابی خارج شوند سال اتمام کتاب
 بری آید ترجمہ سنگاسن پیرسی موسوم بہ نامہ فردا کما زمان تاریخ ترجمہ سے برآید نیز از صناعت او
 شیخ عبد القدوس لکنوی صاحب علم و عمل از اکابر علمای صوفیہ صافیہ مرید شیخ محمد بن شیخ
 عارف بن شیخ احمد غلبہ لکنوی بود و اعتقاد کامل بر روحانیت شیخ احمد عبدالحی و مولوی داشت
 کتاب التورالعیون قریب بہ ہفت فن از تصانیف اوست و رسالہ نصد و چہل و پنج ہجری سے
 رحلت فرمود رضی اللہ عنہ

مولوی عبد القدوس فرنگی تلی بسرا کہ مفتی محمد یعقوب بن ملا عبد عزیز حافظ قرآن بود کتب
 معقول از پدر خود کتب منقول از ملا محمد حسن تحصیل کردہ جامع معقول و منقول شد و بہ تعلیم و
 تدریس سے پرواخت و از وفات پسر خود عبد السلام کہ استعدا خوب و خط مرغوب داشت
 رہنما کشیدہ وفات یافت

ملا عبد الکریم کاکوروی ابن حافظ شہاب الدین ابن شیخ بہکاسی کاکوروی بموخرہ سالگی

از کتب در سیه فراغ یافته بطور سیاحت بدلی رسید و بمزار فاضل انوار خواجه قطب الدین اوستی
 چندی مراقب بود و بخلق خواجه باقی بالله قدس سره نیز نشسته بکاوری اشرفیت آورد و عمر گرانمایه به
 وارشاد خلایق و اذکار باطنی بسر می برد تا که بر حمت حق پیوست سال وفاتش بدیانت رسید
 حاجی عبدالکریم لاهوری عالم با علم فاضل بی بدل مرید شیخ نظام الدین بلخی بود شرح نصوص حکم
 فارسی و اسرار عجیبه در بیان ذکر و مشغل چشمه از تصانیف اوست در سال یک هزار و چهل و پنج هجری

ازین جهان رحلت کرد علیه الرحمه والفقرا

ملا عبدالکریم پشاورى ابن ملا دروینزه پشاورى با خود کریم و او شهرت داشت علوم ظاهر و باطن
 از والد ماجد خود اخذ کرده محقق افغانستان گشت فاضل صوفی مشرب بود از میر سید علی خواج اول خرقه
 خلافت یافته دی صاحب شریعت و طریقت بود کتاب مخزن الاسلام از تصانیف اوست از خوارق
 او منقول است که وی هر شب یک جزو کاغذ سفید بکمره خود می برد و بغیر روشنی چراغ و غیره تحریر فرموده
 علی الصبح بیاران خود میداد تا آنکه کتاب مذکور با ختام رسید در سال هزار و هفتاد و دو هجری وفات
 یافته بعلاقه یوسف زئی مدفون گشت

قاضی سید عبدالکریم رای بریلوی ابن سید محمد مقیم رئیس قدیم رای بریلی که جدا مدتی قاضی
 محم آصف صوفی نگرانی بود بکلیه علم و عمل آراسته و بصلاح و تقوی پیراسته اولاد بجا اندان نقشندید با مولود
 سید عبدالکریم جو راسی خلیفه شاه لال رای بریلوی بهیت نمود و با اشتغال از کار نقشبندی مستفیض شده
 بخدمت مولانا سید عبدالرحمن نزیل لکهنو حاضر شده اجازت و خلافت دیگر سلسل چشمه و قادریه
 و سهروردیه و اوسیه و قلندریه حاصل کرد فیض تام برداشت در سائل متعدد تأیید فرموده که فیض
 آن در ذیل مذکور است وسیله النجاه فی احکام الاموات الکلام المتین گشت اسرار الحق و یقین
 رساله در بیان مراتب ولایت و خاتم آن رساله در محاکمه بحث وجود مطلق و وجود عام رساله
 و فرق میان بروز و تناسخ بتاریخ بست و دوم رجب سال یک هزار و دو صد و چهل و هشت هجری در
 رای بریلی وفات یافته مدفون گشت لورانشده مرقد

شیخ عبدالکریم سهارنبوری انصاری سهارنبوری مروی صاحب جد و حال بود در جمیع علوم
 و فنون مهارتی کامل داشت بتاریخ چهارم محرم سال هزار و بست و چهار هجری فوت شد عزی

شمع ارشاد حق تاریخ نوشتن یافتہ مولف حین تالیف کتاب از منظوم ساخته و ہو ہذا شیخ عبدالکریم انصاری بن بود از خطہ سہارنپورہ از محرم چو چاروہ بگذشت بہ زخت بر بہت سوی رب غفورہ
شمع ارشاد حق بگفت کسی بہ سال نقل و حال آن مہرورہ

ملا عبد اللطیف سلطان یوری از غلمان اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ بود و عقولات و منقولات مہارت تمام داشت سال یکہزاروسی و ششش ہجری وفات یافت سماع آفتاب علم آمد کسوف بہ مادہ تاریخ نوشتن یافتہ اند۔

میر عبد اللطیف قزوینی از سادات حسنی سیفی است در علوم عقلی و نقلی بہرہ تمام داشت و اہل علم جد سلسلہ ایشان تاریخی آمدہ چونکہ سادات سیفی ہمہ سنی متعصب بودہ اند لہذا شاہ ظہار سب فرمان روای ایران ضیاع و عقار ایشان را کشیدہ گرفت میر موصوف از ولایت عراق در سال نصد و شصت و نہ ہجری متوجہ ہند شدہ سعادت خدمت اکبر شاہ در یافتہ بادشاہ پیش ایشان بہتی چند از دیوان حافظ و غیر آن خواندہ اند واقع نجم جب سن نصد و ہشتاد و یک ہجری و مہرورہ جدید فتح پور سیکری بدار الخلد انتقال نمودہ بالاس قلعہ اجیر در حواری میر سید حسین خٹک سوار دیون گشت قاسم ارسلان خزانہ نویس تاریخ نوشتن یافتہ

مولوی عبد المجید بدایونی ابن مولوی عبد الحمید ابن مولوی محمد سعید ابن مولوی محمد شریف ابن مولوی محمد شفیع بدایونی بتاریخ بست و نم رمضان سال یازوہ صد و ہفتاد و ہفت ہجری متولد شدہ ظہور اللہ نام تاریخی وی یافتند از صغیر سن بخدمت مولانا محمد علی بدایونی تربیت یافتہ بر کمال ورع و تقوی و تعلم علم دین مجبول بود اکثر کتب متداولہ مردجہ بخدمت تحصیل نمودہ بعد وفاتش بقیہ کتب در سبب بخدمت مولانا ذوالفقار علی ساکن نصاب دیوہ مضاف لکنو کہ تلمیذ مولانا نظام الدین ابن ملا قطب الدین سہالوی بودند تکمیل فرمود و بعد فرائغ علمی در دادی طلب مرشد کامل پاسہ استقامت نہاد و بہر جا بتلاش شیخ کامل یہ رفت چونکہ اتباع شرع شریف در بسیاری از مشائخ وقت نمی یافت تفری ازین طائفہ بخاطرش جا گرفت اما انا بنا کہ طالع بیدار داشت بخواب دید کہ در مجلس حضرت ہادی افضلین سید المرسلین صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم جناب محبوب سبحانی غوث صمدانی شیخ عبد القادر جیلانی و محمد ام نام کان نک و گنج شکر شیخ فرید الدین و دیگر اولیاء اللہ قدس اللہ تعالی اسرار ہم

چند

حاضر اند پس با اشارہ حضرت رسالت پناہی صلعم جناب غوث الاعظم دست صاحب ترجمہ بدست
 سید شاہ آل محمد مارہروی دادند چون وی رحمتہ اللہ علیہ بیدار شد راہ مارہرہ گرفتہ بخدمت پیر و شکر
 خود رسیدہ کمال ورع و تقوی و اتباع شرع را ہم یافتہ شرف بیعت حاصل نمود و بخلافت ممتاز
 گشت و از حضور پیر بلقب عین الحق مباہی شدنان بعد ہجرت ہشتاد سالگی بزیارت حسین ثورین
 ناوہما اللہ شرفا ہرہ اندوز گردید کتاب مواہب المنان شرح جواہر الرحمن کہ عبارت است از
 ملفوظات غوثیہ است و رسالہ رور و انقض بزبان فارسی در سالہ رود ہا بید رہندی و دیگر مسائل
 از تصانیف شان اند و بجلد تلامذہ ارشدوی شاہ آل رسول رہروی و مولوی افتخار الدین ہستند
 صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ بیلغ ہفتدہم محرم الحرام سال دو از وہ صد و شصت و سہ ہجری رحلت فرمودہ
 علماء دیار و شعرائی اصعار قطعات تاریخ نوشتہ بر شتہ نظم کشیدند از ان جملہ مفتی سعد اللہ مراد آبادی
 اشفتہ تخلص جنین یافتند جناب مقدس شہ کالمین ہ امام ہدی قبلہ اہل دین و بعلم و عمل یادگار سلف
 زقیعش منور دل عارفان ہ سر اولیا شاہ عبدالمجید خدائیش دہد جنت حور عین ہ بجاہ محرم شب
 ہفتدہم ہ بسوی جنان شد غریمت گزین ہ رقم کردہ اشفتہ تاریخ آن ہ کہ گردید و اصل بجلد ہرین -
قاضی عبدالمقتدر دہلوی ابن قاضی رکن الدین الشریحی الکندی الدہلوی خلیفہ شیخ
 نصیر الدین محمود ادہبی دانشمند فیاض و درویش کامل استاد قاضی شہاب الدین بہت بغایت
 فصیح و بلیغ بود قصائد و غزلیات دارد قصیدہ او کہ در معارضہ لامیہ العجم بحدی آنحضرت صلعم گفتہ
 دلالت دارد بر کمال فصاحت او و او دایم درس می گفت و با فادہ علم مشغول بود کہ طریقہ شیخ
 نصیر الدین محمود و اکثر خلفای ایشان ہمین بود و وصیت او بطلبان اشتغال علم و حفظ شریعت بود
 گفتنی فکر و یک مسئلہ شرعی فضل دارد بر ہزار گفتنی کہ مشوب بہ عجب و ریا کنند گویند کہ وی اوان
 طالب علمی پیش شیخ نصیر الدین محمود میرفت و بحث میکرد شیخ او را و بحثهای او را نیکو دوست داشتی
 داورا تحریص کردی بر تحصیل علم تا انجام کار مرید شیخ شد و نعمت باطن یا فضیلت ظاہر مقرون گردانید
 یکے از معتقدان ایشان کتابے نوشتہ است مسمی بہ مناقب اصدیقین در ان می نویسد کہ روزے
 قاضی شہاب الدین ندی یافتہ بود بانادر خود گفت این زر را در جای گور کنم این بگفت و در مجلس
 قاضی عبدالمقتدر رفت و سے بچو آنکہ نظر بر قاضی شہاب الدین افگند گفت شما کہ در گور کردن

نزد پدر با علم کجا پروردانید قاضی شهاب الدین بر گفتار خود متبینه شد قاضی عبدالقاسمی گفت پیش من
 طالب علمی می آید که پوست او علم و مغز او علم و استخوان او علم است و ازین طالب علم قاضی شهاب الدین
 را می خواست بتاریخ بست و ششم محرم سال هفتصد و نود و یک هجری بعمر هشتاد و هشت سال فاتی
 یافته قبرش بمقام خواجه قطب الدین بختیار اوشی جانب جنوب حوض شمس است نورانیتر مرده
شیخ عبدالبنی صدر الصدور گنگوہی بن شیخ احمد بن عبدالقدوس گنگوہی چند مرتبه
 بحرین بترقیب رفت علم حدیث را خواند و بعد از آن که بازگشته آماز روش آبا و اجداد کرام خود سماع و
 غنای منکر بود و بروش حدیث سلوک می نمود و بتقوی و طهارت و نزاهت و عبادت ظاهر
 اشتغال داشت پدرش در اباحت سماع رساله نوشته او نیز در انکار سماع رساله ساخته لاجرم باعث
 ایندو تکلیف بسیار شده این باعث شهرت او گشت اکبر بادشاه در آن زمان صدری منجوست که
 بصفت علم و دیانت موصوف باشد بتوسط بعضی وسائل او در سال نهصد و یک صدر الصدور
 مقرر ساخت او بر عمده خود کوس استقلال زد و از مال و جاه و اعتبار زاندا زانچه گفته شود نصیب
 او گردید که در زمان بیج بادشاهی پنجمین صدری نگذشته و بادشاه را چند گاه نسبت او انجمن عقاد
 پیدا شده بود که کفش پیش پای او می نهاد آخر بوجه مخالفت مخدوم الملک ملا عبداللہ سلطانپوری دیگر
 علما آن قضیه منعکس شد و مزاج سلطانی بسبب بعضی حوادث از وی منحرف گشته در سال نهصد و هشتاد
 و شش از منصب صدارت معزول شده آخر بخرابی بسیار او را ملا عبداللہ سلطانپوری را که با هم
 مخالف بودند بصورت رفیق یکدیگر ساخته بکلمه معظمه فرستادند تا هم میان هر دو رفع کدورت صورت
 نه بست آخر بی صبری کرده از کلمه معظمه هر دو بدیدار هندی رجوع نمودند مولانا ملا عبداللہ در دیار گجرات
 بسال نهصد و نود و یک هجری وفات یافته و شیخ عبدالبنی بدگاہ بادشاه آمد دست در بندی خانه
 محبوبانند هم در آن حبس بسال نهصد و نود و دو هجری رحلت کرد در سال بعبارت عربی در رد

طعن بام قفال مروزی شافعی که برانام ابوحنیفه کرده بود از تصانیف اوست

عبدالبنی شطاری نامش عماد الدین محمد عارف العثماني الصوفي شطاری نسبت به خرقه الحنفی

ند به با پیروی شیخ و مرید طبع عبداللہ صوفی شطاری کبر آبادی از علمای عظام صوفیه کرام بود تصانیف

را لفظ از و با و گاه ساندانان جمله فوارح الالوار شرح لوارح الاسرار ملا جامی در و اشرح لوارح مختصر فوارح مذکور

ذریعہ النجاة شرح المشکوٰۃ - شرح الفصوص - شرح ترجمہ فصوص - شواہق اللغات فی شرح اللغات
 شرح خلاصۃ العشق شرح جام جہان نما - شرح اللطیفۃ الغیبیہ - شرح نخبۃ الفکر - شرح آداب حنفی - شرح
 معمای میر حسن - شرح جواہر خمسہ - شرح کلید مخازن - شرح تحفہ محل الودود - فیض الجبیر شرح حاشیہ
 سید شریف بر عصفی - رسالہ در تعریف فقر - رسالہ کشف الجواہر - رسالہ در اسم ذات رسالہ
 در شرح حدیث خیر الاسماء عبد اللہ و عبد الرحمن - رسالہ کنوز الاسرار فی اشعار الشطار جوامع کلم لصوص
 مقامات العارفين - فتوحات المغیبہ - حدائق الاثناء - رسالہ ناسخ و نسخ مسملی بدستور مفسرین -
 بحر الکریم شرح عین العلم - حاشیہ شرح جامی از بحث حال مجربات - سواطع الالمام شرح تہذیب
 الکلام - شرح حدیث الصلوٰۃ معراج المؤمنین - شرح حدیث کنت کنز عقیبا - دستور السعادة فی
 بیان الولایۃ - فیض القدوس منتخب نقد النصوص - مطالع الانوار الخفی شرح اجوبۃ الولی جواہر الاسرار
 شرح الفصوص الفارابی فیض الملک المبین شرح حق الیقین - حاشیہ بر نقد النصوص -
 لوامع الانوار فی مناقب لسادات الاطہار - رسالہ سماع رسالہ در جواب اسولہ قاضی نازوق
 شرح جواب شیخ ابن سنیا کہ بر لکتاب ابوالخیر مولانا ابوسعید نوشتہ مواہب لکی شرح اصول براہیم شاہ
 شرح ارشاد انور قاضی شہاب الدین - روح الارواح شرح حکمۃ اشراقیہ - رسالہ ایمان فرعون - رسالہ
 خلوات الوجود - رسالہ ناسخ التناسخ شرح حضرات خمسہ وغیرہا سال فقاہت او در یافتہ نشدہ در خاتمہ
 فوائح الانوار کہ بتاریخ ہشتم ذیحجہ یوم جمعہ سال ہزار و بیست ہجری تصنیف منودہ می نویسد قد وقع
 الفراغ یوم الجمعۃ ثامن ثانی عشر من عشرین من حاوی عشرین الحجۃ تجاہ مرقد الشیخ الوالد الواقع ببلدہ
 اگرہ صانہا شد من جمیع ما یکرہ و تاریخ اتمامہ افضل حق انتی بلفظہ ازین عبارت زمانہ حیات صاحب
 ترجمہ چنانکہ مذکور شد دریافت می شود واللہ اعلم بالصواب

ملا عبد الباقی احمد نگری ابن قاضی عبدالرسول العثماني الاحمد نگری گجراتی علامہ زمان یگانہ
 دوران شاگرد و مرید شاہ وجیبہ الدین علوی احمد آبادی بود بسیاری از تصانیف او بر صفحہ روزگار زیاد
 از مرتبہ علمی وی می دہند از انجملہ کتاب جامع الغروض منبع الفيوض شرح بسوط کافیہ نحو جہارت
 فارسی است کہ در سال یازدہ صد و چہل چہار ہجری بمقام احمد نگری صاحب ممالک گجرات دکن تالیف
 نمودہ و نیز حاشیہ بر شرح تہذیب یزدی نوشتہ شکر اللہ سعید

شیخ عبد الواحد بلگرامی شاہد ملی مخلص صاحب کمال کلمات در ریاضت و عبادات بود خلاق

مرضیہ و صفات رضیہ داشت نام پدرش ابراہیم بن خطیب بود وطن صابلی بلگرام است کہ بعض جلدش بقصبہ ہاری قیام رزیدند او بہ بلگرام آمدہ رخت قامت انداخت نسبت راوشن سید حسین سکندہ میرسد صفات در حقائق و معارف دارو ازان جملہ حقائق ہندی و حل شہات و شرح کافیہ تا بحث غیر منصرف کہ از بطور معانی تصوف کشیدہ و شرح نزمۃ الارواح و سبع سنابل در تصوف اندکیر شاہ ویرا تعظیم تمام طلبید زمین در سیور غال رحمت فرمود مؤلف نقائس الماثر ویرا از کار قنوج شمرده ہمانا کہ بلگرام سرکار قنوج بود از منظوماتش مناظرہ ابنہ و خریزہ باہل مذاق شیرینی و چاشنی میدہد عمرش از صد تجاوز شدہ و فاتش شب جمعہ سوم رمضان سال یکہزار و ہفتہ ہجری در بلگرام وقوع یافتہ ہما بخاند فون گروید عزیز تارخ فوٹش چنین یافتہ ۵۵ چورفت واحد صوری و معنوی گفتم بہ ہزار و ہفتہ شب جمعہ ماہ صوم سوم بد مصرعہ ثانی تارخ صوری و معنوی است بیانش آنکہ بہت عدد کہ بحساب حمل در مصرعہ ثانی نماید می شود از ابلطافت تخریب کردہ یعنی واحد صوری کہ عددش نوزدہ است دو واحد معنوی کہ یکی است مجموعہ آن بہت شد از اخراج کردہ یکہزار و ہفتہ کہ سال و فاتش بود باقی ماند

میر عبد الواحد بلگرامی واحد و ذوقی مخلص داشت شعر بزبان ہندی و فارسی می گفت کتاب

شکرستان خیال مثل بر نظم و نثر در وصف حلویات بدستور دیوان مرتب کردہ دوم محرم یازدہ صد و سی و چہار ہجری روز جمعہ در معرکہ زمیاداران لاہور بقتل رسید

مولوی عبد الواحد فرنگی محلی پسر کلان مولوی عبد لاعلی بن مولانا عبد العلی بحر العلوم اولاد

بخدمت ملا از ہارالحق فرنگی محلی تحصیل علوم کردہ بقیہ کتب در سیر پیش جہ خود در مدراس گذرانیدہ فراغ حاصل نمودہ بارادہ حصول منصب قضا و افتابہ کلکتہ رفتہ باہارنگش حاکم عدالت بنگال ملاقی شد مگر حصول مرام صورت نہ بہت بعد فتح دہلی مفتی ضلعہ روہتک بشاہرہ دوسد و پنجاہ روپیہ بسفارش حاکم مذکور مقرر گردید و الا بنجا تبدیل شدہ پانی پت رفت و بعد چندی حلت کرد

مولوی عبد الواحد خیر آبادی شاگرد و ہمیشہ زادہ مولوی محمد علم سندیلی بود از تلامذہ و

مولوس فضل نام خیر آبادی صدر الصدور دہلی سن موثر شدہ رحمۃ اللہ علیہما مولوی نام العالم مرحوم خیر آبادی شارح قصیدہ بردہ از احقاد انجادش ہم سبق مؤلف اوراق بدقت طبع وحدت ذہن

چاپ

مشائداً لہ -

مولوی عبدالواجد فرنگی محلی پسر خود مولوی عبدالاعلیٰ ابن مولانا عبدالعلیٰ بحر العلوم در صغیر سن

بخدمت جد خود بدراس رفتہ مختصرات از عم خود مولوی عبدالرب و متوسطات از دیگران و مطولات

بخدمت جد خود مولانا عبدالعلیٰ تحصیل نموده بہ لکھنؤ آمد وی و عم خود مولوی عبدالرب دیکھنؤ بودند

کہ مولانا عبدالعلیٰ بحر العلوم بدراس رحلت فرمود خبر وفاتش یافته مولوی عبدالواجد و عمش مولوسے

عبدالرب بدراس رفتند دستگیری جای مولانا مرحوم شدند چون مولوی علاء الدین پیش ازین بجایش

مقرر شدہ بود عزل وی رئیس وقت مناسب ندانست بدین وجه مدرسہ خاص کہ مملوک مولانا مرحوم

بود بہ مولوی عبدالرب پسر مولانا مرحوم داد مولوی علاء الدین را جای دیگر دادہ مشاہرہ مولانا مرحوم

نصف بہ مولوی عبدالرب و نصف بہ مولوی علاء الدین مقرر ساخت مولوی عبدالرب برادرزادہ

خود یعنی مولوی عبدالواجد را قائم مقام خود کردہ کنارہ کش گشت ازان وقت مولوی عبدالواجد مدرسہ

مدرسہ مولانا مرحوم نیابہ گردید و لا ولد در گذشت

حاجی عبدالولی طرخانی کشمیری دانشمند کامل محدث بود از وطن خود طرخان واقع ترکستان

بحین شریفین رفتہ و بادای مناسک حج مشرف شدہ در مدرسہ دارالشفای شیخ ابوالحسن سندسے

اجازت حدیث و تفسیر حاصل کردہ کشمیر قدم آورد و ہمراہی ملاکون سچ تحفہ بخدمت شیخ الاسلام

مولانا قوام الدین محمد گدرا نید و اجازت کتب حدیث و تفسیر بوی دادہ مدنی بکان ادمیم ماندا خوالا مر

اردست ظلم بیال یازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری شربت شہادت چشید

مولوی عبدالوالی فرنگی محلی ابن محمد ابوالکرم ابن مفتی محمد یعقوب بعد تکمیل تحصیل علوم بیعت از

جدادری خود ملا الوالی الحق نموده خلیفہ برحق و مجاز مطلق از و گشت و جملہ عمر عزیزش بیاد آئی و عبادات

و ریاضات پسر و شب بست و دوم شعبان سال دوازده صد و ہفتاد و نہ ہجری بمرد سالگی

بجواریت الہی ہوست مولوی عبدالہاسط در کنت کنزاً مخفیاً تاریخ وفاتش یافتہ

مولوی عبدالوحید فرنگی محلی ابن مولوی عبدالواحد پسر کلان مولوی عبدالاعلیٰ بن مولوسے

عبدالعلیٰ بحر العلوم کتب درسیہ بخدمت مولوی قدرت علی و مولوی سراج الحق و مولوسے ولی اللہ و

عم خود مولوی عبدالواحد سکنت فرنگی محل تحصیل کردہ بتاریخ نیم شعبان سال دوازده صد و نہ ہجری لا ولد وفات یافت

حاجی سید عبد الوہاب بخاری از اولاد سید جلال بخاری بزرگ است کہ جد سید جلال الدین
 مخدوم جہانیاں بود سید جلال مذکور را دو پسر بودند یکے سید احمد دیگر سید محمود مخدوم جہانیاں پسر سید
 محمود است و حاجی عبد الوہاب از اولاد سید احمد است وی رحمۃ اللہ علیہ بزرگ بود موصوفت بعلم و
 عمل و حال و محبت و راویں حال کہ ہنور در ملتان کوطن و پشت روزی در خدمت پیر و استاد و صہر
 خود سید صدر الدین بخاری نشسته بود از وی شنید کہ میگفت دولت در عالم با فعل موجودانہ کہ فوق
 جمیع نعمتہا است ولیکن مردم قدر آن دولت نمی شناسند و بدان پی نمی برند و از تحصیل آن غافل اند
 سیکہ آنکہ وجود مبارک سیدنا محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بصفت حیات در مدینہ موجود است و مردم این
 سعادت را نمی یابند و دیگر قرآن مجید کہ کلام پروردگار است و وی سبحانہ تعالیٰ بیواسطہ بدان تکلم و خلق
 از ان غافلند سید عبد الوہاب بجز شنیدن این کلام از پیش پیر برخواست و خصت زیارت مدینہ
 و درخواست و براہ خشکی زیارت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بشافت و این سعادت را در یافتہ باز وطن
 اصلی خود نمود بعد از ان بتقریب بعضی سوانح روزگار و در عمد دولت سلطان سکندر لودی بدہلی آمد
 سلطان سکندر را بوی اعتقاد عظیم پیدا شد و آنچه از شرائط تعظیم و تجلیل بپور رعایت نمود بار دیگر عمل از
 وہلی قصد زیارت حرمین شریفین کرد و مکرراً ہا این سعادت عظمی رسید و بہ بشارتہا حضرت خاتم الرسل
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اشارت یافتہ باز بدہلی خود فرمود ویرا تفسیر سیت کما اکثر قرآن مجید بلکہ تمام آنرا
 رجوع بہ نصبت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و ذکر او کردہ و بسیاری از دقائق عشق و اسرار محبت در ان
 بیچ کردہ است غالباً وقوع آن در غلبہ حال و استغراق وقت بودہ باشد مخفی چند از وی شیخ محمد شین
 دہلوی در اخبار الاخیار انتخاباً بارج فرمودہ و آقا و تصنیف تفسیر مذکور شہریج الثانی سال ہصد و پانزودہ ہجری
 و اتمام آن بر روز و شنبہ تاریخ ہفتدہم ماہ شوال سال مذکور لظہور پیوستہ وی رحمۃ اللہ علیہ در سال ہند
 صد و سی و دو ہجری و نات یافتہ کہ عدد عبارت شیخ حاجی موافق آنست و مقبرہ وسے در حوالہ
 مقبرہ شاہ عبد اللہ در وہلی است و او را بادشاہ عبد اللہ بحالت حیات نسبت محبت و نیاز چند
 بد کہ آنچه میگویند کہ فنا فی الشیخ می باشد این چنین خواهد بود

میر عبد الوہاب منور آبادی ابن میر ہاشم عالم عامل و فقیہ کامل متورع و تقوی بود تمام عمر شریف
 بزرگ قال اللہ و قال الرسول بسر کردہ عمر شتا و سالگی در سن یازدہ صد و پنجاہ و دو ہجری رحلت فرمودہ

شیخ عبد الوهاب قنوجی الخاطب بنواب منعم خان بہادر ساکن محلہ راجگیر محلات بلدہ قنوج

فاضل جلیل عالم نبیل در علوم متعارفہ بطولی دشت تصانیف مفیدہ بعلم و سیرہ دارد انا بحکمہ مفتاح الفکر

و بحر المذہب در علم کلام و کتاب الصدورہ در عقائد نشان می دهند

سید عبد الوهاب لوری ابن سید عبد المجید گویند ویرا علم وہبی بود بمطالعہ کتب تدریس علم

اشتغال دشت در سال ہصد و شصت و پنج ہجری فوت یافتہ در سالورہ در فون گشت

شیخ عبد الوهاب متقی ابن شیخ ولی اللہ مندوی بہ ہاپنوری و مدرسین والدین نشان در گذشتہ

از بہان زمان قائد توفیق الہی رفیق حال ایشان شدہ در طلب حق براہ فقر و تجربہ و مسافرت و سیر عالم

کشید غالب سیر ایشان در نواحی گجرات و کنات ولایت دکن و سیلان و سرندیب بود و زیادہ از سہ

روز در بیچ مقام اقامت نمی کرد و در بعضی بلاد کہ بجهت تحصیل علم و تقریب صحبت مشایخ و صلحی بمقدار

استیفاے غرض و انقراض حاجت اختیار اقامت ضرورت می افتاد و عنقوان شبانہ گاہ جمادی الاول

سن ہصد و شصت و سہ ہجری بکہ معظمہ آید شیخ علی متقی با سماع خبر آمدنش بسابقہ تعارف کہ بوالدہ ماجدہ

نشان داشتند پیش ایشان آمد و مہربانیا کردند و استعدای صحبت نمودند و رحمتہ اللہ علیہ بمقتضای

استغنائی ذاتی اولاً گفتند الشاء اللہ بنیم تا نصیب چیست در آخر مشاہدہ فضل کمال شیخ اختیار صحبت

نمودند و بکتابت تالیفات شیخ و تصحیح و مقابلہ آنہا مشغول شدند و تا دوازده سال بصاحبیت شیخ

در فقہ و حدیث و غیرہ علوم شرعیہ مہارت کامل حاصل کردہ از کالیلیا و ولایا اللہ شدند و بعد وفات

شیخ تاسی و شش سال بکہ معظمہ لشر علوم ظاہر و باطن میکرد در ایام اقامت جمعی فوت نشدہ شیخ عبد الحق

دہلوی بکہ معظمہ از ایشان سند صحاح ستہ حاصل کردہ مرید نشان شدند و رحمتہ اللہ علیہ بسال ہزار

و یکہ ہجری زین دارقانی بعالم جاودانی شتافت مستند و سابقادار لظلافہ مسلاطین مالوہ بود اکنون

زیر حکومت ریاست دہار است و بہاندگدہ شہرت دارد

شیخ عزیز اللہ تلبنی صاحب رشاد و ہدایت دانشمند شہر و عبد سلطان سکندر لودی از ملتان

در سنیہ لآمدہ رحمت اقامت انداخت طبعی فیاض و سخناری غریب داشت کہ متعلم متفطن بہر طور

کتابی مشکل منتیان را کہ می خواند بی مطالعہ درس می گفت و میگویند بارہا با متحان پیش آمدہ کہ سولہ لا

مرفع لآوردہ اند و شیخ آزاد وقت افادہ معادل ساختہ میان حاکم سنیہ لانی انار شدہ تلامذہ او بود

انہو تصانیف رایقہ مشہورہ اندازاً نجلہ رسالہ عینیہ است کہ بقابلہ رسالہ غیرہ شیخ امام اللہ پانی پتی
 نوشتہ درس نصد و ہفتاد و پنج ہجری رخت ہستی از نخبان اجماع جاودان بروانا اللہ وانا الیہ راجعون
 تلمبہ بضم تائی مشناتہ فوقانی و فتح لام و سکون نون و فتح بای موحده باخرای ہوز شہری است و تلمبہ
 مولوی عسکر علی سندیل خلیف اکبر مولوی محمد اللہ سندیل از والد ماجد خود تحصیل علوم تودہ فراغ
 حاصل کرد و بتوسل وی باریاب بارگاہ شاہ دہلی شد و از دربار شاہی بقطاب خیر اللہ خان مباحی گردیدہ
 و چند مواضع بجا گیر یافتہ بنا بر تعمیر مدرسہ نامور شد و تعمیر مدرسہ مذکور حسب احکم شاہی باہتمام نواب
 ابوالمنصور خان صوبہ داراودہ درس یازدہ صد و چهل و شش ہجری با تمام رسیدہ بمدرسہ منصورہ
 شہرت یافتہ و تاریخ تعمیرش در لفظ خیر المدارس بمناسبت خیر اللہ خان یافتہ اند ہمدان مدرسہ مدرس
 و افادہ طلبہ مشغول بود کہ باواخر صدی دوازدهم ازین جهان فانی بجام جاودانی رخت ہستی
 بر بست علیہ الرحمۃ والغفران

ملا عصمت اللہ سہارنپوری از مشاہیر علمای ہندوستان است اگرچہ بظاہر ہینالی نہ داشت اما در
 باطن چشم بصیرتش روشن بود تمام عمر خود در خدمت علم و تدیس بسر کردہ تصانیف رائقہ دار و از انجل
 شرح خلاصہ الحساب و حاشیہ فوائد ضیائیہ یعنی شرح ملای جامی است درس ہزاروی و تہ ہجری
 بر حمت حق بیوست

مولوی عصمت اللہ لکھنوی خلیف اکبر مولوی عبدالقادر مرید شیخ پیر محمد سلوئے وی
 حافظ قرآن و عالم علوم غریبہ بود و در علم و عمل زبردان خود فوقیت داشت لباس سپاہانہ را
 نشاؤدہ حال خود ساختہ بصورت اغنیاء صحبت بادشاہ وقت مستور بود و دوم رجب سال یکہزار
 و یکصد و سیزدہ ہجری شب شنبہ براہ دکن در موضع بر بندہ وفات یافتہ و ہفتدہم شوال سن یکہزار
 بروز جمعہ در موضع بہرانوہ متصل بلکہ لکھنؤ مدفون گردیدش خلد اللہ مار النعمیم تاریخ رحلت و بیست
 مولانا علاء الدین شلی از علمائے اودہ بود روشنی پاک و صفای تمام داشت پیش لانا فرید الدین
 شافعی کہ شیخ الاسلام اودہ بود تفسیر کشاف می خواند و مولانا شمس الدین کبھی اودہی و دیگر علمای اودہ
 سامع بودند زری علماء داشت اما باوصاف تصوف موصوف بودی اگرچہ از سلطان المشعل
 نظام الدین اولیا مجاز مطلق بود اما یک مریدیم نگرنت اورا بخدمت پیر خود غایت محبت بود

قبرش در دهلی نزدیک چبوتره یارانست رحمتا لله علیه

ملا علاء الدین لاہوری پسر شیخ منصور لاہوری از دانشمندان مشہور مدرس است مدتی
در محبت خانان معزز و مکرم بود چون بہلازمت محمد اکبر شاہ رسید نیز خلیع اعتبار یافت و ہر چند تکلیف
سپاہگری نمودند قبول نکرده بدرس واقادہ مشغول ماند و ہر چہ از جاگیر حاصل می شد ہمہ صرف
طلبہ می کرد و حاشیہ مشہورہ بر شرح عقاید از تصنیفات معتبرہ اوست بزبات حج مشرف شدہ ہما بخا
داعی اجل را بلیک اجابت گفتہ جان بجان آفرین سپرد

ملا علاء الدین فخر علی محلی برادر عینی ملا نور الحق ابن ملا احمد انوار الحق بن ملا احمد عبد الحق تحصیل علم
چند سہ مجتہد ملا محمد حسین فخر علی محلی بنودہ نان بعد از عم خود ملا احمد از ہار الحق در بالنس ہریلی افتادہ
برداشتہ ہنگامیکہ ملا عبد العلی بحر العلوم در بہار مدرسہ منشی صدر الدین مدرس بود بہر ای عم خود ملا
از ہار الحق در آجرفتہ فاتحہ فراغ خواندہ بوطن مراجعت نمود و اتوالد خود ہیبت حاصل کردہ باشتغال
باطن می کوشید و اندکی مدرس و تدریس نیز می کرد چون مولانا عبد العلی بحر العلوم بمدراس رفت وی عم
در آجرفتہ بیوست و تاحیات مولانا در حضرتش تکمیل علوم می نمود بعد وفات مولانا بوجہ دامادیش
بسکار نواب مدراس مدرس مقرر گشت و بخطاب ملک العلماء ممتاز گردید از تصانیف او شرح
فصول کبری است دہم شوال سال دوازده صد و چهل و دو ہجری در مدراس وفات یافتہ آنجا مدفون
مولانا علاء الدین لاری صاحب حاشیہ بر عقاید نسفی از پیش خان زمان باگرہ آمدہ اشتغال بدرس
علوم نمود و مدرسہ از حسن ساخت و مدرسہ حسن تاریخ آن یافتند و در سال ہنصد و شصت و نہ ہجری
بج رفته و ہمدان سفر رخت سفر آخرت بر بست رحمتا لله علیه

مولوی علی صغر قنوجی ابن مولوی عبد الصمد اناکا برہلمای قنوج در سال ہزار و پنجاہ و یک ہجری
متولد شدہ از ملا محمد قنوجی و ملا عصمتہ اللہ سہارنپوری مختصرات و متوسطات و مطولات خواندہ فاتحہ
فراغ مجتہد ملا محمد زمان کاکوروی خواندہ جامع علوم عقلیہ و نقلیہ و امام تصوف و سلوک مرید و ظریف
شاہ پیر محمد کنوی بود تا شصت سال عمر شریف خود در تدریس طلبہ گذرانیدہ جم غفیر از علما و فضلا
نیرد امن تویش بر تہ فضیلت رسیدند تصانیف ذیل از ویادگار اند اللطائف العلیہ
فی المعارف الالہیہ بہرہ المذارج در سلوک القصیدۃ المہیمیۃ فی النغمۃ المحمدیۃ شرح قصیدہ

تذکرۃ النفایس العلیہ فی کشف اسرار المیمیہ تفسیر ثواقب النیریل کہ در اختصار و ایجاز ہم پلہ جلالین است
 و در علوم ادبیہ و مسائل شرعیہ بر کثافت و بیضاوی تفوق میجواید شرح فصول حکم و سہ سال یا زودہ صد
 و چیل ہجری رحلت فرمود غلام علی آزاد ہلگامی تاریخ و فائش بنظم آوردہ **۵** مولوی زبان علی صغیر

از وفاتش کمال شد معدوم بہ سال تاریخ اولوشتت خروہنشد نہان آفتاب صبح علوم

قاضی علی اکبر چریاکوٹی ابن قاضی عطار رسول بن قاضی غلام محمد عباسی در سان است توخم
 صدی سیزدہم متولد شدہ ہر چند سلسلہ تحصیل و ازاد ستاد با تمام نرسیدہ و سرمایہ کتابش از فوائد ضیاء
 جانق متجاوز نگزیدہ مگر از آنجا کہ جودت دہن و قوت حافظہ اش آیتتے بود از آیات الہی و موجی بود از بحر

فیض نامتہای ہر مذکر بعض حالاتش می پروازم و آید کریمہ ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء و در زبان
 سے ساز و والد ماجدش قاضی عطار رسول گو صاحب علم و استعداد بود در فرائض و فقہ مہارتے معتد بہ

داشت مگر چونکہ از حکومت انگلشیہ گاہی بہ منصب منصفی و گاہی بہ تحصیل امور بودہ در تعلیم صاحب
 ترجمہ علیہ الرحمۃ نظر توجہ نمی گاشت وی بشوق چلی خود کہ از سبب فیاض بدیش و ولعت بود کتاب گلستان

ازاد ستاد با تمام رسانیدہ نگاه استعدادے و قوتے فراہم آورد کہ بدان جملہ کتب متداولہ فارسی یا
 بے مدد ستاد حل میکرد بعد از آن تحصیل صرف و نحو عربی پرداخت و از مقامات مختلفہ مختصرات

ابتدائی را حاصل کردہ بنا قوت مطالعہ را استوار ساخت از ہمسالانش منقول است کہ اورا ہنگام
 تحصیل بہ بذل جہد مشغول ندیدیم مگر جواب ہر سوال ازوبے تامل می شنیدیم کتاب کافیہ محشی بدیش

او فتاد شبہا بمطالعہ آن سپری کرد تا آنکہ کتاب مذکور را بزور خواشی با تمام رسانید پیش آن فوائد ضیاء
 از مولوی احمد علی چریاکوٹی کہ رابطہ مصاہرت یزیدہ داشت قریب چیل سبق ازان کتاب آموخت

و مابقی را بمطالعہ خود باخر رسانید ہمچنین از جاہای عدیدہ نبذی از منطق و کلام خواندہ باین قلت
 تحصیل استعداد سخن فہمی را بر تہہ رسانید کہ مسائل دقیقہ فلسفہ و کلام از شرح مواقف و صد

و غیرہ می گرفت و از رایے نادرہ ماے خود او تحقیقات انیقہ میداد و گرہ از بعضیات فن می کشاد
 ہر بحثے کہ می گرفت گلہے از دست نمی داد و ہر کتابیکہ یکبار از ابتدا تا انتہا مطالعہ کردے

در ویج باب بعد از آن حاجت ہمراہ جعتش ہی افتاد منقول است کہ روزی صاحب ترجمہ با ستاد
 و مولائے مشہور مولانا محمد شکور مغفور مجلی شہرے در بحث جو ہر فرد بمناظرہ درآمد مولائے مدوح

با بطل ترکیب جسم انامثالین اجزا در گفتگو بکشاود وی از جانب متکلمان سلف سنگ منع و
 مناقضه در راه می نهاد با بجملة تا ہفتہ درین باب مکالمہ فیما بین جاری ماند و گفتگوی طرفین و بطوالت
 کشید در انجام کار مولای مدوح لب بہ تحسین وی کشاود و ادب و ہر شناسی داد کہ در مسئلہ مختلف نہیں کہ
 بجانب منع آن تسلیم دلیل نبود تقریر بجای رساندی کہ متاخرین متکلمین از ان اغماض کرده اند قاضی
 مشار الیہ صاحب ثروت و مال و ہم مطرح انظار عز و وقار حکام انگلشیہ بود بایام قدر ہندوستان
 بصلہ خیر سگالی از سرکار انگریزی وظیفہ و انعام و نشور برات اخذ اسلحہ بدست آورده با انہمہ ہمیشہ
 تحصیل کمال را می پسندید حصول جاہ و منال را بدیدہ اعتماد و طلب نمی دید و بفرزدان خود مولو
 عنایت رسول و مولو سے محمد فاروق کہ ہر یگانہ مرآت کمال پدرانند تاکید تحصیل علم و ہنری فرمود
 و گاہی تخریص کتاب سیم و زرغنی نمود بہ تصانیف و تالیف رغبتی نہ داشت دور سالہ از مصنفاتش
 موجود اند سیکے در رد بعض معنومات اہل فرنگ یعنی مسلہ جذبہ و انجذاب دوم در رد بعض اعتراضات
 شیعہ و می رج بسال ہشتاد و سوم از صدی سیزدہم رحلت فرمود ادخلہ اللہ فی اعلیٰ علیین
مولوی علی احمد دخترزادہ حافظ شاہ ابوالسحاق سجادہ نشین آستانہ بھیرا عظمیٰ گڑھ در ورع و زہد
 چون جد خود یگانہ روزگار بہت ولادت با سعادت وی در سال دوازده صد و بست و نہ ہجری
 بظہور پیوستہ اکثر کتب درسیہ از فاضل ادیب مولوی محمد سلیم علی شہری مرحوم آموختہ و نبندی از ان
 از مولوی احمد علی عباسی چریاکوٹی رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ فاضلہ قوی الحفظ و الادراک از ثقات آن دیار است
 مولوی محمد فاروق عباسی چریاکوٹی سلمہ اللہ در مراسلہ ممدانہ زیب رقم فرمودہ کہ راقم سطور پیش از سی
 سال بخدمت سرابا برکتش طرف سعادت می بندد تا ایندم کلامیکہ وال بر قوم کسی باشد از زبانش
 نشنید و مجلسش را گاہی خالی از ذکر آئی ندید تا این زمان بہ صلاح حال و معدومیت السنہ رجال
 و بہ التزام و مداومت محاسن اعمال مقرون است ادام اللہ برکاتہ

مولوی علی بخش خان بدایونی از عمائد علماء و روسای بلدہ بدایون است تلمذ بخدمت مولو

فیض احمد بدایونی و شرفندیست بخدمت مولو سے شاہ عبدالحمید عین الحق بدایونی داشت با وجود
 تعلق منصب صدر الصدوری کہ از سرکار انگریزی بدان سہاہی بود در تعلیم طلبہ و تالیف کتب
 و نییہ مشغول می ماند در سالہ شہاب ثاقب رسالہ تائید اسلام در رد فرقہ خیر و رسالہ در رد مذہب شیعہ

از تالیفات وی مطبوع شدہ شائع و مطبوع طبع حق پسندان اندلجیہ توالیف مفیدہ اش ہنوز زیر طبع ہیں۔
 و رسالہ سیزده صد و سہ ہجری رحلت فرمودہ بعالم جاودانی شرافت علیہ الرحمۃ والرضوان۔
مولوی علی عباس چریاکوٹی ابن شیخ امام علی ابن شیخ غلام حسین ابن شیخ سعد اللہ برادر زادہ
 مولوی احمد علی عباسی است و از جانب مادر با فاضل باب اللہ جو پوری می پیوند از فاضل دہرہ
 اذکیای عصر بود کتاب سبزی از مولوی ابوالحسن منطقی گرفته و بقیہ کتب درسیہ از عم کرم ممدوح اصدہر
 آموختہ قوت حافظت اش بغایت عتیق بود و ذہن و فطنتش بمرتبہ اعلیٰ اینق با جملہ این فاضل جلیل المنانہ
 ہم ذکا و جودت داشت و ہم فطانت حدت لاجرم در عہد تحصیل بناظرہ و جدل بلام بر حریف میجوید و در
 میزان بحث کسی با دہرہ یعنی سنجیدہ ہر کتابی کہ میخواند با استاد بجات فرس مناظرت میراند تا آنکہ تحصیلش
 بترہیت نظامی چون بخواستی از اہدیہ متعلقہ رسالہ تطبیہ رسید استعدادش بمطالعہ کتاب و تنقید مضامین
 ہر باب تام و کامل گردید پس دست از تحصیل باز کشید و بمطالعہ کتب قدما و ہم متاخرین ہمید کہ شب
 می کشید و شبش بروز میرسید در چند سال بچودت حافظہ و حسن فطانت ہر مسائل اکثر کتب درسیہ و غیر
 درسیہ حاوی گشتہ و از کتب مشورہ کمتر بود کہ از نگاہش نگذشتہ اکثر کتب درسیہ را بی ہرجعت بخواستی
 طالبان را محققانہ می آموخت ہر گاہ ہر مسائل درس نظامیہ واقع گردید عنان غریت بسوی تکمیل
 ادب و حفظ لغات عرب گردانید تا آنکہ برادای مضامین ہم نظم و ہم نثر حلی وانی بدست آورد و اکثر
 مسائل منطقیہ و نحویہ را منظوم کرد بحث و جدل طبیعتش غالب بود و ہر سخنیکہ بر زبان آوردی ہر چند
 دوران بر سر خطا بودی بگر خصم یا بزور جدال ساکت کردی روزی در مثال جنت زیۃ الفظہ است در آل
 متعدی و زید را مفعول بہ فرمودہ یکے انذاذکیای محصلین بدان باب با اوراہ مخالفت پیمودہ و
 دیگر معاصران ہم با محصل مذکور موافقت کردند تا آنکہ سلسلہ جدل درازی کشید و بعدا تمام جمہ
 زبان نوبتہ تکمیل کلک بیان رسید پس مولوی ممدوح در ان باب رسالہ ترتیب ساختہ آگاہ
 کس از محصلان بہ تحریر جوابش پیر و اخت و مولوی ممدوح در قضیہ شرطیہ کہ انقسامش بتقسیم
 غیر حاضر متصلہ و منفصلہ مشہور است قسمی جدید پیدا آورد و نامش شرطیہ عباسیہ کرد و مثال قام
 زید تم تعدی و فرمودہ با جملہ فاضل ممدوح بقوت لقا دہ خود مسائل ہر علم را بمنز انظرے سنجید و
 در تحقیق نفس الامر حکیمانہ می کوشید چنانچہ لفظ احکام او در مسائل متداولہ بسیار اندامین مختصر

فکر آفرین و متا بعد از فتون متداولہ درین تواریخ و سیر کامل بود و بطن ادب و دانش و نظم و شریط و عسر و
ہم مہارتی مستعد بہ داشت و از علوم دیگر ہم بے بہرہ نبود و در او اکل حال رسم سیاحت بحیدرآباد و کن
رفتہ و بوج امرای دولت قصائد غزالیہ و اشعار کہ در مکتبہ حنفی برینداشت و طریقی نہایت انانجا واپس آئیدہ
قصیدہ مشتمل بر ہجوتان مرزوم بقلم آورده بدین شعر از ہمان قصیدہ است **۵** من حیدرآباد و ہون
و لا تقم فیہا فواد اولی المکارم یصد رزقہ بعد از ان ہر ریاست بھوپال شتافتہ در انجا بالعلمات لو اب سکتہ بزم
والیہ ریاست جائزہ پروراشتہ و سالی چند در انجا اقامت داشت بسے بر نیاید کہ بجا گفت بعضی
از کان آن دولت بوطن باز آمد و روزگار سے چند در وطن بہ بیکاری بسر برد از انجا کہ شہرہ
کمالش آفتاب دار بر جمائی تافتہ والی حیدرآباد ہستادرت از باب دولت اورا بعزت و جلالست
تمام بخواندہ و منصب و پایگاہ بلندش نشانہ روزی چند بجل منصبی خود تقسیم بودہ بعد از ان ترک
عمل کردہ بر دو صد ماہانہ وظیفہ بلا شرط خدمت قناعت نمودہ تا آنکہ در سن دوم صدی چہارم ہجرت
بوطن رسیدہ باو از پنجہ سال مذکور حلت فرمودہ و بلا تش بگمان غالب سال سی ام صد سے
سیر و ہم است از اشعار اوست **۵** لو کان ندی فی الزمان فہاتہ و اخیرہ انکان فی میقاتہ کلین
قصیدہ در بیج شمس انامرا گوید **۵** لولم یکن شمس السما و سمیۃ ما ہذری لخصواتہ و یدر اشعار اوست
۵ ثغورک و الجواہر المخیاطہ ستمار بلالات شریا ہتھی فقیر مؤلف بسال دو از وہ صد شخصت
ہجری بزمرہ طلبہ علوم فارسیت السورغانیہ و در دوران ہنگام ہر دو گاہ مولوی محمد ظویر محمدی شہری
صدر الصدور شہر مذکور خدمت صاحب ترجمہ کہ پیاس بقیہ مولوی ابو الحسن شہری سندھی شریف
آورده بود دریافت در حقیقت ہمان اوصاف در موجود بودند مگر باوجود این ہمہ قابلیت اجلیت
صدت طبع و قادر وجودت تریکہ نقاد بقبولیت نہ پیوستہ و از مقبولیت اقران ذورا فتا و ہ من فاقد
الاستعداد الوقت حاشیہ علی لغفور بر شرح جامی و شرح تہذیب یزدی پیش مولانا مولوی ابوالحسن
مذکور میگناروم ہمدان زمان کتاب نیراس الفطانہ مصنف صاحب ترجمہ بنظر گشتہ الحق کہ در ان داد
قابلیت دادہ عالمہ اشہر بلطفہ است

مصطفی علی کبیر محمد علی شہری شاگرد سید افضل حسین خان کشمیر بیست مدتی منصب قاضی فک
و لڑ سار و در سرکار انگریزی سرفراز بودہ ہم ازان منصب حق تقاعد حاصل شودہ خانہ نشین گردید

جامع الادب ہر گاہ و در سن دوازده صد و شصت ہجری پھر کہ تلامذہ مولانا محمد شکور مرحوم و مغفور
 پھلی شہری کہ مشیرہ زادہ وی بود پچھلی شہر رسید ویرا دید کہ ضعیف و نحیف شدہ شخص استخوانی و پوستی
 دہشت و قد شریفش بکشور پستی پچھلیم سال گشتہ غالباً نبود سالگی دران زمان رسیدہ باشد گاہی با طلبہ
 کہ چند تنش میرقیم تمامی اخلاق جمیدہ و پیرسشش حوالہ پیش می آمد کتابیکی طلبیدیم ہمون ہیئت کہ دہشت
 برخاستہ الامامی بر آوردہ می داد و میگفت کتاب میدیم لکن باین شرط کہ اطمینان و بوق تصدقش بری
قاضی علی محمد یاجوری اناکار علمای عمد سلطان ابراہیم عادل شاہ محدث و مفسر و فقیہ بود بہ لقب
 استاد الادب یا شہرت داشت از گجرات بہ بیجا پور آمدہ دران بلدہ اقتل حدرسد نمود کہ اکثر از طلبہ علوم
 از دست فیض شدند بچند تلامذہ و سہ شاہ برہان و شیخ ابوتراب مدراسی و سید محمد مدراسی و
 قاضی ابراہیم زبیری مشہور اند در عمد سلطان سابق الذکر منصب قاضی بیجا پور امتیاز سے داشت
 چہارم ماہ ذی الحجہ سن ہزار و ہفتاد ہجری رحلت فرمودہ در بیجاہ مدون گشت

ملا علی محدث سمرقندی برادر ملا صادق حلوانی علم حدیث در عرب تحصیل کردہ بغایت متقی
 و پربزرگار بود ہندوستان آمدہ در سال نصد و ہشتاد و یک ہجری بجاہ رحمت ایزدی پیوست
 ملا عالم کاملی این تاریخ یافت قطعہ در ایفا کہ ناگاہ ملا علی را بہ ربوہ از میان دستبر و حوادث ہجری
 سال تاریخ او سال مگر بگومر ملا علی محدث

شیخ علی متقی برہان پوری ابن حسام الدین ابن عبد الملک بن قاضی خان المتقی لقباً
 القادری الشاذلی المدینی اچھلی مشرباً بچونوری و طناً البرہان پوری مولیٰ الملکی منزل اور سال ہشت
 صد ہشتاد و پنج ہجری در برہان پور و کن متولد شدہ حالات با برکات شان شیخ عبدالحق محدث
 دہلوی در اخبار الاخیار تفصیل تمام تحریر فرمودہ بخص آن اینست کہ وی رحمۃ اللہ علیہ ماورہفت
 دہشت سالگی پیش خدمت شاہ باہن برہان پوری مرہ سلطنت خود بسفر آخرت فرامیدوست بعد
 وفات پدر خندی بصحبت امرا و سلاطین وقت بسر بردہ در عین شباب بہ مقتضای جہاد بہ ازلی
 خدمت شیخ عبدالحقیم بن شاہ باہن رسیدہ فرقہ خلافت سلسلہ چشتیہ پوشیدہ شد برہان پور سلطان
 مطیع سطر شاہیدہ خدمت شیخ حسام الدین متقی طنائی رسیدہ تفسیر بیضاوی و عین العلم را بخدمت
 ایشان مطالعہ نمود و سلوک طریقہ درع و تقوی را با باد برکات مجتہدش پیش گرفتہ ہمراہ زاد و تقوسے

ساحله درع توفیق غریبیت حرمین شریفین یافته بخدمت شیخ ابوالحسن بکری شرف تلمذ حاصل نموده و در کمال
 علمای عصر آن دیار را در یافت و مستفید گشت و از شیخ محمد بن محمد بن محمد بن السخاوی خرقه خلافت
 قادریه و شاذلیه و ربکشیده بکرم نظریه نجات اقامت انماخت و عالمی را با الوار طاعات و بجا هدایت
 و با آثار افاضات و اقاوات علوم دینی و فتون ایشی از نور مستفید ساخت و بجمع و تصنیف کتب و
 رسائل علم حدیث و تصوف پرداخت آنرا بجملة جامع صغیر و جامع و جامع شیخ جلال الدین سیوطی را که در تب
 به حروف بجا بود محبوب بابو اب فقیر فرمود و بار دیگر از آن شیخ کفری گرفته آنهم بوعایت مذهب و منقح آمد و
 رساله تبیین الطریق و مجموع حکم کبیر و تصوف از تصانیف و نیست و مجموع تصانیفش از صغیر و کبیر و
 عربی و فارسی از صد متجاوزان است تاریخ دوم جمادی الاولی سال مصاد و هفتاد و پنج هجری بمکه معظمه
 رحلت فرمود علیهم رحمة رب العالمین و در لفظ تقفی حبه تاریخ فوتش یافتند

طاعلی مهاجری ابن شیخ احمد از قوم نوات بر وزن ثوابت از بخاریه زمان صاحب عرفان مقرر
 توحید وجودی بود مصنفات متبرکه و معتبره دارد و آنرا بخله تفسیر رحمانی که آنرا تفسیر نهائی نیز گویند و
 تفاوت شرح عبارات المعاریف و شرح فصوص الحکم و شرح فصوص الحکم شیخ صدیق الدین تولوی
 و اولیة التوحید و رساله در بیان ۵۰ حجاب توله تعالی امم ذلک الکتاب لاریب فیهدی للمتقین که
 دو اندوه کور و هشتاد و سه لک و چهل و چهار هزار و پانصد و بیست و چهار و چهار بیان نموده صورتش
 در هند سه ایست ۲۴۱ ۲۴۵ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ جمادی الاولی سال شصت و صدوی پنجم هجری وفات یافت
 بمهائم مدفون شد قدس سره مهائم بر وزن غطاءم بندریست از بنادر کون که نام ملکی است در کن
 برکنار سمندر. نوات بر وزن ثوابت قویست در بلاد کون می گویند که هر گاه جلج بن یوسف ثقفی
 پنجاه هزار سوادلیا و علما و غیره بکشت گروست از قریش مدینه طیبه جلاوطن شده بساحل بحر هند رسیدند
 و سکونت ورزیدند از اولاد آنها فرقه نوات است -

سید علی شاه جالندهری جهان علم ظاهر و باطن مرید شاه ابوالعالی و خلیفه سید سید سید بود
 آنها را لاسر و تزیینت السالکین شرح اخلاق ناصری و زیادة الروایات و نشر الجواهر ترجمه فارسی
 نظم الدر والمرجان عربی مؤلفه مرزا جان برکی بخدمت از تصانیف مشهوره و سینه رساله یک هزار و
 دو صد و دو هجری وفات یافت

مولوی حافظ علیہم اللہ نگرانی صاحب علم و فضل و تقویٰ نوار مولانا شاہ عبدالرحمن مزمل لکھنؤ
 بود چون ہمتش ہموارہ بخوبی اشتغال داشت بنا برآن بجز ترجمہ رسالہ مرشد خود مسماۃ بحمد المقل فی
 تارہ در سال ہزار و دو صد و پنجاہ و پنج ہجری از دار فناء با عالم نقاشاقت روح اللہ روح
 مولوی علیہم اللہ قنوجی ابن مولوی نصیر الدین قنوجی در فضائل ہنوزہ سلف صلحاء و در عہدیت
 یادگار عرب عربانکیز مولوی عبدالباسط قنوجی بود از تصانیف لطیفہ اوست کتاب دار الفضائل
 فی شرح الشائل و چند رسائل در منطق و کتاب مین الہدی شرح قطر اللہ کہ بسال دو از دہ صد
 یازدہ ہجری تالیف نمود سال رحلتش معلوم نیست

امیر کبیر سید علی ہمدانی ابن سید شہاب الدین دوازدهم ربیع دوم و شنبہ سال ہفتصد و چارہ
 ہجری متولد شدہ مخزن علوم و ابرو باطن مظهر تجلیات ربانی و مرید علاء الدولہ سمائی بود اکثر کتب دنیا
 را سیر کردہ و بخدمت ہزار چہار صد و پانجاہ را شد رسیدہ مستغنی گشت در سن ہفتصد و ہشتاد و یک
 ہجری از ہمدان با ہفتصد کس سادات و رفقا بظہ کشمیر تشریف آوردہ بجلہ علاء الدین پورہ کہ در آنجا
 خانقاہ طریقت رخت اقامت انداخت و در فظا مقدم شریف اخبار قدوس یافتہ از قطب الدین
 شاہ دہلی کشمیر کمال اسادت ہدیہ پیوستہ دی رحمۃ اللہ علیہ بغایت سرگرمی اشاعت اسلام بظہ کشمیر
 فرمود بہر ہفتاد و سہ سالگی بمیدان کبیر کہ نام مقامی است بتاریخ ششم و ہجرت سال ہفتصد و ہشتاد و شش
 ہجری وفات فرودہ نعلش و در قتلان مدفون گردید چون کہ وقت القطاع روح بسم اللہ الرحمن الرحیم
 زندان ساکش ہامدہ بر زمین کلام اخیر تاریخ نوشت یافتہ اند رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلامہ تصانیف
 شرح الاموات شرح سماوی حنی ذخیرۃ الملوک شرح فصول حکم مرآۃ التائبین شرح تصدیق عمرہ
 فارضیہ آداب المریدین - ادراد فقیہ و غیرہ اند

شیخ علی کشمیری رفیق بن علی بن معین الدین بروزہ شنبہ چہارم رمضان سال یازدہ صد
 پنجاہ و دو ہجری ولادت یافتہ از پدربزرگوار و برادر کلان خود شیخ اسلم اخذ علوم کردہ فقیہ و محدث گشت
 بہ ہر سہ لیران خود یعنی عبدالاحد و بہا و الدین و شیخ سنا و بلوران عم زاد خود یعنی ابوالطیب احمد
 عبداللہ و اخوند عبدالرسول را تعلیم علوم نمود عمال و عارف زادہ و متورع بود بتاریخ دہم محرم
 الحرام سال دو از دہ صد و چارہ رحلت فرمود

۱۲۸

شیخ علای مہدوی بیانوی بن شیخ حسن از مشائخ کبار بنگالہ بود او برادر خروش شیخ
 نصر اللہ کا از فحول علماء بود از بنگالہ بزیرات مکہ معظمہ رسیدہ و از آنجا بہند آمدہ و خطہ بیانہ رحل قاست
 انما ختمہ جاء نصر اللہ و الفی تا بیخ قدم ایشان یافتند شیخ حسن بارشاد و ہدایت و شیخ نصر اللہ
 بفتوی و درس قیام داشت شیخ علای کہ ارشاد اولاد شیخ حسن و از عمد صبا اثر نجابت و صلاح
 بر لوح پیشانی او عیان بود و ملازمت پدر خود کسب علوم ظاہری و باطنی و تہذیب اخلاق نمودہ و
 اندک زمانی کتب متداولہ را مطالعہ کردہ بتدریس و افتادہ مشغول شد بعد وفات پدر ترک تدریس
 گفتہ بر جاہ طاعت و بیخ ریاضت و سجادہ شجعت استقرار گرفتہ طالبان راہ را تلقین و ارشاد مینمود
 لیکن بہتور بقیہ اناکار نفس امارہ داشت وی خواست کہ بوسہ شہنی دیگر در ان شہر شرکت مکانی
 نماشتہ باشد از طریق آبا و اجداد خود ترک دادہ بخدمت عبد اللہ نیازی مرید خلیفہ سید محمد
 جونپوری موجد طریق مہدویہ آمدہ روش وی آموخت و جمعی کثیر با وی شدند و راہ سلوک بقدم
 توکل سپردند و با این ہمہ اسلحہ و آلات حرب برای دفع مخالفان ہمیشہ با خود سے داشتند و ہر جا
 در شہر و با دار نامشروعی ذمی کہ میدیدند چیز او تہرا گرفتہ احتساب میکردند و خوف حاکم نہداشتند و حکام
 موافق امادش میکردند ہر گاہ سلیم شاہ پسر شیر شاہ سور بر سر سلطنت ہند جلوس نمود آوازہ
 شیخ علای بسمع او رسید میر سید رفیع الدین محدث و میان ابوالفتح تہانسیری و دیگر علماء
 اگرہ بلا احتضار فرمودہ باغوائی مخدوم الملک ملا عبد اللہ سلطانپوری شیخ علای را از بیان طلب داشتند
 او با جمعی از اصحاب مخصوص کہ ہمہ بیکتا پوش و مسلح بودند ہر گاہ آمدہ بر سوسے کہ در مجلس بلوک
 می یافتند مقید نا شدہ بوجہ مسنون بر ہمہ اہل مجلس سلام کرد و سلیم شاہ جواب بکہ گفتہ بر مقربان او وضع
 شیخ بسیار گران آمد و مخدوم الملک پیش ازین خاطر نشان سلیم ساختہ بود کہ این بتدرع و عوسے
 مہدویت میکنند و سر خروج دارد واجب القتل است آنروز بسفارش عیسی خان نجات اذان
 یافتہ سلیم شاہ حکم بر اخراج شیخ علای نمودہ بہند یہ رفتہ کہ بسر حد کن است و اعظم ہمایون خوا
 حاکم آجا اورا چندی پیش خود داشت در آنجا ہم خلائق ہر دو گردیدند مجہران این جہر سلیم شاہ
 رسانیدند تا کہ باز بطلب وی حکم صادر فرمود چون وی حاضر آمد سلیم شاہ بوی گفت کہ تو از عقیدہ خود
 تہ کن شیخ سخن شاہ گوش نکرد سلیم بسترای تازیانہ حکم فرمود شیخ کا زبیر تازیانہ بود و تازیانہ

سوم جان بجان آفرین سپرد و نعلش و برپای قیل بسته ماند و فی علی گردانیدند و حکم کردند که میرافون نکلند این وقت
 بسال پنجاه و هفتم صدی دهم روداد آرو و وکی معلی بازاریکه پیش دروازه شاهی باشد
 معتمد الملوک سید علونجان حکیم دهلوی اصل نامش محمد باشم بن حکیم محمد باوی قلندر بن سید
 مظفرالدین علوی از اولاد محمد بن حنفیه است ولادت او بجاه رمضان سن هزار و هشتاد و هجری در دارالم
 شیراز شد و در سن یازده صد و یازده هجری بسند آمده در پای قلعه ستاره بملازمت عالمگیر بادشاه
 به خلعت و منصب سرفراز گردیده بخدمت شاهزاده محمد عظیم تعیین گردید و در عهد شاه عالم بهادری شاه
 بخطاب علونجان واصنافه منصب جاگیرتیا یافت و محمد شاه بادشاه را معالجات خوب کرده
 بادشاه موصوف ویرا به نقره بنجیده به منصب شش هزاری و نقدی سه هزار و پنجاه و دو خطاب
 معتمد الملوک سرفراز فرمود تا در شاه باغ از تمام همراه خود برد و از آنجا به حج بیت الله رفت و در سن
 یازده صد و پنجاه و شش هجری به شاهجهان آباد واپس آمد از تصنیفات او کتابی است جامع الجوامع
 و علم طب کاسم باسمی است بتاریخ بست و پنجم جب سن یازده صد و شصت هجری در شاهجهان آباد
 بعض استسقاوت شده ویرا حسب وصیتش در حوالی درگاه حضرت نظام الدین اولیاء خون کردند
 ملا عماد الدین عثمانی لبکنی عالم متبحر و بابت جلی و ذکاوت طبعی داشت شاگرد رشید
 ملا عبد علی بحر العلوم بود هر گاه ملا موصوف بخرمین شریفین رفت ملا عماد الدین بقیه شرح پیغمبر
 پیش ملا محمد حسن خواننده از تصانیف او عقده و دقیقه در بیان چند مباحث معقولیه غیره و عشره کامل
 و بحث علم معنی آن در رساله مقوله عشره در شرح ابیات محقق طوسی متضمن بیان مقولات عشره
 بر سر پایه علمی او گواه اند لبکنی بفتح لام و سکون بای موحده و کاف عربی مفتوح و لون نام دومی است
 در ضلع بانس ریلی ملک رو سبیل کند

مولانا عماد الدین غوری از اکابر مشایخ دیار نازول و از اولاد مولانا عماد است که در عهد
 محمد تغلق یو و ابابا و جد او وی از عرب بغور آمدند و از آنجا بعض از بزرگانیش همراه سلطان شهاب الدین
 غوری به هند وستان رسید میگویند که وی در عنقوان شباب در کسب علم نکوشیده بود و بسیار روزها از
 داشت و در هنگام با پهلوانان کشتی گرفتگی روزی پهلوانی مشهور را که از وی قوی تر بود بزین آورده بود
 مست و مغرور بگام می آمد یکی از علمای عصر در این حالت دیده تاسف خود و او را بدین حال

طعنہ نہ تھی وغیرتی مجال اوداہ یافت و انان وضع کہ داشت پشیمان شد و خواست کہ تحصیل علم کنف
 اما چون در خردی اینکار نکرده بود سعی وی دین باب ہے فائدہ نمود تا چار ملازمت روضہ شیخ محمد
 ترک نار لوسے اختیار کرد و شب و روز در آنجا با طہارت افتادہ بودے لافل خواندی و ذکر و
 تلاوت قرآن کردے ہزار طہارت بدنیامدی و از روحانیت شیخ برای حصول علم استمداد کردی
 دو از وہ سال ہجرت سنہ ۱۰۱۰ گزرا نید تا شبی براسے طہارت بدنی آمد شخصی پیدا شد و او را از شب
 در گرفت و گفت بخواہ ہر چہ خواہی دے طالب طریقہ اجلا و خود بود علم و تقوی سے درخواست آن مرد
 گفت برو کتاب خانہ بزرگان خود پیش گیر مردم در سن بگو حق سبحانہ تعالیٰ ابواب علوم و مینیہ بروی
 فتح کردے رحمتہ اللہ علیہ مردے بزرگ بود کمال اتباع داشت کہ بیچ سنتی از سنن
 سید المرسلین صلعم ترک نمی کرد و فقر و فقر را بسیار دوست مے داشت رحمتہ اللہ علیہ
شیخ عماد الدین رفیقی کشمیری بن عبدالرسول بن اسلم بن عینی رفیقی کشمیری در وازدہ
 صد و چہل و نہ ہجری ولادت یافتہ علوم متعارفہ انا ساتھ وقت حاصل کرد و صحیح بخاری پیش شیخ آقا
 واعظ گذرانیدہ مرید شیخ احمد تایل بود و بعزم زیارت بیت اللہ سفر اختیار کردہ و اکثر بلاد و اسیر
 سیاحت نمودہ بیچ بیت اللہ شرف گشت شیخ نظام الدین و شیخ حمزہ بنی اعمام اواز و مستغنیہ
 شند بروز جمعہ وقت عصر ششم رمضان سال سیزدہ صد ہجری جان بجان آفرین سپردہ
عمر غزنوی بن اسحاق بن احمد ہندی غزنوی کنیت او ابو حفص و لقب سراج الدین بود علم فقہ را
 انا امام زاہد و حمید الدین و بلوی شمس الدین خطیب دہلوی و ملک العلماء سراج الدین ثقفی دہلوی
 در کن الدین بدایونی اغزہ تلامذہ ابو القاسم تنوخی شاگرد حمید الدین ضریر حاصل کردہ و بمصر رفتہ
 قاضی القضاة شد بسیاری از تصانیف عمدہ و معتبرہ یادگار دیندارانہ نگلہ تو شیخ شرح بدایہ
 و ذیذکر الاحکام فی اختلاف ائمہ الاعلام و شامل در فقہ و شرح بیع الاصول و شرح منہی و منہی المینفہ
 فی ترمذی مذہب ابی حنیفہ و شرح زیادات و شرح جامع صغیر و شرح جامع کبیر تا مکمل و شرح مائتہ ابن
 الفارض و کتاب الخلاف و کتاب التصوف و شرح منار و شرح المختار و لوارع الانوار و لفظ
 الامار و مہدۃ الناسک فی المناسک و شرح عقیدۃ الطحاوی و اللوامع فی شرح جمع الجوامع
 مشہور اند بقول کفوسے در سال ہفت صد و شصت و سہ ہجری و بقول سیوطی و صاحب

کشف الظنون ورسال مقتصد و ہفتاد و سہ ہجری وفات یافتہ و انشاء علم بالصواب -
عنایت اللہ قادری لاہوری تصویفی ثم اللہ لاہوری الشطاری کنیت دی بلوچان
 جامع علوم ظاہر و باطن بود غایۃ الحواشی حاشیہ شرح دقایق در دو جلد متضمن فروع کثیرہ و منقطعہ الحقائق
 شرح کنز الدقائق کہ در ان مسنونیت اشارۃ سبابہ مانتزح دادہ از تصانیف او یاد گاراند و فالتش

بسال یازدہ صد و چهل و یک ہجری بظہور آمدہ

ملاعنایت اللہ سال کشمیری از علمای کشمیر فقیر و محدث متقی و متورع بود و کتاب علوم
 از مولوی ابوالفتح و ملا عبد الرشید زرگر و فرزندان خواجہ حمید چرخئی کردہ باندک زمانی فائق القرآن شد
 سی و شش مرتبہ مذاکرہ صحیح بخاری از اول تا آخر نمود و مثنوی مولانا روم بکمال ذوق و شوق میخواند
 و در مشائخ وقت خرقہ خلافت یافتہ و تمام عمر گرامی بتدریس و تذکیر بسیر و طبع موزون داشت اشعار
 صوفیانہ میگفت بمرثعت و ہشت سالگی آخراہ شعبان سال یازدہ صد و بیست و پنج ہجری حلت فرمود
مولوی عنایت رسول چریاکوٹی از علمای فحول ماہر معقول و منقول واقع اسرار نفوس
 و عقول نافذالظار فروع و اصول ابن قاضی علی اکبر بن قاضی عطار رسول است بسال چهل و چہارم
 از صدی سیزدہم ہجرت در مرز بوم یوسف آباد چریاکوٹ ابدالک بنی عباس متولد شدہ در صغر سن
 مسائل بتدائی از صرف و نحو بخدمت والد بزرگوار خود و دیگر اکابر گذرانید چون بکافیہ این حساب
 رسید ہذیل تعلیم مولوی احمد علی چریاکوٹی متمسک گردید وی بحکم صلہ رحمی بہر و کریم تمام تعلیمش میکوشید
 و در سفر و حضر با پور گلین مولوی نجم الدین بسلاک و رافت می کشید با کمال چون از تکمیل تحصیل مند سہ
 حساب و مناظرہ و ہیئات و دیگر علوم ریاضیہ و حکمیہ فراغتی بدست آورد و بجانب احادیث
 نبی علیہ السلام کردہ بخدمت مولوی حمید علی مرحوم بریاست محمد آباد لوناک پیوستہ و در اینجا تحقیق
 مسائل نقلیہ و ہم عقلیہ طریقی بست و بوطن باز آمد روزی چند بوطن مالوت مقیم شدہ بشوق
 آموختن زبان عبری بہ کلکتہ رفتہ و در اینجا ساسلے چند پابند اقامت گشتہ از اخبار یہود زبان عبری
 را بجمع الوجہ آموخت و انکبات تورات و زبور و غیر سہ زبوراو لین بشائات و پیشین گوہیا
 نہت حضرت سید المرسلین پیایہ اثبات رسانید و ہسال ہفتاد و یکم از صدی سیزدہم ہجرت
 از ان دیار مراجعت وطن فرمود باز قدم بہ نور و سکے بجاسنے نرسود و بہ تعلیم مستغنی چند از طلبہ

علوم نیکو شیکرت و هجوم طلبہ گاہی ندر پسندیدہ باین ہمہ اندوا و ہتھنا آوازہ کمالش بگوش سید احمد خان
 نجم المند رسید کہ وی بہر تن بدیدارش کوشید و دست بلامن استفادہ ادا و نخت و موصوفات الرحمۃ
 جرحہ افادہ خود بجام طلبش ریخت و راز پوشیدہ کتب قدیمہ در کیسہ خیالش نہاد و نجم المند عفی اللہ عنہ داد
 گوہر شناسی داد۔ مولوی مرقوم از چند سال بہ تہذیب و تسبیل علوم شعارفہ بدل متوجہ ہست نخستین
 علم صرف را بہ تہذیب لطیف و تحقیق دقیق درسی جزوتہ نمود کہ موصلا تشر بنماخن فکر ت کشو و بعد
 اذان بہ تخریب تنقیح ہندسہ و حساب و مناخت پرواخت و جملہ اشکال و مسائل فنون مذکورہ بدلائل
 سابقہ و افکار لاحقہ مرتب ساخت و اعمال حسابیہ و ہندسیہ و مسائل مناظر و انعکاس با سلوب
 خوب و طریق مرغوب از بردہ السنہ غیر بزبان مروجہ ہند جلوہ ظہور و بروز داد و این کتاب را
 بخدمت والی حیدرآباد فرستاد کہ مہرہ فنون بچشم قبول دیدند و بر تہ نہایت پسندیدند و علمائے
 ملاعیاض رام پوری تلمیذ مفتی شرف الدین رام پوری مدرسے بجاٹ بود کہ از ہر کسی بحث
 و مناظرہ میکرد اورا کتابے ہست موسوم دستور المنشی و صرف کہ بمقابلہ دستور المبتدی تالیف کردہ
 بجاسے سوال و جواب لفظ شک فک و ران اختیار کردہ

شاہ علی جند اللہ برہان پوری انکا برعلی و اعناظم قاری برہان پورہ والوارالاسرار تفسیر
 قرآن مجید بزبان عرب و چہار مجلد از تصانیف شہیرہ اوست بر دالہ تعظیم

حرف الغین المعجمۃ

مولوی غلام اللہ لاہوری فاضل اجل و عالم اکمل از علمای لاہور و فیض علمی از ذات
 بایرکاتش شوقا و غریبار سیدہ مفتی غلام سرور لاہوری مصنف کتب تاریخ و غیرہ از تلامذہ اوست
 احمد دین و محمد دین دو عقب گذاشتہ در سال دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری در گذشت
 مولوی غلام حسنین قنوجی ابن مولوی حسین علی بن مولوی رستم علی قنوجی در سال دوازده صد
 و بیست و یک ہجری متولد شدہ غلام علیم نامش تاریخی ہست شاگرد مولوی محمد سعادت خان
 فرخ آبادی و مولوی ولی اللہ فرخ آبادی بود در سال دوازده صد و نہجاہ و پنج ہجری از حج بیت اشہ
 الحرم مشرف شدہ بمدینہ منورہ از شیخ محمد عابد سندھی اجازت کتب صحاح و سنن یافت
 بلکہ کتب تصوف اکثر اوقات خودش صرف نمود حاشیہ کتاب المنازل الاثناعشر مؤلف

مولوی رستم علی جدش از تالیفات ادست در او آخر عمر مرتبہ دوم کہ سفریت اللہ اختیار کرده بعلم فرخ
 جہنگام مراجعت در بندر ممبئی سفر آخرت اختیار نموده داعی اجل را بیک اجابت گفت در ایام
 العلوم مطبوعہ در سال وفاتش حرف ہندسہ و وارودہ نوشتہ از صفر ہجرت نہدہم یکدام سال وفات یافت
 مفتی غلام حضرت لکھنوی علامہ زمان فقیہ دوران مفتی عدالت بلکہ لکھنؤ بود بسال دوازده
 صدوسی و چہار ہجری وفات یافتہ شاعری تاریخ و توش نظم گفتہ و ہر ہذا **مولوی غلام حضرت**
 افسوس تا کہ بود بشہر لکھنؤ حاکم شرع ہجرت سال تاریخ رحلت آن مرحوم بہ فرمود کہ بود او حاکم شرع -
مولوی غلام رسول لاہوری از عمدہ ترین افاضل لاہور شاگرد و پسر مولوی غلام فرید
 لاہوری بود علمائے پنجاب بہ تلمذ وی فخر میکردند بسال دوازده صد و پنجاہ وفات یافتہ -
مولوی غلام رسول پنجابی از علمائے پنجاب در فقہ و حدیث و تفسیر فاضل کامل اکثر اوقات
 و عظیمی گفت مرید شیخ محمد نصیر مجددی بود بسیاری از تصانیف او بزبان پنجابی اندر سال
 دوازده صد و نو و یک ہجری در گذشت

حسان المندسید غلام علی آنا و بلگرامی ابن سید روح حسینی نسل او واسطی صہلا و حنفی
 مذہب و پیشی مشرک و بلگرامی مولد او نشاء تاریخ بست و پنجم صفر و یکشنبہ سال یکتر و یکصد و شانزده
 ہجری در بلگرام متولد شدہ کتب درسیہ از اول تا آخر از سید طفیل محمد آردلوی خواند و لغت و سینہ نویہ صلح
 و سند احادیث شریفہ و اشعار عربیہ و فارسیہ از جد مادری خود سید عبد الجلیل بلگرامی گرفتہ و عروض و
 قوافی و بر سخ فنون ادبیہ انحال نمود سید محمد بن سید عبد الجلیل استفادہ نمود و مرید سید لطیف اللہ
 بلگرامی بود زیارت حرمین شریفین فائز گذشتہ و صحیح بخاری از شیخ محمد حیات سندھی در مدینہ منورہ فراغت
 کرد و اجازت صحاح ستہ از او گرفت و ہندوستان واپس آمدہ بمصاحبست لواب نظام الدولہ
 نام جنگ ابن لواب نظام الملک آصف جاہ حیدرآبادی رسید بجلد تصانیف عربیہ
 او فنون الداری فخر صحیح بخاری تا کتاب الذکر و تسلیتہ الفواد و در قصائد خود و تراجم علماء و دیوان
 عربی کہ در ہر دو دیوان سہ ہزار اشعار اند و بہت صد اشعار عربی کہ در کتاب سجع المرجان بطور
 مثال درج کردہ و سجع المرجان فی آثار ہندوستان و از تصانیف فارسیہ او پیر بیضا و سواناد
 خرمزہ نامہ در تذکرہ شعرا و در وقت اولاد ہا تذکرہ بعضی اولیا و ماثرا لکرام تاریخ بلگرام در ذکر اولیا

و لعل و شعرا و بلگرام و سدا سادات فی حسن خاتمہ السادات و دیوان فارسی و مظهر البرکات و سبب
 سیارہ و غیرہ از دیبا و گاراندہ در سال یک ہزار و صد و پچہتر ہجری ازین جہان رحلت نمود و در اثناء فرج
حافظ غلام علی چریا کوٹی ابن شیخ نجابت احمد عباسی از سلاٹیل مولوی محمد احسن عباسی است
 مددائل حال یکے از سلطنتوران عساکر بود روزی یکے از بزرگان نش فرمودای کاش در خاندان ماکسی
 بودی کہ بجای فن تیغ و تبر سرزایہ علم و ہنر بدست آوردی و بجای دشتہ و سپر کسب حادیت و جز کردی
 بسملع این کلام نبض غیرتش در حرکت آمد تا آنکہ ردای زینوروی بر نالکہ اہل بسنتہ و بطلب گوہر علم
 بر لعلہ عجل نشستہ از یار و دیار بریدہ آستانہ فیض کاشانہ مولانا شاہ عبدالغفور دہلوی پیوستہ و در آنجا
 تا دیر باز قیام ورزیدہ از علم و رسیدہ فراغتی بدست آوردہ بوطن رسید و بتعلیم برادران قوم کوشید
 طرز تعلیم مفید و پسندیدہ داشت و در صرف و نحو رسائل نفوذ و لکش دارد صاحب ثروت و اخلاق
 کیکہ بود در سال چہل و ششم صدی سیزدہم جہان فانی را و در اعلمود

مولانا غلام علی دہلوی از سادات علوی و در میان مرزا مظهر جاخانان عارفی بود کامل
 جامع علوم ظاہر و باطن و لادکش در سن پانزدہ صد و پنجاہ و شش ہجری پوقوع آمدہ چنانچہ شاعری
 تاریخ میلاد و شرفیش چنین یافتہ **۵** چو نگر چرخ ہدی حضرت غلام علی پدشدہ ظہور فلک در جہان جہان
 بشگفت بہ سن ولاد شرفیش چو جست رفت دل بامہ سپہر ہدایت شدہ طلوع بگفت بہ و بتاریخ بست
 و دوم صفر سن و دوازده صد و چہل ہجری ازین جہان فانی رحلت فرمودہ در دہلوی مرشد خود مد فون
 گشت از عبارت نور اللہ مضمونہ سال وفاتش برمی آید مسودہ اوراق کہ تاریخ حفتش تخریج منظوم ساخته
 اینست **۵** چو ماہ چرخ ہدی حضرت غلام علی پوزخ کشید ز ابر عدم لقا ب و نفقت بہ گزیدہ

پیر غولب بھرت و افسوس ہمہ سپہر ہدایت نہفت سال گفت

قاضی غلام غوث گوپاموی فاضل فضل و فقیہ اکمل از اہل حق و قاضی مبارک شایخ سلم بود
 بخدمت ارغضا علی خان اکتساب علوم نمودہ مدام مدرس و تدریس مشغول بودی چندی در صنایع کنتور
 ملک مدراس ہر سادہ قضای آنجا رولق بخش بودہ و دو جلد قادی از تصانیف و سہ مشہور اندوز
 سال دوازده صد و سی و دو ہجری بعید را بہا درخت ہستی بسوی عدم بر بستہ ہمدرا آنجا مد فون شدہ
مولوی غلام فرید لہوری سہروردی عالم اجل فاضل اکمل جامع کمالات ظاہر و باطن

که و کبریا کاف تازی مضموم مخلوط بها و او ساکن و فتح کاف تازی مخلوط بها و ای موطه ساکنه گروهی است
از اهل اسلام که لقب خانی دارند و اصل شان از بیجا است چنانکه از تاریخ فرشته و غیره مستنبط میشود و ایشان خود
شیخ میدانند و لفظ خان بر خود خطاب می آید و هم سنی ندیده اند گوشت بضم کاف تازی و او ساکن مجهول
و تازی هندی ویی است در وادیه گنگ بن متصل جانب چپ دریای چین اکنون بضم قحطیه رسیده و تعلق ندارد
قاضی غلام مخدوم چیرپاکوٹی ابن قاضی عبدالصمد عباسی بظلمات و ذکا چون پدر مشهور بود
بکرم و سماحت بالسنه مردم مذکور بعد تکمیل علوم متداوله شوق تعلم زبان سنسکرت در دلش پدید آمد
تا آنکه در تحصیل زبان مذکور حظی دانی برد گرفت و بمقام بنارس که معدن مهره زبان در قوم است
میان ما بران این فن انبیازی کافی یافت طبعی سخن سنج داشت بزبان فارسی دیوانی ترتیب داد
چون زمان و دوع دنیا نزدیکش رسید همه را آنچه سیمه در آتش سوزان نهاد و اشعارش که بر صفحه اینست مردم
ملفوظ بودند اندکی از آن بخله اینست **س** بهلغ و هر نه گل ملندونی سخن باقیست بهر عند لیب پری
چند سخن باقیست بهر دلم به سوخت تم سوخت و استخوان هم سوخت به تمام سوخت و ذوق سوختن باقیست
فیض خان بکرم خوشم نیم محتاج به درون سیند ولی حسرت وطن باقیست به صدیقی الصدوق مولوی
محمد فاروق چیرپاکوٹی که سلسله شبتش بدو واسطه بصاحب ترجمه میرسد غزلی بجواب غزل مذکور
الشان فرموده برای تربیت ناظرین سخنور زبان قلم سپرده می آید **غزل** نرآن بیلا نه آن می نه آن
چمن باقیست بهر گز به جویم قصه کهن باقیست به چنان گذاختام من که غیر یاد تو نیست بهر من هر آنچه
و آغوش پریر من باقیست بهر چه داد خداوند شادام ولیکن به درون دل هوس طائف وین باقیست
نخل ز منت دشتام تو شدم ای جان به که بزبان تو زین حیلله یاد من باقیست بهر الغرض موصوف
الترجمه بجای پدر بزرگارش بعد از قضا ما آورده بسان نجم از صدی سیزدهم هجرت بهر تاجا و ساگی
جهان فانی را پرورد فرمود **غزل** تعالی -

مولوی غلام محی الدین بلوکی ابن حافظ نور حیات بن حافظ محمد شفا بن حافظ نور محمد بلوکی
عالم اجل فاضل اکمل محقق و محدث جامع کمالات صوری و معنوی بود بر روز دوشنبه ماه محرم سال
دوازده صد و سه هجری متولد شده قرآن شریف از حافظ حسن نظر آقرات کرده بعد به ماه
مبارک رمضان یک یک پاره روزانه حفظ کرده بشب در تراویح میخواند تا اینکه در یکماه حاصل

قرآن گشت و تحصیل علوم متوجہ شد چونکہ ذہن و ذکای کامل داشت بملک پنجاب کسی ویرا تعلیم
 نادن تو انست بالآخر او مع برادر خرد مولوی احمد الدین کہ ہشت سالہ بود بہ ہلی قدم آورده از
 علماء دہلی علوم معقول و منقول خواندہ علم حدیث بخدمت مولوی محمد اسحاق تحصیل نموده سنہ
 آن از مولانا شاہ عبدالعزیز یافتہ ہر گاہ فارغ تحصیل گشت بلاہور رسیدہ در لال مسجد تاسی
 سال بتدریس طلبہ علوم اشتغال داشت پس بوجہ بیماری استرخابسکن خود موضع بگا متعلقہ
 بہیراضات لاہور آئدہ تا چارہ سال بیمار ماند و ہم در آن حالت باب تدریس و تعلیم مفتوح داشت
 و شب و شنبہ ماہ شوال سال دوازده صد و ہفتاد و سہ ہجری وفات یافتہ در موضع بگا مدفون شد
 و دو فرزند خلف الصدق عقب خود گذاشت یکی حاجی مولوی غلام محمد کہ امام جامع مسجد لاہور است
 دوم مولوی عبدالغفور کہ امام جامع مسجد بہیر است سلمہما اللہ تعالیٰ

حافظ سید غلام میر سنیل بن سید قلندر بخش بن مولوی عبدالقادر بن سید زین العابدین
 مخدوم زادہ سندیلہ بخدمت مولوی حیدر علی سنیل و مولوی ظہور اللہ لکھنوی و مولوی عبد الواحد
 خیر آبادی تحصیل علوم کردہ اکثر نبواح کلکتہ تاجرانہ بسری برد باز سندیلہ مراجعت نمودہ بدرس طلبہ
 پرداخت سوم ذیقعدہ سال دوازده صد و شصت و چہار ہجری وفات یافتہ بمقابر امرہ واقع
 قصبہ سندیلہ مدفون گشت

مولوی غلام نجف حقانی سنیل ولد احمد شاہ ولد حافظ عنایت اللہ حقانی از
 شیوخ قصبہ سندیلہ دانشمند کثیر الدرس و حامل قرآن میرج التلاوۃ بود و اکثر ماہ رمضان المبارک
 بیک شب ختم نمودی در سال دوازده صد و پانزدہ ہجری رحلت نمود

شیخ غلام نقشبند لکھنوی ابن شیخ عطاء اللہ لگانہ روزگار جامع شریعت و طریقت بودوی
 رحمۃ اللہ علیہ تلمذ میر محمد شفیع دہلوی شاگرد شیخ عطاء اللہ مذکور است و شیخ عطاء اللہ شاگرد شیخ پیر محمد
 لکھنوی بود لکن شیخ غلام نقشبند فاتحہ فارغ بروست شیخ پیر محمد لکھنوی کہ استاد پدرش بود
 خواندہ و تمام عمر گرامی خود باقادہ و تدریس طلبہ علوم بسر بردہ جمعی کثیر از افاضل نادار بسایہ توتیش
 برادر خود رسیدند و سلسلہ تعلیم اکثر علمای ہندوستان بدوی پیوند شاہ عالم ابن اورنگ زیب
 نامگیری بادشاہ غمرہ کمالش اصحا کردہ اورانجو طلبید و با عاز و اکرام تمام پیش آمدہ بملکہ تلامذہ

اشداوسید عبد جلیل بلگرامی است که ذکرش گذشت تفسیر سیرج قرآن مجید مع حاشیه آن و نیز تفسیر چند سوره قرآنی و فرقان الانوار و رساله لامعه عرشیه در وحدت وجود و شرح قصیده مخزجیه و غیره از تصانیف معتبره و مستنده ویند واقع سلخ رجب سال یک هزار و یکصد و بیست و شش هجری این جهان بی بود را پدر و فرموده به لکهنو دفون گشت لورانش مرده

مولوی غلام محیی بهاری مسقط راس و موضع الیتر متصل قصبه نگر نهمه از توابع بهار است که از بهار با فاصله ششت کرده ما بین پینه و بهار واقع شده دانشمند شیخ و سرآمد علمای روزگار بود و در ذہانت و منطق دانی گوی سبقت بر امانت و اقران خود بوده از تصانیف او حاشیه بر میرزا هد رساله متداول علمای زمان است در سال یازده صد و بیست و هشت هجری وفات یافته در بهار بیرون احاطه درگاه مخدوم شرف الدین قدس سره دفون گشت رحمة اللہ علیہ ساکتر کبیر اول و فتح کاف عربی و سکون یابی تحتانی معروف در ای هندی در آخر نگر نهمه بفتح لون دکاف فارسی و سکون را دون مضموم و های ساکنه و سین مفتوحه در آخر های مخفی

میر غیاث الدین قزوینی ابن میر عبداللطیف قزوینی از عمده ترین افاضل عهد جلال الدین محمد اکبر بادشاه بود در علم سیر و تواریخ و اسما الرجال و سایر محاضرات آیتی بود از آیات پروردگار و برکتی بود از برکات روزگار و قوت حافظه و پیراثاتی لوح محفوظ باید شمرد در خدمت بادشاه بخواندن علم تاریخ و سایر کتب نظم و نثر شبانه روز اشتغال داشت بخطاب تقیب خان ممتاز بود

حرف الفاء

ملاح احمد اودهی در اوائل حال از علمای نامور دہلی بود سالها در مسجد جامع دہلی که پانین منار شمسی است بر مسند درس واقف و جا داشت و در آخر مرید و خلیفه شیخ صدر الدین حکیم شد و بسا که این طریق مشغول گشت گویند که وی ریاضات بسیار کشید ولیکن نفی امان بمشام جانش نرسید شکایت این حال پیش پیر خود برد فرمود که ترک درس کن و کتب از ملک خود بدر کن او همچنان کرد مگر کتابی چند که بسمت لغاست و لطافت موسوم بودند نزد خود نگاه داشت هنوز فتح باب معرفت در توقف بود تا بقیه کتب را نیز از خود جدا کرد او را دیدند که بر لب آبی نشسته جز او را می شنست و آب از چشم او میرفت تا لوح ضمیرش از نقش باسوی اشک پاک شود و

بل آن علم باطن ثبت یافت شیخ قاسم اودھی دہلوی از مریدان اوست رسالہ فاروس
باوآب السالکین رحمۃ اللہ علیہما

میر فتح اللہ شیرازی شیعی مذہب از سادات شیراز عالم العلمای زمان بود جمیع علوم عقلی
و نقلی و حکمت و ہیئت و ہندسہ و نجوم و دریل و حساب و طلسمات و نیز نجات و جراثقال نیکو میدانست
و لیاقت رسید بندگی داشت و در علوم عربیت و حدیث و تفسیر و کلام نیز نسبت اوست
است شاگرد غیاث الحکما و دو تصانیف خوب دارد میر موصوف اگرچہ در مجالس بغایت
خلیق و متواضع نیک نفس بود لیکن آن ساعت کہ بدرس اشتغال داشتی بشاگردان عزیز
فحش و الفاظ رکیکہ و ہجویر زبانش رفتی ازین جهت کہ مردم بدرس او میرفتند شاگردے رشید
ہم از او برخواستہ چند سال در دکن پیش علول خان حاکم آنجا بود چون درس نمود و نو دہ بجز
بلازمت اکبر شاہی آمد بعضد الملک مخاطب گردیدہ بملک کشمیر و نمود و ہفت ہجری
وفات یافتہ بمقام تخت سلیمان مدفون شد

از مصنوعات او آسیائی بود کہ خود حرکت میکرد و آرد سائیدہ می شد و آئینہ کا ز دور
و نزدیک اشکال غریبہ در و مرئی میگشت و بند و قیکہ بیک گردش دوازده آوازے داد۔

بابا فتح محمد برہانپوری عالم علوم عقلیہ و نقلیہ محدث و عارف باللہ مدام در برہانپور درس

دادی علم فقہ حدیث و تفسیر از والد ماجد خود مولانا عین العرفا شاہ محمد عسلی چنداقتد برہانپوری

اکتساب نموده ہذا شیخ محمد قاسم سندھی بہ لقب رئیس المحدثین شہرت داشت و قدش بک عظمت

مولوی **فخر الدین زراوی** بزرگ بود جامع علوم و تقوی و در امر دین صلاحاتی تمام و عظمت

وافر داشت و اذائل حال پیش مولانا فخر الدین ہانسوی در شہر دیلی تعلیم میکرد و نجوش طبع

وقت سخن و فصاحت عبارت از ممتازان اہل شہر بود عاقبت مرید و خلیفہ سلطان المشائخ

حضرت نظام الدین اولیا قدس سرہ شدہ از میان ستمان برآمد و در سلک و روی شان

منسلک گشت و بیشتر احوال در سفر بودی و در صحاری و بیابانہا عبادت خدا کردی و صوم

دائم داشتی و زمانیکہ در عمدہ تغلق شاہ بادشاہ دہلی مردم دیلی را بدیوگر میفرستادند و نیز رفت

از آنجا زیارت خانہ کعبہ رفت و از آنجا بہ بغداد رفتہ علم حدیث بحث کرد ہنگام بازگشت مرکب

غرق آب شد و مولانا بدرجه شهادت رسید در صرف کتابی از و مشهور است رحمة الله عليه
 مولوی فخرالدین احمد آله آبادی از اولاد امجاد شاه رفیع الزمان مرحوم آله آبادی که یک اثر
 منجمد و وارث و از ده گانه آله آباد بنام نامی شان به محله بچی پور مشهور است رکنی بود از شرفای شهر آله آباد
 بشهر لکنؤ در خدمت علمای عصر یعنی مفتی محمد یوسف و مولوی نعمت الله مفتی محمد صخر و مولوی حسین احمد
 محدث لکنؤی فرنگی محلی و آخون شیر محمد ولایتی تحصیل علم متعارف و متداوله نموده بعد فراغ علمی مراجعت
 به آله آباد و وطن خود فرموده و ساده آرای مسند از شلا سبب خاندان خود گردیده و حج بیت الله الحرام
 شرف اندوز شد علاوه آن افاده درس بطلبه و افتاد معالجه پزشکی نیز میفرمود و بود به حد اقلت و شهرت معانی
 ملقب بحکیم بادشاه شد اکثر از خلفای طریقت و تلامذه علوم بهر یکت فیض شان نامی و گرامی شدند
 مثل مولوی سید الدین احمد خاقت و خلیفه موصوت الذکر و مولوی محمد عبدالسیحان ساکن احمد آباد ناره
 و برادر زاده شان مولوی حافظ عبدالکافی و غیر هم منجمد تصانیف ممدوح الذکر رساله تفرقه البدعه
 و السنه و کف الالبسه عن تکفیر الفرقه الرفعه و رساله التیسیر و نذیر و رساله مولد شمسه و رساله مناسک الحج
 و رساله ازاله الشکوک و الاوامر بحواب تقویة الایمان و فاتحه فی جواز الفاتحه مشهور اند با جمله بمصدق
 آیه کریمه کل من علیها فان یعمرها و در وسالگی بتاریخ بیست و سوم ربیع الثانی یوم جمعه سال کینزاره و
 سه صد و سه هجری از دار فنا بدار بقا رحلت فرموده بجزیه بچی پور منجمدات شهر آله آباد مدفون شد علیه الرحمة و انظر
 فرید و احد العین از شاگردان سید شاه میر سمانه بود و او را چنان نشان میدهند که با آنکه تحصیل
 چندان نکرده بود اما بهر سنه مشکل و بحث دقیق و غامض را از هر کتاب مستفتیان که از وی پرسیدند
 در لحظه قلم و دوات گرفته در سبک تحریر کشیده حل می ساخت با قوت بقریر بلذات آنچه خود می نوشتند داشت
 مولوی فرید الدین احمد بن سید محمد راجی بن مولوی سید یحیی و علی مشهدی کز وی ذهن و ذکای
 جلی دار و با داکل در خدمت مولانا محمد سلامت الله کشفی کاپوری و دیگر علمای وقت آکتساب علوم
 متداوله نموده متوجه به تعلم قوانین انگریزی شد و در قانون دانی و معاملات فہمی مشار الیہ شامل و اترک
 و مورد عنایات حکام و الاشراف گشت چندی بوکالت بائی کوٹ زبان بلوچ بعد سبب امتیاز
 داشت الحق اگر بعد تحصیل علوم سجدت علمی کمر بستگی کم از ملا حسن سہالوی و ملا عماد الدین بنوری
 در بیجاقت هم متاع و عقار که وی دارد دیگر به پشمان را کم داده اند باین همه اعز و اقر با پروری

شعار خاص دست بتقریب بیو بی ملکہ انگلستان و قیصر ہند او نیز خطاب خان بہادر امتیاز یافتہ
سلمہ اللہ تعالیٰ

مولوی فضل مام خیر آبادی شیخ فاروقی شاگرد رشید مولوی سید عبدالواحد خیر آبادی منصب
صدر الصدوری شاہجہان آباد از سرکار انگریزی عزت و امتیاز داشت بر میرزا ہد رسالہ
و میرزا ہد ملا جلال حواشی متبیینہ نوشتہ و در علوم عقلیہ گوی سبقت ر بودہ آمد نامہ کہ در ان
قواعد فارسی بیان کردہ و نیز ترجمہ چند علمای جوار لکھنؤ و تحریر فرمودہ بس مفید بتدیان است پنجم
ذیقعدہ سال دوازده صد و چهل و سہ ہجری داعی اجل را البیک اجابت گفتہ بفرودس برین شت
مولوی فضل اللہ سندیلی ابن سید شاہ غلام علاء الدین مخدوم زادہ سندیلہ در اوائل از
مولوی زین العابدین سندیلی تحصیل علوم کردہ تکمیل آن بد قصبہ گویا مو بخدمت علمای عصر آنجا
نمودہ مرید و سجادہ نشین والد خود بود ہدایت و ارشاد طالبین میبہر داشت با و آخر صدی
دوازدهم وفات یافتہ بمقبرہ کریم باغ اندرون روضہ پد ر خود واقع قصبہ سندیلہ مدفون گشت
مولوی فقیہ اللہ سندیلی ابن سید صالح اللہ بن سید غلام علاء الدین مخدوم زادہ سندیلہ در سال
دوازده صد و سہ ہجری متولد شدہ بخدمت مولوی احمد بخش سندیلی و مولوی ہادی ساکن دیوا و
مولوی غلام حسین بنگالی و مولوی اسلم بگرامی و مولوی نور الحق لکھنوی و مولوی محمد حیدر
فرنگی محلی لکھنوی و مولوی سراج الحق فرنگی محلی لکھنوی و مفتی محمد صغفر فرنگی محلی و مولوی محمد حفیظ ساکن
کسمندی اکتساب علوم نمودہ و بیعت ارادت از والد خود حاصل کردہ ہموارہ درس میدا و و عظ
میسر مود بتاریخ بست و دوم صفر سال دوازده صد و پنجاہ و نہ ہجری وفات کرد بھون مسجد مخدوم صنایع
واقع قصبہ سندیلہ مدفون گردید

شاہ فضل اللہ پوری بہ لقب نائب رسول اللہ شہرت داشت اصلش از چوہدرست
دہلی پور وطن اقامت اوست کہ در آنجا متوطن شدہ مدرسہ بنیاد نهاد و مدام بدرس فقہ تفسیر
و حدیث و تصوف مشغول می بود مصائب مدرسہ و طلبہ بادشاہ وقت خود میداد وفات وی
در سن ہزار و پنچ ہجری در بہ پور وقوع یافتہ ہمدہا نما مدفون گشت

مولانا فضل الرحمن اوصاف حمیدہ و خصائص پسندیدہ شان نچندانند کہ قلم مقلوع اسان

ششمه ازان بر صفحه قرطاس بی اساس بر نگار و انسان ضعیف البنیان را چه یاراکه عشر عشر آن بمعرض
 بیان آرد سه لایدرک الواصف المطری خصائصه و ان یک سابقانی کل و صفایه با جمله تام
 والد ماجد شان اهل الله بن محمد فیاض متوطن قدیم قصبه ملاوان ضلع اونام ممالک اوده انا و اولاد
 امجاد مخدوم شیخ محمد ملاوان مصباح العاشقین است حضرت شان بذات خود قصبه مراد آباد
 ضلع اونام را که از ملاوان سه کوهی فاصله دارد بقدم سکونت رونق بخشیده اند و بعضی اولاد
 شان هنوز بقصبه ملاوان مقیم اند حضرت موصوف الالاقاب در سال دوازده صد و هشت هجری
 ولادت یافتند چنانچه فضل رحمن بدون العن و لام تعریف هالف بعدیم نام تاریخی ایشان است
 بدین حساب عمر شریف تا سال سیزده صد و پنج هجری که زمانه تالیف مجموعہ ہذاست نود و ہفت
 سال می شود اللهم متع المسلمین بطول بقائه تحصیل علوم دینیہ رسمیه بخدمت اساتذہ وقت کثرت ترین
 آنہا مولانا شاہ عبدالغزیر دہلوی و مرزا حسن علی کبیر محدث لکنوی و مولوی محمد اسحاق دہلوی
 فرمودند و مع تقوی و اتباع فقہ و حدیث شعار و آثار ایشان است اسادت بیعت و
 اجازت خلافت از حضرت شاہ محمد آفاق دہلوی و نیز از حضرت شاہ غلام علی دہلوی قدس اللہ
 سوا دارند چون از بدو سن شعور طبع گرمی بشغل باطن مجبول شدہ اتفاق تدریس و تصنیف یافتند
 در اوائل حال گاہی بہ تذکیر و مواعظت می پرداختند اغمال بوجہ ضعف جسمی کہ لازمہ این عمر است
 اہم نمی شود مگر تا ہم فی زمانہ نامریح خلایق اند صغیر و کبیر و توانگر و فقیر مشہور و غیر مشہور از نزویات
 و دوزمے آیند و بشرت بیعت بہرہ یاب سے شومما قام اللہ فیضہ علی رؤس المرشدین
 مولف اودباق بجاہ و پنجہ سال سیزده صد ہجری از وطن بالوت بارادہ استلام سدہ کئیفہ تا بکا پور
 رفتہ و آنجا بدریافت آسکا از اونام نامراد آباد ہاران سر پٹھانی دارد کہ عبور بسواری عراق و
 بالکی وغیرہ و شمارہ است تا چارہ زبان حال شعر مشہور آورده بر یوان واپس آمدم سے تہیستان
 قسمت را چه سودا در بہرہ کمال ہا کہ خضر آاب میوان تلمی آرد سکندرا

مولوی فضل رسول بدایونی ابن مولوی شاہ عبدالحمید قدس سرہا بجاہ صفر سن دوازده
 صد و سیزده ہجری متولد شدہ نام تاریخی وی ظہور محمد است تکمیل و تحصیل کتب در سبہ متعارفہ
 بخدمت مولوی نورالحق فرنگی محلی خلعت مولوی انوار الحق شاگرد ملک العلماء بحر العلوم ملا عبد علی

نموده بقتضای روحی پیشگاه مزایب انوار مخدوم شاه عبدالحق قدس سره و اکابر علمای وقت مشتمل
 مولوی عبدالواسع و مولوی عبدالواحد خیر آبادی و مولوی ظهیر احمد قرنگی محلی و غیرهم رسم دستار بندی
 داد و فرمودند از آن بعد علم طب از حکیم سید سیر علی خان موهانی و علم حدیث و تفسیر از شیخ الملک عبداللہ
 سراج و شیخ المدینہ شیخ غابد مدنی و علم تصوف از والد ماجد خودش حاصل نموده و نیز بیعت و
 خلافت در سلسلہ قادریہ چشتیہ از والد خود یافته چند بار بجزیرین شریفین رفته از حج و زیارت
 مشرف گشت یکبار از دلی احرام بسته پیاده تا بمبئی رسید و اناجی بسواری جناز بجدہ فرود آمد
 و از جدہ بمدینہ پیاده رفته همچنین بہ کمال جذب و امانت بہ بغداد و غیر البلاء رفته سجاوہ نشین و ساوہ
 غوثیہ حضرت سید علی ہم از خود اجازت خاص بوی عطا فرمودہ باجلا مواریت و تعلیم خلائق
 و تدریس می پرداخت و در بیخ کنی و ہابیبہ کوشش بیخ می نمود بسیاری از علمای فضیلتی نامی بسبب
 تربیتش نشوونما یافتند از آنجملہ مولوی فیض محمد بدایونی و مولوی سخاوت علی جوہری و مفتی اسد
 آلہ آبادی و مولوی شاہ محمد سعید ماہپوری و مولوی عثمانیہ رسول چریا کوٹی ہستند سوم
 جمادی الثانی سال دوازده صد و ہشتاد و نہ ہجری روز پنجشنبہ بعد نماز ظہر بصرہ افتاد و وقت سالگی
 جهان فانی را پدید آورد و در بدایون مدفون گشت بر داشتہ مجموعہ مولوی عبدالسلام مراد آبادی
 تاریخ وفاتش در فقرہ انا فضل الرسول یافتہ تصانیف مشہورہ بود بق محمدیہ - تصیح المسائل -
 مستند سیف الجبار - فوز المؤمنین - تلخیص الحق - احقاق الحق - شرح فصول الحکم - رسالہ طریقت
 حاشیہ میرزا ہد - حاشیہ بلا جلال طب لغریب رسائل دیگر مسائل شتی

مولوی فضل حق خیر آبادی عمری تنفی با تربیتی چشتی در سال دوازده صد و دوازده ہجری
 ولادت یافتہ شاگرد پد خود مولوی فضل امام است حدیث از مولانا عبدالقادر دہلوی اخذ کردہ و
 قرآن مجید در چار ماہ یاد گرفتہ و فارغ علمی بمر سیزدہ سالگی حاصل نمود مرید شاہ دیہومن دہلوی
 بود در علوم منطق و حکمت و فلسفہ و ادب و کلام و اصول و شعر فائق الاقران و استحضار سے
 فوق البیان داشت لفظش را در چار ہزار اشعار خواهد بود از بلا و بعبیدہ طلبہ علوم آندہ از او
 مستفیدی شدند بسال دوازده صد و شصت و چہار ہجری مولف بچیدان بمقام کھنوجہ نقش
 رسیدہ دید کہ در عین حقہ کفی و شطر غبنانی تکمیلی را سبق افق البین میداد و مطالب کتاب بلا

به متعلم با حسن بیانی دل نشین می نمود تا ایفات رائقه و اسعانگوزان او را بزبان فساد هند قید کرده
 بجزیره رنگون فرستادند همرا بخاناتی و وازوهم صفر سال دوازده صد و هفتاد و هشت هجری
 وفات یافته تصانیف الجلس الفالی فی شرح الجواهر العالی بحاشیه شرح سلم قاضی مبارک بحاشیه
 افق البین بحاشیه تلخیص الشفا - الهدیة السعدیة و حکمت طبعی - رساله تحقیق العلم و المعلوم - الروض
 المجدونی تحقیق حقیقه الوجود - رساله تحقیق الاجسام - رساله تحقیق کلی طبعی و تشکیک در ماهیات
 و تاریخ قدر هندوستان خلف رشید وی مولوی عبدالحق که آئینه کمال پدیسست بریاست را پیور ^{تعلق دارد}
 شیخ فضیل کالیپوی پسر کلان شیخ جلال و اصل کالیپوی در وادی عربیت دستگامی غریب
 داشت اشعار و قصائد عربیه بفصاحت تامه او است این مطلع قصیده ویست که در جواب معین الدین
 طنظرانی گفته **یا جمیل اوج وجهی عن قدیم الخال حال** به راج روحی بالنوی والدمع کالسلسال
 سال به مطلع قصیده طنظرانی اینست **یا خلی البال قد بلبلت باللبال بال** به بالنوی ز دولت
 قلبی فهو بالززال زال به شیخ فضیل موصوف کوفیج تشر و نظم عربی که بر تفسیر شیخ فیضی نوشته دلالت
 بر کمال او دارد

مولوی فقیر محمد جلمی بن حافظ محمد سفارش بموضع چشن که از شهر جلم بفاصله دو میل جانب
 غرب است بروز پنجشنبه در دوازده صد و شصت هجری متولد شده تحصیل علوم عربی و رسی
 بحدیث میان قطب الدین ساکن تالیان و اله و میان غلام محمد ساکن موضع پیاده و و نویسه
 نور احمد ساکن موضع کمانی کوطلی و غیره علمای عهد تحصیل کرده رفته رفته بسنگ تلامذہ مفتی صدر الدین
 خان صدر الصدور و هلی نسنگ گشته باندک زمانی فارغ التحصیل گشت و بوطن ماوٹ واپس آمد
 و در مذہب نصاری کوشش بلینج دارد و الحال مالک مرلی مطبع سراج المطابع واقع جلم است
 ترجمه تصدیق المیج و حاشیه ضیائة الانسان عن و سوسنة الشیطان و صدق الخفیه در تذکره علمای
 حنفی و زیرة الاقاول فی تریج القرآن علی الاناجیل و رساله الغائب محمدی از تصانیف و نیز سلمه الله تعالی
مولوی فیض احمد بیرونی بن حافظ غلام احمد بن مولوی شمس الدین ابن مولانا محمد علی
 بدایونی ولادت وی در حدود دوازده صد و شصت هجری در واد - محل معلوم عقلی و نقلی بحدیث
 حال خود مولوی شاه فضل رسول بدایونی بکمال تحقیق و تدقیق تحصیل نموده مرید مولانا شاه

عبدالمجید ہادی خود پودتشریح کمالات علمیہ حالات قدسیہ وی درین مختصر گنجائش ندارد و منجملہ
تالیف آواشیہ صدر او حواشی فصوص فارابی و دواوین تلمثہ عربی و فارسی دارد و در مناقب
حضرت غوث الاعظم قدس سرہ بودند کما کثر از انہا در فتنہ علمہ ہند ضائع شدند وی رحمۃ اللہ علیہ
در حد و دو سال دوازده عدد و ہفتاد و چہار ہجری رحلت فرمود

ملا فیروز کشمیری معروف بہ سچاگانی والد بابا نونی گنائی بگنغان شباب انڈیا رت
حرمین شریفین مشرف شدہ واپس بہندوستان آمدہ در ہدایون با کتاب علوم کوشش فرمود
نکبے سود بود و آخر بزمونی طالع بخضر علیہ السلام دو چار گشت از استاد عامی علم کردہ وی اورا
تعلیم علوم نمود صاحب ترجمہ بفقہ و حدیث و تفسیر و غیرہ فائق اقران گشتہ بعدہ افتای کشمیر عز
امتیاز یافت و مرید میر حمزہ کشمیری شدہ در عہد حسین شاہ دالی کشمیر بسال ہفتاد و سہ ہجری
بہ ہفتاد سالگی از دست اہل تشیع کشتہ شد شیخ یعقوب صیرفی در تاریخ فوت او فرمود **۱۰۰۰**
انہی تاریخ در دین و حدیث گفت شد از بہر دین ملا شہید بن از فرزندانش ملا عبد الوہاب دانشمندی
صاحب تالیف بود بر حاشیہ توفی شرح مواقع و شرح شمسہ حواشی ششمہ

حرف القاف

قاضی خان ظفر آبادی نامش یوسف زاد بوم ظفر آباد مرید خلیفہ شیخ حسن ابن طاہر چوہدری
جامع علوم ظاہر و باطن و بصفت قناعت موصوف بود نصیب الدین محمد ہمایون شاہ ہر چند از وی
التماس قبول ندری کردی قبول نکرد و گفت **۱۰۰۰** از خدا خواہم و از غیر نخواہم بجز ہذا کہ نیم بنہ
غیر و نہ ضامی دیگر است چون فرمان معافی پیش شیخ عبد اللہ کہ اکبر اولاد او بود بردند و سے
نیز قبول نکرد و گفت پسر باید کہ بر متابعت پدر و وفات قاضی خان پانزدہم صفر سال
ہفتاد و ہفتاد بود مرقدش در ظفر آباد سواد چوہدریست

قاضی قاضی بہکرمی ابن قاضی ابر سعید بن قاضی ترین الدین بہکرمی سرآمد علمائے وقت
ہا تالیف مضامین حفظ قرآن و علم قرأت نگاہ راستہ بود و فقہ و تفسیر و حدیث و تصوف و عہدیت
انشاء ہائے کافی داشت و در ادای سلوک بسے ریاضات کشیدہ و بنیارت حرمین شریفین
رسیدہ سیر و سفر بسیار کردہ بالآخر در سلک مریدان سید محمد چوہدری مدعی ہمدویت مسلک گردید

لهذا علمای وقت بروطن داشتند از شاه حسن حاکم سند قضای بهمکرم یافته بجای موروثی نشست
 و کبر سن از او استغفاجسته بر برادرش قاضی نصر الله سپردند وی بسال نصد و پنجاه و هشت هجری در
 گذشت بهمکرم بجای موحده مفتوح مخلوط بها و کاف عربی مشد و مفتوح مخلوط بهای هوز و رای علم
 نام شهریت از مضافات سند

ملا قاسم کاهی تخلص از علم تفسیر و بیات و کلام تصوف و یرا بهره تمام بود و هم در موسیقی تصنیف
 دارد اگر چه صحبت مشایخ متقدمین و زمانه مولانا جامی قدس سره السامی و غیر ایشان را در یافته اما تمام علم
 بالحا و وزنه صرف کرده مع ذلک صفت و آراستگی و آزادگی و بدلی و ایشار بر وجه اتم و هشت دیوان
 اشعار از او مشهور است و گل نشان نام شتوی در جواب بوستان سعدی قافیه بقافیه گفته ^{مطلع نیست}
 جهان آفرین را بجان آفرین بیجان آفرین صد جهان آفرین : از عهد هما یون شاه تا عهد اکبر شاه
 زنده بود تاریخ فوئتش بدریافت نرسید

سید قطب الدین محمد بن الحسنی الکزومی ابن سید رشید الدین محمد بن الغزالی که سلسله
 پدری وی بحضرت امام حسن بن امیر المومنین علی رضی الله عنهما می پیوند عالم متجرب و فقیه تحریر صاحب
 ولایت و مجاهد فی سبیل الله بود در پانصد و هشتاد و یک هجری متولد شده بعد سلطان قطب الدین
 التمش از غزنی بدلی قدم آورده و از آنجا بموضع کرا اضم کاف عربی و رای مهله مشد و مفتوح در آخرت
 که قریب قصبه هسوه بمسافت نیم فرسنگ واقع است و به کراسادات شهرت دارد و تحت اقامت آنها
 پسران زن به نیت نژاد جهاد بخله کرا اضم کاف عربی و رای هندی و اف که مقایست بر لب گنگ
 محاذی مانک پور رونق افروز شده باراجه جی چند نژاد فرموده غالب آمد و بعد شش سالگی بمقام
 کراسوم رمضان سال ششصد و هفتاد و هفت هجری رحلت فرموده پس عقب خود گذاشت سیف
 نظام الدین سید قوام الدین مقیم دلی سید تاج الدین قاضی بدایون اولاد اجداد سید موصوف الرحمة
 در قصبات کرا و نصیر آباد و ردولی و کوندین پٹی و اجواد رسول پور و کروی و منعم آباد و راجپور و گوالیار
 و کرنی و جینا و دلی و بدایون و هسوه و غیره سکونت دارند بسادات قطبیه مشهور اند -
ملا قطب الدین شمس الدین از شیوخ انصاری است که نسبش بسید نا ایوب انصاری
 رضی الله عنه صاحب رسول الله صلی الله علیه و سلم می پیوند یکی از بزرگان نشانی ز درین طوبی بهرات آمده

متوطن شد و اولاد و مجاوش خواجہ علی اللہ انصاری مشہور و معروف در ہرات مدنون است از
 احفاد خواجہ موصوف شیخ علاء الدین انصاری بہنہ آمدہ بخوار دہلی سکونت و زیدہ وفات یافت
 از احفاد علاء الدین صدر الذکر بلا نظام الدین بقصبہ سہالی مضافات اودھ رخت آقامت انداخت
 وی بہ پشت ہشتم از ملاقطب الدین شہید بود ملای صاحب ترجمہ امام الاساتذہ و مقدم الجہانزہ مورخ
 علوم عقلیہ مخزن فنون نقلیہ بود اخذ علوم از ملا دانیال جورسی شاگرد ملا عبد السلام ساکن دیوہ و
 از قاضی گھاسی شاگرد شیخ محب اللہ کہ آبادی کردہ عمر عزیزش بشغل درس بسر و گوی ریاست
 علمی بخوار لکھنؤ پر ختم شد و سلسلہ تلمذ اکثر علمای ہند بدو ملتہی می شود و در قصبہ سہالی دو فریق از شیوخ
 یکے عثمانی دوم انصاری مقیم و قائلین بودند ہر دو فریق بوجہ مشارکت زمینداری قصبہ سہالی با ہم نزاع
 سوری داشتند در سال ریازہ صد و سہ ہجری شیوخ عثمانی وقت شب بخانہ ملاقطب الدین انصاری
 ہجوم کردہ اورا زجان کشتند و مکانش سوختند مسودہ حاشیہ شرح عقائد دوانی مصنفہ وی بہمان
 ہنگامہ تلف شد و کتاب تلویحات از تصانیف اوست و او چہار فرزندار بمند عقب خود گذشت
 کہ اولاد آن ہر چہارتا تحریر کتاب ہذا و فرنگی محل واقع لکھنؤ ضلع بنارس و مرزا پور موجودند بقاہم اللہ
 ابے ماشاء اولاد ہر یکے از فرزندانش صاحب علم و عمل بودہ اند بقول شخصی مع لکھنؤ تمام
 آفتاب است بہ در تمامی ہندوستان بچنین خاندان کہ در ان علم سوری ابا عن جہد باشد یافتہ نمی شود
 بجز خاندان ملای شہید برخی از احفاد و مجاوش کہ بوفور علم و کثرت درس و تصانیف خود شہرہ آفاق
 بودند کہ شان درین اوراق ثبت کردہ شدہ سہالی بکسر سین مہملہ و ہای ہوز و الف و لام بکسور
 و یای تختانی معروف قصبہ ایست از توابع لکھنؤ چہوڑ اس بفتح الجیم الفارسی و سکون الواو و رای
 مہملہ مفتوحہ و الف و سین مہملہ قصبہ ایست از قصبات ملک اودھ دیوہ بکسر ال مہملہ و
 سکون یای تختانی و فتح وادو ہای ہوز در آخر قصبہ ایست از قصبات ملک اودھ فرنگی محل
 اکنون محل ایست از محلات شہر لکھنؤ دارالامارہ صوبہ اودھ سابق قطعہ زمین بود کہ در ان تاجری
 اودھ ننگستان سکونت داشت ازین وجہ آن قطعہ زمین بفرنگی محل شہرت گرفت بعد مرور ایام
 بوجہ نمائند اعقاب تاجر فرنگی زمین مذکورہ در نزول شاہی درآمد بعد قتل ملا سے شہید
 اولادشان جہت قیام خود ہاے مذکور معاف یافتند و در انجا ہنوز اولاد شریفش قیام پذیر اند

و آن موقع به فرنگی محل شهرت دارد

مولوی قطب الدین ششمین آبادی اصلش از سادات ایشی است از آنجا ششمین آباد آمده
اقامت در زید علم علمای زمان بود اولاً از علمای زمانه خود اکتساب علوم کرده بعد بزمه تلامذه
ملاقطب الدین سہالوی داخل شدہ فراغ علمی حاصل کرد و تمام عمر ششمین آباد بر مسند افتاد و درس متکی
بوده بعد ہفتاد سالگی در سال یکہزار و یکصد و بیست و یک ہجری و گذشت نور اللہ مرقدہ ایشی
و فتح ہمزہ و کسریم و یای تحتانی ساکن مجہول و تالی ہندی مخلوط بہامی ہوزویای تحتانی معروفست
قصبہ است از قصبہات لکنو ششمین آباد و قصبہ از کوانج قنوج

نواب قطب الدین خان بہادر محدث دہلوی در دوازده صد و نوزده ہجری ولادت یافتہ
فقہ و محدث و مفسر قاصع شرک و بدعت بود علوم دینیہ خصوصاً حدیث و اصولش از مولوی محمد اسحاق
دہلوی حاصل نمود و نیز از فیض علمای حرمین شریفین مشرف گشتہ در دوازده صد و ہفتاد و شہ ہجری
مکہ معظمہ وفات یافتہ تصانیفہ مظاہر حق ترجمہ اردو و شرح اردو مشکوٰۃ جامع تفہیم مظہر جمیل ترجمہ
اردو حصن حصین مظہر جمیل مجمع الخیر جامع الحکات خلاصہ جامع صغیر پانزی الناظرین فقہ
سلطان معدن الجواہر و وظیفہ مسنونہ تہذیب الزوجین احکام الضعیف فلاح دارین تہذیب الحق
توقیر الحق تحفۃ العرب و العجم احکام العیدین رسالہ مناسک خلاصۃ النصلح گلزار جنیت
تہذیب النساء حقیقۃ الایمان مراد المعاد تذکرۃ الصیام تذکرۃ الریا و غیر ذلک

مولوی قطب الدین ساکن رامی ہرمیل بن سید محمد واضح بن سید محمد ہاشم بن سید
آیت اللہ بن سید شاہ علم اللہ قدس اللہ سرہم از اکابر علمای وقت مشرع و متکلمین بود کتبہ و تالیف
افاضل لکھنؤ خواندہ و حدیث و تفسیر و جزآن از دینیات بخدمت مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی در
برادران ایشان و از شاہ عبدالقادر مصنف موضح القرآن قرأت و سنہ کردہ دستگا بہنوع عالی
درین علوم حاصل فرمود و از خدعارف و لطائف بخدمت شاہ غلام علی دہلوی نمودہ بعد از تکمیل
تحصیل و معاونت بوطن مالوف گوشہ عزلت اختیار کردہ در تدریس دینیات و تربیت طالبان
سولی تعالی می پرواغت و فالتش در چہل سالگی بتاریخ نوزدہم ربیع الآخر سن دوازده صد و بیست
و شش ہجری واقع شدہ از تصانیف وی رحمۃ اللہ علیہ در سالہ موسومہ بجانب الشرقی فی اثبات کفر

فرعون الغرق یافته نه شد

سید قمرالدین حسین اورنگ آبادی بن سید شیب ثقفی بن سید عنایت الله اصل او

از ساوات نجنه است در سال یک هزار و یکصد و بیست و سه هجری متولد شده علوم عقلیه نقلیه از علما نامداران دیار حاصل کرده بحفظ قرآن مجید توفیق یافت و خرقة نقشبندیه از پدر خود پوشید عالم باطل

وفاصل اجل بود تا سیخ ششم جمادی الاولی سال یک هزار و یکصد و هفتاد و چهار هجری باراده زیارت حسین شریفین از اورنگ آباد مع دو فرزندان خود میر نور الهدی و میر نور العالی روانه شده اولاً بدین

طیبه از جبهه متوجه شده هفتدهم ذیقعد سه سال مذکور بدین سکنه داخل گردید و زیارت نبوی صلعم شرف یاب گشت و تاریخ چهارم ذیحجه سن مذکور بکه معظمه رسیده مناسک حج ادا کرده بوطن خود

اورنگ آباد و پس آمده کتاب مظهر النور در مجتبی و جواز تصانیف اوست که در سال یک هزار و یکصد و شصت و چهار هجری تصنیف کرده تا سیخ دوم سبج الاول یک هزار و یکصد و نود و سه هجری

رحلت فرموده و اورنگ آباد دفون گردید غلام علی آزاد تاریخ وفاتش در لفظ موت العلماء از تلمیحات سید قوام الدین و بلوی ابن اوسط سید قطب الدین محمد بن الحسنی عالم عامل و فاضل

ستدین و کامل بود بدختر سلطان التمش که خدا شد و بدین اقامت و زید و ولدش بسال ششصد و بیست و هفت هجری بظهور پیوسته و بمرهشتاد و سه سالگی در سال هفتصد و ده هجری رحلت فرمود

از تلامذه او سید رکن الدین بن سید نظام الدین بن سید قطب الدین محمد بن الحسنی بود

مفتی قوام الدین محمد کشمیری بن مولوی سعد الدین صادق ابن مولوی حسن الدین بن

امان الله شهید بن مولوی خیر الدین چهارم شعبان سال دوازده صد و نهجاه و دو هجری ولادت یافته محدث و فقیه جامع کالات ظاهر و باطن بود بعد ختم قرآن مجید بخدمت شیخ رحمہ الله و ملا

مقیم بنسنته توپیکر و بصغرنی کسب علوم و فنون کرده محسود قرآن گشت و اجازت حدیث از میر قاری تلمیذ شیخ القراء و حاجی عبدالولی طرخانی تلمیذ شیخ ابوالحسن سنهری مدنی و حاجی نعمت الله

نوشهری و بابا محمد حسن بلچری تلمیذ مولوی امان الله شهید یافته بخانقاه سید محمد امین اویسی هنگامه درس و تدریس گرم ساخت و رفقه رفقه بقضای کشمیر و شیخ الاسلامی آندیار رسیده و بصحبت شاه

دین العابدین قادی و میان زکریا بوری و شیخ الاسلام احمد اکبرلی و خواجه عبدالرحیم بچکان مذکور

استفیدہ مستفیض شدہ کتاب صحائف سلطانی کہ مشتمل بر بیان شخصیت علوم از تصانیف
اوست نوبت نهم ماه ذیقعد سن دوازده صد و نوزده این جهان را پدید نمود۔

حرف الکاف

مولوی کرامت اللہ حیریا کوئی ابن احمد طبع عباسی از ماہران علوم و نام آوران آن مرزوم
بود بصف سن بعد از مرگ پدر وطن را وداع نمود و بطلب علوم بچونپور و رود فرمود و آنجا
بخدمت ملا محمد عسکری شیعی تہذیبی از کتب درسیہ با تمام رسانید بعد از آن پیش ملا احمد اللہ سندیل رسید
از کسب علوم و معارف ہر تلید و طارف فارغ گردید و خواست تا ہر سم دستار بندی پردازد و غلغلہ
شہرت خود با طراف ملک و چارسوی گیتی اندازد گویند مجلسی آراستہ شد و قریب سی صد از علمائے
امصار و طلبہ ہر دیار گرد آمدند و ہر کسی از ان ابھو مسئلہ از سایل علوم مختلفہ ہی پرسید آن فاضل
عالی پایگاہ بجواب ہر یکی از ان تحسین بیکران مافرین بی پایان می شنید بعد تحصیل علوم بطلب دنیا
کو شیدہ از بعض امراء لکنؤ پوجہ کفایت نمیدید کہ محاصلش دو ہزار روپیہ بود مرخص گشت و تمام عمر
بجاہ و جلالت تمام و مرجعیت خواص و عوام بسر بردہ در سال پنجاہ و یک از صدی سیزدہم ہجرت
بصد سالگی جهان فانی را پدید فرمود

مولوی کرامت علی چونپوری صدیقی تشریح و متوجع و اعظ کثیر التصانیف و الدرس
مرید سید احمد بریلوی در ہدایت و ارشاد خلائق بغایت می کوشید خصوصاً مردم مالک ڈھا کہ و بنکالہ
ازد مستفیض دستفید شدند و در ان دیار طریق اسلام ازین و برکت او شیوع یافته بتاریخ سوم ربیع الآخر
روز جمعہ وقت صبح صادق سن یکہزار و دو صد و نو و ہجری وفات فرمودہ بمقام رنگ پور مد فون
گشت شکر اللہ سعیدہ مولوی حافظ احمد فرزند ارجمند آن ہدایت مآب و مولوی محمد محسن برادر زادہ
شان یادگار ویند سلما اللہ تعالی تصانیف مفیدہ مفتاح الجنۃ رزنیۃ المصلی و دعوات مسنونہ
قرۃ العیون - تزکیۃ نسوان - زاد التقوی - راحت روح - نور علی نور - فیض عام - تزکیۃ العقاید -
مراد المریدین - قوۃ الایمان - نسیم الحزین - احقاق الحق - تنویر القلوب - حق الیقین - قول الحق -
مرآۃ الحق - رفیق السالکین - عکازۃ المؤمنین بطرہ المعاندین - برابرین تطبیہ فی مولد خیر البریہ کہارتہ
الحزین فی ازالۃ شہتہ الفریقین - ملخص القول الامین - اطمینان القلوب - ہدایۃ الرافتین -

برہان الاخوان مخارج الحروف - دریتہ القاری - شرح ہندی جزئی شرح شاطبی ترجمہ مشکوٰۃ جلد اول -
 ترجمہ شمائل ترمذی - فتح باب صبیان - کوب وری - نورالہدی حجب قاطعہ مکاشفات رحمت -
 دافع الوسواس مصباح الظلام - رسالہ بیعت - قانع المبتدعین - استقامت - رد البدعہ - قوت
 روح - سبیل الرشاد - القول الثابت - رسالہ محمودیہ وغیرہ

مولوی کریم اللہ محدث دہلوی پدش ازہنود بود بدست مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی خلعت
 اسلام پوشیدہ وی بعد تحصیل علوم ظاہر از شاہ غلام علی دہلوی خرقہ خلافت یافت اکثری زابل دلی
 ایش قرأت شاگردش بودند یک مرتبہ حج مشرف شدہ بوطن اسپرآ مدبر واپسی خود تا سفہا کردہ باز بزار
 سرزمین شریفین شافت و در اثنای راہ ۱۳ سال دوازده صد و پنجاہ و ہشت ہجری وفات یافتہ مؤلف

آیہ کریمہ ومن یخرج من بیئتہ ما جزالی اللہ الایہ گشت روح اللہ روحہ

مولوی کریم اللہ دہلوی ابن مولوی لطیف اللہ فاروقی بخدمت مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی
 و مولانا رشید الدین خان دہلوی و مولوی محمد کاظم دہلوی اکتساب علوم رسمی نمودہ دست ارادت
 بدست سیدال احمد مارہروی عرف اچھے میان دادہ نقد خلافت بدست آوردہ کثیر الدرس و تصانیف

بود چہارم شوال سال نو در یکم صدی سیزدہم ہجرت بعمر نو سالگی از دار فناء ہجرت فرمود
 مولوی کریم الزمان سندیللی ابن خواجہ جمال الدین از خواجہ زادگان نصاب سندیلکہ نسب
 وی حضرت ہمید اللہ احرار علیہ الرحمہ می پیوندیم ماہ صفر سال دوازده صدی ہجری ولادت یافتہ

بخدمت علمای عصر ہجری مولوی تراب علی لکنوی و مولوی سعد اللہ مراد آبادی تحصیل نمودہ بدین فادہ
 طلبہ علوم بسہمی برد و تاریخ بست و نیم بیع اثنای سال دوازده صد و دو ہفت ہجری بخرن لاج وفات یافتہ
 مولوی کلیم اللہ جہان آبادی دانشمندی مہر پرید شیخ یحیی مدنی بود کتب معتبرہ و علوم مختلفہ
 و علمہ مقالق تصنیف کردہ سواد البسیل و کسکول و مرتع از تصنیفات ہدیہ اوست و سن ہزار و

یکصد و چہل ہجری جان بجان آفرین سپردنوا اللہ مرقدہ

علامہ مال الدین سہالوی از اجل تلامذہ مولانا نظام الدین بن ملاقطب الدین شہید السہاوی
 جامع معقول و منقول حاوی فروع و اصول افضل ترین اذکیای عصر بود تصانیف اینفقہ بسیار وارد
 از اجل عودۃ الوثقی بہ شرح کبریٰ احمد و حاشیہ کمالیہ بر شرح عقاید جلالیہ بسوط و مشہور اند و تعلیقات

حاشیه ناهیدیه که بر شرح تہذیب جلالی است نوشته وفات وی سن ۱۰۷۰ بمطابق سال ۱۶۵۹ و پنجم صدمی
 و وارد ہم ہجرت وقوع یافتہ فقرہ بروالود مضجعه مادہ تاریخ رحلتش یافتہ اند انعمہ اللہ بکمالہ۔
کمال الدین علامہ دہلوی خواہر زادہ شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی و خلیفہ او بود سلسلہ
 نسبتش بہ سیدنا حسن بن علی رضی اللہ عنہما می پیوندد و چونکہ وی بحدیث و تفسیر وفقہ و اصول یگانہ
 روزگار بود ویرا علامہ می گفتند با حمد آباد گجرات قدم آورده و مدتی بہ ہدایت و افادہ خلایق بسر برد
 بسال ہفت صد و پنجاہ و شش ہجری وفات یافتہ در دہلی مدفون گشت نور اللہ مرقدہ
مولانا کمال الدین زاہد دہلوی دانشمند تبحر بکمال و مع و تقوی و دیانت موصوف بود
 شیخ نظام الدین اولیا مشارق الانوار کتاب حدیث را پیش او سند کرده و او پیش مولانا بران الدین
 بلخی و او پیش مصنف کتاب سلطان غیاث الدین بلبن آندو کرده کہ مولانا کمال الدین زاہد را
 امام خود فرماید مولانا انکار فرمود رحمۃ اللہ علیہ

ملا کمال الدین لاہوری برادر مولانا جمال الدین جامع علم و عمل و زہد و تقوی بود مدتی مدیر
 در لاہور و سیالکوٹ برسد مدرس و تلقین متکلمن بودہ افادہ و افادہ خلایق می نمود شیخ احمد محمد
 اعظمی و ملا عبدالحکیم سیالکوٹی از ارشدہ ثلاثہ دینہ بسال ہزار ہفتہ ہجری در بلدہ لاہور وفات
 یافتہ گرنی زماننا قبرش مفقود است تاریخ نوشتن حسین است مصرعہ طبع حق قطب تاج اولیا ملا کمال

حرف اللام

مولوی لال محمد ساکن ہسوہ از سادات تطبیہ قصبہ ہسوہ ضلع فتحپور عالم تبحر جامع علوم
 عقلیہ و نقلیہ کثیر التصانیف بود براکثر کتاب شرح و حواشی نوشتہ کتابی در نسب نامہ سادات عرب
 عم تحریر کردہ و تمام عمر بقصبہ ہسوہ بافادہ علوم عقلی و نقلی بسر بردہ لا ولد و فوات یافتہ بقوفا
 تطبیہ از تالیفات ویست نسب پدری وی بہ سید قطب الدین محمد بن الحسنی کہ فخرش ہجرت فوات
 تزیب تحریر یافتہ بدین پنج می پیوندد سید لال محمد بن فیض اللہ بن سید بلوکا بن سید علی بن سید جان
 بن سید ظہر بن سید رکن الدین بن سید قطب الدین بن سید اخوند بن سید بڑا بن سید نظام الدین
 بن سید صدر الدین بن رکن الدین بن سید نظام الدین بن سید قطب الدین محمد بن الحسنی الدہلی
 انزوی دہلوی الکروی۔

شاه لطف الله تبالوی مرید شاه بهکده حبشی لاهوری صاحب علم و عمل بود ثمره الفوائد و ذکر کرامات و خرق عادات مرشد خود تالیف کرده در سال یک هزار و یکصد و هشتاد و شش هجری

وفات یافت نورالله مضمحه

حرف المیم

قاضی مبارک گوپاموی مرید و شاگرد شیخ نظام الدین ایضوی قدس سره بود کسب علوم و تهذیب اخلاق در خدمت شیخ موصوف نموده علمی به درجه اتم و دیانتی و امامتی بمنصب تصادداشت و تا آخر عمر معزز و محترم و مکرم زیست و همچنان بجانب آخرت رحلت گزید انارشده تلامذه او میان مخدوم بدان میان ابوالفتح خراسانی است که اکثر شیخ در سیه را درس میفرمود و دیگر سید محی الدین است که همین نسبت داشت کذانی منتخب التواریخ ملما عبد القادر البدریونی

شیخ مبارک ناگوری از فحول علمای روزگار بود در مباری احوال پیش خطیب ابوالفضل کلزردی مولانا عماد طاری در کجرات کسب علوم نموده پیوسته بدرس علوم دینی اشتغال داشت و فن شعر و دعا و غیره سایر فضائل خصوصاً علم تصوف را خوب ورزیده و مشاطبی را یاد گرفته درس می گفت و قرآن مجید را بقرآت عشره حفظ کرده در آخر عمر تفسیر قرآن مجید چهار جلد موسوم به منبع العلوم نوشته و جز آن تیر مو شریفیه دارد و قریب پنجاه سال در آگره با فاده و فاضله طلبه علوم گذرانیده فرزندانش شیخ ابوالفضل علمای و ملک الشعراء ابوالفیض فیضی فیاضی و شیخ ابوالخیر و غیره نخر زمانه بودند مقدمه ذیقوده سال هزار و یک هجری در لاهور رحمت حق پیوست

سید مبارک بلگرامی حسینی واسطی شاگرد شیخ لوراحق فرزند تلمیذ شیخ المحی شین شیخ عبدالحق محمدشاه دهلوی بود عمر عزیزش در افاده علوم دینی خاصه فن حدیث و درس طلبه صرف نموده بسالی زده صد و پانزده هجری طاری در حش از قفس عنصری پریده بشاخسار رده رضوان نشین گرفت رضی الله عنه قاضی مبارک گوپاموی شارح سلم العلوم ابن شیخ محمد داماد محی فاروقی که بر منطقیات و شرح گواه عدیل است معاصر مولوی حمد الله سنیل و مولوی قاضی احمد علی سنیل بود و بر دو قاضی مناظره مباحثه علمی بظهور آمده بسال یازده صد و شصت و دو هجری رحلت فرموده کذانی بحر خا قاضی بجامه شرح خود عبارتیکه نوشته است بجهت منقول می شود قدتم الشرح بفضل من الله تعالی و تبارک من عباده

محمد مبارک فی ستمائت و مائت و اربعین و ثلث من الهجرة النبویة فی سلج شهر ربیع الاول یوم الخمس
فی بلدة شاهجهان آباد و الحمد لله رب العالمین حمداً کثیراً طیباً مبارکاً فیہ و الصلوة علی نبینا محمد خیر البریة
و علی آله و اذواجه و اصحابه المؤمنین و المؤمنات برحمتک یا ارحم الراحمین

مولانا شیخ محبت اللہ آبدی دانشمند تبحر از مشاہیر علمای صوفیہ در علوم ظاہر و باطن

سرخیل امثال و اقران خود بود وطن اصلی او قصبہ صید پور توابع خیر آباد و منضافات او دہست نسبتش
بحضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ بواسطت شیخ فرید شکر گنج می پیوند دوست ارادت شیخ ابوسعید گنگوی
داوہ خرقہ خلافت حاصل فرمود تحقیقات و تحقیقاتش در علم تصوف بمرتبه اجتهاد رسیده بلکہ می فرمود

کہ شیخ محی الدین عربی را شیخ اکبر و میر شیخ کبیر گویند و تصانیف عمدہ در حقائق و توحید بسیار اند کہ آن
خرزینہ دقائق و گنجینہ حقائق اسرار آبی توان شمرد از جمله تصانیف او کہ مشہور اند بذیل مذکور می شوند
شرح فصوص عربی - شرح فصوص فارسی - رسالہ ہفت احکام - غایۃ الغایات - مفالیط عامہ -

سراج خواص - عبادۃ الخواص - طرق الخواص - عبادۃ الخواص - مناظر الخواص - رسالہ تسویۃ
رسالہ شکر کنی - رسالہ وجود مطلق - نیم جب سال ہزار و پنجاہ و ہشت ہجری قریب غروب آفتاب
آن آفتاب عالم تاب در پرودہ عدم متواری گشت مزار شریفش در آلہ آباد زیارت گاہ ارباب

بصیرت است و اولاد او مجادش بدارہ شاہ حجۃ اللہ قدس سرہ رونق افروزانند از جمله مولانی و مرشد
مولانا حافظ حکیم حاج الحرمین الشریفین مولوی محمد حسین سلمہ اللہ رب المشرقین چراغ این دو دوان
عالی بستند انار شد تلامذہ و خلفای شیخ محبت اللہ قدس سرہ قاضی گھاسی آلہ آبادی میر سید کبیر قزوینی

و میر سید محمدی فیاضی امر وہی بودند رحمۃ اللہ علیہم علی سلفانہ و اخلافہ

قاضی محبت اللہ بہاری ابن عبد لشکور بموضع کڑا متعلقہ محبت علی پور منصف بہار در قبیلہ

ملک متولد شد بجزری بود از بجا علوم و بدری بود بین النجوم و در افاضل کتب درسیہ از علمای عصر خواندہ
آخر بزمہ تلامذہ بلاقطب الدین شمس آبادی منسلک شد فراغ حال کرد بعد بکن رفتہ بلازمست
عالمگیر باو شاہ بعد ہای قنای لکھنؤ و حیدرآباد از یکی بعد دیگری مباحی گشت بعدہ بتعلیم نیرہ بادشاہ

موصوف یعنی رفیع القدر بن شاہزادہ محمد معظم بلقب بشاہ عالم نامور گردید و در عمدہ معظم شاہ عالم
بعدہ صدارت مالک ہند و خطاب فاضل خان ممتاز شد آخر کار در سال یازدہ صد و نوزدہ

هجری وفات یافته اندون احاطه فرار شاه فریدالدین طویله بخش به محله چاند پوره نخلات شهر بهار
 مد فون شد تاریخ فوت او از مصر عه قاضی مولوی محب شد و نیز از مصر عه رفته سوی ارم محب الله
 برمی آید سلم العلوم و افادات در منطق و مسلم الثبوت و اصول فقه مع نمیه آن و الجوهر الفرد و بیان
 جزو لای تجزی در رساله کماله عامه الورد و اقصانیت الیقول و متداول علما انداز لفظ مسلم الثبوت
 تاریخ تالیفش برمی آید یعنی یازده صد و نه هجری بهار یکسری موحده و های هوز مفتوح و الف و بی
 ممله شهر است در ممالک شرقی هندوستان بعد شایان عالمه تیموزیه بنام صوبه بهار مشهور بود که را
 بفتح کاف عربی و رای ممله و الف مقصوره نام و بی است از توابع محب علی پور علاقه بهار

انتباه

سید غلام علی آزاد بلگرامی در سجه المرجان نوشته که محب شد بهاری شاگرد ملا قطب الدین شمس آبادی
 بود و مولوی عبدالحمیم لکنوی در حاشیه شرح ملا حسن نسبت تلمذ او به ملا قطب الدین شهید بهالوی
 بیان کرده اند و الله اعلم بحقیقه الحال

مولوی محمد حسن عباسی چیریا کوئی از عمده ترین اذکیای دهر و گرانمایگان عصر بود براس
 تکمله علوم عقلیه و فنون نقلیه بخدمت جامع علوم اولین و آخرین ملا نظام الدین لکنوی فرنگی محلی
 شافیه و در اینجا از معارف عقلیه و دقائق نقلیه نصیبی دانی یافته قوت حافظه و صفاتی ذهنش
 بر تبه بود که هر کتابیکه می خواند عبارت آن بجمع الفاظ و معانی هنگام مطالعه بلوح حافظه وی محفوظ
 می بود و گره همه نکات و دقائق متعلقه سبق ناخن فکرش می کشود لاجرم پیش او سلسله سبق خود هر روز
 کتاب ناگشوده می خواند و در بحث و دقائق و کشف مضامین دقیقه در نظرش مخفی نمی ماند همه دانستند
 که کتاب ناخوانده نمی خواند بلکه مضامین با جمله اجاث دقیقه و تحقیقات اینقه از پیشتر می دانند لطیفه
 روزی شارح سلم العلوم ملا محمد حسن مرحوم بدو گفت که از تو غیبی تر کیست که کتاب خوانده بخوانی وی
 جوابش گفت که ثوی زیرا که من نادانی خود را دانستم تا با صلاحش کوشیدم و تو این هم ندانستی که من تا دم
 لاجرم همچنان در تیرگی نادانی ماندم با بخله وی بعد تکمیل علوم بهرلی در آمده بخدمت اکان دولت
 شاهی عزت عظیم و قدری نفیم بدست آورد علماء شهر باو طرح جدال انداختند و علم
 منازعت افراختند عاقبت همه سپر انداختند و به نجالت وندم ساختند از آنجا که ذات والایش

اعجب روزگار و نادرہ اوصاف و امانہ بواجبیتش بوالی شہر رسید و آن قہرمان حدیث کما لئس بلکوش
 دل بشنیدنخواست تا بجزش خواند و از خاک مذلتش برگرفتہ کرسی دولتش نشانہ چون حاسدان
 شنیدند بہلاکش کوشیدند خون جگر خوردند و زہر در لہامش کردند کہ کارش تمام گروید **مصر عنہ**
 ای روشنی طبع تو برین بلا شدی بیگویند ہر گاہ زہر قاتل بر گوی آن مظلوم سر کشید نامہ از دستش
 رسید وی دمان کشاکش روح پر فتوح در جوابش باین شعر کفایت در زید و برید روش بیای رضنا
 و تسلیم بجزرت عزت سریدی و دولت ابدی دوید فرود از حیاتم رقی بود کہ یادم کردی بہر شخص
 نفس آئینہ شد نامہ تو

مولوی محمد احمد فرنگی محلی پسر ہاشم بن سولوی احمد الوار الحق ہر چند تمام تحصیل کتب در سیم
 چنانکہ باید نکرده لکن کسب اذکار و ادب از والد خود نموده مدام بعبادت الہی مشغول بود پانزوم
 صفر روز یکشنبہ سال دوازده صد و شصت و نہ ہجری بجلد برین شتافت **مصر عنہ** زرا توارفت
 از دنیا مادہ تاسیح و فوات اوست

مولوی محمد ادریس نگرانی ابن سولوی حافظ عبد علی نگرانی شاگرد و خلیفہ پدر خودست
 بحکم الولد سرلابیہ ہجرت کرد ماجد خودتدریس و ہدایت وار شاد مردمان می کند خداوند کو ہم اورا
 بحفظ و امان نمود نگاہ داشتہ بر جاوہ استقامت و ہدایت مستقیم وار و کتب مفصلہ ذیل از تصانیف
 رائقہ وی اند۔ ابرار الکتمان من تکمیل الایمان۔ تحفۃ النبیلانی آداب الخلفاء۔ القول للستین فی التائین
 الکلام الموطانی تحقیق الصلیۃ الوسطی سعایب المقدوس فی احکام المجلس بطریق الفلاح الی
 الاصلحیاء بعد رکعتی الصبح۔ تحصیل الملکوتیہ سبب مسند الامام ربیعین من مرویات عثمان سید مرتضیٰ
 الکلام نفیس فی ترجمہ محمد ادریس تحفۃ الجیب فی تحقیق الصلوٰۃ و الکلامین بیدی الخطیب
 الکلام المبین فی تحقیق بجدوی الایمن لخواص آیات باقامتہ الصلوٰۃ قرعہون عن مدعی بیان فرعون
 ملا محمد سعد سہا لوی خاتم اکبر بلا قطب الدین الشہید السہالوی شاگرد پدر خود علامہ
 از حین حیات پدر پیشگاہ محی الدین اورنگ زیب نا لکیر بادشاہ حاضر بودہ خدمت صدر **مصر عنہ**
 بر ہاپور حاصل شدہ سر بلند بود ہمدان بادشاہ فیہبت ہی بلا قطب الدین را شیوخ عثمانی
 سکتہ شمال از جان کشند وی رستمہ ائمہ علیہ در دکن ذات یافتہ

مولانا شیخ محمد سعد حسنی علی ہادئ ملائذہ شیخ تاج الدین مالکی نزیل اگر کا علی علامہ وقت ہونانہ
 مکہ معظمہ ہندوستان آمدہ زمانی بر قاتت نواب نظام الدولہ ناصر جنگ بسوہو و نواب موصوف تظلم
 او کریم او میکر و بعد قتل نظام الدولہ ناصر جنگ ہمیشہ نادا او مظفر جنگ مالک ملک شد شیخ
 محمد سعد بزمرہ رفقای مظفر جنگ نسک گروید پس انان و میان مظفر جنگ و افغانہ قائلین
 ناصر جنگ نفاق پیدا شدہ نوبت بجنگ طرفین رسید مظفر جنگ در و ساسی افغانہ مقتول شد
 ہمدان معرکہ شیخ محمد سعد تباہی ہفتدہم ربیع الاول روز یکشنبہ وقت ظہر سال یکہار و یکصد
 شصت و چہار ہجری بقتل رسیدہ بمیدان جنگ سر زمین کریت مدفون شد غلام علی آزاد بگراہی
 کہ دوران معرکہ حاضر بود تاریخ نوشتن چنین گفتہ سے مضمی خیر نا اسعد الا تقیاء الا لایری مثلہ واحدہ

لقد اہم اللہ تاریخہ فی قضی نخبہ عالم ماجدہ

مولانا محمد اسحاق دہلوی کنیتش ابو سلیمان دختر زادہ مولانا شاہ عبد العزیز دہلوی شاگرد
 جانشین جدادری خود بود در حدیث و تفسیر وفقہ مہارتی تام داشت مولفاستے چند چھو مسائل
 اربعین واقفای ہندی از ویادگار انداز ہند بکہ معظمہ ہجرت فرمودہ ہمدرا بخا بسال دو از وہ
 صد و شصت و دو ہجری بر حمت حق پیوستہ رحمت اللہ علیہ

قاضی محمد اسلم ہروی از احفاد ملا خواجہ کوہی خراسانی است بہرات متولد شدہ در کابل نشوونما
 یافت و کتاب علوم متعارفہ بخدمت شیخ بہلول لاہوری نمودہ بعد از فراغ علمی پیش
 نوزالدین محمد جہانگیر بادشاہ آمدہ چون قاضی اناقر بای میر کلان محدث استاد جہانگیر بود بادشاہ
 باعزازش پیش آمدہ و بیا بمنصب قضای کابل نامزد فرمود قاضی عمدہ خود را بامانت و دیانت
 تمام انجام داد جہانگیر اورا بحضور خود طلبیدہ و قضای اردوی معلی بد و سپرد و در عمد شاہجہان این
 جہانگیر نیز بہمان منصب مستقل بودہ بمنصب ہزاری سرفراز گروید و تاسی سال ہمدہ قضای
 شکر سرفراز ماندہ موردمراحم سلطانی بود روزی شاہجہان ویرا بر و پیہ و زن فرمود شش ہزار
 و پانصد روپیہ کہ ہم پلہ قاضی شدند بدو بخشید قاضی علاوہ علاوہ قضایا گیردہ ہزار روپیہ سالانہ
 از بارگاہ سلطانی می یافت و بسال شصت و یکم صدی یازدہم ہجری بلاہور وفات یافت
 پسرش محمد ناہد صاحب زواہد ثلاثہ است

پسرش

محمد اسماعیل محدث لاهوری از سادات عظام بخارا است در عهد سلطان مسعود غزنوی با و آخر سال سه صد و نو و پنج هجری بلاه آورده متوطن شد با هر علوم فقه و حدیث و تفسیر و جراح ظاهر و باطن بود وی اول واعظان اسلام است که در لاهور به تذکیر و مواعظت لب کشاده و از شکر و عطاوی هزارها کفار شرف با سلام شدند در سال چهار صد و چهل و هشت هجری وفات یافت بیرون بلده لاهور جانب جنوب مدفون گشت

مولوی محمد اسماعیل دیلمی ابن مولوی عبدلغنی بن مولانا شاه ولی الله در روایت و رسائی فکر یگانه روزگار و مشارالیه علمای کبار بود همراه سید احمد مجاهد ساکن رای در طی رحمت الله علیه نام غزا فی بسیل الله بدست گرفته مساعی جمیله بظهور آورده بتاریخ بیست و چهارم ذیحجه سال دو و ازده صد و چهل و شش هجری متصل بالاکوٹ ملک پنجاب شریعت شهادت چشیده بریاض ضحوان خرامید رساله اصول فقه و رساله توحید و صراط مستقیم و تنزیه تعین و تقویة الایمان از مصنفات مشهوره اوست طاب الله شاه

مولوی محمد اسماعیل بلندی ساکن قدیم مراد آباد از چندی سکونت الکنوا اختیار کرده مردی ذہین و ذکی و لطیف بود خصوصاً در علم ادب استعداد کامل داشت مولوی تراجعلی الکنوی ز تلامذہ اوست چه شهرتش بلندی اینست که نصیر الدین حیدر رفیقان روای الکنو برسم سفارت اورا پیشگاه شاه لندن فرستاده بود و در لندن با زنی عیسائی که آنرا مس ڈوت می گفتند نکاح کرده بلکه خواهر از آمدن چونکه طبع آزاد داشت هرگاه بعدن رسید زوجه عیسائیش گفت زیارت بیت الله که از اینجا قریب است چنانچه روی بچوایش گفت مرا بدیوارهای سنگین اعتقادی نیست اعوذ بالله من سوء الاعتقاد بمنجمله تصانیفش حاشیه شرح تہذیب یزدی و حاشیه بیبذی مشهور است بر مجید هم ربيع الاول سن دو و ازده صد و پنجاه و سه هجری فوت شده تجاوز از حد غنی

ملا محمد اشرف نطنو کشمیری خلفت خواجہ محمد طیب از احفاد خواجہ حیدر کشمیری ذہین و ذکی بود اطفا از بزرگان خود کتاب کمالات نموده بخدمت ملا محمد حسن فقه و غیره تعلیم کرده داشتند نیز گشت تصانیف رائقه در علم قرأت و رد شیعه و دیگر فنون ادب یادگار اند کتاب جواهر الحکم بمنجمله آن شهرت دارد بسال یازده صد و بیست و سه هجری وفات یافت

مولانا محمد اشرف لکنوی این قاضی نعمت الله خوشنویس ولد محمد معظم و ولد محمد علی صدیقی بزرگی از اسلافش از لاهور آمده مقیم لکنو شد و در محضر ائمه شاکر و مولوی نورالحق لکنوی فرنگی محلی و مولوی سید مخدوم لکنوی و مرید سید محمد مجاهد بریلوی بود بتدریس و تصنیف عمر عزیزش بسر برده در تالیف تاریخ اللغات که حکم عالی لکنو مؤلف شده او هم شرکتی داشت اصول ریاضه و شرحش در دو مجلد و نظام الحساب و تفسیر قرآن مجید عربی و تاریخ علماء و مشایخ و سلاطین هند نامم که مسوده آن بخط شریفش بنظر مؤلف کتاب نگاه داشته از تصانیف او هستند مولانا ثابت علی در یوم ساکن در موضع بکا ضلع آله آباد از تلامذه او و از اساتذہ جامع انوار اندھا حاصل ترجمه تاریخ ہفتادیم مفسرین دو از دہ ہند و چہل چہار ہجری برض ہیضہ رحلت فرمودہ در حجرہ مسجد خود واقع قبورانی نولہ منجملات لکنو مدفون گردید شرفہ اشدر بہ تشریف انفسران مولوی محمد اصغر فرنگی محلی ابن مفتی احمد الہی الرحمن ابن مفتی محمد یعقوب عالم و حافظ قرآن و بتدریس طلبہ اشتغال داشت و بمنصب اقامت عدالت دیوانی شہر لکنو سر فرماز بود تاریخ نوزوم

رجب بسال دوازده صد و پنجاه و پنج ہجری وفات فرمود

مولوی محمد اعظم سندھیلی قاضی زادہ قبیلہ سندیلہ از اولاد محمد فاروق رحہ شاکر و ملاکمال الدین سندھیلی پور واقع فرایع نجمت مولوی محمد ادریس سندھیلی خواندہ بتدریس تصنیف مشہور گشت از تلامذہ او مولوی سید عبدالرحمن خیر آبادی شیر شاہش و مولوی محمد مستوان کاکر روی نام حاشیہ دایر شرح منار و سدہ حاشیہ بر صدر اصغر و کبیر ذاکر در سلام تشکیک از تصانیف ہند او مشہور هستند با دواخر عدی دوازدهم رحلت فرمودہ بحالہ نگاہ منجملات قبیلہ سندیلہ در نوبت گشت

خواجہ محمد اعظم دومری ابن خیر الزمان کشمیری مجددی از علمای نامدار و مشایخ کبار کشمیر بود از تلامذہ ائمه شہید و مراد بیگ کامل بیگ میرا شرم و غور ہم کسب علوم کردہ و درست از ادب است شیخ محمد راوی دی دادہ در شعر گوئی و تاریخ نویسی مہارت کامل داشت تاریخ اعظمی معروف بتواریخ دومری در حالات بادشاہان و مشایخ و علماء و شعرا کشمیر بسال یازدہ صد و چہل و ہشت ہجری تصنیف نمودہ واقعات کشمیر نام تاریخی آن کتاب است و نیز کتاب فیض مراد در حالات و مقالات پیر خودہ نوادہ المشایخ در بیان تقریر رسالہ اثبات الہم و تجریدہ احوال پیرین اشجار لکھد و ثمرات الاشیاء

دشرح کبریت احمر از ویادگار آمد در سن یازده صد و هشتاد و پنج هجری رحلت فرمود

مولوی محمد عظیم عباسی ابن مولوی نجم الدین عباسی چریاکوٹی ولادت با سعادت وی در سال
دوازده صد و شصت و شش هجری بظهور پیوسته اکثر کتب درسیه رسمیه از عم خود مولوی محمد خارق
عباسی چریاکوٹی و نیز از مولوی علی عباس عباسی خوانده و بقیه از مقامات مختلفه با تمام رسانیده
اکنون بخدتی معتد بهما مجید آباد دکن باموسست سلمه مشهور قاه الی بایتمناه

مولانا شیخ فضل جوئیوری فضل الفضلای عصر و علم العلمای دهر جامع علوم عقلیه و نقلیه
تشریح و تفسیح خوش خاق سلیم المزاج بود اوقات عزیزش و ایام خدمت علم صرف میکرد چون ملا
جوئیوری که ارشد تلامذه او بود رحلت عالم بقا کرد مولانا را از مرگش حزنی عظیم داند و هی بیحد
دامنگیر شد که تا چهل روز بان غم تبسم نفرمود و بعد چهل روز بهمان ریخ و اطم در سال هزار و شصت
و دو هجری جان بخان آفرین سپرد و اما مشرد و انا الیه راجعون

شیخ محمد فضل که آبادی ولادت او شب دهم بیج الاول سال سی و ششم از صدی یازدهم
بوطن اصلش قصبه سید پور گانج غازی پور زنا تیه بظهور پیوسته و ما فایل حال بچونپور آمده و از ملا
نورالدین تحصیل علوم متعارفه را با انجام رسانیده بکشتش ه بدین تدریس علوم اشتغال داشت
و قریه جذیه عشق الهی بر و غالب بدترکان فادی نموده بکالی رقت و خدمت میرسد محمد قدس سره
مشرف شده ثروت بیت و اجازت سلسله چشتیه و قادریه و سهروردیه و ملاریه و نقشبندیه یافته
با انیمه بچو شیخ خود تمام عمر شیخ سنت نبویه علی صاحبها التحیه و بیه و طریق نقشبندیه مانند حساب یکی
مرشد خود در حل قاست با که آبادان ناخته بکمال توکل بر مسندهایت و ارشاد شسته مرجع انا گشت
در سال هزار و هشتاد هجری سجدی با که آباد تعمیر فرموده تاریخ آن بقعه فضل یافته اند و تاریخ بنا به
خانقا هس که در سن هزار و نوود و و بنا نهاده مقام فضل است با وجود مشاغل بهایت و ارشاد
بسیار که از تصانیف نامده بعبارت عربی و فارسی دارد از انجمله شرح گلستان شرح بوستان شرح
زیخا تذکیر و پذیر شرح نصوص الحکم مسلمی شرح نصوص علی وفق نصوص فتح الاغلاق رساله عربیه
و فارسیه در بحیث ایمان فرعون شرح تصانیف خاقانی بسیر منظوم شرح شتوی معنوی و غیره اند که از
پنجاد جلد مجاوز باشد وی رحمه الله علیه بجز هشتاد و هفت یا نود و دو سالگی با نوزدهم ذیحجه روز جمعه

سال یازده صد و بیست و چهار هجری جان بمشاهده جانان تسلیم نموده این جهان بی بنیان پدرو فرمود
سال وفاتش از کان الشیخ قطبا برمی آید قنش با کمال آباد است یزار و تیرک بعدش شیخ محمد مجیبی عرف
شاه خوب الله برادر زاده اوزنیت بخش و شاد در شاد گردید

شیخ محمد آفاق لکهنوی فارسی مجرب و محقق بلند همت و فضیلت علوم ظاهر باطنی آراسته و در نظر
و مجاهدات صادق دم و راسخ قدم بود وی از اکابر نادگان صوبه بهار ساکن موضع تلاوه مصنفات پخته بود
و او اول کتب متداوله بخدمت شیخ وجه الدین گویا موی گذرانید و بعد از آن قدم بکوی فقر و فنا نهاد
اسم و رسم سودوزیان بیاد فنا بر یاد داده و بصحبت شریف شیخ پیر محمد لکهنوی مشرف شده دست
ارادت بدست وی داده بسیاری از مشایخ وقت را دریافته و از خدمت شاه مجاهر پوری نیز استفاده
علوم طریقت نموده و رساله مصلح الطالبین شیخ عبدالرسول کجهددی که خلیفه شاه مجاهد بود نگاشته
خود تعریب نموده دوران رساله جمیع ادکار و افکار مشرب علیه قلندریه مندرج است همه شیخ محمد آفاق
بمحل آوره بود الغرض بعد وفات شیخ پیر محمد قدس سره چند سال جانشین او بوده و او از تکلفات
رسم و عادات میرا بود و از تعلق نزدیک معارفش در لکهنو پائین پیر خود است یزار و تیرک به
حاجی محمد فضل سهرندی ابن شیخ محمد معصوم بن شیخ احمد مجد و سهرندی دانشمند تبحر و محدث بود
بعد تحصیل علوم ظاهر مرید شیخ حمزه الله نقشبندی شد نان بعد از شیخ علی احمد خلیفه شیخ احمد سید مستفید
و زیارت حرمین شریفین مستفیض شده از آنجا با فیوضات و برکات بی شمار و پس آن مدتی بتدریس علوم
دینی و تلقین اسرار باطنی می پرداخت مولانا شاه ولی الله دهلوی سند حدیث از وی یافته هر چه از فتوحات
وی میرسد از آن کتب هر فن خرید کرده وقف می نمود و وفاتش یازده صد و چهل و شش هجری بظهور پیوسته
مولوی محمد اکبر کشمیری از اکابر علمای وقت بود تا سی سال در مدرسه محمدیه متعلقه جامع مسجد
مبئی درس میداد بسیار از تلامذه وی بملک کون هنوز موجودند و اندانان جمله مولوی سید عبدالفتاح گلشن آبادی
و مولوی سید عماد الدین مفتی عبداللطیف نامی و گرامی هستند و رسال و وازده صد و هفتاد و دو هجری
رحلت فرموده به بندر ممبئی مدفون شد

ملا محمد امین کشمیری دانشمند تبحر کثیر الدرس و تصنیف بود و ملا عنایت الله مثال ملا محسن و غیره
علمای کشمیر از تلامذه ویندر شرح تہذیب و غیره کتب متداوله حواشی و شرح دارد و ماه رمضان

بروز لیلة القدر سال نهم از صدی دوازدهم وفات یافته نور محمد

مولوی محمد امجد قنوجی از اکابر فضلا و عظم علمای قنوج شاگرد رشید مولوی علی صغر قنوجی کثیر الدرس
و التالیف بود حاشیہ صمدیہ علم حکمت از تالیفات مشہور اوست تاریخ وفاتش معلوم نہ شد
محمد پیرم خان خانان از اولاد مرزا جهان شاہ است بود دانش فراوان سخاوت و حسن نطق
و نیاز و انکسار گوی سبقت از ہمگان برده در ابتدای حال بخدمت بابر شاہ دور وسط ہلازمت
ہمایون شاہ نشوونما یافته ب خطاب خانانانے سرفرازی یافت و در اخیر حلال لدین محمد کبر شاہ بایام سلطنت
خود را تقابش فرودوی بنفسہ درویش دوست علم و صاحب حال نیک اندیش بود زمین سعی و جہاد است
و حسن تدبیرش ہندوستان در مرتبہ ثانی مفتوح شد و فضلا می جهان از اطراف و کثاف رو بہر گاہ
آورده از کف بحر شالش شادابی رفتند و بارگاہ آسمان جاہش تبار باب فضل و کمال زمانہ را
بوجود شریفش تفاخر بود لکن ارباب نفاق مزاج بادشاہ از دستگیر ساخته بودند ناچار دے بقصد
زیارت حرمین شریفین با توابع از دہ ناگور روانہ گجرات گردیدہ برای کہ در ان انہوی از درخت مغیلان
بود میگشت ناگاہ گوشہ دستارش بخاری بند شدہ از سراقاد چون این بدیشگون بدے شمارند
خانان لدنی بالجلہ تعیری در شہرہ سمنو و حاجی محمد خان در بدیہ خواندند در میان چون رشوق کعبہ
خواہی زد قدم بہ سز نشہا اگر کند خار مغیلان غم مخورہ آن قبض بہ بسط مبدل گشت چون بہین گجرات رسید
روزی در حوض سس لنگ در کشتی نشستہ سیر میکرد ناگاہ مبارک خان افغان نامبارک کہ در ہندو
فتح ہندوستان خانانان حکم بہ قتل پدرا و فرمودہ بود مورخ اتقام خیال کردہ بوقت نماز شام کہ خانانان
از کشتی فرود می آمد با جمعی از او باش بہ ہمان ملاقات آمدہ بیک ضربت خنجر آبدار شربت شہادتش
چشاند این واقعہ در سال نصد و شصت و ہشت ہجری بظہور پیوستہ عنظام اورا حسب و ہیش
بشہد بردند تاریخش چنین یافته اند رباعی بزم بطواف کعبہ چون بست حرام بہ در راہ شہید گشت
تا یافته کام بہ تاریخ شہادتش ز دل برسیدم گفتا کہ شہید شد محمد پیرم خانان رقیق القلب و سخنان
اکابر مشایخ رضی اللہ عنہم معتقد بود و ہمیشہ در مجلس شریفش سخن ارقال اللہ و قال الرسول می اندیدم
روزے در سیکرے بدیدن درویشی گوشہ نشین رفت و از معنی آیکہ کریمہ تفرسن تشاور و تذل من تشاور
پرسید چون درویش تفسیر ناخواندہ بود جواب داد خانانان خود گفت تفرسن تشاور با لقناعہ

وتمل من گشاہ بالسوال نماز جمعہ وجماعت از خاندان فوت نمی شد لیکن بفضیل مائل بود و حافظ
محمد امین خطیب میگفت که در القاب حضرت امیر کرم اللہ وجہہ کلمہ چند بیشتر از دیگر اصحاب بیخبر سے
لطیفہ شبہ ہمایون شاہ مخاطبہ باہرم خان داشت داور البظاہر غنودگی دست داد بادشاہ اورا
متنبہ فرمودند کہ ان ہرم با تو میگویم دی گفت بلی بادشاہم حاضر ما چون شنیدہ ام کہ بلازست بادشاہان
محافظت چشم و پیش درویشان نگاہ داشت دل و نرو عالمان غفلت بان باید کرد بتایران دین فکر بودم کہ
چون حضرت ہم بادشاہ و ہم درویش و ہم عالمند کدام کدام را نگاہ خواہم داشت بادشاہ را این داد
از و خوش آمد و تحسین فرمود و یاد یوان اشعار بزبان فارسی در ترکیست در منقبت حضرت امیر
کرم اللہ وجہہ قصیدہ گفتہ کہ مطلعش نیست سہ شمی کہ بگذرد از نہ سپہرا فرود اگر غلام علی
خاک بر سر او نہ محبت شہ مردان مجوزی پوری جکہ دست غیر گرفتست پای دراون

مولوی محمد جعفر سندیلی ابن شاہ ولی اللہ بن شاہ غلام علاء الدین بن سید روح اللہ مخدوم
زادہ سندیلہ بخدمت مولوی اعظم علی سندیلی و مولوی وارث علی سندیلی و مولوی فقیہ اللہ سندیلی و مولوی
انہام اللہ سندیلی و مولوی نواب علی لکھنوی تلمذ نموده بہ لوہت تدیس و تصنیف برسیدہ تاریخ
سیزدہم رمضان سن دوازده صد و شصت و یک ہجری در لکھنؤ رحلت فرمود نفس و بقصبہ سندیلہ
آوردہ در کریم باغ دفن کردند

مولوی محمد جوہوری خلف اکبر مولوی سخاوت علی عمری جوہوری مہاجر و مقیم کہ معظمہ
بآبیاہی تعلیم پیر خود سر و علمش بالیدگی و تانگی یافتہ در علم و فضل زہد و تقوی و دروغ و غلط و افتاد
بدیہ گوی و حاضر جوانی و تحریر و پذیر و تقریر پر تاثیر لگانہ آوان و ممتازہ بین الامثال و الاقران بود
تخریریکہ در تعریف بیع اطلاق نموده یاد از قابلیتیش میدہد در عین شباب ازین عالم اسباب بحیات بجا
سابق الاقاب تاریخ دوم شوال سال دوازده صد و ہفتاد و سہ ہجری رخت ہستی بسوی دہشت
رضوان کشید اللہ اعفزلہ و لوالدیہ

مولوی حکیم محمد جنید جوہوری خلف دوم مولوی سخاوت علی عمری جوہوری ہمراہ والد
بزرگوار بلکہ حجاز تشریف فرما شدہ و تاحیات پیران فیضان علی عملی و بی مستفیض بود بعد رحلت
پدر بچو پورا آمدہ بخدمت مولوی عبد الحلیم فرنگی محلی کہ مدرس مدرسہ حاجی امام بخش جوہوری بود

بعض کتب درسیه خوانده بخدمت مفتی محمد یوسف فرنگی محلی فراغ علمی حاصل نموده متوجه بربیل تحصیل فن طبابت گشت همیشه حکیم اولاد علی گاهمش مطب کرده دران فن مهارتی و خدائتی اکتساب نمود و محمدابدریس متکرر و امداد طلبه و افتاد تدوی مرضی مشغول می بود در همین جوانی ازین جهان فانی بسال دوازده صد و هشتاد و یک هجری بعالم جاودانی شتافت خلفی بزنام مولوی محمد معروف گذاشت وی بخدمت مولوی عبداللہ ساکن جھیرا کتب درسیه گذرانیده فارغ است سلمه به

قاضی محمد جمیل برهانپوری عالم کامل و فاضل باجل مدرس درسیه حیدرآباد و کن بود در سال دوازده صد و هفتاد و چهار هجری وفات یافته غفر اللہ له

مولوی محمد حامد فرنگی محلی پسر و جانشین مولوی احمد در ماه رجب سال دوازده صد و هشتاد و سه هجری رحلت فرموده بجایش مولوی بلغان الحق پسر مولوی برهان الحق سجاوه نشین گردید شیخ محمد حسن جوینپوری بن شیخ محسن بن طاہر جوینپوری از عرفای روزگار جامع بود میان حال اقبال و بمظاہر صوریہ نیز تعلقی داشت اصل نبتش نجانب پدر بسلسله حشمتیه بود لیکن پدر تباطا و بسلسله علیہ قادریہ برہمہ غالب آمدہ سالہا در حرم مدینہ منورہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و التیمیۃ مجاورت کردہ از مشایخ قادریہ من بیعت و اجازت یافتہ از خوارق ادمشہ و درست کہ چون از خلوت می برآمد ہند و مسلمان ہر کرانظر بر روی او فتاوی بیساختہ صدای تکبیر برآوردی و تعجب کردی اورا لکتوبات و رسائل مریدان بسیار اندلادش جوینپور و افتادش باگرہ بود تاریخ بست و ہفتم رجب سال نصد و چہل ہجری وفات یافتہ در وہلی زریزنجی منڈل برابر مرقد والد ماجد خود مدفون گشت قدس سرہ

علامہ محمد حسن بن قاضی غلام مصطفی بن ملا محمد سعد خاں اکبر بلاقطب الدین شہید السہالوی کمینہ انظام الدین بن بلاقطب الدین شہید در زمین و ذکا بر برادران خود سبقت برده در تحقیقات معقول و منقول نظیر و تشیل خود داشت کثیر الدرس و التصانیف بود شرح مسلم الثبوت تامبادی الاحکام و خارج العلوم در منطق و فایہ العلوم و طبعی و حاشیہ بر شرح ہدایۃ الحکمۃ صدالدین شیرازی حاشیہ شمس بازفہ و حواشی زواید ثلثہ شرح سلم العادیم از تصانیف ایتقدیمی مشہوراند بعد مراجعت از وہلی بفرنگی محل استقامت در زریہ مدرس علوم سیکرد مگر بوجہ بعضی طوارق کہ عہدہ عظیم بود او را قیام وطن مالوت مناسب ندانستہ جانب روہیل کھنڈ رخت غربت بیست در عہد زبانت فیض اللہ

برام پور رفتہ در محلہ موسومہ مدرسہ اقامت گزیدہ در انجا کالج ثانی بنی غیر کف کردہ از بطن او مولوی
عبد اللہ و عبدالرزاق بوجود آمدند چنانچہ اولادشان از نوجہ ثانیہ رام پور موجود اند نوجہ سوم دختر
صفی پور بود از ولپسری موسومہ غلام دوست محمد متولد شدہ کہ پسرانش مولوی غلام علی مولوی غلام محمد
و مولوی غلام زکریا مقیم بنارس بسکارسا نگونڈی بر عمدہای جلیلہ ممتاز بودند با جملہ بلا حسن در رام پور
وفات یافتہ ہما جہا دفون است تاریخ وفاتش بہ در یافت نہ رسیدہ از شاگردانش مولوی محمد بن لکھنوی
و مولوی عماد الدین لیکنی مشہور اند

مولوی محمد حیدر لکھنوی بن ملا محمد حسین بن ملا محب اللہ فرنگی محلی تحصیل علم خدمت پذیر بزرگو
خود نمودہ بتدریس مشغول بود و بتذکرہ ہدایت خلق اشتغال در زیدہ داز شاہ نجابت اللہ مرحوم
بیعت نمودہ ہجو والد خود مقبول خلائق بود از سرکار نواب سعاد علی خان سر روپیہ یومیہ کفایت
می یافت بزم حج بیت اللہ روانہ شدہ بعد قطع تکالیف سفر بتاریخ دوم جمادی الاول سال دوازده
صد و چهل و چہری بکلمہ معظمہ رسیدہ از سید یوسف بطاح حینی و شیخ عمر علی تحصیل معین کردہ ہما جمادی الثانی
سومی مدینہ طیبہ رخت سفر بستہ در انجا از علمای وقت سند حدیث حاصل نمود در آخر ماہ شعبان باز
بکلمہ آمد قرآن شریف کہ در اشارت راہ حفظ نمودہ بود ہماہ رمضان در بیت اللہ خواند و بعد ادای رکات
حج بتاریخ بیست و ہفتم ذی الحجہ سن مذکور از کلمہ معظمہ روانہ شدہ بہ ہزار خرابی بعد نوزدہ روز بمبئی رسیدہ
قصہ وطن نمود چون بحیدر آباد بمقربہ داخل شد ہزار روپیہ باہوار از سرکار نواب نظام برامی
مقرر شدہ احقاد او مولوی ظہور حسن مولوی افضل حسن ہنوز در حیدر آباد دکن موجود بودند و جاگیر
چہار ہزار روپیہ سالانہ از سرکار نظام سے یا بندگذا فی الاغصان الاربعمہ

شیخ محمد حیات سندھی از علمای ربانی و عظامی محدثین عالم با عمل بود نام پدرش ملا قلات
از قبیلہ چاچر ساکن اطراف عادل پور محروسہ ملک سندہ شیخ محمد حیات از وطن خود بحرین تعلقین
در عنفوان شباب رفتہ مناسک بیت حرام دریافت و بدینہ طیبہ رخت اقامت انداخت و سوا
توکل اسباب معیشت ذخیرہ نساخت و ہماں حالت موجودہ بہ تحصیل علوم پرداخت و بارشاگردی
مولانا ابوالحسن سندھی مقیم مدینہ سکینہ برداشت و علم علوم درسیہ بمیاسن او برافراخت و اجازت
حدیث از مولانا عبداللہ بن سالم بصری یافت و تمام سربایہ عمر خود بدرس حدیث نبوی در بخت

برود چهارشنبه تاریخ بست و ششم صفر سال یک هزار و یکصد و شصت و سه هجری رخت هستی ازاد افتاد
 بدار بقا برداشت و طائر و وحش چند پاکش را بجهت البقیع سپرده بر روضه رضوان لشمن ساخت
 اعطاه الله الحسنت - فلاریه بقای مفتوح اسم سنه است چاپر بدو حیم فارسی مفتوح در میان
 آن الف و در آخر ای مهله قوینست در ملک سنه عادل پور شهر بست خرد از توابع بهلکه
مولوی محمد رضا لکهنوی خلف صغر مولوی عبد القادر لکهنوی در اوایل حال بخدمت شیخ پیر محمد
 لکهنوی و نیز برادر کلان خود قاضی محمد وارث تلذکرده و بعد فراغ تحصیل علم ضروری بتصفیه قلبه
 مشغول شد و ریاضت های شاقه از اربعین نشینی و اسفار بعبیده بر خود گوارا فرموده از مشایخ و فقرای
 وقت مستفید میشد در صحرا با و بیابانها بعبادت مولی پرداختی و آخر بقدم تجرد و تقوی بره خشکی زیارت
 حرمین شریفین مشرف شده در بلده مهر بست دوم رمضان سن یازده صد و هفت هجری
 رحلت نموده و نمازجا مدفون گردید -

ملا محمد رضا سهالوی پسر چهارم ملا قطب الدین الشیخ بعد والد خود بخدمت ملا نظام الدین
 برادر کلان خود تعلیم و تربیت یافته فراغ حاصل نموده در جنب برادر خود تدیس طلبه میکرد از حضرت
 سید شاه عبدالرزاق بالنسوی بیعت کرده روانه مدینه منوره گشت و بعد زیارت روضه شریفیه

بج بیت الله مشرف شده بغداد آمد و هم در آنجا جان بجان آفرین سپرد

شیخ محمد رفیعی کشمیری بن مصطفی بن معین الدین رفیعی کنیت دی اوز رضا بود بسال دوازده
 صد و پنجاه و چهارم هجری متولد شده نقیه و محدث و مفسر صوفی مشرب بود هم معقول و منقول از چهار برادر
 خود مقیم سنه توپیکر و خال خود علامه نور الهدی توپیکر و اخذ نمود و حدیث از علم و پدید بزرگوار شنیده
 و کتاب عوارف به پیش نعمت الله بن رضا توپیکر و نگاشته و بسبب مردمان بجز آنکه مستفید
 شدند در کصوف رسائل متعدد از وی یادگار اند هر روز چهارشنبه شازدهم محادی از آخری
 سال بست و ششم از صدی سیزدهم وفات یافت

میر محمد زاهد هروی ابن قاضی محمد اسلم هروی کابلی در سنه متولد شده تربیت یافته از پدر خود
 دیگر علمای هندوستان کتاب علوم کرده ذهن ثاقب و فکر صائب داشت در تحقیق و تدقیق
 کوی بسبقت از سابقین رهبر بوده و در حاضرین و لاحقین متفرد بود شا بجهان بادشاه او را به منصب

و قلع نگار سے کابل منصوب فرمود در عہد عالمگیر بادشاہ متعصب اردوی معلیٰ شد زمان بعد
عالمگیر بادشاہ حسب خواہش ما و مشاورانہ را بصدارت کابل مقرر گردانیدہ در انجا علاوہ منصب
نمود افادہ علوم میداد تصانیف فرا دارد از آنجملہ شرح مواعظ و حاشیہ شرح تہذیب علماء دوانی
و حاشیہ رسالہ تصور و تصدیق مصنفہ ملا قطب الدین رازی و حاشیہ شرح الہی اکمل اندیشہ ہر سال
یازدہ صد و یک ہجری بکابل وفات یافت

مولوی محمد باقر در اسی تخلص با گاہ صہلستان زیجا پورست بسال پنجاہ و ہشتم از صدے
دوازدهم ہجرت در دیور متولد شدہ بدراس نشوونما یافتہ پیش مولانا سید ابوالحسن قرنی علوم ظاہر
اکتساب نمودہ عالم علوم عجیبہ ماہر فنون غریبہ گشت در شعر گوئی و ادب عرب بد طولی داشت گویند
شافعی المذہب بود ممالک مدراس و کرناٹک بقبوض ظاہر و باطن و پست بست و چہارم ذیحجہ
سال دوازده صد و بست ہجری رحلت فرمودہ بخاک مدراس مدفون گشت تصانیف اہم
تنویر البصیرہ نقایس النکات القول المبین الدر النفیس دیوان اشعار عم ربی النورۃ العہدیہ
کشف الغطاء الخاف الساک جلاء البصائر تبیین الانصاف النقول البدیۃ الحجۃ البدیۃ
ریاض الجنان روضۃ الاسلام وغیرہا

مولوی محمد زمان خان شاہ جہان پوری جامع افضائل و کمالات عامل اللہ احدیث کلامیات
محی پسند محسنات ماحی الشکر والبدعات ابوجامد زمان خان نعمہ اللہ بالرحمۃ والقران
مدرس مدرسہ حیدرآباد و استاد سید محبوب علی خان نظام الملک رئیس حال بود با فرقہ مہدیہ عصوبی
داشت فرقہ مہدیہ پیروی سید محمد جوہری مدعی مہدویت میکنند و ہلک و صونڈھار و گجرات
و حیدرآباد و کناکثری ازین فرقہ خالص سکونت وزیدہ بفرق دیگر اسلام تعصب دارند تا اینکہ
بر تکب خونریزیهای مسلمانان شدند انقصہ مسیحی سید عیسی عرف عالم میان مہدی حیدرآبادی
سرگروہ آن فرقہ رسالہ کشف الخدیب دلیل متین و ثلاثیہ بر سہ رسالہ مؤلفہ خود بسال دوازده صد
ہشتاد و دو ہجری و رسالہ روشہیات الفتاوی در رو فتوی ابن حجرکی وغیرہ ائمہ مذاہب اربعہ
در سالہ معارضتہ الروایات بعد از یکسال طبع کنانیدہ باطراف واقطار ہندوستان شہر و تشرک و
ہر آنہم قانع نمازند مسائل مذکورہ در سالہ دیگر مستغنیہ معتقدات و عمولات خود تالیف نمودہ

مع رقعہ بخدمت قاضی دلاور علی حاکم دارالقضای حیدرآباد از دست خود پیش کردہ مضمون رقعہ
 اینست کہ بار سائل مذکورہ محض بنا بر دریافت حق باطراف بلاد منتشر کردیم و بخدمت علمای فاق
 رسانیدیم و مدتی انتظار کشیدیم لیکن ہنوز علمای وقت از جواب ساکت اندامنا بخدمت سامی ہم
 نمودہ اگر خطای بنظر آید حسبہ شدہ ما را مطلع باید فرمود کہ مایان رجوع بحق نمایم ورنہ اعانت عامہ تصدیق
 و اقرار مایان نمایند فقط قاضی موصوف رقعہ در سائل مذکورہ بہ معیت عالم میان مسطور پیش مولوی
 محمد زمان خان فرستادہر چند کہ وی علیہ الرحمۃ و العقبان از مجموعہ مناظرات و مناقشات کتارہ کشی
 میکرد تا ہم نظریہ ہمیت اسلامی و غیرت ایمانی اشہب قلم حقیقت رقم را در میان رود قبح رسال
 مذکورہ جولان داد و نیز از اقوال مسلمہ آن فرقہ دعادی باطلہ او شان را مردود و مطرد و فرمود کہ مجتہدان
 آن فرقہ بجوابش سر برانوی سگوت نہادہ غیوبی ایچہ نہامت شدہ نام آن رسالہ ہدیہ مہدویہ است
 ہر گاہ رسالہ مذکور بہ عالم میان جہد مہدویہ و مصنف رسائل مردودہ رسیدہ بچار بیان خود گفتہ ہر کسیک
 مولوی محمد زمان خان را قتل خواہ کرد اوراد و مکان مروارید و چار درخت خرا و رہشت خواہم داد
 بشنیدن کلام ابلہ فریب جوانی بست و در سال از ان فرقہ منتظر موقع بود ہر گاہ لو اب مختار الملک کبلاؤ
 بتقریب ملاقات پرنس آف ویلز روانہ کلکتہ شدہ آن بی مغز شہر حیدرآباد را از حاکم بیدار مغز بچو بیاغ
 خود خالی یافتہ ہر گاہ وقت سنام روز سہ شنبہ ششم ذیحجہ سال دوازده صد و نو و دو ہجری
 مولوی صدرالذکر حسب معمول خود بسجد تشریف آوردند و بعد ادا ای نماز مغرب و در آن وقت
 آغاز تلاوت قرآن مجید کردند آن شقی مدوح الذکر اسلام کردہ از پس پشت بفریہ کنار بخروج
 ساخت کہ آن مرحوم سر بہ مصحف مجید نہادہ شربت شہادت چشید و خون آن جانبا زراہ خدا
 بر آئیہ کریمہ فافظہ کفایت کان عاقبۃ المفسدین چکیدہ چند نفس نمودند سارغ قاتل ز رسیدہ سخیل مہدیان
 بکوشک سفارت انگریزی خزیدہ و بر جنازہ آن مہرورانبوی کثیر المسلمان و جم غفیر از دینداران
 کہ آمدند کہ چارہ جماعت متفرق نماز جنازہ ادا کردہ بھمن مدرسہ او مجید را آباد مدفون کردند و سزا
 وقت قطعات تواریخ این واقعہ بنعم آوردند نمازان جملہ قطعہ تاریخ نوک ریز ظلمہ لکرمے
 محمد عبدالرحمن خان شاکر تخلص و مالک مطبع نظامی زیب ترقیم می یابد و ہوہذا محمد زمان خان
 حکم قضایا بہر شہادت چو شد آشنا بہین مصرعہ سال شاکر نوشتہ عباہی شہادت حق شد عطا

ایضا لکھنؤ چون علی شہید شہید از منشی عنایت حسین ہرون رفت از جسم چون جان جان

عنایت بگو شد چو عثمان شہید

سہرندی

شیخ محمد سعید سہرندی ابن مولانا شیخ احمد مجدد الف ثانی ابن عبدالاحد سہرندی لقب وی

خازن الرحمۃ و انشمنہ شجر نقیہ و محدث بود علوم ظاہر و باطن از والد ماجد خود آموختہ حاشیہ

بر مشکوٰۃ المصابیح نوشتہ در یکزار و ہفتاد ہجری رحلت فرمود

ملا محمد سعید سہالوی پسر دوم ملا قطب الدین شہید بعد شہادت پدر خود با محضر مظلومی

استغاثہ و دادرسی بحضور محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ ہلک کن رفتہ از بارگاہ شاہ موصوف

فرمان معافی فرنگی محل کما زانکہ مشورہ ہلدہ لکھنؤ بود حاصل نمودہ مراجعت بوطن کرد و بذریعہ اہالیان

نزول تمیل فرمان مذکور بر فرنگی محل قبضہ نمودہ ہمہ فرزندان ملای شہید را در آنجا مقیم ساخت بعد

چندی مرۃ بعد اولی بنرض اشوکام فرمان معافی فرنگی محل غیرہ بخدمت بادشاہ روانہ شدہ بحصول

اسناد دیگر کامیاب شدہ از روانہ وطن کردہ بکہ معظمہ رفتہ بپوق عواض جسمانی ازین عالم فانی بکلیا دورا

خرامیدہ نزول المکنہ لا وارث و منقبضہ را بہ محاورہ اہل قہر لکھنؤ گویند

مولانا محمد سعید بدایونی ابن محمد شریف بن محمد شفیق بدایونی دی اناجلہ علمائی قمت و اکابر

اولیای بدایون بودیمت بخدمت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی کہ فرار پرالوارش در وہلی است و

و از فیض ظاہر و باطن دی عالمی کامیاب بود چہارم ذیقعدہ سن یازدہ صد در پنجادہ ہفت ہجری

رحلت فرمود ازود و خلف اصدق مولوی محمد حبیب مولوی عبدالحمید عقب بانند قدس اللہ سرہ السانی

حکیم محمد سرور ساکن احمد آباد نارہ تخلص سرور ابن حکیم حضور احمد طبع سلیم و ذہن مستقیم داشت

تعلیم سیمی پیش مؤلف اوراق یافتہ اکثر اشعار نعتیہ میگفت قصہ اولیاس قرنی رحمۃ اللہ علیہ منظوم ازو

یادگار است فتوح الشام را بہ بحر تقارب می نوشت کہ پیغام جہش در رسید و ببنفوان شباب

بسال دو ازودہ صد و دو چہار ہجری ازین جہان در گذشت چند اشعار نعتیہ تھمین کلام سوری

کہ خاتمہ منظومات ادست بطور یادگار حوالہ قلمے شوند و حقیقت نام و نشان خود بچند عشق

نبوی صلعم دیگر نگذاشت

وہو ہذا	
ای نور خدا عجب حسین	رحمت زبر سے عالمینی
محبوب زمان وہم زینبی	اللہ اللہ چہ مسہ جبینی
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشتم کہ ناز زینبی	
اگر ز علوم او لینے	واقف زر موز آحسری
کحل از پئے دیدہ یقینے	اے بعت کی دمدہ پی
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشتم کہ ناز زینبی	
واللیل ز کیسو سے تو تعبیر	والشمس ز روی تست تفسیر
نون از پئے ابروی تو تقریر	ای مہر سپہر عز و توقیر
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشتم کہ ناز زینبی	
ای باعث خلقت دو عالم	وی موجب فخر نوح و آدم
منظور نگاہ رب اکرم	ہستی پے ریش سینہ مراہم
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشتم کہ ناز زینبی	
ای سرمہ دیدہ تو لانا	ای فازہ چہرہ تمنا با
بر روسے تو دیدہ تماشا	باز است تو نیز دیدہ بکشا
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشتم کہ ناز زینبی	
ای جملہ نشین محل نور	ای شمع ضیاء شعلہ طور
از نور تو عالم است مہمور	ای مردک دودیدہ حور

گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز بینی	
زلفت پی عاشقان جان باز بیشیت ہمہ دلبران طناز	زنجیر بلاست اسے ہمہ ناز استند برین ترانہ دمساز
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز بینی	
زلفت تو بلاست جان سرور عشقت نام و نشان سرور	درد تو دو واسے جان سرور نامت درد زبان سرور
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز بینی	
<p>اوستادی مولانا محمد شکور مچھلی شہری ابن شیخ امانت علی جعفری در علوم عقلیہ و ادبیہ شاگرد مولانا رشید الدین خان دہلوی و در حدیث و تفسیر مستفید خدمت مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی بودند ہوا رہ بمناسب جلیلہ از سرکار انگریزی عزائمیاز داشتند ہنگامیکہ بفتح پور ہسوسہ رونق افروز عمدہ صدر الصدور بودند مؤلف و تخریران بحال برداری تلامذہ مولانا کامیاب حاصل کرد بسال شصتم از صدی سیزدہم مولانا میسرور حق تقاعد قبول فرمودہ بوطن مالوت مراجعت فرمودند این حقیر نیز ہمراہ رکاب مچھلی شہر رفتہ کتب متوسطہ درسیہ بخدمت فیضد جت می گذرانید مولانا مدوح کلام عمر شریف بدرس علوم صرف فرمودند کتب درسیہ بلا سائنہ کتابی بحالت چہل قدمی درس میدادند بتالیف و تصنیف توجہ نداشتند و مرتبہ بزیارت حسین شریفین مشرف شدہ بست و یکم ذیحجہ یوم سہ شنبہ سال سیزدہ صد ہجری از دار فنا بدار بقا شافتند ناسد و انالیہ راجعون ولادت مدوح بسال دوازده صد و یازدہ ہجری بطور ہوسہ از اظہار تاریخ سال ولادت برمی آید ازین حساب عمر شریف بہ زود و نہ سال رسیدہ باشد غفر اللہ لہ مچھلی شہر قصبہ الیست از کواچ جو پور مولوی محمد شبلی اعظم گڑھی مصنف رسالہ اسکات المقتدی فی انصاف المقتدی</p>	

و محل انعام و غیره است و کتب درسیه متداوله پیش مولوی محمد فاروق عباسی طبریا کوئی گذرانیده
 اکنون به ریسه العلوم علی گنده منصب مدرس اول قیام دارد و سلمه الله تعالی تصانیفه المأمون
 تاریخ زمانه مأمون الرشید خلیفه عباسی بغداد آنجزیه در بیان حقیقه جزیه گذشته تعلیم و راجع
 کیفیت تدوین علوم مسلمانان سلف و اسامی مدارس قدیمه شان تصحیح میدهند در بیان حالت موجود

اسلام سیره النعمان تواریخ عمری امام ابوحنیفه تصانیف و نظریات عربی فارسی

مولوی محمد شبلی جوینوری خاندان سوم مولوی سجاد علی عمری جوینوری بست و نجم شعبان
 سیال دوازده صد و شصت و سنه هجری تولد یافته هنگام هجرت فرمودن پدر بزرگوار خود نه سال
 صغیر سن بود بدینوجه از رفتن که معظمه قاصر ماند پیش جد مادری خود قاضی ضیاء الله صدر الصدور
 مرحوم بنابر ولعت تعلیم و تربیت یافته بمقام جوینور از حافظت و کلامت ساکن سرای میرحفظ قرآن مجید
 نبوه کتب درسیه فارسیه از بعضی اعیان جوینور خوانده تحصیل علوم عربیه عنان عربیت یافته متفکر است
 صرف و نحو غیره از تلامذه مفتی محمد یوسف فرنگی علی تحصیل کرده بآنکه زمانه خدمت
 مفتی موصوف الذکر تمامی کتب درسیه متداوله خاندان نظامیه به تحقیق و تدقیق تمام کرده و سنه
 فضیلت مفتی محمد یوسف از دست خاص بود عطا فرموده و علم باطن خدمت مولوی سید
 خواجہ احمد نصیر آبادی کاز تلامذه پدر بزرگوار وی بود آموخته و اجازت کتب احادیث از مولوی
 سید نذیر حسین نمیند مولانا محمد اسحاق دہلوی یافته بمصوب سند ممتاز گشت و بسال دوازده صد
 هشتاد و شش هجری هجرت جماعت جدادری در مری خود قاضی ضیاء الله از زیارت حرمین شریفین
 مشرف گشته بطن بالوت معاودت فرموده جانشین پدر خود است و بواسطه مدرسه قرآنیہ جامع جوینور
 و تذکره خلائق می یروانند سلمه الله و باقاه و اوصال الی ما یمتناه.

مولوی محمد شفیع بدایونی از اجله علمای عمده سلطنت عمی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه
 سلسله نسبش بامیر المومنین سیدنا عثمان ابن عفان رضی الله عنه منتهی میشود و مولوی محمد شفیع
 ابن شیخ مصطفی بن عبد الغفور بن طریق بن کریم الدین بن قاضی محمد بن شیخ سعید بن شیخ
 وود بن عبد لشکور بن محمد راجی بن قاضی سعد الدین بن قاضی القضاة قاضی رکن الدین بلخسب
 پشمس الحق بن قاضی دانیال ابن شیخ شهید بن شیخ ابراهیم بن شیخ اسحاق ابن عبد الکرم بن

شیخ شریف بن نور اللہ بن عبدالحی بن شیخ محمد فرخوس بن شیخ انیس بن شیخ بلغ بن شیخ عبد الکریم
 بن عبد الرحمن بن عبد الرحمن بن ابان بن سیدنا عثمان بن عفان الاموی القرشی رضوان اللہ علی
 من اربع الہدی منہم قاضی دانیال از عراق بہند قدم آورده بقضای بدایون سباہات یافتہ پھر انجا
 سکونت پذیرفتہ از اولاد اجدادش شیخ مصطفیٰ است کہ در علم تصوف یگانہ روزگار خصوصاً در حل
 غولیات کتب شیخ محی الدین عربی مشار الیہ علمای کریم ہدیہ شش مولوی محمد شفیع از ارشد تلامذہ
 ویست کہ عمر گرانمایہ خود بدرس و تدریس بسرودہ بچہ ہفتادونہ سالگی روز جموع بست و دوم شوال
 او آنر صدی یازدہم یا اٹھارہ صدی و دازدہم ہجری رحلت فرمود و خلف الصدق عقب خود
 گذاشت یکے مولوی محمد شریف دوم خطیب عبد اللطیف

محمد صدیق لاہوری ابن محمد حنیف بن محمد لطیف نقیہ و محدث و ادیب ہو و والد ماجد وی از
 کابل بلاہور آمدہ امامت مسجد وزیرخان میگرد صاحب ترجمہ بروز و شنبہ تاریخ بست و نم محرم
 سال یازدہ صد بست و ہشت ہجری در لاہور متولد شدہ چون بیچ سالگی رسید مولانا محمد عابد
 صاحب تعلیقات تفسیر بیضاوی رسم تسمیہ خوانی وی ادا کرد و بعد حفظ قرآن مجید بقدمت مولانا
 محمد عابد مرزا مہر اللہ و ملا حفیظ اللہ و مولوی عبد اللہ و ملا ظہور اللہ و ملا شہریار و غیر ہم علوم متداولہ
 تحصیل کردہ و سند حدیث از شیخ یحییٰ ابن صالح ملکی مدرس مسجد الحرام و شیخ ابوالحسن سندھی مدنی
 مدرس مدینہ منورہ بسال یازدہ صد ہفتاد یافتہ تصانیف بسیار فرمودہ یازدہ صد و نو و دو
 ہجری رحلت نمود۔ تصانیفہ۔ سلک الدرر بصنعت اہمال در سیرت نبویہ علیہ الصلوٰۃ
 و التیمہ۔ مدار الاسلام فی علم الکلام۔ شرط الایمان۔ القول الحق فی بیان ترک الشکر و الخلق۔
 ورد النصف۔ ہدم الطائفوت فی تفتہ ہاروت و ماروت۔ اور حدیثہ الثقلین فی شمائل الثقلین۔
 شرح النہجات الباہرہ فی جواز القول بالخمسة الطاہرہ۔ اذاتہ الفسادات فی شرح مناقب السادات
 تبیین الرق فی تمییز الحق بجامع الوظائف۔ لفظ المحطب۔ منزل الاحزان۔ زبدۃ الفرح۔
 جامع طبہ جمعی ترجمہ فقر محمدی۔ ہدیہ انام و غیرہ

محمد صدیق پیر پانپوری از علمای دکن کنیتش از کتب وی محی الدین بن حبیب اللہ
 الشہیری البہر پانپوری است از تصانیف اور سالہ ہفتاد ہست کہ در ان یک تفسیر و در اول

و خاتمه ترتیب داده مسائل مختصراً و تجزیه و تکفیر و غیره متعلقات میست بیان کرده دیده شد که خالی از زوائد نیست زمانه وفاتش بدریافت نرسید

شیخ محمد طاهر پشینی نامش جمال الدین محمد بن طاهر است و به محمد طاهر شهرت دارد بسال نصد و

چهارده هجری در بلده نهر فالد گجرات متولد شده اولاً از مولانا مٹھ و مولانا شیخ ناگوری و مولانا برهان الدین سموی و مولانا یاقوت سوہی اکتساب علوم کرده فارغ التحصیل شد من بعد در سن ہشتصد و چهل و چہار

ہجری بسوی تھار رخت سفر بست و بشفرت زیارت حرمین شریفین زادہما اللہ تشریفاً و تعظیماً مساپات اندوخته در آن دیار پزانوار از شیخ عبدلہ زبیدی و سید عبد اللہ عدنی و شیخ عبید اللہ حضرمی و شیخ

جاسم مدنی و شیخ ابن حجر مصری ثم الملکی صاحب صواعق محرقہ و شیخ علی مدنی و شیخ بر خوردار سندھی و شیخ علی بن حسام الدین المتقی و شیخ ابوالحسن بکری بکی و غیرہ تحقیقات و استناد فن حدیث نموده

دست ارادت بدست شیخ علی متقی داده در فضل و کمال کامل و مکمل گشت و انا بخانچہ ویرکت بطن مالوت با نامہ با فادہ و تدریس مرجع طلبہ علوم شد چون ذات شریفش آمر بالمعروف و نہای عن المنکر

بود در قلع و قمع بیخ بدعت و منکرات عموماً بغایت سعی کوشید خصوصاً در ازالہ بدعات ہم قوم خود کہ ہمہ پورہ بودند بہب مہدیہ اسمعیلیہ داشتند ہمہ تن مستعد بود و نیز ہمہ کردہ تا وقتیکہ نقش

بدعت و ضلالت از قوم خود تا کل نگر دانند تمامہ بر سر خودہ بندد و حسب رعیت مرشد خود

شیخ علی متقی بداد از دست خود حل کردہ با بداد کتب نویسی طلبہ را میداد و بحالت درس نیز و شش از حل نمودن سیاہی با زنی ماند چون جلال الدین محمد کبر بادشاہ بسال ہشتصد و ہشتاد ہجری مرز بوم

گجرات را تخیم سر اوقات خود ساخت شیخ ہم بشمول علمای وقت بہار گاہ شاہی تہرب یافت

بادشاہ سبب ترک عمامہ بستن پرسیدی رحمتہ اللہ علیہ سبب آنچنانکہ گذشت بیان نمود کہ بادشاہ از دست خاص علمہ بر سرش بست و فرمود کہ نصرت دین متین بزمہ من است شما در ازالہ بدعت

کوشید خان اعظم مرزا عزیز کو کہ برادر رضاعی اکبر شاہ کہ حاکم گجرات بود تا ایام حکومت خود ہمہ تن مددگار شیخ بود ہر گاہ مرزا عزیز کو کہ مغزول شدہ بجایش عبدالرحیم خان خاتان شیعی منصوب

گردید فرقہ بواہیر اسمعیلیہ کہ مجانست بہ سبب اہل تشیع دارند قوی بازو شدند شیخ مایوس شدہ عمامہ از سر خود جدا کردہ بہت عرض حال پیشگاہ بادشاہ جانب گروہ رسان شد کہ وہی از بواہیر

اسلامیه در پیکه اوروان شدند هر گاه شیخ بنوح او عین بینزلی که مابین او عین و سارنگ بود و جمع است
رسیده گروه اشقیاف فرصت یافته او را شنید که ندانم ساختن بسال نصد و هشتاد و ششش بجزی وقوع
یافته همراهمیان شیخ نعش ویرایه بین آورده در مقابل درگانش سماک سپید شکر آمد سعید و جزاه بعد
جزای شیخ علیه الرحمته در فن حدیث تالیف مفیده دارد انا جمله کتاب مجمع بحار الانوار است در لغت
حدیث که فی الحقیقه بجای خود شرح صحیح ستمی تواند شد دیگر معنی در تصحیح اسماء الرجال بلا تعرض بیان
احوال بغایه مختصر نوشته و تذکره الموضوعات در بیان احادیث موضوعه و قانون الموضوعات فی
ذکر الضعفاء و انوصاعین نیز از تصانیف ویند بویزه پر وزن جوهره نطق هندی یعنی تاجر مشتق از
یوه بار بیای موعده مکسوره ویای شتاه محتانی بجهوله ساکن نخلوط بواو و های هوز و لغت و های محل
بمعنی تجارت قومی است در دکن که همه تجارت پیشه اند با خود و بار را بطه معاضدت و اتحاد دارند و اغنیاء
شان فقرای خود را اعانت کنند رئیس شان در بمبئی فی زمانه ملا نجم الدین است که شفقت پدران
بر جمیع بجا سیر مرغی دارد و این گروه مهدویہ اسمعیلیه اند و خود را پیر و محمد بن مهدی بن عبد القادر بن محمد
بن محمد بن اسمیل بن جعفر صادق دانند و محمد بن عبد الله را مهدی آخر از زمان گویند و بغایت تعصب
قمری دارند و اسمعیلیه چند فرقه هستند داؤدیه و اسحاقیه که سوات دکن هندوستان در مالک
بین و الموت و مغرب و ایران و قستان یافته شده اند بگویند اسمعیلیه بالخصوص بدکن هند
سکونت دارند فرقه مهدویه که خود را پیر و محمد جوینوری گویند اکثر اهل این مذہب بمالک می پور
حیدرآباد دکن قیام پذیر اند و فرقی در میان مهدویہ اسمعیلیه و مهدویہ جوینوریہ نیست که مهدویہ
اسمعیلیه میلان به تشیع دارند و مهدویہ جوینوریہ بکوهسب اند نهروال و عرف السواره
نام سابق شهر پٹن است پٹن بفتح بای فاسی و تالی هندی مفتوح شده و در آخر ازین ملک
گجرات دکن شهر است که بزبان پاستان متر حکومت راجگان همنو بود

مولوی محمد ظاہر بن سید غلام جیلانی بن سید محمد و خیر بن سید محمد صابری بن سید محمد آیت اللہ
بن سید شاه محمد علم احمد حسنی حسینی اقبطی انقشبندی از اولاد امام ہمام حسن لٹنی بن سبط اکابر علم الاما
حسن ابن علی ابن ابی طالب عم رسول صلی اللہ علیہ و علی آله وسلم اصل کتابی که اسرار و معنی طیبہ
مولد و سکنتش مکیہ شاہ علم از منجملات رای برین ملک وده است ولادت با سعادت بسال یازده

صد و بعد ہشت ہجری واقع شدہ وہی رحمۃ اللہ علیہ کتب و رسائل عم ہنگام خود مولوی سید
 قطب الدی تلمیذ رشید مولانا شاہ عبدالغفور محدث دہلوی خواندہ تکمیل علوم مجتہد مولوی سید
 عبدالجامع سید پوری نمونہ جامع کمالات گشت و بیعت طریقہ ہر دست سید احمد غیا ہر کرد و ذکر
 پیش ازین ثبت اوراق شدہ و نیز با تحصیل خرقہ خلافت طریقہ چشتیہ و قادریہ و نقشبندیہ مجددہ
 و غیرہ مستفیض گردید و از ہدایت بارشاد و تعلیم طریقہ و تصنیف و تالیف عالی را منور فرمود
 تصانیف شریفہ او در تصوف و عقائد و محاکمات سنت و بدعت مثل خیر المسالک تحریم الحرم
 وقاطع البدعہ و رسالہ در بیان وحدت وجود و وحدت شہود و کتابی در بیان فتوحات شام
 و غیر ذلک بزبان فارسی دارد و کمال ستائت و سلامت نافع و مفید بہ ترتیب حسن واقع شدہ اند
 حضرت ایشان با وجود مشغلہ تصنیف و تالیف و افتا و تدلیس و وعظ و ہدایت و مواظبت و
 ظائف گاہ گاہ بہ نظم نیز می پرداختند شعر ایشان در ہر زبان فارسی و اردو و ہندی خمی خوب و
 ذوق مرغوب دارد ہنگامیکہ صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ بنا بر تعلیم پسران پانڈی وین بندہ بسا اور
 دیوان ریاست ریوان بمقام ریوان رونق افروز بود و سودا و اوراق اکثر اوقات شرف
 قدمبوسیش مے یافت در حقیقہ حضرت ایشان یادگار سلف صالحین بودند چندی از سکنہ
 ریوان دست ارادت بدانان بعتیش دادہ اند و برخی از ٹھری و ہولی طبع نادرش بالیت بعض
 سرود سرایان ریوان محفوظ است مولوی سید فخر الدین احمد سلمہ ربہ ابن البنت حضرت
 ایشان در کتاب مہر جہانتاب اکثری ازان نقل فرمودہ و باقی حالات شان مولوی سید محمد عبدالحی
 خلف الصدق مولوی سید فخر الدین احمد صدر الذکر در نزہتہ الناظر مشرعا تحریر فرمودہ مولوی
 ولی الدین نصیر آبادی مرید ایشان بودند و مولوی محمد صادق غازی پوری و مولوی لطف اللہ
 مناظر صاحب تفسیر منظر العجائب و مولوی فخر الدین احمد ابن البنت حضرت ایشان ازان ایشان
 اخذ علوم کردہ اند و فائت شریفیش در سن دوازده صد و ہفتاد و ہشت ہجری بعارضہ فلج
 در رای بریلی وقوع یافتہ آہ سید محمد ظاہر بادہ تاریخ وفاتش یافتند رضوان اللہ علیہ و علی ہلالہ
 محمد جو پوری مدرسے ہدویت و ریادت و شیختش ارباب تواریخ مختلف کردہ اند و بعض
 سیر المتاخرین ناقل است کہ سید محمد جو پوری ابن سید بدہ اولیسی از فراوان روحانیت

فیض برگرفته ذریعہ صوری و معنوی علوم حاوی بود از شوریدگی دعویٰ مهدویت کرد بسیاری مردم
 بدگر و بداند و بسا خارق اندر گزارند امتی مولوی محمد زین شاہ جہان پوری و ہدیہ مهدویہ از
 مطلع الولاہیت و شواہد الولاہیت و پنج فضائل و تذکرۃ الصالحین وغیرہ کتب مقبولہ فرقہ مهدویہ نقل
 کردہ شیخ جونپور کہ ویرا ہدیویان میران سید محمد ہمدی موعود میگویند ابتدائش حسین است کہ در بلدہ
 جونپور شخصی سید خان نام داشت از دو فرزند بوجود آمدند یکی احمد دوم محمد جہان شیخ جونپور است
 کہ بسال ہشتصد و چہل و ہفت ہجری متولد شدہ نام مادرش بی بی آخا ملک بود ہدیویان بحسب
 ادعای مهدویت نام والدین او را میان عبدالشکور بی بی آمنہ مقرر کردند چون عمرش بچہار سال چہار
 ماہ و چہار روز رسید سید خان پدرش اشرف و اعیان جونپور را بہ تکلف تمام ضیافت کردہ از
 زبان شیخ دانیال جونپوری کہ از مشایخ وقت بود رسم تسمیہ خوانی ادا کنانیدہ ویرا بہت تعلیم بشیخ دانیال
 مرقوم بہر شیخ جونپور و برادر کلانش احمد بخدمت شیخ دانیال حاضر کردہ با کتساب علوم می برد
 چون شیخ جونپور طبع بلند و ذہن دل پسند داشت بعمر ہفت سالگی از حفظ قرآن مجید و بدوازوہ سالگی
 از علوم و رسم فرارغ حاصل کردہ و از آنجا کہ در موشکانی و قائل علمیہ دلیور در مباحثہ پیچوشیر بود شیخ
 دانیال جونپوری و علمای دانا پور ویرا بلقب اسد العلماء یاد میکردند شیخ جونپور اولاً بسلسلہ چشتیہ و
 ارادت بشیخ دانیال دادہ ہنگام شباب قدم در ساحت فقر نہاد مردم زمانہ با اعتقاد تمام بوی
 فریاد سلطان حسین حاکم دانا پور کہ باج گزار ویسپ را از زبان گوش بود بر اظہ اعتقاد بدو پیوستہ
 و دہرہ بھی ویرا بہ خودی برد با جملہ شیخ جونپور سلطان حسین را از اطاعت ویسپ را و باز
 و ایشہ مستعد جنگ و جدال گردانید سلطان حسین بحسبیت سی ہزار سوار جنگی مع شیخ جونپور روان
 جانب گوش شد و یکزار و پانصد سواران مجروح بفرج بیارگیان نامزد بودند در کاب شیخ دہشتہ
 ویسپ را از مجروح شنیدن خبر خروج بسطان حسین مقابل گشت سلطان حسین بوجہ کمی فوج خود
 منظم شدہ پس پاگردید لیکن شیخ جونپور قدم استقلال از انجا بجنبانید و پانزدہ صد سواران برگیان
 بر ویسپ را و حمل آوردہ بیک تیغ اوراد و پارہ کردش از تیرہ بدن بردافتاد میگویند کہ بردش
 صورت بتی کہ اورا ویسپ راومی پرستید نقوش بود این واقعہ موجب از ویاد جذبہ شیخ گشت
 کہ بر گاہ عبود باطل را بچہنین اثر است مہبود حق را چہ خواهد بود شیخ جونپور تا دوازوہ سال دران

چند بیوش مانند چون آنان افاقه یافت ترک وطن کرده مع زن و فرزند و مریدان چند از هندوستان
 مانا پور بجهان گروی روهنا و درین سفر بی بی الهدی زوجه شیخ و سید محمود فرزندش و شیخ بیگ
 و میان دلاور نو مسلم همیشه زاده ولیپ را و مقتول همراه شیخ بودند بعد از اینستان الامات
 هندویت خود مرتبه اول ظاهر کرده که رفقاییش تصدیق آن کردند رفته رفته بشهر چند پری رسید
 در آنجا مردم آن مرز بوم بتذکیر و بیانش هجوم آوردند و مشایخ آن دیار بر وحسب برودند و جبر از آنجا
 او را بدر کردند شیخ با تبعه خود بشهر مندو دار السلطنت مالوه آمد غلغل و عطا و گوش مرد عالمیان گشت
 سلطان غیاث الدین بادشاه مالوه که در آن هنگام بکلم پسر خود سلطان نصیر الدین بولانه زرین
 مقید بود شیخ را بطای الفعام کثیر مر فاحال ساخت و یکی از امرای سلطان غیاث الدین الامداد
 نام که بفضیلت علمی و شعر گوی شهرت داشت ترک دنیا کرده همراه شیخ گشت هندویان او را
 خلیفه ششم میدانند مرثیه شیخ جو پوری دیوان ممل در رساله بارامات و رساله ثبوت هندویت
 از تصانیف اوست و صاحب دیوان مری ابن خواجه طه شاگرد همین الامداد است با بخل شیخ
 جو پور از مندو و تنگ گاه مالوه بشهر جاپانیر عاضمه گجرات دکن آمده بمسجد جامع نزد آمد شهره و عطا و ترک
 و تجردش آفاق را برگرفت سلطان محمود سیکندری بای موحده مکسورویای تختانی ببول و کاف
 فارسی و دال هندی مخلوط بهما لقب سلطان محمود گجراتی است و در نقب سلطان مذکور بدین
 لقب دو وجه بیان کرده اند یکی آنکه بر دتهای سلطان مانند و شلخ گا و سطر و عیار بودند
 بزبان گجراتی این چنین گا و سیکندری گویند دوم بی بزبان گجرات عدد و را گویند و گنده قلعه چون
 فتح قلعه چون گنده و جاپانیر بدست سلطان روی نمود بنابران وید سیکندری گفتند مرات احمدی
 مر زبان گجرات خواست که حاضر مجلس شیخ شود مگر بهمانعت علمای وقت از آن آمده باز ماند
 میان نظام که بمسجد اسلام خان طالبعلی بود بجلقه مریدانش آمده همراهش گردید و هما بخانی بی الهدی
 زوجه کلان شیخ مذکور وفات یافته زیر قلعه مدفون گشت شیخ جو پور از آنجا براه بریا پیور و دولت آباد
 بشهر احمد نگر مطیه سفر خود نشانده نظام الملک بادشاه آن دیار با اعتقاد تمام پیش آمده زن بعد
 بزبان شاهی ملک برید بشهر رسید سید شیخ من و ملا ضیاء و قاضی علار الدین دست ارادت
 نمود و او ند شیخ جو پور از آنجا بگلبرگه رسیده بعد زیارت سید گیسو در آن قدس سزه براه رای پاک

برسی ما پول رسید بسواری مرکب تیمار غایتیم بیست و یک روز راه بزم رسید بنیادش آمد که
 در میان بکن و مقام ابراهیم طالق بر دست مهدی موعودیت خواهد کرد زبان خود را به کلمه من تجنی
 نمودن گویا ساخت میان نظام و قاضی علاء الدین آملی گفته دست به پیشش داده گفتند که دو گواه
 پسند این واقعه بسال نصد و یک هجری بظهور پیوسته و بعد معاودت از آنکه سعیده و مسجد تاج خان
 سالار واقع احمد آباد گجرات رخت اقامت انداخت بتذکره دعوت پرداخت ملک پسران الهیون
 ملک گوهر داخل جرگه میرانش شدند و مدین سید بسالی نصد و سه هجری مجمع عام دعوی
 مهدویت کرده این دعوی دوم است علماء و شایخ گجرات سلطان نمود گفتند که شیخ جوینور بو عظم
 خود حقائق و معارف خلاف شرع شریف بیان می نماید سلطان حکم اخراجش صادر فرمود شیخ
 از آنجا بدیده سولا سالیج منزل گزین گشت میان نعمت که رهنی سفاک بود بجرم قتل سیکه
 حبشی گرفته بدو پیوسته دست ابادت بدست شیخ داده بجرگه رفقایش درآمد با جمله شیخ
 جوینور از سولا سالیج بشهر نرواله گجرات که آنرا پین هم گویند بر لب حوض خان سرور فرود آمده
 میان خونده میر و اقربایش در آن مقام بسکک ارادت نسک شد و در آنجا نیز همان آس کباب
 پیش آمد یعنی فرمان ثانی از بارگاه سلطانی جهت اخراج او صادر یافته شیخ مع تابعین بقصبه
 بدلی کازین سه کره بی فاصله داشت رخت اقامت انداخت میان خونده میر که در بار بازار الملک
 بود بد عقیدگی محبوس نموده بود از محبس گرفته بشیخ پیوسته بمقام بدلی مذکور جمله میرانش دست
 استبداد و بدانش زدند که باز دعوی مهدویت کند شیخ زبان خود بدین کلمه گویا ساخت انامدی
 حسین جلال الله و بوسه جسم خود بدو انگشت گرفته گفت هر که از مهدویت این ذات منکر شود
 کافر است دمن از خدا بیواسطه احکام میگیم خدا میفرماید که علم اولین و آخرین در بیان معنی قرآن
 کلید خزاین ایمان بتو ادم پذیرنده تو من و منکر تو کافر است خونده میر و تمامی بارانش که سه صد
 بودند صدای آملی و صدگان در دادند این دعوی سوم است که در سال نصد و پنج هجری
 الیطون روی بر سر آورده و تادم مرگ بهمان دعوی قائلانند این دعوی را مهدویان
 دعوی نوکمی نامند شنیدن این دعوی تنی چند از علماء شهر نرواله بقصبه بدلی آمده باخته
 بدو پیوسته مگر شیخ از خیالات خود باز نیاید علمای وقت سلطان گجرات را مطلع کردند سلطان

حکم اخراج وی صادر فرمود شیخ بامر پسران خود بسوی ملک سنده نهضت نمود و از راه جا لور و ناگور و نصیب
 بشهر سنده دارالحکومت سنده فرود آمد و راغما هم چند کسان مصدق مهدویت او پیدا شدند چون
 اهل اسلام سنده بر عقاید شیخ آگاه شدند شاه سنده حکم قتل شیخ مع مریدانش صادر فرمود
 در بنیان مصاحب شاه سنده بسعی تمام حکم قتل ملتوی گنایند از محروسه سنده وی را بدر کرد
 شیخ بامر پسران خود که هشت صد مردم بودند بخراسان شتافت بمحل مردم همراهی شیخ سه صد شخصیت
 نفر ملقب باصحاب و مهاجرین بودند چون بقنده حار رسید حاکم قنده حار مرزا شاه بیگ بعد آگاه
 بر حالات شیخ فرمود که برو جمع هندی را بمسجد جامع پیش علمای اسلام حاضر آید ملازمان با تامل
 امر حاکم شیخ را گرفتار کرده پیش علمای اسلام بمسجد جامع حاضر آوردند علمای وقت بسجته کلام بدو پیش
 آمدند شیخ تحمل بکار برده و عطف قرآنی آغاز نمود مرزا شاه بیگ که نوجوان بود در سخنرانی فریفته شد
 که آن گرمی بسوی مبدل گشت شیخ از آن مهلکه نجات یافته بعد طے منازل بشهر فراه رسید ناگاه
 یکی از عمده داران آن شهر آمده اسلحه شیخ و رفقاییش گرفته هر یک را از گوشه کمان خود شمار کرد و گفت
 فردا همه بزندان خواهید رفت بعد امیر ذوالنون حاکم فراه بنا برد ریافت ماجرا بذات خاص
 نزد شیخ جوینور رسیده گردیده او شد و علمای وقت را فرمود تا امتحانش در مهدویت بگیرند علما
 باب مباحثه و مناظره و نمودند امیر ذوالنون صورت حال پیشگاه مرزا حسین بادشاه خراسان
 معروض داشت با انتظار جواب تا نه ماه بشهر فراه تیاام و رزیده بمشخصت و سه سال در سن
 تصدوه هجری یوم پنجشنبه داعی اجل را بیکجا جابت گفته سفر آخرت اختیار کرد و در میان فراه
 وزر مدخون گشت آمد او بن جنید که ذکرش گذشت مرثیه شیخ بر قبرش خواند از جمله اشعار مرثیه
 اینست **ه** فضلش که بزجمع پیر شد از خدا با و ابرو ز حشر شفاعت گراز خدا و
 اعوذ بالله من سوء الاعتقاد

مولانا محمد عابد لاهوری اناولاد ابوبکر صدیق رضی الله عنه فقیه مفسر زودمان علم
 کثیر العبادة بود در حلقه مجلس می روزانه قریب دو صد علما و صلحای نشستن ملا هور پیاده
 بحرین شریفین رفته و بعد اوی مناسک حج و زیارت روضه منوره بلا هور مراجعت فرموده
 بتاریخ بنیر و هم رمضان سال یازده صد و شصت هجری ازین جهان رحلت فرمود

تصانیف حاشیہ تفسیر بیضاوی نا تمام شرح خلاصہ کیدانی بزبان فارسی شرح قصیدہ بانٹ
سوار سالہ وجوہ اعجاز قرآن در سالہ فی الاربعۃ الاحتیاطیۃ بعد صلوة الجمعة۔ العشرۃ المبشرۃ فی
فضائل الامۃ المرجمہ

شیخ محمد عابد سندھی ابن احمد علی بن یعقوب سندھی فقیہ و محدث جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
حامی مذہب حنفیہ بود در شہر سیون کہ متصل شہر یوبک برکنارہ شمالی نہر حیدر آباد سندھ واقع است
متولد شدہ وی در زبید ملک یمن از علمای وقت مستفید شدہ و از انجا بصنعای یمن رسیدہ بدست
وزیر کتخت گشت و منجانب امام صنعاء بطور سفیر مقرر شدہ و از انجا بوطن مالوت معاودت کردہ و بقصبہ
نوارسی کہ بلک مندرہ قریب کراچی بندر است رخت اقامت انداخت باز بدینہ طیب آمدہ والی
مصر وی را رئیس العلمای مدینہ منورہ مقرر فرمود کتاب مواہب اللطیفہ علی سند الامام ابی حنیفہ
و طواع الاوار علی الدر المختار و فخر تیسیر الوصول اسے احادیث الرسول و شرح بلوغ المرام
از تصانیف وی مشہور اند بروز و شنبہ ماہ ربیع الاول سال دوازده صد و پنجاہ و ہفت
ہجری وفات یافتہ در بقیع مدفون گشت۔

میر محمد عسکری جو پوری از سادات عظام بلدہ جو پور شیعہ مذہب بود ہر چند تحصیل کتب
متداولہ چنانکہ معمول علمای ہندوستان است نکرده مگر بیکای طبعی و زور کتب بینی بجمع فنون مقبول
و منقول و فروع و اصول تبحر تام داشت و در حسن بیانی و طلاقت لسانی مشارالیه اقران بود
نامہ افادہ علوم می داد و بر قلیل معاش قانع ماند مؤلف سیر المتاخرین می نویسد کہ بر شیخ
صدر جہان عرف انگنون سیان کہ سنی المذہب از فضلا سے وقت بود بمسئلہ فضیلت
ابوبکر صدیق و علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہما چیرہ دست آمد و اللہ اعلم بالصواب و سے
بمہفتاد سالگی بسال یازدہ صد و نو و رحلت فرمود

حافظ محمد عظیم پشاور می بیگویند کہ وی در اوائل نہایت غبی بود بہ دعای خضر علیہ السلام
ذہین گشت و در اندک زمانی علوم عقلیہ و نقلیہ فرا گرفتہ عالم ہبیل مع فاضل جلیل مع اعظاہ بے عدیل
گشت و عطاوی نہایت پرتاثیر و بانداق بود بزبان عربی و فارسی و پشتو و پنجابی ماہر و مقرر بود یعنی
طالب العلم یا سامع و عظم ہرز با سے کہ از زبانہای مذکور می نمید آزا بہمان زبان تعلیم سے داد

نیز چند تصانیف بطرز نصاب وارد بسال دو از وہ صد و پنجاہ و ہشت ہجری بہ ٹونک قدم آورد
 بجز کہ ملازمان وزیر الدولہ امیر الملک نواب وزیر محمد خان بہادر نصرت جنگ نسلک گردیدہ بمصاحبت
 و مجالست فرزندان رئیس موصوف مخصوص گشت و تا عمر اخیر ملازمت میں الدولہ وزیر
 نواب محمد علی خان بہادر صولت جنگ خلف نواب سابق الا لقب بسر برودہ بتاریخ پانزدہم
 رجب سال دو از وہ صد و ہشتاد و تہ ہجری ہنگام نیم شب پنجشنبہ از عالم فانی بکلیت دولتی
 روان گردید مولو سے محمد حسن تاریخ رحلتش صوری و معنوی این چنین گفتہ سے درینا کہ آن
 عالم حق پرست بہ محمد علی فضل و دانش نسیں بہ زعیش جہان دل بہ برداختہ بہ گردیدہ باملا را علی جلسہ
 محمد حسن صوری و معنوی بہ رقم کرد تاریخ طرز نویسش بفرودس رفت آن معلی جناب بہ زماہ حسب
 نصف لیل الخیس بہ تصانیفہ آثار عشر در احوال قیامت۔ دلبر و عظیم۔ تسلسل ناظرین در نکاح
 بیوگان۔ مینو نظیر در قصص بزرگان۔ ہدیہ الاخیار قصہ عا و اولی و عا و آخری۔ وقائع اقصیہ
 در حالات سید احمد مجاہد رای بریلی۔ ترجمہ حقیقۃ الاسلام مصنفہ قاضی شہار اللہ پانی پتی۔ نصاب
 گوہر منظوم۔ نصاب سلک گہر۔ نصاب مصدر الفیوض۔ نصاب مقتل الخانن نصاب
 درج جواہر۔ نصاب عنقاہ الاثار۔ نصاب کنز المصادر۔ مثنوی تحفہ الاخیار۔ مثنوی تحفہ الاما
 تصانیف در حمد و نعت۔ رکاز المدایت در فقہ۔ مثنوی عبرت افزا قصہ

زن دینار عابدہ

مولوی شاہ محمد علی ساکن بہیرا بن شاہ عبدالعلیم ابن شاہ ابوالغوث کرم دیوان ساکن
 موضع بہیر ضلع اعظم گڑھ و برادر زادہ حافظ شاہ ابواسحاق قدس سرہ بشوق تحصیل علوم
 پای ارادت در جادہ غربت نہادہ بعد طے منازل و قطع مراحل در مدراس بخدمت ابوالعباس
 ملا عبدالعلی بجز العلوم فرنگی بحلی پیوستہ در ان مرز بوم مدتی قیام و در زیدہ از تحصیل علوم در سیہ
 متداولہ نقد فراغ بدست آوردہ بدیار عرب رو آورد و تا سہ سال بدین طیبہ علی صاحبہما صلوات
 و النجیہ رخت اقامت انداختہ علم حدیث و اسما الرجال و اسانید را بہ تکمیل رسانید و بعد در
 بست و سہ سال بوطن مالوت مراجعت فرمود و بو طیفہ دولت مدراس کہ با و میر سید قانع
 بودہ روز سکہ چند بوطن بسر بردہ همان فانی را پدید فرمود انا اللہ و انا الیہ راجعون

ملا محمد عمران رام پوری ابن ملا محمد غفران رام پوری شاگرد والد ماجد خود نیز خدمت مولوی
 حیدر علی رام پوری مستفید شدہ و رفقاہت مشارالہ اقران خود بود تمام عمر شریفش در افتادہ تعلیم
 طلبہ علوم بسر بردہ رسالہ تجہیز و تکفین بیت از مصنفاتش مشہور و مطبوع است ہنگامیکہ بعیت
 والد خود سمت کلکتہ تشریف سے برہم مقام فتح پور سہوہ فقیر حقیر خدمت ہر دو بزرگوار در یافتہ
 پدر و پسر نہایت سن بودند کہ شخص ناواقف ہر دو را برادر یکدیگر کے شمرد بچہ ہفتاد و دو سالہ
 بسال ہفتاد و یکم از صدی سیزدہم داعی اجل را لبیک اجابت گفتہ بریاض رضوان پیوست
 مولوی محمد عمر رام پوری دانشمند بجمع معقول و منقول ذکی لطیف مناظر غالب شاعر فصیح
 واعظ طلیق اللسان کلمت میگرد حاشیہ عینی شرح ہدایہ در سالہ طنطنہ صولت در باب
 سماع از یادگار اند سؤالات عشرہ کہ مولوی محمد حسین لاہوری سرخیل غیر مقلدین مشتمل کردہ بود
 بجواب ہر یک سوال با جوہ متعددہ تحریر فرمودہ نامش عشرہ بشرہ نہاد آن رسالہ نیز از تصانیف
 شریفش شہرتی دارد وی رحمۃ اللہ علیہ بمرہیت و شش سالگی واقع سیزدہم رمضان المبارک
 سال دو اندہ صد و نو و پنج ہجری رحلت فرمود

شیخ محمد عیسیٰ جوہوری ابن شیخ احمد عیسیٰ دہلوی در قرأتیکہ از آمدن امیر تیمور بصبوب و ہلی افتاد
 اکثری اناکا بچہ چون در فتنہ شیخ احمد عیسیٰ نیز در ان میان بود و محمد عیسیٰ در ان زمان ہفت یا ہشت
 سالہ بود ہم در صغرسن بمقتضای سعادت ازلی و استعداد جبل مرید شیخ فتح اللہ اودہی شد
 و باشارت پیر دتی پیش ملک العلماء قاضی شہاب الدین دولت آبادی تلمذ کردہ شرح اصول
 بزودی کہ قاضی موصوف تا بحث امر و ادب تقریب وی نوشتہ است وی بعد فراغ از تحصیل علم
 ظاہر در خدمت شیخ فتح اللہ تصفیہ باطن مشغول شد تا آنکہ از کبار مشائخ جوہور شہرت پذیرفت
 دہم در انجا مدون است

ملا محمد غفران رام پوری ابن ملا تائب آخون ابن حافظ سعید احمد خان رامپوری از قاضی
 شہری خیل مرید و تلمیذ ملا فقیر آخون ولایتی بود و نیز خدمت بعض علمای وقت مستفید شدہ فتاویٰ
 فقہ در صد جزو نوشتہ کہ بچنگ موسوم و بکتب خانہ رئیس رامپور موجود است علماء نامور
 از سایہ دامن تربیت و تعلیم او برخاستہ اند بچہ صد سالہ بسال ششم از صدی سیزدہم ہجری

حلت فرمود مصنف اجماع العلوم وی را بقلب روایت کش یاد کرده العلم عند اللہ تائب بروزن
صائب بادل تابی شہانہ فوقانیہ بعد شرافت بعدش ہمزہ مبدلہ بکسورہ و دما آخرباے محسوسہ
بمعنی توبہ کنندہ آخون بالفت ممدودہ و خای ہمزہ مضمومہ و واو معدولہ و نون ساکن بمعنی استاد و
سول جنگ بحیم تازی مضموم و سکون نون و کاف فارسی بیاض بزرگ را گویند

شیخ محمد غوث گوالیاری بسلسلہ شطاریہ مرید حاجی حمیدست در ابتدای حال تا دوازده سال
در وامن کوہ چنار ریاضت شاقہ کشیدہ در فارہ اسکن از برگ اشجار غذا میداشت و علم دعوت
ہنما و مقتدا و صاحب تصرف بود ہمایون بادشاہ ہا و عقیدتے کامل داشت بعد انہام ہمایون شہ
شاہ افغان دسپے آزار شیخ گردید شیخ سفر دکن اختیار کرد سلاطین آن دیار بجلقہ اعتقادش
در آمدند شیخ وجہ الدین گجراتی کہ عالم ربانی فاضل تہجد و مطیع و متقادش گشت بسال ہند و
شصت و شش ہجری شیخ از گجرات باگرہ آمدہ اکبر بادشاہ را در سلک ارادت خود کشیدہ گر بادشاہ
زود منحرف شد و نیز صحبتش بہ ہریم خان و شیخ گدڑی راست نہ آمد و بچیدہ بگوالیار رفت و خانقاہی
تعمیر کرد یک کرد تنگ معاش داشت و نہایت منکسر مزاج بود ہرگز امید تعظیما قیام سے نمود
رسالہ مراجع نامہ در عروج حال خود و جوہر خمسہ و او را در غوثیہ و تہجد الحیات از تصانیف او یادگار
ہرگز لفظ من بزبان او نکلد شتی ہموارہ تعبیر از خود بفقیر کردی تا اینکه دقت تقسیم غلہ سبقت کہ اینقدر
سیم و نون غلہ بفلان بہ ہید ہمزہ شتاد سالگی در سال ہند و ہفتاد ہجری رحلت فرمودہ رحمۃ اللہ علیہ
شاہ محمد فاخر آلہ آبادی از اہل تخلص بن شاہ ثوب اللہ کہ آبائی جامع علوم ظاہر و باطن بود
کتاب علوم ظاہر بخدمت برادر کلان خود شیخ محمد ظاہر کردہ بنی سبحانہ تعالی شانہ اورا شانہ
عظیم دادہ بود ہمزہ بست و یک سالگی بجای پدر بزرگوار و سادہ آرای خلافت شدہ بعمربیت
و ہشت سالہ زیارت بیت امد مشرف گشت و بعد نیہ طیبہ سند حدیث از شیخ محمد حیات سندھی
مدنی حاصل نمود چون مرتبہ سوم غم حج کردہ در بہان پورا عی اجل را البیک گفتہ بتاریخ یازدہم ذیحجہ
روز یکشنبہ سال یازدہ صد و شصت و چہار ہجری بہان بجان آفرین سپرد تاریخ ولادتش
خورشید و تاریخ فوتش زوال خورشید یافتہ اند مزارش در بہان پور بہ پہلوی شاہ عبداللطیف
برہانپوری است یزار دیتبرک دیر تصانیف بسیار انداز بجلقہ قرۃ العینین نے رفع الیدین

نور السنه و دره التحقيق و غيره مشهور هستند شکر الله سعیه

مولوی محمد فاروق حیرتیا کوئی فرزند خرد قاضی علی اکبر ابن قاضی عطاء رسول عباسی است
 که بفضل کمال و باقران و امثال گوی سبقت ربوده و ساحت علوم عقلیه و نقلیه را با کمال تحقیق و
 تدقیق فرسوده کتب درسیه فارسیه و صرفاً نحو عربیه و علوم عقلیه و نقلیه از همین برادر خود مولوی
 عنایت رسول الکتاب نموده و علم هیات از مولوی رحمت الله فرنگی محلی و هدایه وصول فقیر
 از مفتی محمد یوسف فرنگی محلی و عاشیه زاهدیه بر شرح ملا جلال از مولوی ابوالحسن منطقی آموخته
 با بخله پروانه کمال از خرمن اساتذہ نامی اندوخته مطیع سفر ملک حجاز کشید و بزیارت حسین شریفین
 بهره اندوز گردید و بدیدار علماء اسلام و الکتاب فیوض از فقرای اہل اسلام بدعا دلی رسید
 در علوم ادبیہ فارسیہ و عربیہ ید طولی وارد و بتعلیم طلبہ علوم می پردازد و می رارسایل علوم مختلفہ و
 اشعار عرب و مکاتیب و خطب اندازا بخله اندکے از بسیار و مثنوی از خوارمی نگارم از تصانیف فاروق
 و اورا گوہر شناسا اینکم در بزم توبہ بحر معنی در دل و گنج سخن در آستین باطلس فلک را دانم چو نقش
 بود یا جامہ عریانیم رود اردان دیباے چین بہ ہستم از گنج قناعت مایہ دار خرمی بہ نیتم در پوزہ گردی
 بر در تاش و نگین بہ شنوی کہ بہج استاد خود مفتی محمد یوسف فرنگی محلی در سال دو وازدہ صد و
 ہشتاد و شش ہجری بسک نظم کشید و بجمع قبول مدوح رسید بتدی اذان نیست ۵۰ و لم
 و رشوق زلفش نالہ ساز است بہ چہ می ناظم غم زلفش در از است بہ بدل چون دیگ منم گرم چشمہ بصورت
 صورت نبض غموشمہ دلی دارم مشعبہ شیشہ بازی بہ زبانی جادوی انسون طرازی بہ حدیث
 من نسون جان گذار نیست بہ دو چشم صورت خون نابہ ساز نیست بہ نوای من صغیر ہر نشمن بہ
 حدیث قصہ ہر کوی و برزن بہ بسے این خامہ سحر اور شرف بہ برآرد جادو بہا از نہ حرف بہ گئی شب
 آورد کہ روز بیرون بہ گئی قائم نماید گاہ اکسون بہ گئی این خامہ در لبہای ناشاد بہ انسون خنسدہ
 جوش طرب زاد بہ گئی از دیدہ دلہای خرم بہ برآرد چشمہای اشک ماتم بہ صفا شمع است در بزم
 خیالم بہ سخن یک نغمہ ساز کلام بہ نمی بینی کہ طرفہ بلبلم من بہ کوزین اعجوبہ ہر حنظل من بہ ہر میدان نمودم
 ترک تازی بہ بخوانم نامہ ترکی و تازی بہ گئی از لوح رازی خواندہ ام حرف بہ گئی از حرف تازی ہستہ
 ام طرف بہ گئی اندر مقام سخن شیراز بہ شدم با اہلی و سعیدی ہم آواز بہ گئی در بزم گاہ نغمہ سازی بہ

سخن راندم باہنگ ججانی بہ مسودا آن فروزان گوہر من بہ کہ شمع من بہرینے است روشن
 قلم چون در لغات و حروف راندم بہ سخن برکسی اعلیٰ نشاندم بہ بہ نحو و ہم بلاغت خامہ من بہ بسے
 شمع معانی کرد روشن بہ ز موجودات عالم حتم اسرار بخواندم و فقر اعداد و مقدرات بسے خار عناد و
 پاکستہم بہ زرا ز جرح و نغم طرب بستہم بہ جو کردم راز ستر حرج ظاہر بہ سخن راندم ز اعراض و جہا بہرہ رخ
 معلول و علت و نمودم بہ گرہ از وحدت و کثرت کشودم بہ با حکام عقول و بحث ارجح بہ بسے
 شرع احمد کردم اصلاح بہ ز طاب نور آن مہر دل افروز بہ بسے شبہای ظلمت کردہ ام نوز بہ
 سوی آبای علوی یافتہم راہ بہ شدم از اتمہات سفلی آگاہ بہ بنور دیدہ اہل بصائرہ نظر کردم بگلزار
 عناصر بہ بسے بگما شتم ناظور دل را بہ تماشا ی بہار آب و گل بلکہ فنار ادست در ہر صورتی دید بہ
 زہر یک لاجرم رخ باز بچیدہ ز فکر این و آن خود را تھی کرد بہ بسوی ملتد چون رخ آورد بہ غیام
 رفت از مہ تا بجا ہی بہ پے اسرار آیات الہی بہ بسا جہد طلب آورد در کار بہ بودم از کثرت
 گنج اسرار بہ جو گردیدم زرا از شرع آگاہ بہ ندیدم در میان جزائش اللہ بہ مدح ممدوح
 می پروازد۔ جو براوج کمال خود رسیدم بہ ز سنگ استانی بوسہ چیدم بہ چہ سنگی یوان
 شدین بہ کہ دارو از شریعت ملک و آمین بہ جناب استاد کعبہ جاہ بہ دلیل راہ مردان حق آگاہ بہ
 سحاب ساکت جو النوال بہ ہم صائد طودا کمال بہ کمی فی الوغالیث الاعادی بہ کریم فی التدی
 غیث الایادی بہ کریمی یوسف مصر معانی بہ خوال مر تع فضلش غزالی بہ چہ یوسف مصر معنی سلغزی
 نیز و ملک جم پیشش بہ چیز بی بصورت شمع بزم یوسف آمد بہ یعنی غیرت بو یوسف آمد بہ
 بگیتی در کمال ہمشش نیست بہ جبینی خالی از خاک درش نیست بہ بشوق مکتب در شمش
 فلاطون شولی دارو جو جام بادہ پر خون بہ ادب گیرد بہ بتانشان رطوبہ بہ پیشش بوعلی تہ کرد زانو بہ
 الی آخرہ بقیہ اشعار ابدارش بجز تحریر نہ آوردم کہ بجز زخار را بکوزہ آوردن کار سے دارو وی را
 ما سوی تصانیفت را لقمہ و خطبہا دبیر بزبان عربیہ اند کہ داد فصاحت میدہند و بر کمال بلاغت
 و لیلے اندامح یکے عنوان خطب جمعہ کہ کتابیست مشتمل بر خطب منظومہ و منشورہ صورتہما
 الحمد للہ القاسم الالار بہ الجاسم اللادار بہ العلی الاسمارہ بہ والصلوۃ والسلام علی سید الانبیاء
 محمد منقذ الاسرا بہ المخصوص بال لاسرار و علی آلہ الطاہرین بالباسارہ بہ واصحابہ القاہرین للاعداؤہ

اما بعد فيقول العبد الخاطي الناسي في محمد فاروق الخنفي العباسي في جعل المد من حماة ذمار دينة في وعطي
 كتابه يمينه في انه قد سألني بعض من يمني واجبه في الاستعديني ووده وتيمني حبه في ان انشي خطها اذ يمينه في
 واجلي للعيون عربا عربيه في ومع ذلك استسقى زلالا في مزود جابا العسل الفكري في من كاس اوارها
 ابن بناتية المصري في لكن لم يسعني الاجابه في بل اعن بي هموم ناصبه في وكان لي يد عن الاعمال خائبة في
 درجل للبلاب جسابه في ونفس من معافرة العناز ذائبه في لانا كذوب كسب ادر كه اللاطبة اود نقت طال
 به الجواظ في اوبر ومه اشواظ في حتى علمت ان الارض منزل كل هولن وغنايه ذهب كل زرع و
 تكبار في درأيت العلم قد نضب اليوم ناره في وخن بالامكار انواره في وخفيت من التواخر اضواءه في
 ونسيت من الضمائر رسما في واهمل قدس للناس انا في ورفع في العراض لوانه في واروس
 الجسم اروايه في وعفي الرسوم تكبا في حتى غدا نمانكه داويه في ومنانله على عروشها غاويه في
 فالناس ينكرون ما لم يسمع اذ بانهم في ويكرهون ما لم يسمع اذ بانهم في فمن صمت فقد يبيع في هذه البلاده
 ومن نطق وقع مسأله في الكساد في ثم بعد ما ضي من الايام والليال في لم لي في السؤال في
 وكثر الحاحه وطال بنسختي لم يسعني الا الا تخرج في فاجبت وعوته متوكلا على المولى المنار في ووم
 خطبه تكاح مشر محمود حج باي كورث مالك مغربي وشمالى خلف الصدق سر سيد احمد خان نجم الشكر
 بصنعت اجمال زيب ترقيم فرموده وهي هذه الحمد لله الصمد الودود في الحكم العدل محمود مالك
 العهد الموعود في موسع العطاء الممدود في ومر يهط هو وبنوامر آل داود في ولا عدو عا و عطايه في ولا
 احد حاد لا لانه في لا اله الا الله ولا ناله للاتم سواه في اللهم صل سلانا في وكلمها واما الرسولك
 محمد اكرم الرسل في كمل الملل مال الاصل في مومل المرمل والارمل في وهو سلك اللوا في وساغد
 الاسراء في وصعد السماء في وساد الرسل الكرايه في واعلى محل آدم وحوار في وارحم اللهم آل الصلحاه في
 داود ابنة الرحمه في ما هم السمار في واولم الهاء في اعلموا اهل الاسلام في رحكم الله السلام في عمل
 الكرام في اعلموا المراد امامه الحام في ومانه اعدام في ومانه احلام في مراحل آسام في در واحلا لام في و
 صراط كدر الحسام في صلوا لله في واولم عود في واعبدوا الله والامر بالمعروف في صلوا امور الابل والآل
 وراعوا محل العرس في المولود في كما امركم رسولكم المكرم المسعود في وهو رسول الله في الصمد الاواه في
 كما احكم امور المعاد في ودم امر لاصلاح الابل والاولاد في وحكم وهدور امر صابرا لاسرار في

وواصل لا طہارۃ واداکرام المولد ولا حم اہل الکرم و اسود و سسلک مسلک رسولکرم محمد کما عملہ
 المولی العادل محمود و ولد الخلیل الکامل احمد و ہما کلا واحد ہما علی الکرار و سادہ و سرور و ہما
 السور و الرسادہ سمار الکرم و داماد الہم اسار الکرم و و اس المکرم و اللہ اعط المجد و عمر اطال عمدا
 و مالاما حصر عدایہ و اولہ و عرسہ کل واحد و ایہ واکرمہا مال اولدایہ و سر ہما سرور و مالما احصاہ
 احد امدایہ بچواب آن سید محمود و کنز الی بزبان اردو و باظہار خرسندی طبع نوشتہ و دران
 نامہ نگارش نمود کہ اگرین ہنسی سے کہوں کہ خوب بے نقط سنائی تو کچھ مضائقہ نہیں
شیخ محمد فاضل پٹالوی قادری مجددی از علمای نامدار پنجاب در شریعت و طریقت باسخ
 قدم بود تمام عمر باشتغال تدریس و تعلیم طلبہ علوم بسر بردہ بسے مردم با کمال از دامن تربیت
 او برخاستند بسال یازدہ صد و پنجاہ و یک ہجری وفات یافتہ در بمالہ مدفون گشت
مولوی محمد قاسم نانوتوی ابن شیخ اسد علی بن غلام شاہ بن محمد بخش بن علاء الدین بن محمد
 فتح بن محمد مفتی بن عبد السمیع بن مولوی ہاشم نانوتوی بہ دوازده صد و چہل و ہشت ہجری لادست
 یافتہ نام تاریخی وی خورشید حسین است بر حدت طبع و وجودت ذہن مجبول شدہ ابتداء از شیخ
 ہمال حمد نانوتوی و مولوی محمد نواز سہارنپوری کتب عربیہ و فارسیہ خواندہ بسال دوازده صد
 شصت ہجری بدہلی آمدہ کتب درسیہ متعارفہ پیش مولانا مملوک علی نانوتوی مدرس اقل مدرس
 دہلی گذرانیدہ و استناد حدیث بخد مت شاہ عبد لغنی محدث دہلوی کردہ بعد فراغ از تحصیل علوم
 چندی بدرسہ انگریزی واقع دہلی تعلق گرفتہ و بعد ترک آن تعلق در مطبع احمدی تصحیح کتب مقرر شدہ
 و در سن دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری بزیارت بیت اسد مشرف شدہ دست ارادت
 بدست ہدایت جناب مولوی و شیخ شیخی حضرت حاجی ادا و اسد تہانوی مہاجر و نزیل مکہ معظمہ
 بسلسلہ چشتیہ صابریہ دادہ مراجعت فرمودہ سرپرستی مدرسہ اسلامہ بندہ خود گرفتہ زان بعد
 در سال دوازده صد و ہشتاد و پنج ہجری ثانیاً بزیارت بیت اسد الحرام مہابات اندوختہ بطن
 مالوف باز آمدہ در دہلی بتدریس و تشریح علوم پرداختہ پادری تارا چند را در مباحثہ مذہبی
 ساکت نمود در سال دوازده صد و نود و سہ ہجری بمقام چاند پور ضلع شاہ پور منجھے
 بنام زومیلہ خدائشناسی فراہم شدہ علمای ہر مذہب در ان مجمع ہم آمدہ بودند صاحب ترجمہ

علیه الرحمه علی رؤس الاشهاد ابطال تثلیث و شرک و اثبات توحید بنوی بیان فرموده که حاضرین طبع
 چه موافق و چه مخالف همه مهر سکوت بردوان خودها ثبت کردند و بسا که دوازده صد و نو و چهار
 هجری ایندست زیانند سستی مباحثه وجود و توحید و با عیسایان گفتگوی تحریف کرده پندت
 مذکور سر بچیب سکوت فرورد و پادریان عیسائی کتب خود گذاشته فراردا برقرار ترجیح دادند
 رساله حجه الاسلام در نیاب مشهور است و همدین سال کرت ثالث بنیارت بیت الله الحرام
 شرف اندوز شده مراجعت فرمود برض شب بتلا گشت در عین بیماری پندت دیانند مذکور
 در باب استقبال قبله بر مسلمانان اعراض کرده بخواست رساله قبله نما تحریف فرمودند و بر پنجشنبه
 وقت ظهر چهارم جمادی الاولی سال دوازده صد و نو و هفت هجری برض شب و عسر
 ذات الجنب رحلت فرموده بقصبه نانوته مد فون گروید از تلامذه و س مولوی محمود حسن
 دیوبندی و مولوی فخر الحسن گنگوہی و مولوی احمد حسن امر و ہوی مشهور اند و از تصانیف شریفه
 او کتب ذیل مطبوع شده شایع اند۔ مجموعہ رسائل قاسم العلوم۔ مصابیح الترویج۔ آب حیات
 تقریر و پذیر مباحثه شاہجہان پور۔ ہدیۃ الشیوہ۔ قبلہ نما دیوبند و نانوته و قصبہ شاہجہان پور اند
مولوی محمد لیبیب بدایونی ابن مولوی محمد سعید بدایونی علوم متداولہ از پدر بزرگوار خود
 تحصیل تکمیل نموده جامع العلوم بود خصوصاً در فقہ و فرائض مہارت کامل داشت بعمر ہفتاد
 و چہار سالگی باہ محرم سال دوازده صد و پنج ہجری رحلت فرموده بدرا بخنان پیوست
 رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلافہ

مولانا محمد حسین لکھنوی ابن ملا محب الدین ملا احمد عبد الحق ابن ملا محمد سعید لیسر دوم
 ملا قطب الدین شہید سہالوی شاگرد رسید ملا حسن شارح سلم علوم عالم علوم عقلی و نقلی و فقہ
 رموز خفی و جلی در جودت ذہن و ذکا و طلاقت معرفت بود تصانیف لطیف دارد از انجس
 شرح سلم و شرح مسلم الشبوت و حاشیہ میرزا بہر رسالہ و حاشیہ میرزا بہر ملا جلال و حاشیہ میرزا بہر شرح
 مواقع و وسیلہ النجاة در حالات اہل بیت نبوی صلعم و ترجمہ حکایات الصالحین و شرح
 اسمای حسنی و شرح تبصرہ در تصوف و زبدۃ الفوائد در بیان سحر رمضان و کنز الحسنات فی
 ایتاء الزکوٰۃ و غیر ذلک اند تبست و دوم ربیع الثانی سال ہزار و دو صد و بست و پنج ہجری

رحمتش سوی روضہ رضوان وقوع یافتہ در بلخ مولانا احمد الوار الحق واقع بلخہ کھنڈ مدفون گشت
 علیہ الرحمۃ والنفراں مصرعہ ماہ برج علوم پیمان گشت : مادہ تاریخ فوت اوست
 ملا محمد محسن کشور از علمای کبار خط کشمیر شاگرد ملا محمد امین کانی کشمیری بود در علوم عقلیہ
 دستگاہی کامل داشت از تعلما نش کسی بہرہ نماند برہایہ و مطول حواشی و تعلیقات نوشتہ
 و بلا تازک دست ارادت دادہ بسال یازدہ صد و نوزدہ ہجری وفات یافتہ بمقبرہ سید محمد
 کرمانی واقع ماشون مدفون شد

حافظ محمد محسن دہلوی مجددی نقشبندی از احفاد شیخ عبدالحق محدث دہلوی خلفای شیخ
 محمد معصوم مجددی است جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود بسال یازدہ صد و چہل و ہفت ہجری وفات یافتہ
 خواجہ محمد معصوم سہرندی حضرت عودۃ الوثقی خواجہ مجد الدین محمد معصوم خلف الصدوق و
 خلیفہ عظیم حضرت قیوم ربانی محبوب صمدانی شیخ احمد فاروقی سہرندی مجدد الف ثانی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہما ولادت آن جناب در سن ہزار و نہ ہجری واقع شدہ بعمر شانزدہ سالگی بحضور پدربزرگ
 فارغ التحصیل گشتند آنحضرت جامع علوم عقلی و نقلی و مخزن کمالات صوری و معنوی بودند
 بہ بشارت مقام قطبیت و منصب قیومیت از پدربزرگوار خود مشرف شدند نسبت
 طریقہ احمدیہ مجددیہ بتوجہات ایشان در اطراف عالم شایع گردید و عالمی باحوال بلند و مقامات
 ارجمند رسیدہ کشف مقامات الکیہ آنچنان بود کہ از ولایات بعیدہ منتسبان خود را اعلام میفرمودند
 کہ فلانی بولایت موسویہ رسیدہ و فلانی بولایت محمدیہ مشرف گردیدہ نہ صد ہزار کس بردست
 ایشان مرید شدند و ہفت ہزار کس را آنجناب خلافت دادہ اند در خدمت ایشان طالب
 یک ہفتہ بر تہ فنا و بہ یک ماہ ہمال ولایت میرسید و بعضی را در یکا توجہ بجمع مقامات
 میرسانیدند و همچنین فرزندان آنجناب اقطاب وقت بودند و ہفت اقلیم را منور ساختند
 نم ربیع الاول سال ہفتاد از صدی یازدہم ہجرت بریاض رضوان پیوستند

سید معصوم نقشبندی بالاپوری زبده المائل قرآن عمدہ مشائخ دوران بقصبہ بالاپور
 معنات صوبہ برار سکونت پذیرد و ہر چند دیدہ معاف عطیہ نظام حیدرآباد قابض بود شیوع
 علوم ظاہرہ در آن ممالک بہ توفیض و بیست و اکثری از اسلاف او علمای کرام و فضلا سے

ذوی الاحترام گذشتہ اندو فائش در سال نوزدہم صدی سیزدہم ہجری بظہور بیہ پوستہ در قصبہ
بالاپور مدفون گشت

مولوی محمد معظم ساکن ہندہ ابن احمد صدیقی جد امجد مولوی محمد اشرف لکنوی در ہند تولد
یافتہ از والد خود و ملا عبد الحکیم ساکن کوئی اخذ علوم کردہ و قرآن مجید مع تفسیر بیضاوی حفظ گرفتہ در علوم
دینیہ فائق قرآن گشت بہادر شاہ بن عالمگیر بادشاہ عمدہ قضای ہند بدو از زانی فرمودہ چند
دیہہ بجاگیرش داد مولوی مرقوم بقضا و تدریس مشغول بود از تصانیف او تفسیر قرآن بود کہ
در استیلائی سکمان سوختہ شد و نیز شرح شنیوی مولانا روم از دست درس بکنار و یکصد شیخ
و ہشت ہجری وفات یافتہ در ہند مدفون شد

مولانا محمد مفتی از اکابر علمای عمدہ جلال الدین محمد اکبر بادشاہ صاحب کمالات بجلد در سین
بلدہ لاہور بعدہ اقتاسر بلندی داشت در ہر باری کہ ختم صحیح بخاری و مشکوٰۃ المصابیح میکرد
مجلسی عظیم ترتیب دادی و طبع بغز و حلویات میفرمود و علمای و صلحا خورانی ندی غرض منزل فی
جمع اعیان افاضل زمان بود چون بود سالگی رسیدہ و منحنی و ضعیف گشتہ از درس باز ماند
پسرانش ہمہ صاحب کمالات و فضائل بچو پد بودند رحمہ اللہ

مولوی محمد علی جوہری خلف چہارم مولوی سخاوت علی عمری جوہری کنیت و
ابوالخیر است در بست و نهم جمادی الثانی سال دوازده صد و ہفتاد و چہار ہجری بکہ معظمہ
ولادت یافتہ زید اسن پرورش والدہ خود یعنی صبیہ قاضی ضیاء اللہ مرحوم بہر اہی برادر علانی
خود مولوی محمد جنید بوطن واپس آمدند و بانکہ مدتی از حفظ قرآن مجید فراغ یافتہ بعد
تحصیل کتب رسمیه فارسیہ اکتساب علوم عربیہ بخدمت برادر خود مولوی محمد شبلی آغاز نمودہ بخدمت
مولوے عبدالمد ساکن موضع کوپا ضلع چچیر اتمیند مولوی مفتی محمد یوسف فرنگی محلی و نیز بخدمت
مولوے سعادت حسین عظیم آبادی و مولوی علی اکرم آروی و مولوی محمد عبدالحی فرنگی محلی
تکمیل نمودہ بدرس و تذکیر طلبہ و عامہ خلایق و انتظام مدرسہ ربانیہ قرآنیہ جامع جوہور کہ قائم
کردہ والد ماجدشان است بسری بر بند سلطہ و رقاہ الی ہائینہ

شیخ محمد مودود لاری مرید بابا نظام ابدال نزد مولانا عبد الغفور لاہوری لکنوی سنی دانشمند است

مازفران و ہادیوزہ گری نمودہ مراتب عیالی و بیانی نیکو میدانست و بر غائب علوم چون
 کیمیا و غیرہ آگاہی داشت شاہ نعمت العدولی و شاہ قاسم انوار را در یافتہ با بجلد از ماہران علم
 توحید و مقبوعان مشرب بخرید و تفرید بود در سال نصد و ہجری ہندوستان قدم آورده شیخ
 امان یانی پتی پیش وی استفادہ علم توحید و تحقیق کتاب فصول حکم و غیرہ میکرد وی در حق شیخ
 امان گفتی جوہری قابل یافتم لیکن جیف کہ یک چشم دارد در مخاطبات نیز اورا بلفظ کورک بخواندی
 مہتا و اگرہ اقامت داشت بعد از ان بعلاقہ محبت شیخ امان در رابطہ خدمت او در پانی پت
 سکونت اختیار نمود و ہا پنجماہ رمضان سنین نصد و ہفت ہجری و اسپین خواہش در گرفت

خواہگاہ او ہم پہلوی شیخ امان است

شیخ محمد احمد آبادی بشیخ حسن محمد چشتی احمد آبادی گجراتی شہرت دار و کینتشی اربصالح فرزند احمد
 شیخ احمد المعروف بشیخ میاخی ابن شیخ نصیر الدین در علوم ظاہر و باطن یگانہ روزگار بود در صغر سن
 اکتساب کمالات نمودہ بحضور پدر شہرہ آفاق گشت دولت و ثروت ظاہری ہم داشت
 خرچ اعراس بزرگان و طعام درویشان بروجہ استیفا میکرد مسجدی کلان اندرون شہر احمد آباد
 یک لک روپیہ صرف نمودہ بنا فرمود کہ بنای شیخ تاریخ آنست تفسیر محمدی و حاشیہ تفسیر بیضاوی
 و غیرہ از یادگارند چہل و یک سال بر مسند ارشاد متمکن بود و ہجرت بجاہ و نہ سال بتاریخ بست و ہجرت
 زوی تعدہ یوم شنبہ سیال نصد و ہشتاد و دو ہجری رحلت فرمودہ

سید محمد جعفر پیر عالم احمد آبادی گجراتی ابن سید جمال مقصود عالم قدس سر بہاد و از دہم
 شعبان سال ہزار و بست و سہ متولد شدہ ارادت و خلافت از پدر بزرگوار خود وارند در علوم
 ظاہر و باطن با کمال خصوصاً در حدیث و تفسیر فائق القرآن بودند از ایشان مصنفات کثیر
 یادگار اند از بجلدہ روضات شاہی کہ مشتمل بر بست و چہار مجلد است متضمن احوال بزرگان و در
 احادیث و تفسیر و غیرہ دیگر مصنفات بسیار اند ہم ذیجہ سال ہزار و ہشتاد و پنج ہجری
 رحلت فرمودہ در احمد آباد پہلوی پدر خود مدفون اند

سید محمد ابوالمجد محبوب عالم ابن سید جعفر پیر عالم احمد آبادی گجراتی دوم بیچ الاول سال ہزار و
 چہل و ہفت ہجری متولد شدہ از بدو فطرت و صل جبلت جاذبہ خدا طلبی و مادہ اکتساب علمی

در سر داشت از مشایخ و علمای صوفیه احمد آباد گجرات است تصانیف کثیره دارد از جمله و تفسیر
یکی فارسی بروایت اهل بیت دوم عربی بطور جلالین و در حدیث زینة النکاة فی شرح اشکوة
به بیان تمسک هر مذہب یادگار و چند علاوه تدریس و مطالعه کتب علمیہ بسی ریاضتہا و عملو تہا کرد
نوزدہم جمادی الاخری سال ہزار و یکصد و یازدہ ہجری رحلت فرمودہ در احمد آباد مدفون گشت
سید محمد پیشینی گجراتی عرف سید خدا بخش بن سید حسین از ملتان بہ پٹن قدم آورہ و اکتساب
علوم صوری و محنوی از خدمت والد بزرگوار کردہ تقیہ کامل و محدث عامل و ارادت خانوادہ
چشتیہ بخدمت برہان الدین قطب العالم داشت بتاریخ پنجم جمادی الثانی سال شصت و چہل
ہفت ہجری رحلت فرمود قبرش در پٹن زیار و تبرک بہ

شیخ محمد صالح احمد آبادی گجراتی عرف پیر بابا ابن شیخ نور الدین بن شیخ محمد گجراتی صالح
مادر زاد صاحب علم و علم و تقوی و سخامرید و شاگرد و جانشین والد ماجد خود بود از ابتدا تا انتہا
پیش پدر خود تحصیل علوم ظاہری و باطنی نمود در عمر ہفت سالگی تمام قرآن مجید با تجوید یاد گرفتہ
محمد عظم شاه ہنگام صوبہ داری گجرات ویرا بحضور خود طلبیدہ سورہ الرحمن شنیدہ خلعت و نقد و مخم
تا چہر عملہ پر گنہ بریم گام از جا گیر خود رحمت فرمود و فرمان از حضور اورنگ زیب طلبیدہ داد
در عمد فرخ سیر محمد شاہ بادشاہ بدلی مطلوب شدہ رفتہ از ہر یک شاہ دو ہزار روپیہ زادواہ
یافتہ و آغاز واکرام و ملازمت با اختیار حاصل کردہ مورد عنایات شاہانہ گردیدہ نقد و خلعت
وفیل یافتہ اکثر اموال و فضلائی گجرات دکن بر فضیلت و قابلیت شان مقرر و معرفت بودند و
بر امثال و اقربان مقدم میدانستند بالجملہ بتاریخ شانزدہم جمادی الثانی سال یک ہزار و یکصد و چہل
و ہفت ہجری در شاہجہان آباد بجایات پدر بزرگوار سفر آخرت اختیار کردہ نعش او از
شاہجہان آباد آورده در مقبرہ جد بزرگوارش مدفون کردند بتاریخ وفات او از مراد بخش برمی آید
میر سید محمد قنوجی ہموارہ مدرس علوم دینی و نشر معارف یقینی اشتغال داشت شاہجہان
بادشاہ و آخر ایام سلطنت بخواہش و آغاز تمام طلبیدہ بقربت خویش اختصاص داد و بعدش
عالمگیر بکمال نیاز از اکبر آباد طلبیدہ بشرط تخصیص اعزاز مختص فرمود مصنفات حجہ الاسلام
غزالی خصوص احیاء العلوم پیش وے دیدہ در ہفتہ سہ روز ہذا کرہ علوم در خدمت

شاہی مجلس افادہ گرم داشتی دور تالیف فتاویٰ عالمگیری سلسلے جمیلہ بکار برد۔
 حاجی محمد قاسم سندھی عالم الملک فاضل افضل مجموعہ علم معقول و منقول مہبط فیوض مکتبی
 دوہبی شاگرد مخدوم رحمہ اللہ سندھی قرنِ حاجی ہاشم بود ویرا با علما در مباحث علمی صحبتہا
 واقع شدہ بچودت ذہن بر اکثر اقران خود فائق برآمد ہر روز وقت عصر بیان حدیث نبوی
 عملیہ السلام کردی و بسا اہل توفیق را بسبیل ہدایت سلوک دادی یکبار پنج رفتہ مراجعت نمود
 کرت ثانی مع اہل و عیال رفتہ آنجا متوطن شد و بدرس حدیث در ان مکان میمون مشارالیں
 سائر علما گردیدہ بسال ہزار و صد و پنجاہ و ہفت ہجری در گذشت از تلامذہ وی بلا محمد باقر و اعظم
 و مخدوم نور محمد مشہور وقت بودند۔

سید جلال مقصود عالم احمد آبادی گجراتی ابن سید محمد مقبول عالم قدس سرہا
 شب شنبہ پانزدہم شہر جمادی الثانی سال ہزار و سہ ہجری ولادت یافتہ کلمہ وارث رسول تاریخ
 ولادتش یافتہ اندر یازدہ سالگی قرآن مجید حفظ نمودہ بہ تحصیل علوم مشغول گشت وابتداء سے
 تحصیلش پیش مولانا حسین سیستانی بود و تمام آن نزد شیخ عبدالغفریز مرید و شاگرد پدر خود کردہ و
 تحصیل علوم باطن از خدمت پدر بزرگوار نمودہ منصب شش ہزاری و خدمت صدارت
 از حضور شاہ جہان بادشاہ داشت با اینکہ در خلوت بر ریاضت و مجاہدہ سیکوشید و تمام شب
 بہ بیداری و مناجات می بود ہشتم بیع الثانی سال ہزار و پنجاہ و نہ ہجری در لاہور حلت فرمود
 نقش وی با احمد آباد آورده در مقبرہ پدرش مدفون کردند

سید محمد مقبول عالم احمد آبادی گجراتی بن سید جلال الدین ابو محمد ماہ عالم قدس سرہا از
 مشایخ و علماء صوفیہ گجرات دکن است چہار دہم رجب سال نہصد و ہشتاد و نہ ہجری
 متولد شدہ جامع کمالات صوری و معنوی حاوی علوم ظاہری و باطنی بود خرقہ خلافت سلسلہ
 مغربیہ از پدر بزرگوار خود یافتہ بار شاہ و ہدایت عالم رامنور فرمود توالیف و تصانیف بسیار
 دارد از انجملہ جماعت شاہی شملبر اوراد شبانہ روز سے مشہور است و داد دہم رجب سال
 ہزار و چہل و پنج ہجری رحلت فرمودہ مرقدش در احمد آباد دینار و تیرک
مخدوم محمد معین سندھی ولد مخدوم محمد امین بن ولد مخدوم طالب اللہ سندھی شاگرد مخدوم

عنایت الله جامع جمیع فنون حاوی معقول و منقول تحریر عصر علامه و بہرہ بود با وجود کمالات علمی آشنا بھر معرفت شدہ بصحت بسیاری از بزرگان دین رسیدہ بخدمت میان ابوالقاسم نقشبندی ارادت اتم یافت و در اواخر ایام بخدمت سید عبداللطیف تارک ارادتمندانہ خلاص پیدا کرد میان وی و حاجی محمد ہاشم ہوارہ مواد قال بمقال میرفتہ تصانیف کثیرہ وارد حکام وقت بدیدنش کمال تعظیم میرسیدند وی نیز با ایشان ملاقات مینیکو کردی چون سماع دوست بود در عین سماع رحلت فرمود اشعار محققانہ گفتی در فارسی تسلیم دور ہندی بپیراگی تخلص کرتی بسال ہزار و صد و شصت و یک ہجری بحالت سماع رحلت فرمود۔

میرک محمود سنواری ^طمطوی بزرگ نصیلت و تقوی و سخاوت بہ موصوف بود سالہا ہلوازم منصب جلیل شیخ الاسلامی علم نیکنامی برافراختہ بسیاری از طلبہ علوم رانیض وانی بخشیدہ در خط تطبیق پدیدیا نمودی وفاتش در محرم سن نہصد و شصت و دو ہجری وقوع یافتہ رفت میرک آہ آہ تاریخ رحلتش یافتہ اند پسرش میرک عبدالباقی در جمیع علوم کامل بود تخصیص علم بہیت و حکمت چنانچہ عبدالحق گیلانی را کہ قرین مرزا جان و عدیل شاہ فتح احمد بود بعضی دقائق علمی از او حل شدی در اقلیدس دستگاہی پیدا کردہ اکثر اشکال از خود ایجاد نمود کہ پسند طبلع او فتاد **میرک محمد مطوی** پسر میرک محمود بعضا کمال انسانی منصب در سال نہصد و ہفتاد ہجری در گذشت فتادای تورانی از ویادگار است۔

مخدوم **میران مطوی** ابن مولانا یعقوب جامع علوم معقول و منقول بود مرزا شاہ حسن را چند گاہ درس و افادہ دادہ و اکثر طلبہ علوم اقتباس لوار علم از مشکوٰۃ طبع منیرش میکردند فوٹش در سال نہصد و چهل و نہ ہجری وقوع یافتہ علامہ وارث الانبیاء تاریخ وفاتش یافتہ اند بدفنش کویہ منگلی است

شاہ **محمد ناصر آلہ آبادی** پسر دہم شاہ خوب اللہ آلہ آبادی مرید شاہ محمد فضل آلہ آبادی در تلقین یافتہ پدر خود او ہم مثل برادر خود علم ظاہر از برادر کلان محمد طاہر و ملا کمال لدین خال خود تحصیل نمودہ از تصانیف او کتب منتخب الاعمال و جواہر نفیسہ و از کار عشو مشہور اند تاریخ بست و یکم جمادی الاولی وقت مغرب روز پنجشنبہ سال یکہزار و یکصد و شصت و نہ ہجری

از عالم فنا بعالم بقا رخت رحلت پر بست **فقره آه آله آباد** ویرانه شدی تاریخ وفات او ست
مولوی محمد نافع فرنگی محلی خلف اوسط مولانا عبدعلی بصر العلوم کتب مختصات خدمت والد
 خود بشاهجهان پور استفاده نمود و بخشی در پدرو پسر پیدا شده به کتب آمده بقیه کتب خدمت مولوی
 محمدولی و مولوی محمد یعقوب تحصیل کرده ذهن رسا داشت لیکن بوجه ناموافقیت پدر بی موافقتی
 داشت نوبت تدریس نرسیده همواره بتلاش معاش و دادوش نمودی بجانب ٹونک باشکرگاه
 نواب امیرخان رفت از ناموافقیت آب و هوادرانجا بااستقامت مبتلا شده بقی الدم منجر گردید بست
 و هشتم شعبان سال دوازده صد و بست و دو و هجری رحلت نمود شاعری تاریخ و فلسف گفت
 مولوی نافع آنکه لیل و نهار بمشغول طاعت یزدان بنی باجیب خودش چو شمشیر
 ماصل بزم بست و هشتم شعبان بیاد دل چاک سال رحلت گفت بنحرفات آله هاتف اذان
مولوی محمد نعیم فرنگی محلی پسر خرد مولوی عبدالحکیم بن مولوی عبدالرب بن مولوی عبدعلی
 بصر العلوم بعد حفظ قرآن مجید کتب درسیه خدمت والد ماجد خود تحصیل فرموده بطریق آبا و اجداد
 خود درس و تدریس میکند و نامی بر آورد و زیارت حرمین شریفین مشرف شده عابد و زاہد
 صاحب تعریف است راقم حرف ویرا بحالت تحصیل پیش والد وی دیده بود در آن عمر هم از
 حسن اخلاق و شائستگی خالی نبود و تالیف کتاب ہذا مدارے کہ از وی بمن رسید شکل
 گزارم سلمہ اللہ تعالی و ابقاہ

مولانا محمد وارث رسول نما بنارسی وطن قدیم وی غازی پور است ولادتش در سال
 یکہتر و ہشتاد و ہفت ہجری واقع شد ماہ تاریخ آن خلیفہ رسول اللہ است پدرش در عمد
 عالمگیر بادشاہ خدمت قضای بنارس داشت اکثر اتفاق اقامت او باید رہبر گوار در بنارس
 معی نمود وی از سید رفیع الدین بد خود بیعت بسلسلہ قادریہ داشت و علوم ظاہری تمیز
 ملا ابراہیم شاگرد مولوی محمد علی تلمیذ میرزا بہر بود و دو سال از کتب علوم فقہ و اصول و تفسیر و
 حدیث و منطق و حکمت و ہندسہ و دیگر علوم مروجہ فراغ حاصل ساختہ در بنارس بلباس علما
 بسری برد و طلبہ علوم ماورس پیدا و ہدایت و تلقین باطن می کوشید تصانیف رائقہ دارد باجلہ
 ذات پاکش منبع افادہ ظاہر و باطن بود تاریخ یازدہم ربیع الثانی سال یکہزار و یک صد و

شخصت و شش بجزری رحلت فرموده به محله تیلیانا انجملات بنارس مد فون گردید
 ملا محمد ولی فرنگی محلی ابن قاضی غلام مصطفی ابن ملا محمد اسعد برادر خرد ملا محمد حسن مرحوم شاگرد
 ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین سهاروی بمنصب قضای برگزیده ملاوان مضاف لکنو ممتاز
 بود از آن منصب مستعفی شده پای استقامت بخانه خود نهاده بتدریس علوم تا آخر عمر
 اوقات بسر برده عالمی بخدمت وی تعلیم یافت بدرجه تکمیل رسیدند شرح سلم و حوشی زواید طلحه
 از تصانیف او متداول و معروف اند سال فائش بدریافت نرسید

سید محمد هدائی نزنندار چند امیر کبیر سید علی هدائی بود نور علم و زهد و تقوی موصوف بود عمر
 بست دو سالگی باششعه کس از رفقا و خدمه در عهد سلطان سکندربت شکن بکشمیر
 قدم آورده سلطان بی تراخ و ترو دست ارادت به من رشادش رسانیده بملقه مریدانش
 درآمد و ستمی بسنت هندی که در بر وسیه سالار سلطان بود با جمعی از خاص و عام مشرف
 با سلام شده بلکه سیف الدین بلقب گشت و دختر خود بجباله نکاح سید موصوف داد وی
 رحمة الله علیه تا دوازده سال بکشمیر رخت اقامت انداخته به رفع بدعات و ترویج کسین
 اسلام می کوشید رساله در علم تصوف و شرح شمیه و منطق از تصانیف اوست سید
 محمد حصاری معاصر و معارض او بود سلطان سکندربت شکن برای سید محمد هدائی خانقاهی عالی
 در سن هفتصد و نود و هشت بجزری بنا نهاده که در نود و نه با تمام رسیده و زیمرات بنا بر عمارت خانقاه
 مذکور مقرر فرمود سید موصوف بعد تمام خانقاه بقصد ادای مناسک حج سفر حجاز اختیار فرموده
 بعد ادای حج بکولاب معاودت نموده رحلت فرموده بجوار سید علی هدائی برآسود -
 ملا محمد هروی از ارشد تلامذه ملا مزاجان در علوم عقلیه ممتازان بود علم تواریخ و تیکو دانسی
 در سن نهصد و هشتاد و چهار بجزری هند آمده مورد مرام و عنایات جلال الدین محمد اکبر
 بادشاه گشت و بسال نهصد و نود و چهار بخت سفر بآذربایجان برد

سید محمد یوسف بلگرامی ابن سید محمد اشرف الحسینی واسطی بلگرامی دختر زاده سید عبدالحمید
 بلگرامی برادر خاله زاد حسان الهند میر غلام علی آزاد جامع علوم عقلی و نقلی جمادی فروع و اصول
 بود بست و یکم سوال یوم الاثنین سال شانزدهم از صدی دوازدهم ولادتش در نول و زیوسته

کتاب درسیہ پیش سید طفیل محمد بلگرامی اتروولی گزرا نیدہ و لغت و سیر بنویہ صلی اللہ علیہ وسلم
 از جد نادری خود سید عبدالجلیل و علوم ریاضیہ بخدمت بعض اساتذہ دہلی خواندہ کامل و مکمل
 گشت و عقیدت بدست سید لطف اللہ بلگرامی بست طبع موزون داشت اشعار عربی
 و فارسی میگفت کتاب الفروع الثابت من الاصل الثابت در اثبات توحید شہودی از
 تصانیف رائقہ اوست کہ بسال شصت و دوم صدی دوازدهم تصنیف فرمود و سید
 غلام علی آناد بلگرامی در تاریخ آن چنین گفته ۵۵ میر یوسف عزیز مصر کمال بہ از خم معرفت کشید
 حقیق بہ کرد و حدت شہود رقم بہ نسخہ تازہ بفکر عمیق بہ از احادیث و در کلام اللہ بہ کرد اثبات
 حق زہی توفیق بہ ہست این نسخہ و نشین الحق بہ یادگاری ز خامہ توفیق بہ سال تاریخ این کتاب
 خردہ گفت شمع مجانس تحقیق بہ و نیز تاریخی طویل در عربی نظم کردہ در نجاصت ببارہ تاریخ اکتفا
 میروند و ہو مطلق من ریاض القدس المنی بہ مورخا ہو فرغ شہر ہندی بہ سید موصوف الترجمہ
 تاریخ دوم جمادی الآخریوم الخمیس سال ہفتاد و دوم از صدی دوازدهم در بلگرام رحلت نمودہ
 بباع محمود زبیر زمین آسود تیر اولاد محمد تخلص ذکا تاریخ جلسش یافتہ قطعہ طرانان غیر جہانغ
 دودہ حیدرہ محیط علم و عقل و نقل صاحب نظرت دوران بہ ذکا تاریخ فوت او عزیز می گفت
 در گو شہر ز قید ہستی موبہوم آمد یوسفی بیرون بہ حسان اللہ آناد بلگرامی تاریخ فوتش در عربی
 انشا فرمود و ہو مات خیر الزمان یوسفنا بہ ولد را حہ و ریحان بہ از تقاہیت مام رحلتہ بہ قال

قلبی علیہ رضوان بہ

مفتی محمد یعقوب فرنگی محلی بن ملا عبدالعزیز بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین شہید
 سہالوی وی تحصیل کتب درسیہ بخدمت ملا نظام الدین بن ملا محمد حسن نمود و بیایہ تدریس
 علوم رسیدہ و بر جاہہ اسلاف خود قیام کردہ و در علوم دینی میداد و بدیانت و امانت نامے
 بر آورد و تا نیکہ خدمت افتای شہر لکنؤ وزیر الممالک صفدر جنگ بو منصور خان باد دادند
 بمر شہرت و سہ سالگی بعارضہ استسقا ازین عالم در گذشت

مفتی محمد یوسف فرنگی محلی ابن مفتی محمد اصغر ابن مفتی احمد ابوالرحیم فاضل اجل و مدرس
 اکل شب و روز بہ تعلیم طلبہ علوم مشغول بود و وفات والد خود بعدہ اقامت عدالت

دیوانی شهر لکهنو مامور گردید و بکمال امانت و دیانت انجام عمده موفقه خود تا انقراض سلطنت
 لکهنو بسیر و تقوی و زهد بجدی داشت بعد بمدرسه جونپور مدرس مقرر گشت و چند سال در آنجا
 بدین اشتغال داشت درین اثنا ولوله شوق زیارت حرمین شریفین در دلش بیدار شده عالم
 بیت آمد شد بزیاارت روضه منوره بمدینه طیبه رفت و در آنجا علیل شده بتاریخ نوزدهم
 ذیقعه سال دوازده صد و هشتاد و ششش بحری مسافر ملک بقا گردید و بجوار قبه امام حسن یعنی اشد
 عنده مدفون گشت آنرا شد تلامذه او مولوی محمد فاروق چیرا کوئی است

ملا محمود جونپوری ابن شیخ محمد بن شاه محمد فاروقی در علوم حکمیه و ادبیر پایه بلند داشت اگر
 بوجودش سرزمین جونپور بمزبوم شیراز قفاخری جست روا بودی ملا ابتدا از جد خود مولانا شاه محمد
 اخذ علوم کرده بعد بخدمت مولانا محمد فضل جونپوری بعمر هفتده سالگی تکمیل درس نموده
 از جونپور با کبریاورفته از آصف خان وزیر شاهجهان ملائی شده جونپور مراجعت فرمود و باقاده
 و درس علوم پرداخت تاریخ نهم بیج الاول سال یکتر از شصت و دو بحری بحیات استا و خود
 مولانا محمد فضل مقام یافته استادش ازین ساخته بجدی اندو بگین شده که تا چهل روز تبسم نکرد
 بعد چهل روز ادهم حلت فرمود در جمعا اشد کتاب شمس بازنده در حکمت و فرائد فی شرح الفوائد
 در معانی و بیان که سال تصنیف آن از لفظ بلنج برمی آید مع حاشیه آن در ساله مختصر چهارورقی
 بزبان فارسی در بیان اقسام زمان از تصانیف او مشهور اند

قاضی محی الدین کاشانی از مریدان شیخ نظام الدین اولیا قدس سره است بوفور علم و زهد و
 تقوی موصوف و از دو دمان علم و کرامت استاد شهر دہلی مشهور بود در ابتدای ارادت از
 تعلقات دنیاوی دست برداشت و فقر و مجاهده پیش گرفت شیخ کاغذی بدست خود نوشت
 که نسخه آن نیست می باید که تارک دنیا باشی بسوی دنیا وار باب دنیا مایل نشوی و ده قبول
 نکنی وصله بادشاهان بگری و اگر مسافران بر تو رسند و بر تو چیزی نباشد این را نعمتی شمری از

نعمت های الهی فان فعلت ما امرتک ظنی بک ان افعل لک فان خلیفتی وان لم تفعل فان خلیفتی
 چون شدت فقر و فاقه بروی و بر تاباعش که کثیر بودند غلبه کرد این معنی را یکی از کاشانیان
 او بدرگاه سلطان علاء الدین شاه دہلی رسانید سلطان قضای او ده که مورد وثوقی بود

بدون مقروض داشت قاضی بخدمت شیخ آمد و عرض کرد کہ این معنی بغیر خواست چنین واقع شدہ است
حکم مخدوم چہ باشد شیخ فرمود البتہ مثل این معنی بخاطر تو گذشتہ است الگاہ انمعی برای تو پیش آورده اند
قاضی را بدین سبب تشویشی پیش آمد شیخ آن کاغذ نوشتہ خود از قاضی باز طلبید و تا سالی فرج شیخ
بر دستگیر ماند بعد از آن قاضی تجدید ارادت مشرف شدہ وہم در حیات شیخ در سال ہفتصد و
نوزدہ ہجری رحلت کرد رحمۃ اللہ علیہ

مولوی محی الدین بدایونی فرزند اکبر مولوی شاہ فضل رسول بن مولوی عبد المجید بدایونی
ولادتش در سال دوازده صد و چہل و سہ ہجری بظہور پیوستہ در مظہر محمود تاریخ میلادش بیخبرند
کتب متداولہ رسمی از معقول و منقول بخدمت پدر بزرگوار خود تحصیل نمودہ فائق الاقران
گشت و بیعت ارادت بحضرت جد امجد خود کرد و تصانیف لطیفہ دارد از انجملہ حاشیہ میرزا ہد
رسالہ و حاشیہ کلیات قانون بوعلی سینا و رسالہ شمس الامیان در رود ہابیبہ وغیرہ رسائل
مشہور اند بششم ذیقعدہ سال دوازده صد و ہفتاد ہجری در بلدہ سہارنپور رہنورد عالم قدس گردید
سید شاہ محی الدین پوری در سال دوازده صد و ہفت ہجری متولد شدہ عارف
بزرگ و عالم سرگ حافظ قرآن بود در فقہ و حدیث و تفسیر مہارت تامہ داشت در دیوبند
مدرسہ تعمیر نمودہ مدام بتدریس و تعلیم طلبہ علوم مشغول بودی الحال کہ ببلک مدراس نور علم
ساطع و لامع است پر توفیق عام اوست تصانیف کثیرہ رائقہ دارد از انجملہ جواہر الحقائق و
فصل الخطاب و جواہر السلوک وغیرہ مشہور و ستارف اند سوم محرم الحرام سن دوازده صد و
ہشتاد و نہ ہجری بمدینہ طیبہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتیمہ رحلت فرمودہ فرزند اکبر و س

مولوی سید رکن الدین سلمہ اللہ تعالی جانشین اوست

مخدوم شوٹھٹھوی ناسر رکن الدین است از خلفای مخدوم بلال ساکن تلہٹی ممالک سند
ہمارہ ہمت بلند بر ادای وظائف طاعات و عبادات می گماشت و در علم حدیث غایت
مہارت داشت شرح اربعین و شرح گیلانی و رسائل دیگر از مصنفات او مشہور اند بسال
نہصد و چہل و نہ ہجری بہ ٹھٹھ در گذشت مدفنش ہر کوہ مکی است

مخدوم اشرف بساوری از افاضل روزگار و جدادری ملا عبد تقادر بدایونی بود بتاریخ ۱۰

بسم رمضان سال نصد و هفتاد و هجری وفات یافته ملائی موصوف فاضل جهان تاریخ نوشتن یافته
 مولوی مخدوم لکهنوی ابن حافظ محمد نواز بن مولوی عبدالسمیع بن سید محی الدین المشهدی
 جدش از مشهد مقدس بدلی آمد و از آنجا به لکهنو رخت اقامت انداخت تلذیح دست
 ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین انسهالوی دار و ملا عبدالعلی بحر العلوم و وی سماعه و قرآه
 پرو و همتاش بودند نیز حضرت شاه ولی اللہ محدث دہلوی مستفید شده مدام بدین معنی
 طلبہ علوم صارت الاوقات بوده کہ بسے مردمان از ویضیاب شدند و عمر اخیر کفقدان بصارت
 بوی رنموده ترک تدریس معقولات کرده با فادہ کتب دینی میردخت کتاب گلستان بوستان
 تصحیح نموده در سن دو ازدہ صد و بیست و نہ ہجری بمقام لکهنو رحلت فرمود شیخ امام بخش
 تاریخ و فائش چنین گفته **۵** سید مخدوم از جهان رفت با گفتند بزرگ و خرد صد حیف
 تاریخ وفات گفت تاریخ مخدوم زمانہ مرد صد حیف

مولوی مخصوص اللہ ابن مولانا سید الدین دہلوی بعد وفات والد خود و روح مولانا
 عبدالعزیز عم خود مقری بود در سال دو ازدہ صد و ہفتاد و سہ ہجری وفات یافته خصصہ اسد بلطفہ
 مولوی مراد اللہ تہمانسیری فاضل نسبا و المجدی المنظری مشربا خلیفہ و جانشین مولوی
 نعم اللہ ہرنگی بودند در بلدہ لکهنو تا یاد از چہل سال ترویج طریقہ مجددیہ منظرہ فرمودہ عالمی را از
 ظلمات شرک و بدعت نجاست بخشیدند و بہ ترک و تجرید و اتباع سنت سنیہ و تزکیہ نفس و تہذیب
 باطن و تنہوی فرمود کہ عرفای زمان و صلحای وقت بجلالت منزلت شان متفق بودند ہجرت
 دو و سالگی در دو ازدہ صد و چہل و ہشت ہجری ازین سرای فانی رحلت فرمود از اجل خلقت
 شان مولوی ابوالحسن نصیر آبادی بودند قدس اسرار ہم

میر تقی شرفی شیرازی بنیرہ میر سید شریف جرجانی است فاضل فضل مشیح طبع شعرا
 و در اشعار بخلص شریفی میگرد و در علوم ریاضی و حکمت و منطق و کلام فائق بر اقران بود از شیراز
 بکہ مغلز رفتہ علم حدیث پیش این حجر علی اخذ کردہ اجازت تدریس یافت و از آنجا بدکن روان
 و کن در سال نصد و ہفتاد و دو ہجری با کبر آباد آمدہ در بارگاہ جلال الدین محمد اکبر شاہ بر لکھنوی
 ادعلا و فضلائی سابق و لاحق تقدم یافت و بتدریس علوم حکمیہ اشتغال داشت تا در سن

نصد ہفتاد و چہار ہجری وفات یافتہ اولاً ویرا درہلی بچار مرقد امیر خسرو علیہ الرحمۃ مدفون
 گردید و ثانیاً چون صدر و قاضی و شیخ الاسلام بعرض رسانیدند کہ امیر خسرو ہندی است
 و سنی و میر تقی عراقی است و شیعوہ درینکہ روح ہر دو از صحبت یکدیگر متاوی ہاشد شکی نیست
 روح را صحبت نا جنس غذا بیت الیم بپس بموجب حکم عالی لعشرا دارا بجا کشیدہ بہ شہد
 بردند میر حسن رضوی تاریخ فوتش چنین گفتہ قطعہ رفت تا میر تقی از دہرہ علم گویا رنسل
 آدم رفت بہ ہر تاریخ رحلتش حسن بگفت علامہ ز عالم رفت :

سید مرتضیٰ حسینی زبیدی قادری حنفی نامش سید عبدالرزاق و لقب وی محی الدین
 و کنیت او ابوالفیض است محدث دفتیہ و لغوی و ادیب جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود در
 یازدہ صد و چہل و پنج ہجری بقصبہ بگرام متولد گشتہ و در اوایل عمر بذیارت حسین شریفین مشرف
 شدہ و ہمہ دران دیار بزم تحصیل علوم کرامت بستاز مشائخ و علماء ربید و مصر و حجاز وغیرہ
 کسب کمالات ظاہر و باطن کردہ چنانچہ شیخ احمد علوی و عبدالخالق زبیدی و ابوالعباس
 احمد بن علی نیشی و مشقی حنفی و جمال محمد بن احمد حنبلی و ابو عبداللہ محمد بن احمد عراقی و عبدغنی
 بن محمد بحرانی نزہیل محمد بن زین با سمیط علوی حضرمی و محمد بن ابراہیم طرابلسی نزہیل حلب
 و عبدالقادر بن احمد شکعاوی و عمر بن عبداللہ بن عمر قاضی و عیسیٰ ابن سلیمان و سید عبدالقادر
 بن احمد حسینی وغیرہم وی را اجازت حدیث و فقہ وغیرہ علوم دادند چونکہ وہ بعد تحصیل
 علوم تادیت دراز بزبیدہ مقیم بود بزبیدی شہرت یافت تا اینکه او را کسی ہندی نمی دانست
 و از زبیدہ مصر قدم آوردہ افاضہ و افادہ علوم میداد و علاوہ دیگر مترشدان عبدالحمید خان سلطان
 روم و محمد با شا صدر الوزارت از واجازت حدیث یافتند بالجملہ بوفور علم و نشر علوم توسط
 کثرت تلامذہ و تصانیف کتب کہ بجیانش صیت وی اکناف عالم را در گرفتہ اگر وہ را
 مجدد صدی سیزدہم گویند رواست میگویند ہر گاہ شہرتش بغایت رسید و از اقطار بلاد و اصحاب
 مروان کثیر بر وہم آوردند و بگوشہ عالت نشستہ باب ملاقات یاران مسدود کرد
 و گاہ شعبان بسال دوازده صد و پنچ ہجری بمرض طاعون وفات یافتہ بدرجہ شہادت
 قانوقشت و بزار سیدہ رقیہ رضی اللہ عنہا مدفون گردید تصانیفہ عقودا بجا بہر کیفہ فی ہاوتہ

امام ابی حنیفہ الازہار المتناثرہ فی الاحادیث المتواترہ وبالمنظر فی حدیث ام زرع لغة الغویب
 مصطلح آثار الجیب تخریج حدیث شیبی ہودا الموائس الجلیہ فیما تعلق بحدیث الاولیہ المرآة الجلیہ
 فی شرح الحدیث المسلسل بالاولیہ العروس الجلیہ فی طرق حدیث الاولیہ القول الصحیح فی
 مراتب التعدیل والتجریح والتجیر فی الحدیث المسلسل بالتکبیر رسالہ اصول حدیث مناقب
 اہل الحدیث تاج العروس فی شرح القاموس تکرمة القاموس تخریج حدیث نعم الادم الخ
 حدیثہ الصفائی والدی لمصطفی الانتصار لوالدی البنی المختار الفیہ السند اما لی صیغہ مجالس
 الشیخونیا یصلح المداک فی الانصاح عن العوانک عقد الجمان فی بیان شعب الایمان
 القول المسموع فی الفرق بین الکوع والکرسوع المنجوة القدوسیہ بواسطہ البضعة العیدروسیہ
 العقد الثمین فی طرق الالباس والتلقین حکمة الاشراف الی کتاب الافاق شرح لصدر فی شرح
 اسما اہل بدر تفتیش فی معنی لفظ ورویش رفع نقاب الخفا عن اہل الی وفان ابی الوفا زہر الامام
 المشتق عن جویب الالمام بشرح صیغہ سیدی عبد السلام رشقة المدام المحموم البکری من صفوة
 زلال صنیع القطب البکری رشفت سلف الرجوع فی نسب حضرة الصدیق متیق تکا یامن
 فی تحقیق کلام یمن النواضح المسکیة علی الفواح مشکبہ ہدیة الاخوان فی حکم شرب الدخان
 منح الخیوضات الوافیة فیما فی سورة الرحمن من اسرار الالامیہ ارجوزة فی الفقه طبقات الحفاظ
 اسعاف الاشراف اتحاف السادة المتقین فی احیاء علوم الدین رفع النکل عن العلیل شرح
 خرب الکبیر المسمی تنبیه العارف البصیر علی اسرار الحرب الکبیر مالہ المنی فی سر الکلی القول الماثبوت
 فی تحقیق لفظ التابوت حسن المحاضرہ فی آداب البعث والمناظرہ رسالہ فی اصول المعامات
 کشف الغطاء عن الصلوة الوسطی الاحتفال بصوم الست من شوال اقرار العین بذكر من
 نسب الی الحسن والحسین الا بتمام ذکر الحاج التعریف بضروریات علم التفریف
 اتحاف الاصفیا بسلاسل الاولیا اتحاف نبی الزمین فی حکم فہوة الیمن المعاقدا عندیہ سنہ
 المشاہدہ التفتیشیہ الدرۃ المظیة فی الوصیہ المرصیہ ارشاد الاخوان الی الاخلاق الحسان
 شرح الفیئۃ السند شرح صیغہ ابن مشیش شرح صیغہ السید البدوی شرح ثلاث صیغہ لالی
 الحسن البکری شرح صیغہ مسیحی بدلائل لقرب تحفة العبد تفسیر سورہ یونس لقطۃ العجلان

تعمایس فی الامکان ابداع ماکان الخ العلیہ فی الطریقتہ النقشبندیہ کشف الشام عن

آداب الایمان والاسلام

مسعود بیگ از اقربای سلطان فیروز نام اصلی وی شیرخان است از علمای صوفیہ کرام
بودنی در لباس اغنیا و اہل دول بسر و ناگاہ جذبہ حق گریبان گیر حالش گشت وی مرید شیخ
رکن الدین بن شیخ شہاب الدین شد بغایت حالت سکر داشت در علم تصوف و توحید
تصنیفات بسیار داد اناجملہ کتاب تمہیدات است کہ بر طبق تمہیدات عین القضاة ہمدانی
ہمای از حقائق و دقائق دران نوشتہ و دیوان اشعارش قصائد و غزل و سائر اقسام سخن را
شامل است و اکثر اشعار و قصائد بجاوب امیر خسرو علیہ الرحمۃ گفتہ مگر در بعض مقامات طریق
شاعری نثری مانده و نیز تصنیف وارد سعی بہرہ اہل اعارفین در بیان حقائق و معارف تہرش
در قبرہ پیر دوست قریب مقام خواجہ قطب الدین در لاد و سراقہ سن الفی

مولانا مسعود لاهوری بن سعد بن سلیمان الہوری اصل او از ہمدان است پدرش سعد
ابن سلیمان از ہمدان در عهد سلاطین غزنویہ بلاہور آمدہ سکونت اختیار کردہ ملازم سلطان
ابراہیم شدہ رفتہ رفتہ بر تہ عالی خانز گشت پسرش مولانا مسعود از علمای وقت با کتب علوم
فائق و لائق شد طبع موزون داشت اشعار آہوار میگفت و ہم نشین سیف الدین محمود ابن
ابراہیم بودہ تا سال پانصد پانزہ ہجری زندہ بود او صاحب دیوان عربی و فارسی و ہندی است
بلین فارسی در ہند و ایران یافتہ می شود و گرد دیوان عربی و ہندی نایاب گردید

شیخ مصطفی رفیقی ابن طیب بن احمد بن مصطفی رفیقی کشمیری کنیت او ابو احمد است در
دعا زودہ صد و بیست و شش ہجری پیدائیدہ عالم عامل فاضل کامل فقیہ و محدث حسن المحاضرہ بلین
العبادت شاعر و مورخ بود صحاح ستہ و کتب تصوف از داندنا خود خواند و علوم دیگر عقلی و نقلی
از علمای وقت استفادہ کردہ و مدام بطاعت الہی مشغول می بود شیخ بہاؤ الدین و شیخ احمد و
شیخ احسن و شیخ عبدالشکور رفیقی ہا نا شہر تانندہ دیند بروز جمعہ چہارم ربیع الاول سن
دوازہ صد و نود و چہار ہجری وفات یافت

مولانا مرزا مظہر جانجاناں شمس الدین نقب علوی نسب مخفی نہیب مجددی شری المرو

به مرزا مظهر حاجان ابن مرزا جان نسب شان بنوزده واسطه بتوسط محمد بن حنفیه بنجاب
 ولایت مآب علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می پیوند و والد ماجد وی مرزا جان از منصب داران محلی مدین
 اورنگ زیب عالمگیر بود از کن ترک منصب نموده متوجه اکبر آباد شد در اثنای راه بمنزل کلا باغ
 حدودا الوه شب جمعہ یازدهم رمضان سال یازده صد و یازده حضرت مولانا بوجو آمد چون آنحضرت
 بعالمگیر رسید فرمود که پسر جان پدری باشد ازین وجه نامش جان جانان مقبره کردیم بدین تقریب
 و سے رحمتہ اللہ علیہ ہا این اسم موسوم گشت و مظهر مخلص ولیست دانشمند تبحر جامع فصاحت
 صوری و معنوی بود اکتساب علوم از علمای وقت نموده و حدیث از حاجی محمد افضل سیالکوٹی
 اخذ کرده و شرف ارادت و خلافت از حضرت سید نور محمد بدایونی مرید و خلیفہ شیخ سیف الدین
 مرید و خلیفہ شیخ محمد معصوم عرۃ الوثقی مرید و خلیفہ شیخ احمد سہرندی مجدد الف ثانی یافتہ قدس اللہ سرہندی
 اسرار ہم اشعار بدیعہ مرکاتب نافعہ از ویادگاراند این مختصر گنجائش تفصیل اوصاف حمیدہ
 او ندارد ہفتم محرم الحرام سال یازده صد و نود و پنج ہجری از دست یکی شیعی زخم بندہ طعن پر سینہ
 مبارکش رسید شام شب دہم محرم سال مذکور شربت شہادت چشید در مصر عہ عاشق جمہا
 مات شہید تاریخ رحلتش برمی آید۔

مولانا سید معزالدین خلع لکبر سید شاہ خیر القلی شہدی کردی متوطن احمد آباد نادرہ جہت
 علمای لکھنؤ اکتساب علوم فرمودہ فراغ حاصل نمود و ہن ثاقب دہم کامل داشت در عین
 جوانی سال و ہزارہ صد و پنجاہ و پنج ہجری ازین جہان فانی بعالم جاودانی رحلت فرمود و عقبہ
 بجز اعمال حسنہ نگذاشت مرقد شریفش در احمد آباد نادرہ بمقابر بزرگانیش زیار و تیرک شاعری
 در تاریخ فوت او قطعہ ذیل گفتہ قطعہ شفقی مولوی معزالدین ہر کرد رحلت چوزین جہان بجان ہ
 سال فوتش چنین رقم کردم ہ آہ او بود بی نظیر جہان ہ

مولوی معشوق علی جوہری دانشمند مستعد از تلامذہ مولوی فتح علی جوہری بود تصانیف
 اینقہ و رشیقہ نظما و نثر از ویادگاراند مرقد شریفش با وجود تعلق عمدہ منصفی بدیس و مذکور گذرانیدہ
 بسال دوازده صد و شصت و ہشت ہجری بمقام باندا رحلت فرمود شاگردش نشی شیخ خادم علی
 سندیل مولف تاریخ جدولیہ تاریخ فوت او چنین یافتہ۔ و ہ ہذا عاشق اللہ و معشوق علی ہ ذکر حق

ہر لحظہ نقل و محفلش بہ شد ازین دار فنا بزار و بست بہ پیر سید ملک عقیلی مجلسش بہ از روی بگذشت
 کم شد و ریکی بہ بود و حدت بسکہ در آب و گلش بہ زین سبب ہفت سیکہ کم کرد و گفت :

جنت الفیرووس با دامنزش

مولانا محمد معین لکھنوی ابن مولانا محمد حسین لکھنوی الکتاب علوم درسیہ از مولوسے
 محمد حیدر برادر گلان خود و مولوی ولی اللہ و مولانا ظہور اللہ لکھنوی کردہ و سند حدیث
 از مولانا عبد الحفیظ علی حنفی علیہ الرحمۃ حاصل نمودہ اشتغال بآن داشت تصنیفات اینقدر
 از انجملہ غایۃ البیان فیما یتعلق بالحوایا و شرح رسالہ امام نووی و غایۃ الکلام فی القراءۃ
 خلف الامام تبارک التوزنی احوال ارباب الرموز در بیان حالات اصحاب رموز کتاب
 حصن حصین نام تمام و حاشیہ صدر تاجت ہیولی و نیز بر اکثر کتب درسیہ تعلیقات نوشتہ
 بتاریخ دوم جمادی الثانی سال ہزار و صد و پنجاہ و ہشت ہجری از کتب دارفانی بدرسیہ
 ملک جاودانی شتافتہ در باغ مولانا احمد انوار الحق مرحوم واقع لکھنؤ بخاکش سپردند و خلد آمد بچو تہ لکھنؤ
 شیخ معین میر مولانا معین واعظ صاحب معارج النبوت است مکی بود بصورت ہشتری
 چندی حسب فرمان اکبر پادشاہ ہمارقضای بلدہ لاہور اشتغال داشت دران مدت ہرگز حکم از
 خصمی نگروہ مدعیان را با کالج تمام ہدایت بر مصالحہ میکردی گفت کہ شما ہر دو دانا یند و تنہا
 نادان را ہر دو دانا کار افتادہ پس مرا شرمندہ در گاہ خداے تعالی می سازید و ہوارہ کتب
 نفیسہ قیمتی می نویسایند و از مقابلہ نمودہ و مجلد ساختہ بطالب علمان سے بخشید و مدت
 عمرش درین کار بسر شد و ہزار ہا مجلد ازین قبیل بر دم بخشیدہ در سن ہصد و نو و پنج ہجری
 از سرای محنت آباد دنیا بروضہ عقیلی تحرامید نور اللہ مرقدہ

مولانا معین الدین عمرانی دہلوی در عمد سلطان محمد بن تغلق شاہ و لشمندی عظیم مدرس
 شہر دہلی بود حواشی کنز و حسامی و مقتل از تصانیف اوست میگویند وی را محمد ابن تغلق
 شاہ دہلی بطلب قاضی محمد بشیران فرستادہ بود چون پادشاہ شیراز را ہر ادا قف گشت
 بجمانی قاضی راضی نشد بلکہ از جمیع اطاک سلطنت برآمدہ بخدمت قاضی آمدہ التماس نمود کہ شما
 بر تخت سلطنت نشینید من خدمت شما کنم بزم منکو تہ خود ہر چہ دارم از آن شماست قاضی

چون این همسروت و همست اندوی بدید فسخ عویمت دیار هند نمود مولانا و سپس هندوستان آمد
 مولانا خواجگی مرید و خلیفه شیخ نصیر الدین محمود از کلامه مولانا است و انکار مولانا شیخ نصیر الدین
 محمود قدس سره و زوال سرفه مولانا از خوردن برنج و جغزات حسب فرموده شیخ و تبطل انکار
 مولانا با اعتقاد شیخ و راخبار الایخیار مذکور است

خواجہ معین الدین کشمیری ابن خواجہ محمود نقشبندی کشمیری از علمای کبار و مشایخ نامدار
 خطه کشمیر شیخ شریعت و مروج سنت و قلمع البدعت بود در زهد و تقوی و ورع بی نظیر
 مقبول علمای و صلی ای وقت بود بمحرم ملا محمد ظاہر خلیف ملا حیدر و ملا ابوالفتح کلو و ملا یوسف
 مدرس و مفتی محمد ظاہر و مولانا عبدالغنی و مفتی شیخ احمد و غیر ہم علمای کشمیر بدو گردیدگی داشتند
 فتاوی نقشبندیہ و کثر السعادت در علم شریعت و طریقت در سالہ رضوانی در خوارق والد
 بزرگوارش از تصانیف وی یادگار اند در سال ہزار و ہشتاد و پنج ہجری حلیت نمود

مولانا سید معین الدین خلیف اوسط سید شاہ خیرات علی مشدی کڑوی متوطن بچجادہ نشین
 احمد آباد نارہ کنیت شریفش ابوالخیر است تحصیل علوم متعارفہ بخدمت مرزا حسن علی محدث لکھنوی
 و مولوی ظہور اللہ فرنگی محلی و دیگر علمای وقت نموده جامع علوم عقلیہ و نقلیہ خصوصاً در فن
 ریاضی شہرہ آفاق بود تمام عمر شریفش بتدریس و افادہ بسر برد و بسیاری علمای نامدار از زیر
 دامن تعلیمش برخاستند با واسطہ عمر خود با وجود کثرت درس حفظ قرآن مجید کردہ و بزیارت
 حرمین شریفین مشرف شدہ سند کتب احادیث از علمای آن دیار یافتہ مسودہ اوراق
 اجازت دلائل الخیرات و حصن حصین ازان جناب حاصل است سوم ربیع الاول سال سیزده
 صد و چہار ہجری با احمد آباد نارہ رحلت فرمودہ ہمدران جا بمرقد بزرگان خود مدفون گشت
 روح اللہ روحہ شاعری تاریخ رحلتش چنین یافتہ **۵** معین جہان کرد چون انتقال
 فلک در غم او کرد بہان دریدہ فرشتہ خصال و حید الزمان بہ چنین عالمی کس ندید و شنیدہ
 بصیرتین بگو مصرعہ سال فوت بہر وحش بود رحمت حق پدیدہ اند و فرزند بوجود آمد نہ بیکے
 مولوی سید شاہ قیام الدین کہ بعد فرغ تحصیل بحضور پدر رحلت فرمود دوم مولوی و حکیم
 سید شاہ صدر الدین فارغ اعلم موجود اند سند اللہ تعالی از مولانای موصوفت الرحمہ تصانیف

ذیل مشہور ائمہ بقیان فی شرب الدخان - ہدایۃ المؤمنین الی سلسلۃ الصالحین - آداب معینہ -
 مرقاة الاذہان فی علم المیزان - ہدایۃ الکونین فی شہادۃ المحسنین - رموز القرآن - شتاتہ بالتکریر جاشیہ
 صدر - رسالہ علم باری تعالیٰ - رسالہ علم ہیئت - قرابادین - طب مفردات - طب رسالہ طہر متخلل -
 مرزا مقلس اوزبک از شاگردان ملا احمد جندبلائی مستعد و مستحضر در علوم جہل منظرہ بود
 اما تقریر فصیح نداشت و در اثنای درس او ہای مضحک از سر میر و مروی بقیانہ و کوسہ بود
 صلح و تقوی داشت از ماوراء النہر بہند آمدہ در آگرہ مسجد جامع خواجہ معین الدین فرغوی درس
 میگفت و توفیق زیارت حرمین شریفین یافتہ در مکہ معظمہ بعمر بیست و سالگی حلت نمود -
 مولوی مقیم الدین ساکن ٹانک ابن سلطان محمد ڈبال پتی سوخیل بن احمد بن گل محمد
 ساکن علاقہ ٹانک یعنی موضع کوٹ مہربان آباد از مولوی دین محمد ساکن ٹانک از میزان اہر
 تائیدی خواندہ پس اتان بخدمت علمای وقت اہنی مولوی محمد مظہر نانوتوی و مولوی عبدالحق
 شمس العلماء خیر آبادی و مولوی احمد حسن پنجابی مدرس مدرسہ دارالعلوم کانپور تکمیل دیکر درسیم
 نمودہ بالفعل کہ عمر شریفش سی سال رسیدہ مدرس عربی درجہ اول مدرسہ شوکت الاسلام
 سندیلہ مقرواند سلیمان اللہ تعالیٰ

ملوک شاہ بدایوسلے از فاضل وقت مرید شیخ بیچو سنجلی بود تاریخ بست و ہفتم حبیب
 سال تصد و شصت و نہ ہجری بعارضہ اسہال کبدی وفات یافتہ در قصبہ بساورد فون گویہ
 پسرش ملا عبد القادر مولف منتخب التواریخ تاریخ وفاتش چنین یافتہ **قطع** سرد فتر
 افاضل دوران ملک شاہ بن آن بحر علم و معدن احسان و کان فضل بن چون بود در زمانہ ہمالی
 ز فضل کان بن تاریخ سال فوت وی آمد جہان فضل بن

مولانا میر کلان محدث اکبر آبادی نبیرہ خواجہ گوہی خراسانی حاج الحرمین الشریفین
 مرید شیخ جلال الدین ہروی صاحب کمالات ظاہر و باطن و دانشمند شجر بود خصوصاً در علم
 حدیث کہ اجازت آن از سید میرک شاہ شیرازی داشت و میرک شاہ از والدہ خود سید
 جمال الدین محدث مصنف روضۃ الاحباب و او از عم خود سید اصیل الدین شیرازی مجاز بود
 باجملہ صلاحیت میر کلان مادر زاد و دانش مظہر اسماعیلی ہندی بود جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

اور بتعلیم شاہزادہ نور الدین محمد جہانگیر مقرر فرمودہ بتعظیم و توقیر تمام پیش می آمد میر نو صوف بھر
صد سالہ در سال نصد و ہشتاد و سہ ہجری با کبر آباد رحلت فرمودہ ہمدرا بخا بد فون گشت یکی
از شاگردانش ملا علی قاریست کہ از مصنفاتش اکثر طلبہ علم ہندوستان مستفید می شوند پس
خواستم کہ این کتاب از ترجمہ شریفش بی برہ نباشد ملا علی قاری بن سلطان محمد ہروی حنفی در
ہرات متولد شدہ علوم رسمیه از علمائے وقت و بعض احادیث مشکوٰۃ از مولانا میر کلان
محدث اکبر آبادی خواندہ بکہ معظمہ رسید و ہما بخا اقامت گزید و از ابو الحسن بکری و سید زکریا
حسینی و شہاب احمد بن حجر شمشی و شیخ عبداللہ سندری و قطب الدین بکی و غیر ہم علمای اندیوار
اخذ علوم نمودہ جامع علوم عقایہ و اقلیہ متبع سنت نبویہ بکتابی زمانہ گشت در سال چہار دہم
از صدی یازدہم بکہ معظمہ رحلت فرمودہ کتب ذیل مصنفہ او از ویادگاراند تفسیر قرآن مجید
مرقاۃ شرح مشکوٰۃ شرح الشفاء شرح الشکائل شرح النخبہ شرح الشاطبیہ شرح الجزیریہ
ناموس بلخص قاموس الآثار الجنیسی فی اسماء الحنفیہ شرح ثلاثیات بخاری - نزدہما الخاطر القاطر
فی ترجمہ الشیخ عبدالقادر شرح فقہ اکبر رضو المعالی - شرح قصیدہ امالی - تخریج احادیث
شرح عقائد نسفی - رسالہ تکفیر فرعون - رسالہ در بیان احوال والدین رسول الشقلین صلعم
المنہاج العلوی فی المعراج النبوی - الایمان فی الاقتدار شرح قصیدہ بردہ - نور القاری
شرح صحیح بخاری شرح صحیح مسلم حاشیہ تفسیر جلالین مسمی بجالین - شرح شفای قاضی بیاض -
جمع الرسائل شرح شکائل - شرح جامع صغیر - حرز الیمین شرح حصن حصین شرح اربعین نووس
شرح التورۃ و الجزیریہ شرح الشرح علی نخبہ الفکر شرح موطای امام محمد - سند اللام فی شرح
سند الامام - شرح مناسک الحج - ترمین العبارة تحسین الاشارة - الخط الاوفی فی الحج الاکبر رسالہ
عمامہ - رسالہ فی حث التره - رسالہ عصا - اربعین حدیث در نکاح چہل حدیث فضائل القرآن
رسالہ ترکیب لا الہ الا اللہ - رسالہ قرآۃ بسمہ اول سورۃ البراءۃ لمصنوع فی معرفۃ الموضوع
کشف الخد عن امر المحضر معدن العدنی فضائل اولیس اقرنی - رسالہ در احکام سب اشخین
اسم الفوارض فی ذم الروافض - فتح باب العنایۃ فی شرح النقایۃ - الاحادیث القدسیہ
والکلمات الانسیہ - اعراب القاری - تذکرۃ الموضوعات بتعید العلماء عن تقریب الامرا -

حرب الاعظم حاشیہ مواہب لدنیہ شرح عین العلم وغیرہا

میان مخدوم احمد آبادی نامش مولانا شیخ احمد بن شیخ برہان بن ابو محمد بن ابراہیم بن محمد خان غوری است محمد خان از اولاد سلطان معزالدین محمد مشہور سلطان شہاب الدین محمد غوری بود حکومت ناگورانتی داشت مولانا احمد بدعی مستجاب شیخ احمد لکھنؤ احمد آبادی متولد شدہ بیامی شیخ موصوف بنام احمد موسوم گشت وی از علمای صوفیہ دیار گجرات است علوم ظاہر از مولانا صدر جہان گجراتی اکتساب نموده در دوازده سالگی بہ شرف اداوت حضرت سراج الدین ابوالبرکات سید محمد المشہور پشاه عالم قدس سرہ شرف گشتہ و دوازده سال اور خدمت ایشان صرف نمود و دوازده سال دیگر با مور ظاہر و باطن مشغول بودہ بتاریخ نسبت دوم ربیع الثانی سال ہشتصد و ہشتاد ہجری بعد طی نمودن شصت و چہارم جلد زندگانے بعالم جاودانی ارتحال فرمودہ وہ محلہ تلج پور محلات احمد آباد گجرات مدفون شدہ در لفظاً آخر الاولیٰ تاریخ رحلتش یافتہ اند

حرف النون

مولوی سید ناصر الدین محمد ابوالمنصور دہلوی امام فن مناظرہ اہل کتاب بن سید محمد علی ابن سید فایز علی از علمای اعلام ہندوستان در فن مناظرہ مہی دستگاہی کامل وارد دیار ماتش در فن مناظرہ علمای وقت متفق اند کہ تصدیق این بیان از سالہ عین الیقین شدن می تواند باقیسان نصابی بارہاد مناظرہ غالب آمدہ وی از اولاد سید عبد الغفور قاضی سکت پور کہ وطن قدیمش قصبہ سید آباد عرف وای پور رضاف قنوج است پدرش سید محمد علی میرنشی زریڈیشٹی ناگپور بودہ در ان جا سید ناصر الدین محمد ابوالمنصور متولد شدہ اکتساب علوم از والد ماجد و جدا مجد خوردہ توراہ و انجیل با تفسیر عربی و یونانی از علمائے اہل کتاب خواندہ بسیاری کتب بجواب علمای اہل کتاب تالیف فرمودہ گاہی طارست کسی نکرده مگر چندی بہ صاحبت لواب جہانگیر محمد خان رئیس بھویال امتیازی داشت اکنون عمر شریفش شصت و چہار سال رسیدہ تفسیر قرآن مجید بزبان فارسی می نویسد و تفسیر آیہ کریمہ با حدیث صحیحہ مطابق می نماید و شہادتش از توراہ و انجیل سے آرد و در حقیقت

کا لیست اہم اللہ تمہ سید موصوف الملقاب بدختر مولوی محمد مہدی نزیل کا پور کہ بعلم و فضل خود
 شہرہ آفاق ہو کہ خدا شدہ دو فرزند نامی و گرامی دارد و یکے مولوی سید نصرت علی دوم سید
 ناصر علی و بالفعل باہل و عمیال بدہلی قیام پذیرست سلمہ و اولادہ تصانیفہ العالمیہ
 نوید جاوید بجواب سوالات مختلفہ عیسائیوں دولت فاروقی و تاریخ بیت المقدس عقوبۃ اہلین
 جواب ہدایۃ المسلمین مصنفہ پادری عماد الدین استیصال جواب رسالہ مسیح الدجال مصنفہ
 ماسٹر رام چندر رقیمۃ الوداد جواب نیازنامہ پادری صفدر علی محسن و ادوی جواب لغزہ
 طنہوری عماد الدین پادری العام عام جواب آئینہ اسلام ساخت پادری یونس انعام انصام
 جواب تفتیش الاسلام مصنفہ پادری راجس تصحیح التاویل جواب تفسیر مکاشفات پادری عماد الدین
 اغاز قرآن جواب اعجاز قرآن مصنفہ ماسٹر رام چند میزان المیزان جواب میزان الحق پادری فتنہ
 مجموعہ و عطا یادداشت شلاق فی رد تہذیب الاخلاق حزر جان جواب رسالہ اہلیت
 قرآن مصنفہ عبد اللہ رتم عیسائی بیان بجواب سوالات و روانہ گانہ نصاری مصباح الابرار
 فی رد مفتاح الاسرار مصنفہ پادری فخر تادیب طوئے تحریف تشویش اقصیس محاکمہ
 عقوبۃ الضالین و ہدایۃ المسلمین تصحیح التاویل تصحیح البیان در جواب تفسیر القرآن مصنف
 سید احمد خان رسالہ الحق ترجمیل النزیل تفسیر قرآن زیر تالیف تنزیہ الکاملین انکشاف تریاق
 مولوی شاہ تھن غازی پوری نامش شاہ محمود ابن مولانا شاہ حسام الدین مانلی پوری
 جامع علوم ظاہر و باطن بود بعد وفات والد ماجد خود در سال ہشت صد و پنجاہ و سہ ہجری
 بطور سیاحت انانکپہر بغازی پور زمانہ قدم آوردہ نصیر خان لوجانی حاکم غازی پور بمعانب
 کمالات ظاہر و باطن وی معتقد شدہ دست امدت بدامن بعیش زندہ و از بارگاہ دہلی ویرا
 بعد ہیر عدل غازی پور نامور کنانید تمامی عمرش بغازی پور بسر گشت و در سال نصد و پنج ہجری
 رحلت فرمودہ بغازی پور مدفون گردید اولادش بجلہ قاضی ٹولہ منجھات غازی پور موجود اند۔
 مولوی نجم الدین خان کاکوروی ابن مولوی حمید الدین از خاندان ملکزادگان علویہ قصبہ
 کاکور لیست عالم یگانہ جامع فضائل چہارگانہ منصب قضی اقصانہ کلکتہ ممتاز بود معہذا بتدریس و
 افادہ طلبہ علوم بغایت می کوشید تصانیف و تالیف جلیلہ از یادگارانش نمودگی از سرمایہ

علمی اوست کہ وہی رحمہ اللہ تاریخی بدیع و روفاات شاہ غلام قطب الدین الہ آبادی انکا کرمیہ دین
 یخرج من بیتہ الکتیہ بہ نعمیہ و تخریجہ برآوردہ خالی از لطافت نیست تقریرش بلقظہ بجبارت عربی
 تفویض قلم سوانح نگاریش و کما نقلہ المولوی رضا حسن خان الکا کوروی فی رسالہ مطروح الاذکیا و ہو
 حامد او مصلیا و مسلما توفی الادیب المحقق والاریب المدقق و حید و بہرہ و فرید عصرہ سند الشعر او ابلغ
 الفصحا و صا الفاصوغ التبر الاحمر الشائہ الفائق المنیع و ناظما نظم الدر و الجواہر شعرہ الرائع الیبلغ
 تا شرک من یخیرہ فی النوادی بذالی اشعارہ باللسان الفارسی و الفصادی بذالشیخ غلام قطب الدین
 العباسی الالہ آبادی بذالشیخ ذیقعدۃ المنسلکتہ فی شہور السنۃ السابقۃ و الثمانین الواقعۃ فی المائۃ
 الثانیۃ من الالف الثانی من الحجۃ النبویۃ علی صاحبہا الالف الصلوۃ و التیمۃ بعد ما خرج من
 وطنہ المالوت مریدا الادرک حج بیت اللہ و زیارۃ قبر نبیہ و مصطفاه فی رفقہ صلی او تبعہ القیاد
 و طی مراحل البرزخی ان قعد غارب مرکب البحر فلما وصل الی بلاد الحجاز و نزل من ظہر ذلک الجواز
 و لم یکن جینتہ آوان الحج و اداء نسک الحج و الحج فی المکۃ المعظمۃ لیمتہر فاقام فیہ شہور ثم سار فی الطیبۃ لطیبۃ
 نادھا اللہ تعالی بہا و ذورا حۃ تشرف بتقبیل عتبۃ النبی علیہ الصلوۃ و السلام و زیارۃ قبور بعض
 صحابۃ و اہل بیتہ المدفونین فی ذلک المقام فاذا قرب الموسم فرمی معا و دا الی ام القری فلحقہ
 فی بعض منازلہ المرض الوعیل و ضرب علیہ طبل الرحیل الی ان المائۃ اشد فی تلک البقعۃ المبارکۃ
 و دفن ہناک اللہم ارض عنہ فنتی کریمک و رضاک و مددہ و علیہ سجانہ اجرہ حیث وقعت الکتیہ الکریمۃ
 و من یخرج من بیتہ ما جاز الی اللہ و رسولہ ثم یدرکہ الموت فقد وقع علیہ اجرہ علی اللہ و کان اللہ غفورا
 حیما التی نزلت فی جنذب ابن حمزہ حملہ نبوہ علی سریرہ متوجہا الی المدینۃ فلما بلغ التسیم شرف علی الموت
 انصفق یمینہ علی شمالہ فقال اللہم ہرکک و ہذہ لرسولک ابانک علی ما بایع علیہ رسولک فمات حمیما
 کما ذکر فی البیضاوی وغیرہ من کتب التفاسیر متاسبتہ نشان ذلک العالم الامام و الحبر
 المقام بل یخرج منها تاریخ عام و فائہ بصفتہ غریبہ معجبتہ الافہام و طریقہ ان یقال فی معنی قول
 تعالی و من یخرج من بیتہ ان لفظ من باعتبار عدوہ الذی ہو تسعون و یخرج من عدو لفظ بیتہ
 اربع مایۃ و سبعمۃ و عشر فی ثلثمائۃ و سبعمۃ و عشرون ما جاز الی اللہ و رسولہ و الحال انہ یہاجر مجموع
 ذلک الی اللہ و رسولہ من جہۃ اعداہ الی اربع مایۃ و اربعۃ عشر الی تلک الاعداد الباقیۃ

۱۰

بعد الاخراج فقصر سبعاً وواحداً وربعین ثم یدرکہ الموت ای یصل عدولفظ الموت وهو از بجماعت و
 ستہ واربعون فالجموع الف و مایہ و سبعمہ وثمانون الذی ہی سنتہ ارتحال ذلک العلام اسے
 دارالسلام و لیعلم ان ذلک تقدیر الغزیر العلیم حدیث و دوع رکاز ہذا البدیع فی زوایا کلامہ القدیم
 لیستحق المعصم بجلہ المتین عبده محمد نجم الدین غفر اللہ له ولا یویہ و حسن الیہما والیہ انتہی نجم الدین
 خان قاضی القضاة بروز سہ شنبہ سیزدہم ربیع الثانی سال یکترار و دو صد و بست و نہ ہجری
 مولوی حکیم الدین صدر لصدور و مولوی علیم الدین صدر لصدور و مولوی خلیل الدین سفیر
 شاہ او دوسہ اعقاب سموالاقاب گذاشتہ رحلت فرمود مولوی فتح علی جوہری چندی قطعہ
 تاریخ فوٹش بسک نظم کشیدہ انا بجملا نیست قطعہ بحر حکمت شمس ملت نجم دین قاضی قضاة
 چونکہ در باغ جہان باغ و گلین ہمدوش گشت بہ سرفرو بردم بی تاریخ و در گو شرم رسیدہ علم و فضل
 و درس و زہر و دین ہمہ رو پوش گشت

میر نجم الدین بہکرمی ابن میر محمد رفیع رضوان شاگرد و ہمیشہ زادہ مخدوم نجم الدین جامع
 فضائل و کمالات بودہ در حیات استاد مدرسہ علمی نجو شایستہ آراستہ جمعی طلبہ را کمال رسانیدہ
 تصانیف غریبہ دارد و بجملا آن در تبت رسالہ منطقہ موسومہ یک روزی رسالہ بہ از و بزرگتر مشتمل بر
 ہشتہ و یکروز تصنیف کردہ و در فارسی طوطی نامہ را بہ از بخشی بقید نثر کشیدہ اشعار نیکو
 می گفت و عزت تخلص میکرد در سال ہزار صد و شصت و یک گشت

مولوی نجم الدین چریاکوٹی ابن مولوی احمد علی ابن شیخ غلام حسین ابن شیخ سعادت
 عباسی چریاکوٹی تمام کتب درسیہ را با استعداد کاملی و مهارت تام از پدر بزرگوار آموخت و در
 تکمیل تحصیل زیاد داشت ضامن کتب و توسیع دائرہ بحث مسائل و اقامت حج و ولایت لفظ
 نبود در ابتدا شغل تعلیم داشت کنون بہ ان داری توجہی ندارد ایشان نظم و نثر فارسی را
 بطبع و الالیش رجحانی رودادہ چنانچہ ہنریگانہ و بنظم نادر زمانہ است از تصانیف اینقہ
 و سہ رسالہ ہفت اقسام حسینی در صرف و اعراب اربعہ و نحو متداول و متعارف آمدیار
 است شنوی فیض الہی ہم پلہ نیرنگ عشق و شنوی چار ضرب بحالات مختلفہ و کتابے
 در عرض و قالیہ و نسانہ سیلاب تاریخ طغیان اک کہ بسال ہشتاد و ہشتم صد سے

سین و هم بجزت بمقام اعظم گذران چو ش در یابی تونس پیدا آمده بود و نمسه محمدیه در بیان مسلام
 رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نیز از طبع زاو وین مطلع نشوی فیض الهی انیست س خداوند
 بجولان معانی بکیت خامه ام ناده روانی بنهم دران مثنوی بتوصف تصبه چیریا کوٹ گفته
 چیریا کوٹ خوانندش عوامش بدولیکن یوسف آباد است تاش بد فلک تا طرح این آباد بنهاد
 ز خاک پاک جنت کرد بنیاد بد چراغ آسمان روشن زد و دوش بد جنت میرسد مردم در و دوش بد
 و له از مثنوی چهار ضرب س می هر ریزم بکام قلم بد گردش در آورده جام قلم و له چنان تنگ شد
 عصه رزمگاه بد که از دیده بیرون نمی شد نگاه و له زجا بجنبه و در گردش است قبله نما بد بجای
 خویش غریبم در وطن بی تو و له اگر نام من بی نشان جوی برسی بد امین پس است که آواره
 خانمان هستم بد سلمه آمد

مولوی نجف علی جبری سلمه المشاطی صاحب تاج العلماء محمد نجف علی خان ابن محمد عظیم الدین قاضی
 تصبه جمهر از کار فضیله روزگار بارگاه نواب حسین الدوله وزیر الملک محمد علی خان بسا در
 صولت جنگ فرمانروای محمد آباد و ننگ بسک ملا انان منسلک و در قابلیت و استعداد
 علمی مشارالیه اقران است ذہن و قادر و طبع شاعرانه و تصانیف کثیره دارد از جمله کافل الاسعاد و
 شرح قصیده ہانت سعاد و تکرر صولت فاروقی زائد از پنجاه ہزار شعر بہ بحر متقارب و بحر الکلام
 شرح مقامات حریری بزبان عربی بصنعت اہل و تفسیر غریب و شرح دیوان متنبی و شرح حماس
 و حاشیہ مطول و نیز شرح و سائیر یازندی رمان و سفرنگ شرح دیگر و سائیر در زبان
 و علاوہ ازین پنجاه رسائل بالسنہ نمسه کردی و یازندی و عربی و فارسی وارد و عبارت از ان است
 مصنفات مکرر وی ہستند و بسال دوازده صد و نو و پنج ہجری از بارگاہ آقا سے نامدار
 مامور شدہ است کہ تصانیف ثلاثہ یعنی ہانت سعاد و قصیدہ برودہ و قصیدہ انالی بین الطول
 و الاختصار ہر قصیدہ ساسہ سے شرح بزبان عربی و فارسی وارد و ہر نگار و تا عموم افادہ ما
 ضمیمہ و کفیل باشد اللهم لیسر ولا تعسر

مولوی نجف علی سنیللی ابن بدوش علی بن چودھری نصرت اللہ شاگرد مولوی حمید علی
 سنیللی بود و مذہب شیعی و پیشہ لکری داشت کتابی در تاریخ خاندان سائی و حول پور تصنیف

نمودہ بتاریخ بست و ہشتم ذیحجہ سال دوازدہ صد و پنجاہ و پنج ہجری برض فلج وفات یافتہ۔
مولوی نصر اللہ خان ساکن خورجا قبیلہ فاغنے خوشگلی نامش عبدعلیم بود و جدت مولانا
 احمد علی چریاکوٹی وغیرہ علمای عصر کتاب علوم متداولہ رسمیه کرده استعداد کامل حاصل نمود
 و مدام بمزاولت علمی می پرداخت در سرکارانگریزی بعدہ ڈپٹی کلکٹری معزز بوده بعد تحصیل
 حق تقاعد از ان سرکار بربکار نظام حیدرآباد بمنصب صدر تعلقہ دار سرفرازی یافتہ کتاب
 ارشاد البلید فی اثبات التقلید و شرح رباعیات یوسفی و طب و شرح خلاصہ کیدانی و فقہ
 وغیرہ رسائل از توالیف وی اندلسال دوازدہ صد و نو و نہ ہجری وفات یافتہ

مولوی نصرت علی خان دہلوی قیصر تخلص ابن مولوی ناصر الدین محمد ابو منصور
 امام فن مناظرہ اہل کتاب بن سید محمد علی ہفتدہم شوال سال دوازدہ صد و شصت و چہار ہجری
 متولد شدہ علوم رسمی با استعداد حاصل نمود باہر زبان فارسی و عربی و ترکی و انگریزی و ہندوستان
 مطبعی پینام نصرت المطابع اجرا فرمود کہ انان نصرت الاخبار و ناصر الاسلام و مہر درخشان
 جزائہ ہندیہ و عربیہ و فارسیہ شائع می شوند باجملہ صاحب ترجمہ بلیاقت ذاتی خود شہرے تمام
 در ممالک ہند و ایران و روم و مصر و فرنگستان پیدا کردہ و از بارگاہ سلطان روم بوطا سے
 تمغای مجیدیہ فی زماننا بین الاقران ممتاز است تصانیف مشہورہ تصنیف عام در تعلیم زبان اردو
 و فارسی و عربی و انگریزی نصرت اللغات در لغات اردو و فارسی و عربی و انگریزی مرآت
 السلاطین در بیان حالات تاریخی سلاطین روی زمین مع تصویر ہر یک نقشہ عمارات مشہورہ
 جو اہرلی بہار سائہ خوشنویسی مشملہ خط نسخ و تعلیق و کوفی و شکست و شفیعیہ و حنی و طغرا
 و گلارہ وغیرہ سراب عالم اسباب در ذکوئی ثبات بودن دنیا و مافیہا تبصرہ تاریخ سلطنت
 روم چہا ہرزو اہر مشملہ قطعات مختلفہ ریختہ قلم خوشنویسان نامور احسن الدلیل فی معلومات
 التوراة والاخبیل بطور فرہنگ ہر دو گلستہ شاداب در مناظرہ اہل کتاب کلمہ الحق قصہ حضرت
 منصور بہ تطابق حالات عیسی علیہ السلام رحمت عظیم در ذکر ادبیات کرام گلستہ رؤسائے
 حالات تاریخی نوابان و راجگان ذخیرہ حسنات مشملہ غزلیات شعرائی عربی و فارسی و اردو
 و درج سرور انبیاء علیہم السلام تاریخ انگلستان صلح فلاح در ترغیب کحل ایامی تاریخ

مدینه منوره و مکه معظمه اتالیق و تعلیم زبان ترکی اردو فارسی عربی انگریزی انشاء نصرت بزبان
فارسی اردو و عربی تعلیم بلا معلم معکم حیل زبان تحریف انجیل ضیاء النورین تحطیه معیار ذخیره نصرت
نصرت العلوم و الفنون -

قاضی نصیر الدین گنبدی دانشمند متبحر و درویش کامل بود چیزی از دنیا نداشت و بارها
دنیا اتفالی نمی کرد گویند که طلبه علوم ایشان نه بخیر در خاتمه گرفته می ایستادند تا بسبب ضعف قاف
برزین نیفتند منقول است وقتیکه قاضی شهاب الدین حاشیه کافی نوشته خدمت او فرستاده
التماس نمود که ایشان این حاشیه را درس گویند تا قبول دیگر یابدوی بجهت غلبه اشغال باطن ما
برای سد باب بحث و نزاع نظر اجمالی بر آن انداخت و گفت خوب نوشته اند احتیاج درس
گفتن با نیست تبرش در جوپور است

مولانا نصیر الدین محمود اودهی ابن علی بن عبداللطیف یزدی در خطه اوده ولادت
یافته اولاً پیش مولانا عبدالکوکیم شروانی که از دانشمندان وقت بود تاهدایه و بزودی تحصیل نموده
بعدها نان پیش مولانا افتخار الدین محمد کیلانی از بهر علی نقی بی بسول آورده در بیست و پنج سالگی
ترک دنیا نموده بجهت اختیار کرده بر ریاضت و عبادت پرداخت و بجز چهل سالگی از دیار اوده
به بلخ آمد سعادت امدت حضرت شیخ نظام الدین اولیا مشرف شده اشهر و اعظم خلفای
حضرت موسوف و صاحب ولایت و بهی گشت چنانچه حالات شکر وی در اخبار انجیل
و تذکره الاصفیا تفصیلاً مذکور اند تاریخ هیزدهم رمضان سن هفتصد و پنجاه و هفت هجری
رحلت فرمود رحمة الله علیه

قاضی نصیر الدین برهانپوری ولد قاضی سرخ الدین از مشاهیر فضلاء عصر است
در هیزده سالگی شکر داشت خان مخاطب افضل خان شیرازی را لزوم کرد شیخ علم الشکر اعلم علمای
آن وقت و نیز خسرش بود و با بر نیامدی چون قاضی بهر قسم حدیث را ترجیح میداد و انکار قیاس
می نمود و حدیث علمای استی کاتبی از بنی اسرائیل را موضوع میگفت شیخ علم الله با وجود نسبت
و امامتیش فتمری بسوختن و شستنش داده حضرتی نوشت غیر از شیخ محمد فاضل الله و شیخ عیسی که از
اعظم مشایخ آنجا بودند همه علماء بران مهر کردند چون خان خانان محمد قاضی بود و آن دو عالم

مہر نکر دہ مقرر گشت زرسیدہ پس وقتیکہ جہانگیر بادشاہ برخانخانان اعتراض فرمودہ و مدعیان آن ماجرا
 بعرض رسانیدند فرمان بطلب قاضی نصیر الدین و شیخ علم السید شیخ نزو ابراہیم عادل شاہ
 بہ بیجا پور رفت و قاضی بہرستان شافقہ بطوف حرمین و زیارت ائمنہ شریفہ فائز شدہ
 بعد پنج سال غم وطن خود جہاز بدست فرنگیان رفت فرنگیان کمالات قاضی شنیدہ نزد بادشاہ
 خود بردند او ایکمی بالیست بجانیاورد و گفتندش چرخدست سلطان تکر دی گفت آدابیکہ شما بجا
 می آرید ز ما نمی آید از انجا رہائی یافتہ بہ بیجا پور رسیدہ ابراہیم عادل شاہ دوسہ کردہ استقبالش کردہ
 با خود برد جہانگیر بادشاہ این ماجرا شنیدہ فرمان طلب فرستاد و حکیم خوشحال پسر حکیم ہمام را تاکید
 فرمود کہ ویرا روانہ آرد و کند طوعاً و کرہاً از انجا روانہ شدہ بہ برہانپور وطن خود رسید و غم بالجزیم کرد کہ
 از خانہ بیرون نیاید و خلل این حال شاہجہان از طرف والد خود بصوبی کن ہر فرار گشتہ دارد برہانپور
 شدہ قاضی را طلب فرمود قاضی انان ابا نمود آخر حیلہ حوالہ نزد شاہ ہزادہ شاہجہان آمد و آداب
 بجانیاورد شاہ ہزادہ از انجا خاطر سنجیدہ فرمودہ قاضی مشتاق تو بودیم گفت بچہ بہت فرمود کمالات
 ترا شنیدہ قاضی گفت آن حالت در من نمائندہ با جملہ صحبت بہلال کشید قاضی را جبراً روازہ در گاہ
 نمودند چون بمستقر الخلافہ آگرہ رسیدہ در راہ کہ سواری بادشاہ از باغ سوہی دو ٹخنہ اندیرفت ملازمت
 نمود ارادہ تسلیم کرد بادشاہ دستش گرفتہ با نحو شش کشتی پس ز چند روز خصمت برہانپور یافتہ
 بقیہ ثمر در مضیات آئی بسر بردہ در سن ہزار و سی و یک ہجری در گشت

مولوی سید نصیر الدین برہانپوری الملقب بعبید اللہ علیہ رحمۃ اللہ جامع کمالات نبوی و نبوی
 ماہر علوم صوری و محنوی فاضل فضل محمدت اجل نقیہ اکمل خلف و تلمیذ سید جلال الدین عرف
 اللہ والی صاحب برہانپور سیت و سید جلال الدین ازاکا بر عرفای عمد و اعلا ظم زہاد شاگرد رشید
 مولانا شاہ عبد الغزیز دہلوی بود سید نصیر الدین فقہ و حدیث و تفسیر از والدیاجد خواہ خذ کردہ کامل
 کمل گشت تصانیف کثیرہ دارد از انجملہ کتب ذیل مشہور اند۔ ذریعۃ الاستشفاع فی سیر
 سید المطلاع۔ مستوفی المحقوق فی ذم العقوق۔ روضۃ الریحان فی فضائل رمضان۔ صاعقۃ الزاہم
 علی الفرقتہ الوہابیۃ الکذابیہ۔ ایضاح الترادد۔ ساطع الانوار من کلام سیدالابراہیم تفسیر فی مہمات
 التفسیر۔ برہان المدی فی تفسیر الرحمن علی العرش استوی۔ لباب النقلح۔ برہان ساطعہ

تنبیہ الاحیاء کشف المعضلات رفالیہ مقامتین۔ وغیرہ و فائش بسال دوازده صد و نود و دو
و ہجری دربرہا پور وقوع یافتہ رحمۃ اللہ علیہ

مولانا نظام الدین محمد بدایونی قدس سرہ نام نابیش محمد بن احمد بن علی البخاری لقب
ادسلطان المشائخ و نظام الدین اولیا است وی خلیفہ شیخ فرید الدین گنج شکر از محبوبان مقربان
درگاہ الہی بود او صفات حمیدہ او بدفاتر گنجائش ندارد جدا و علی بخاری وجد مادرش خواجہ عرب
ہر دو از بخارا آمدہ مدنی بلاہور بودند بعدہ در بدایون سکونت اختیار کردند پدروی خواجہ احمد در
صغرسن از سرش رفت مولانا چون بزرگ شد والدہ ماجدہ اورا در کتب سپرد کلام اللہ خواند
دیگر کتب خواندن آغاز کرد در صغرسن کہ عمرش بدوازده سال رسیدہ بود کتب لغت می خواند
بعمانان بقصد تعلیم بہرہلی آمد و تحصیل علم کرد و پیش شمس الملک کہ صدر ولایت بود تلمذ کردہ علم ادب
و حدیث خواند طلبہ علوم ویرا نظام الدین بجائش می گفتند زان بعد شوق ارادت شیخ فرید الدین
گنج شکر با جود حق رفت و وی دران زمان بست سالہ بود شش سیبایہ قرآن مجید پیش شیخ
فرید الدین تجوید کرد شش باب از عوارف نیز سندرود تمہید ابو شکور سلمی و بعض کتب دیگر نیز پیش شیخ
خواند بعدہ بانعت خلافت مشرف شدہ بہرہلی آمد و قبولیتی کہ ویرا دست داد اظہر من الشمس است ان
تفضل آن کتب سیر اولیا و ملفوظات و مکتوبات مشائخ کرام مملو اند بتاریخ سیزدہم ربیع الآخر
سن ہفتصد و بست و پنج ہجری رحلت فرمودہ بہرہلی مدفون گشت یزار و تیرک

شیخ نظام الدین ایٹھی در ابتدای حال تحصیل علوم بکتابہ مروجہ بخدمت شیخ معروف
چشتی جوینوری نمودہ کہ مرید مولانا آمد و شارح کانیہ وغیرہ بود چونکہ فطرت عالی داشت ہموارہ
چشم بر ورق بستہ و دل بحق پیوستہ بود سلوک و جذب دروسے ہم پیوستہ از ملازمت ذکر و
شغل باطن غافل نبود آخر مرید و خلیفہ شیخ معروف موصوف گشت و از شیخ رخصت ارشاد
و تکمیل یافتہ بقصبہ ایٹھی پابدامن قناعت کشید جز بمسجد جامع حی جای زنتی لگاہ گاہے
بخیر آباد بنا بر زیارت مزار مخدوم شیخ سعد و ملاقات شیخ اللہ یا خیر آبادی یا بہ گو یا مو بقریب
آشنای قاضی مبارک گو یا موی قدم رنجہ فرمودی وی از سماع یرہیز کردی و مریدان را نیز
اننان منع نمودی و فرمودی کہ در اختلاف پرا بایدا افتاد اگر تقلید کنند باید کہ تقلید اوائل و

کلان تران کنند مادی و در عبادات و معاملات بر کتاب احیاء العلوم و عوارف و رسالہ مکبہ و
 آقاب المریدین و امثال آن بود و پیش از نماز جمعہ نماز ظہر را بجماعت میگذارد و بعد از آن
 نماز جمعہ خواندی و در خطبہ اصلاح پادشاهان بنودی مرید ہم بر سبیل بندت گرفتگی و شغل نگفتی
 و تلقین نکردهی ملا عبدالقادر بدایونی رحلت وی در سن نصد و ہفتاد و نہ و شیخ عبدالحق محدث
 دہلوی و فائش درستہ احمدی و ثمانین و تسعمائے نوشته با آنکہ ہر دو معاصرند و اللہ اعلم بالصواب
شیخ نظام الدین تہانیسری بن شیخ عبدالشکور عمری تہانیسری جامع علوم ظاہری و باطنی
 حاوی کمالات صوری و معنوی واقف رموز شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت مرید و
 خلیفہ شیخ جلال الدین تہانیسری بود غرائب علوم ہجو کیمیا و غیرہ می دانست چونکہ مصارف
 او از آمدنی زیاد بود بسعایت حاسدان اکبر شاہ ویرا دو بار از ہند جلای وطن کردہ و با خراج اول
 بحرین شریفین رفتہ بعد شرف زیارت ہند واپس آمد چون بہرہا بنپور رسید شیخ عیسیٰ سندھی
 مع اعیان خود پارہتہ استقبال او کرد و از مستفید و مستفیض گشت و در اخراج دوم ہجرت رفتہ والی
 انجام برداشتہ شرح سولخ امام غزالی و شرح لمعات و تفسیر نظامی و رسالہ حقیقت و رسالہ بلخ و غیرہ
 از تصانیف وی یادگار اند بسال ہزار و بست و چہار ہجری رحلت فرمودہ مرقدش ^{ہست} بلخ است
ملا نظام الدین سہالوی فرزند سوم ملا قطب الدین شہید سہالوی است تحصیل علوم متعارفہ
 بعد شہادت والد ماجد خود از حافظان اللہ بناسی و مولوی قطب الدین شمس آبادی نمودہ
 فاتحہ فراغ پیش مولوی غلام نقشبند لکنوی خواند با جملہ وی در فرزندان مولانا نامی شہید و حید عصر
 و فرید و ہر جامع علوم ظاہر و باطن بود کہ بمقابلہ تدریس او گرمی تدریس ہمہ مدرسین و فضیای دیار
 فرو نشست مردمان اقطار و ہصار بعیدہ از اطراف و جوانب مشارق و مغارب ہر روز تہ علمیش
 مستفید و بہرہ اندوز شدند تا اینکہ در تمام ہندوستان کسی باشد کہ از احاطہ تلمذ وی و فرزندانش و
 شاگردانش بیرون افتد در معقولات و منقولات کتب بسوط تصنیف فرمودہ و بخدمت سید
 شاہ عبدالرزاق بالنسوی قدس سرہ شرف بیعت حاصل کردہ استفادہ کامل برداشت حضرت
 سید قدس سرہ و یاریگی از افراد ان الدین آمنوا و عملوا الصالحات می شمرد عالمی را از علوم و معانی
 باطن خود مستفید گردانید و خلقی کثیر بخلقہ بیعت او درآمدند و بچہ غیر از علما و فضلاء نامدار

از فاضل تربیت و تعلیم وی بر خاستند معذای رحمہ اللہ تعالیٰ بنفوس و بی نفسی نظیری نداشت
 و خود را تا چیز محض می انگاشت و شب و روز بعبادت در ریاضت می پرداخت نعم حمادی الاولی
 سال شصت و یکم بعد صدی یازدهم ازین جهان فانی بعالم جاودانی شتافت اگر چه امد بنوعیم الجنات
 تصانیفہ الرایقات حاشیہ شرح ہدایہ الحکیمہ مصنفہ علامہ صدیق الدین شیرازی شرح مسلم الثبوت
 ضیح صادق شرح منار شرح میا زید - حاشیہ شمس بازغہ - حاشیہ شرح عقاید دولانی یلقوظات
 شاہ عبدالرزاق بانسوی قدس سرہ

قاضی نظام الدین احمد آبادی کجراتی ابن مولانا نور الدین بن شیخ محمد حافظ قرآن فاضل
 محقق و مدقق در فن ریاضی دست رسا داشته ہمہ وجوہ لائق در انشا و شعرا زہمہ فائق بود و بصحبت
 سلاطین و امرا رسیدہ از حصول خلایع فاخرہ و فیل مباهی شدہ در سال یکہزار و یکصد و پنجاہ و یک
 ہجری بمنصب قضای احمد آباد از پیشگاہ شاہ دہلی سرورازی یافتہ راجع وطن گردیدہ در اجراء حصے
 احکام شریعہ بدل جہد نمودہ در سن ہزار و یکصد و شصت و سہ ہجری تبحرانہ کفار کہ اندرون شہر
 بحاکم شاہ پور متصل مسجد احداث کردہ بودند و ہنگام نماز و اذان ناقوس سے لوہ تختہ و مسلمانان را
 اذیت می رسانیدند با وجود غلبہ کفار بلا اعانت صوبہ دار با جماعت مسلمین بران تبحرانہ تاخت
 مسبار ساخت از استماع این خبر احمد شاہ بادشاہ دہلی خوش گردیدہ خلعت خاصہ و فیل مادہ
 فرستاد و دوازدهم ذیقعدہ سال یکہزار و یکصد و شصت و پنج ہجری از عالم فانی بسرای جاودانی
 رحلت فرمودہ و در پہلوی بہ طرف شرقی مدین شہر رسالہ تفضیلات عالم در سالہ میزان الساعۃ
 و تفصیل از فصول در سالہ تمویہ و رسائل دیگر انایشان یادگار مانده

شیخ نظام بران پوری تلمیذ تاسف نصیر الدین ہریانپوری بر تبتہ اعلیٰ کہ عالمگیر بنظم صوبہ دکن
 بعالم شہزادگی ستعین بود شیخ را با خود ملازم گرفتہ شیخ قریب چہل سال بخدمتیش ماندہ بمنصب ہزار و
 پانصدی سرورازی یافتہ در فتاری عالمگیری سعی فراوان نمود از کوشش و دیگر ککالیف معفو بود
 ہائیکہ سنین عمرش از تمانین تجاوز کردہ در قومی تفاوت نداشت

قاضی نظام بدخشی صلح از بدخشانست شاگرد بلا عصام الدین نیز از ملا سعید مستفیذ شدہ
 عالم فانی بدخشان و ماوراء النہر بود در تصوف و سہرہ دانی داشت و بخدمت شیخ حسین خوارزمی

بیعت نموده نهم محادی الثانی سال نصد و هشتاد و دو هجری بمقام خان پور مضافت جو پور بکلازست
جلال الدین محمد اکبر بادشاه باریاب شده رعایت بی اندازه یافت ویرا اولاد قاضی خان و ثانیا
غازی خان خطاب دادند فصیح زبان و خوش بیان بود تصانیف معتبره دارا و اناجمله رساله در علم
کلام و بیان ایمان تحقیقی و تصدیقی است در شرح عقاید حاشیه نوشته و در تصوف رساله متعدده
تصنیف و تالیف کرده وی اول کسی است که سجده تحیت پیش بادشاه در فتح پور داد انمو و اعوذ
باشد سن شروال فسا و بسن هفتاد و سی سال نصد و نود و دو هجری در او در وفات یافت -
مولوی نعمت اللہ فرنگی محلی بن ملا نور اللہ بن ملا محمد ولی بنده قاضی غلام مصطفی تحصیل
علوم رسمیه بخیرت والد ماجد و عم خود ملا ظهور اللہ نموده در ابنای جنس سر بر آورده بقنون عقلی و
نقلی خصوصاً در حل ریاضیات ید طولی داشت وی از بس خیف الجته و نازک دماغ بود با کسی
تمام تکلمی فرمود که جلیس قریش سخن او بدقت می فهمید ابتدا بعد شاهی منصب عدالت فیض آباد
داشت بعد برای چندی بمقتضای اتحاد حکیم کاظم علی خان موالی و نیز با ستدعای رئیس سمت
بروده ملک گجرات تشریف برده در سن هزار و دصد و نود و دو هجری جهان بے بود را پذیرد و منسرمود

رضوان اللہ علیہ

مولوی نعیم اللہ پراچی علوی نسباً حنفی زنده با محمدی مشرباً با بعد تکمیل علوم ظاہری بقصد اکتساب
طریق باطن کمرهت بسته بر آستانه فیض آشیانه حضرت مرزا منظر جان جانان قدس سره جمین
نیاز سوده در مدت چهار سال اکتساب برکات طریقہ علیہ منظریه نمود و بر تبه کمال رسیده
اجازت مطلقه یافته بوطن مالوت مراجعت فرمودند و سرع و توکل و قناعت شعارشان بود و در
بلدہ لکنو بجلبه بنگالی تولد برخی از ایام اقامت فرمودند و مسجدی بنا کردند و بهر است طالبان حق
می پرداختند از تالیفات او شان کتاب معمولات منظریه مشهور است وفات شان در بلدہ پراچی
بسال دوازده صد و پنجاه و دو هجری اتفاق افتاده همدر آنجا مدفون شدند رحمة اللہ علیہ -
مولوی نعیم اللہ فرنگی محلی ابن ملا حبیب اللہ ابن ملا محب اللہ فرنگی محلی برادر خود مولوی
ولی اللہ تحصیل کتب و رسیده بتکمیل رسانیده بعد منشی بسر برده در علم حساب و فرائض مبارتی
کامل داشت شانزدهم شوال شب شنبه سال دوازده صد و هشتاد و دو هجری داعی اجل را

بسیک اجابت گفته بخلد برین شرافت مولوی لطف اللہ مادہ تاریخ و فائش چنین یافتہ

مصرعہ بقصر جنت الما پایش دیدم

حاجی نعمت اللہ لوشہری اناولاد ملا مہدی علی کروی است شاگرد و شیخ ابوالسلام

امان اللہ شہید صاحب ورع و تقوی بود بسال یازده صد و ہشتاد و دو ہجری وفات یافت

مولوی تقی علیخان بریلوی ابن مولوی رضا علیخان ساکن بریلی روہیل کھنڈ غرہ رجب

سال چیل و ششم صدی سیزدہم ہجرت متولد شدہ بخدمت والد ماجد خود تعلیم و تربیت یافتہ از استفادہ

علوم درسیہ فراغ حاصل کر وہ ذہن ثاقب و رای صائب و ہشت خالق تعالی ویرا بعقل معاش

و معاد ممتاز قرآن آفریدہ بود علاوہ شجاعت جلی بصفہ سخاوت و تواضع و استقامت موصوف بود

و عمر گرانمایہ خود با شاعت سنت و انال بدعت بسر بردہ اعلان مناظرہ دینی مسلمی بنام تاریخی

اصلاح ذات بین بتاریخ نسبت و ششم شعبان سال دوازده صد و نو و سہ ہجری شائع فرمود

و در مسئلہ امتناع مماثلت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم سعی موفورہ بکار بردہ کہ رسالہ تنبیہ الجمال

بان خبر میدہد و بسال نو و دو چہارم صدی سیزدہم بخدمت سیال رسول مارہروی بیعت نمودہ

مثال خلافت و اجازت جمیع سلسل جدیدہ و قدیمہ و سند حدیث حاصل کرد و بسال نو و پنجم صدی

سیزدہم زیارت حرمین شریفین شرف اندوز شدہ از سید احمد زین و حلان و غیرہ علمای بکرہ معظمہ

مکرراً علم حدیث را استناد کردہ سلخ ذیقعدہ سال نو و دو ہفتم صدی سیزدہم ہجرت داعی اجل البسیک

اجابت گفته بروضہ رضوان پیوست روح اللہ روحہ و نور فرجی تصانیفہ الغائفہ الکلام الاوضح

فی تفسیر الم نشرح مجلدیست ضخیم وسیلۃ النجاة در سیر سید عالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

سرور القلوب فی ذکر المحبوب خلاصہ وسیلۃ النجاست جو اہر البیان فی اسرار الارکان در بیان

صوم و صلوة و غیرہ ارکان دین اصول ارشاد تصحیح مبانی الفساد و ابطال بدعت نجدی ہدایۃ

الہدیۃ الی الشریعۃ الاحمدیہ در رد فرق متعددہ کہ درین زمان بفساد انگریزی انگشت نمائند

اذقۃ الاثام لما نعی عمل المولد و التیام ازاتۃ الاوہام بروفرقہ نجدیہ تزکیۃ الایقان سنی رو

تقویۃ الایمان فضل العلم و العلماء الکواکب الزہراء فی فضائل العلم و آداب العلماء الروایۃ الرویہ فی

الاخلاق النبویۃ التقاۃ التقویۃ فی اعضا النص النبویۃ کتوۃ النبراس سنی آداب الاکل و

اوخلہ المدیحہ و حقہ الجنان -

میر نور الہدی اورنگ آبادی ابن سید قمر الدین اورنگ آبادی تاریخ مقصدہم ربیع الاول سال یکترادیکصد و پنجاہ و سہ ہجری در اورنگ آباد متولد شدہ شاگرد و مرید پیر خود پیر شازدہ سالگی از تحصیل علوم در سیذراغ حاصل کردہ قرآن مجید حفظ نمود و ہمراہ پیر بزرگوار بپارت حرمین شریفین کامیاب شدہ بوطن مالوف واپس آمد عمر گرانمایہ بافادہ و تدیس گذرانیدہ و بر کتاب مظہر النور مصنفہ والد خود شرحی نوشتہ سال وفاتش معلوم نیست احسن اللہ الیہ والی والدیہ مولانا نور الحق دہلوی ابن مولانا الشیخ عبد الحق محدث دہلوی شاگرد والد خود و مرید خواجہ محمد مصوم مجددی است در عہد شاہجہان بادشاہ رونق بخش منصب قضای اکبر آباد بود و سے را تصانیف بسیار اندازا بجمہ تیسرا القاری فی شرح صحیح البخاری و شرح صحیح مسلم مشہور اند بجز نور سالگی در سن ہزار و ہفتاد و سہ ہجری رحلت فرمودہ اناللہ وانا الیہ راجعون

ملا نور الحق فرنگی محلی خلف اکبر ملا احمد انوار الحق بن ملا احمد عبد الحق عالم ظاہر و باطن خلیفہ خاص والد ماجد خود بود بتدیس علوم و یاد آئی مشغول می ماند و بیاسداری خاطر بندگان خدا و انکسار نفس شہرتی داشت بست و سوم ربیع الاول شب یکشنبہ سال دوازده صد و سی و ہشت ہجری رحلت فرمودہ شعرائی وقت تاریخ فوتش بسکک نظم کشیدند از ان جملہ بسمل گفتہ قطعہ بے تاریخ ترحیلش جو بسمل در معنی بہ کلک فکری مسفت بہ سر و ش غیب ناگہ بادل ناز بسوی حق برفقہ نوح گفت بہ دیگری انجین گفتہ قطعہ آن نور کہ بود نور انوار بہ در نور جو آن ظہور پیوست بہ دل کرد خیز نور پاکش بہ در جلوہ نور نور پیوست بہ شاعرے دیگر گفت قطعہ سلامہ معصوم لوی نور الحق بہ جازا باجل پیر و بہیات ایوای بہ تاریخ وفات او نمودم مرقوم بہ نور الانوار مرد و بہیات ایوای بہ

نور الدین محمد ترخان سفید ولی نوری تخلص جامع اقسام ہندسہ در ریاضی و نجوم و حکمت و کلام از جملہ مصاحبان ہما از نصیر الدین محمد ہمایون شاہ بود بذل وجود و نثار دایثار و خوش صحبتی داشت بنا بر ان بخطاب ترخان مفاخرت یافت در اشعار و یوانی ترتیب دادہ چونکہ جاگیر دار پکنہ سفیدون از توابع سر ہند بود انداوی را سفیدونی می گفتند و را و اول عہد

جلال الدین محمد اکبر شاہ سال ہشتاد و شش ہجری جوئی اہل اندریای چین کندہ زائاد چنانچہ
 کوہ بجانب کرنال ہر وہ کہ مردم ازان آب زراعت کردند و باعث رفاه عامہ رعایا گردید چون
 آن نہر بقرب بہمان ایام کہ شاہزادہ سلیم بجان شیخ سلیم چشتی تولد یافته با تمام رسیدہ و اکبر شاہ شاہزادہ
 سلیم را شیخو با میگفت آن نہر را باسم شیخوئی موسوم کردند کہ ازان سال تا ماش نیز برمی آید و نی بکسر
 نون ویای شناہ تھتانی معروف بزبان ہندی جوئی را گویند زمانیکہ اکبر شاہ بر سر حکیم مرزا در سن
 ہشتاد و ہشتاد و نہ ہجری لشکر کشید خان مذکور تخلف نمودہ از پنجاب بازگشتہ بجا گیر خود رفت
 این معنی موجب بدگمانی برود شد بعد از مراجعت بفتح پور رسیدہ ویرا بی پای حساب کتاب کشیدہ
 چند سال آن زارش کردند آخر شکستگی تمام از روگنا در دست بحال و راہ یافتہ چون اکبر شاہ بسال
 ہشتاد و نود و چہار ہجری جانب ایک تشریف فرما شد وی را بتولیت مقبرہ ہمایون نامزد فرمود
 ہما بجا بہمان سال وفات یافت

مولانا شیخ نور الدین احمد آبادی کجراتی ابن علج الحسین الشرفین شیخ محمود قدس سرہا
 ولادت ایشان دہم جمادی الاولی سال یکہزار و شصت و سہ ہجری وقوع یافتہ از بند فطرت
 واصل جبلت داعیہ خدا طلبی و طلب علمی در سر داشتہ چنانچہ کتاب گلستان سعدی علیہ الرحمۃ
 در صغر سن با معانی پیش والدہ ماجدہ خود در ہفت روز خواندہ بود تحصیل اکثر علوم ظاہری از
 اخوند مولانا احمد بن اخوند مولانا سلیمان نمودہ و علم باطنی و قرأت و حدیث و خدمت سید محمد
 ابوالمجد محبوب عالم با تمام رسانیدہ خلافت و ارادت سلسلہ شہروردیہ و جمیع سلاسل از آن جناب
 داشتند و در علم عربیت یگانہ آفاق بودند شہرہ علم مولانا در تمام اطراف و کناف عالم رسیدہ
 مردمان دور و نزدیک از اطراف رسیدہ در مدرسہ موسومہ بہایت بخش سکونت و زیدہ میل
 علم از مولانا سے نمودند و فراخور خود موظف سے بودند ہزار ہا مردم از صحبت کثیر البرکت
 ایشان بر تہ کمال رسیدند یا بجلہ ذات شریفش نمونہ بزرگان پیشین بود علاوہ او داد و وظائف
 مقررہ روزانہ یک ختم قرآن مجید میکرد و ہر شب دو بار صلوٰۃ اللیل میگزارند و ہر بار کہ پہلو
 میگردانیدند ہزار بار زود شریف سے خواندند و از عمر پانزدہ سالگی تا آخر ربیعین و اعتکاف
 فوت نہ شدہ در ہزار و پچہل و سہ ہجری بزیارت حرمین شریفین زاد ہما اللہ شرفاً

و تعظیم مشرف شده ب وطن خود مراجعت نمودند چون عمر گرامی نبود و یک سال کامل رسیده
 بنصف النهار یوم سه شنبه نهم شعبان سال هزار و یکصد و پنجاه و پنج هجری بوصول ذوالجلال
 پیوستند و بجا نگاه خود متصل مدرسہ ہدایت بخش زیر زمین آسوندند اعظم الاقطاب تاریخ و فائش
 یافته اند و با شکر مرقدہ تصانیف و تالیفات در ہر علم دارند کہ شمارش یکصد و ہفتاد و چند کتب
 رسیده انا بجملة تفسیر مختصر کلام اللہ و التفسیر النورانی للسیب المثنائی دو از دہ ہزار بیت و تفسیر
 سورہ بقرہ رسمی ب تفسیر ربانی سی ہزار بیت و حاشیہ بر اوایل تفسیر بیضاوی و نور القاری شرح صحیح
 بخاری و حاشیہ قومیہ بر حاشیہ قدیمہ و حاشیہ شرح موافقت و حل المعادک حاشیہ شرح المقاصد و
 حاشیہ شرح مطالع و حاشیہ تلویح و حاشیہ عنندی و معول حاشیہ مطول و حاشیہ شرح وقایہ
 و حاشیہ شرح ملای جامی بر کافیہ و حاشیہ منہل حاشیہ شمسیہ در منطق و حاشیہ تمذیب المنطق
 و طویق الامم شرح مفصّل الحکم لابن العزلی مدرسہ ہدایت بخش محمد اکرم الدین مخاطب
 شیخ الاسلام خان صدر صوبہ احمد آباد کہ مرید و شاگرد مولانا بود بصرف یک لک و چند ہزار روپیہ
 برای مولانا موصوف در سن یک ہزار و یکصد و دو ہجری بنا نمادہ و در سال یک ہزار و یکصد و نہ ہجری تلم رسیده
 شیخ نور الدین رفیقی کشمیری ابن عبد اللہ بن مصطفی رفیقی کشمیری بسال دوازده صد و
 پنج ہجری متولد شدہ و از عم زاد خود شیخ طیب بن احمد بن مصطفی علوم معارف اخذ کردہ و
 کتاب دیگر علوم متعارفہ بحدیث مولوی محمد حسن بن نظام الدین نمود و با کثر بلاد سیر و
 سیاحت کردہ بصحبت مشایخ وقت رسیده استفیاد گشت و تمام عمر بچردماند و طبع موزون
 داشت اشعار لطیفہ و ایات نیفہ از یادگار اند نہم رجب سال دوازده صد و ہفتاد
 و ہشت ہجری رحلت کرد

علا نور محمد کشمیری المشہور بنور بابا پتلو شاگرد ملا عبدالستار کشمیری بود و در وہلی از مولوی
 حسام الدین محمد وقاضی مستعد خان و قاضی مبارک تحصیل علوم کردہ بکشمیر آمدہ با فادہ واقف
 طلبہ علوم بسری بود و بہر مطول و خیالی تعلیقات نوشتہ چہارم ربیع الاول سال یازدہ صد و
 نود و پنج ہجری رحلت فرمودہ در مقبرہ داتا گنج بخش واقع کشمیر مدفون گشت

حرف الواو

مولوی وارث علی سندیلی ابن شاه امین افشدرین شاه و صفت العبدین مولوی فضل
 بن شاه غلام علاء الدین مخدوم زاده سندیله بسال دوازده صد و چهارم هجری متولد شده ابتداءً
 از مولوی احمد بخش سندیلی تعلم نموده زان بعد بخدمت مولوی نورالحق لکهنوی و مولوی سراج الحق
 لکهنوی و مولوی جعفر علی ساکن کسمندی و مولوی مظفر علی سوداگر لکهنوی و حکیم سید زیند حسین
 فرخ آبادی تلمذ کرده بهره دانی برداشت و بتدریس طلبه و مطب مرضی کوشش بلیغ داشت
 مرید و خلیفه جد خود و سجاده نشین درگاه مخدوم صاحب بود و پنجم رمضان سال دوازده صد و
 چهل و هفت هجری رحلت فرموده اندرون احاطه درگاه مخدوم صاحب واقع قصبه سندیله پنجگانه کشته شد
شیخ وجیه الدین علوی گجراتی بماه محرم نصد و یازده هجری در جاپانیر مضاف گجرات
 متولد شده اکتساب علوم ظاهری بخدمت ملا عماد طاری کرده بملقه ارادت شیخ فاضل درآمده
 جامع کمالات ظاهر و باطن گردید حق سبحانه و تعالی ویرا منظر اسم شانی گردانیده بود هر روز جمعه
 کثیر و جی غیر مرضی باستانه او آمده التماس دعای نمودند و اثر آن زود می یافتند با جمله خلایق را
 پیوسته از انقباس متبرکنا و فیض میرسید و منزل او مقصد اقصی اکابر و اختیار روزگار بود با این همه
 مداومت تدریس و شغل زمام تصنیف از دست نمی داد و در وضع و لباس امتیاز از احاد انما
 نداشته بجامه درشت اکتفا میکرد و هر چه از فتوحات بدو میرسید بدل و ایثار می نمود چون بعد
 سلطان محمود گجراتی شیخ محمد غوث گوالیاری معنی جواهر خمسہ گجرات دارد شده شیخ علی متقی
 که از مشایخ کبار و علمای بزرگوار آن دیار بود فتوی بقتل شیخ محمد غوث نوشت سلطان محمود
 گجراتی نفاذ آن موقوف بر ارضای شیخ وجیه الدین فرموده شیخ وجیه الدین گفت تا که اورا نمی بینم
 در باب این فتوی حرفی نزنم هر گاه شیخ وجیه الدین با شیخ محمد غوث دوچار شده دفعه شیفه
 جمال کمالش گردید و استفتا را پاره پاره کرد شیخ محمد غوث از آن مملکت نجات یافته مرجع انام
 معتقد غلبه حکام آن دیار گشت شیخ وجیه الدین تاریخ بست و نهم صفر روز یکشنبه سن نصد و
 نود و هشت هجری رحلت فرموده با احمد آباد گجرات مدفون گردید در آیه کریمه و لهم جناحت
 الفردوس نزلاتا ریخ فوتش یافته تصانیف العالیه حاشیه تفسیر بیضاوی شرح انجم دراهمنوی

حدیث - شرح عضدی - حاشیہ تلویح - حاشیہ بزودی - حاشیہ ہدایت الفقہ - حاشیہ شرح وقایہ
 حاشیہ بسطول - حاشیہ مختصر - حاشیہ تجرید - حاشیہ صفہانی - حاشیہ شرح عقاید تفتازانی - حاشیہ بر حاشیہ
 قدیمیہ محقق ودانی - حاشیہ شرح موافق - حاشیہ شرح چینی - شرح تحفہ شاہیہ - شرح رسالہ
 ملا علی قوشچی - حاشیہ فوائد ضیائیہ - شرح ارشاد قاضی شہاب الدین دولت آبادی - شرح
 ابیات منہل - شرح جام جهان نادر تصوف - شرح کلید مخازن - رسالہ حقیقہ محمدیہ صلح جاپانیر
 بفتح جیم معجم عربی و بای فارسی مقصودہ بین الفین و کسرون و بای تختانی جمہول و در آخر ایام مہمل
 شہر سیست از بلاد گجرات دکن -

مولانا وجیہ الدین پانپلی دانشمند شہر و استاد دولت دزد ہر دور معتمد و ممتاز بود و در آخر مرید
 شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ شد و کمال اعتقاد باو داشت قبرش بر سر حوض شمس دہلی
 است بخیرہ قاضی کمال الدین حیدر خان و قلع خان کہ نسبت تلمذ بمولانا داشتند رحمۃ اللہ علیہ
 مولوی وزیر علی سندیلی ابن مولوی انور علی ابن مولوی اکبر علی ابن مولوی حمد اللہ سندیلی
 بمقام کلکتہ تحصیل علوم خصوصاً ادب عربی را کما حقہ تکمیل رسانیدہ و سنگاہی پیدا کرد و چند دیوان
 اشعار عربی دار بعد از کلکتہ دو صد و پنجاہ روپیہ مشاہرہ سے یافت و مدرس بود بزبانیکہ فی الدین
 حیدرہ فرمان روای لکھنؤ بود بکلکتہ رحلت نمود

سید شاہ ولی اللہ دہلوی ابن سید ابوالقاسم شہت بہت بصفات بزرگی در فضیلت و حالت
 نیک شاگرد محمد رحمت اللہ ٹٹوی بود و رامادا انشا و شعر طبع صدائی و کافی داشت از نتائج
 طبع و قادتش نسخہ جامع حنفیہ المجاہد متضمن چند علوم یادگار است در ہزار و یک صد و پنجاہ
 ہجری بموضع جلست پور در گذشت

مولانا شاہ ولی اللہ دہلوی نام نایش لقب گرایش دل اللہ بن عبد الرحیم العمری الحنفی
 النقشبندی المحدث الدہلوی بروز چہار شنبہ وقت طلوع آفتاب تاریخ چہارم شوال سال
 یازدہ صد و چہارہ ہجری متولد شدہ اسم تاریخی وی عظیم الدین قرار دادہ اند لکن اعدادش
 یازدہ صد و یازدہ می شوند بہر حال سالگی نسبت نشین شدہ بہفت سالگی قرآن شریف ختم نمود
 و ہمین سال والدینا جدش ویرا بنام ایستادہ کرد و ہجرت نمود بہ ہندوستان امر فرمود با جملہ کتب فارسیہ

و مختصرات عربیہ خواند و پندرہ سالگی شرح جامی آغاز کرده و در چهارده سالگی مستخرج شدہ وہ پانزده سالگی شرف بیعت بسلسلہ نقشبندیہ و خرقہ صوفیہ صالیہ و فرارغ علمی از خدمت والدین یافتہ مجاز درس گردید و والد ماجدش بدین تقریب سامان ضیافت ہر خاص و عام اہل سلام نمودہ طعام بسیر چشمی تمام خوراند و بہفتدہ سالگی وی والد بزرگوارش ازین جہان رحلت فرمود بعد وفاتش سالی چند درس و ارشاد بسر برد کہ فضائل ظاہر و باطن و یرادست داد و طریق فقہای محدثین اختیار فرمودہ و در سن یازدہ صد و چہل و سہ ہجری بزیارت حسین شریفین مشرف شدہ نہانی دران دیار فیض آثار رخت اقامت انداختہ از تلمذ شیخ ابو طاہر مدنی و غیرہ علماء و مشائخ حسین شریفین حظی وافر داشتہ و در سال یازدہ صد و چہل و پنج ہجری بعد ازی سناسک حج از خیر البلدان ہندوستان مراجعت فرمود و ہدایت دارشاد خلائق شہاروی خود صرف می نمود کہ در سال یازدہ صد و ہفتاد و شش ہجری چار فرزند از جنم کہ ہونکی اولد مرلا بیہ بودند عقب خود گذاشتہ رحلت فرمود رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلافہ

اولادہ اعظام مولانا شاہ عبدالغفریز مولانا رفیع الدین مولانا عبدالقادر مولانا عبدالغنی قدس اللہ سرار ہم تصانیفہ الشریفہ فتح الرحمن ترجمہ فارسی قرآن - الفوز البکیر فی اصول التفسیر المسوی شرح الموطا عربی - المصنفی شرح الموطا فارسی - بقول الجلیل فیوض الحرمین - انسان لعین فی مشائخ الحرمین - عقد الجید فی احکام الاجتہاد و التقليد - ہجرات - الطاف القدس - مقالہ بر ضمیمہ فی النصیوہ و الوصیہ - الانصاف - فی بیان سبب الاختلاف - لمعات - سطعات - المقدمۃ السنیہ فی انتصار الفرقۃ السنیہ - انفاس العارفین - شفا القلوب - قرۃ العینین - فی تفضیل الشیخین - البدور البازغہ - زہرا دین - الخیر الکثیر - الانتباہ - الدر الثمین - حجۃ اللہ البالغہ - ازالہ الخفا عن خلافتہ الخلفاء - نفیحات - الجزیر اللطیف فی ترجمہ العبد الضعیف - وصیت نامہ - رسالہ دانشمندی - الفتح الجبیر فیما لا بد من حفظہ فی علم التفسیر - سرور المخزون - مکتوبات المعارف - الاعتقاد الصحیح و غیر ہا - وی رحمۃ اللہ علیہ در رسالہ دانشمندی استناد و علم خود باین عبارت تحریر فرمود اما بعد فقیر ولی اللہ ابن عبدالرحیم فن دانشمندی از والد خود کسب نمودہ و ایشان از میر محمد زاہد بن قاضی اسلم ہروی و ایشان از ملا محمد فاضل و ایشان از میرزا جان و ایشان از

امام محمود مشہور یوسف کویج شیرازی و آیشان از ملا جلال الدین دوانی و آیشان از والد خود ملا
اسعد بن عبدالرحیم و از ملا مظہر الدین گازی و آیشان ہر دو از ملا سعد الدین تفتازانی
و از سید شریف جرجانی و آیشان از قطب الدین رازی و آیشان و ملا سعد الدین تفتازانی ہر دو
از قاضی عضد و آیشان از ملا زین الدین و آیشان از قاضی بیضاوی و آیشان راست سیت
تا ابو الحسن اشعری در کتب تواریخ مشہور و معروف انتہی بلفظہ

مولوی ولی اللہ برہانپوری ابن مولوی غلام محمد ابتدا اکتساب علوم متعارفہ از
والد ماجد خود کردہ و استناد کتب احادیث بکے معظّم از شیخ ابو الحسن آفندی محدث نمود یا از بوطن
خود برہانپور معاودت نمودہ تا حیات والد ہمدرا نجا بتدریس و افادہ طلاب مشغول بودہ بعد
وفات پدر بہ بندرسورت قدم رنجہ فرمودہ متوطن گشت و بافادہ طالبین عمر گرانمایہ صرف
کردہ در سن دوازده صد و ہفت ہجری رحلت فرمودہ بجلہ سید پور منجلیات بلدہ سورت
صورت تدفین یافت

مولوی ولی اللہ فریح آبادی ابن سید احمد علی عالم با عمل فاضل اجل تفسیر نظم الجواہر در
سال دوازده صد و سی و شش ہجری تصنیف فرمودہ فی الحقیقہ نظم جواہرست و از دانش
تاریخ تصنیف مفہوم می شود بسال چہل و نهم صدی سیزدہم رحلت فرمودہ و اللہ بجمعہ
مولوی ولی اللہ لکنوی ابن ملا حبیب اللہ ابن ملا عبد اللہ فرنی محل مختصرات مست
والد ماجد خودش و از متوسطات تا سلم الثبوت از عم بزرگوار ملا محمد حسین تحصیل نمودہ بعد فراغ
از تحصیل تکمیل و تحقیق سعی بلیغ بکار بردہ و عمر گرانمایہ بتدریس طلبہ علوم بسر بردہ کہ عالی ازو
فیضیاب شدوی جامع علوم عقلی و نقلی و حاوی فنون فرعی و اصلی بود تصانیف کثیرہ لائق
از یادگار اند ہم صفر سال دوازده صد و ہفتاد ہجری از دارفانی ب عالم جاودانی بمرہشتا و
ہشت سالگی رحلت فرمود حکیم ظہیر الدین تخلص جواد فتحپوری تاریخ وفاتش چنین گفتہ
۵۰۰ کزد فانتش شد ندبی سر و پا بدرع و شرع و فضل و علم و عمل بہ تصانیفہ نفائس الملکوت شرح
سلم الثبوت تفسیر معدن الجواہر حاشیہ ہدایۃ الفقہ بر عبادات و معاملات حاشیہ
بر حاشیہ کمالیہ شرح عقاید جلالیہ حواشی زواید ثلاثہ حاشیہ صدر شرح غایۃ العلوم و معارج العلوم

تذکره المیزان تکلمه شرح سلم ملا احمد عبدالحق تکلمه شرح سلم ملاحسن رساله تشکیک کشف الاسرار
فی خصائص سید الا برار سعاده المؤمنین و تنبیہ الغافلین فی مناقب آل سید المرسلین
آداب السلاطین رساله عمده الوسائل رساله اخصان اربعه

حافظ ولی اللہ لاہوری دانشمند تبحر فقیہ و مناظر و اعظم معتبر در عقاید نصاریٰ بطولی دانت
علوم متداوله از مولوی غلام رسول قلعه والا و مولوی نواح احمد ساکن کهای کوٹلی و مولوی احمد الدین
گوبی حاصل کرده مرجع مستفتیان لاہور بود در جامع مسجد لاہور بہر آدینہ و عظیمی کفایت مباحثہ نبوی
و تصیانتہ الانسان من وسوسۃ الشیطان و اباحت ضروری از تصانیف وی یادگار اند بر وزجہ
وقت ظهر بست و چہارم جمادی الاولی سال دوازده صد و نود و شش ہجری بمصر اہمال حلت فرمود

حرف الہام

ہمایون شاہ نامش نصیر الدین محمد بن بابر بادشاہ موسس بنیان سلطنتہ تیموریہ در ہندوستان
بادشاہی بود بہ لکی ملکات پیراستہ و جمیع فضائل کمالات صوری و معنوی آراستہ در علوم
ہیأت و نجوم و سایر علوم عربیہ بی نظیر و مربی اہل فضل و کمال و مرجع اہل تقویٰ و صلح یکدم
بی وضو بودی و نام خدا و رسول صلعم بی طہارت بر زبان نراندی و نجش و دشنام بر زبانش
نگذشتی و بحالت نہایت خشم مقرب را بگفتن ای سفیہ کفایت کردی در خانہ و مسجد ہرگز بہ نہادن
پای چپ سبقت نکردی حیاء و مروت تمام داشت الغرض تاریخ ہفتم ربیع الاول سال ہصد و
شصت و سہ ہجری شاہ دین پناہ بالای بام کتب خانہ بر آمد و در عین فرود آمدن موذن بانگ
نماز برزد و بخت تعظیم اذان بادشاہ بنشست و بوقت برخاستن عصا خطا کردہ پالش بلغزید
و از چندینہ پا غلطیدہ بزین افتاد و بہ پانزدہم ماہ مذکور این عالم ہونار را پدید فرمود مولانا قاسم
کاہی تاریخ رحلتش چنین گفتہ قطعہ ہمایون بادشاہی بالکسعی بنہار د کس چو ادشا ہنشی بادشاہ
نبام قصر خود افتاد ناگہ بہ وزان عمر عزیزش رفت بر باد بی تاریخ او کاہی رقم زد بہ ہمایون بادشاہ
از بام افتاد بہ سنین عمرش پنجاہ و یک سال و مدت سلطنت بست و پنج سال و کسری بود

انار اللہ مرشدہ

حاجی ہاشم سندھی ولد عبد لغفور شاگرد و مخدوم ضیاء الدین اقدم و شہر علماء برآمدہ براکثر علماء

باقبال و نسق فائق گردیدہ ہر چند علمای عصر مثل مخدوم محمد معین وغیرہ در مخالفت میزدادند اور تقویت دین سنت و جماعت و احیای سنن نادرہ زمان بودکارہای قوی کہ موجب بختی دین مبین باشد در زانوش لبعی جستہ شد با نخلح میرسید بر مشرکین و معاندین عملش خوب جریانی داشت بزبانش صد ہا مردم از گروہ زمین بشارت ایمان رسیدند و با سلاطین وقت مثل نادر شاہ و احمد شاہ راہ رسل رسائل مفتوح داشته احکام تقویت دین با استدعائش حسب دلخواہ میرسیدند حسن نفاذی یافتند با کجملہ ذاتش از معننات بود در ہر علوم تصانیف کثیرہ دارد

بسال ہزار و صد و ہفتاد و چہار ہجری جہان فانی را پدید آورد فرمود

مولوی یار علی لکھنوی ابن شیخ حسین علی ولد شیخ مجیب الدین خلف شیخ غلام قادر از شیوخ لکھنوکہ بہ بجنوریان شہرت دارند وی بغایت ذہین و زکی فارغ التحصیل بود و بکار تصحیح کتب در مطابع لکھنؤ امتیازی وافر داشت نسخہ گہ منظوم کہ اسم تاریخی است در بیان خواص ابواب صرفیہ و دیگر رسائل از تالیف اوست در سال شصت و چہارم صدی سنہ ۱۱۹۰ ہجری جامع الاوراق بخدش رسیدہ رسالہ فوائد جلالیہ منظومہ خود پیش کرد مستحسن وقت او

حرف الیاء التختانیہ

سید یاسین گجراتی از بنی اعمام سید شاہ میر اکثر کتب متداولہ در گجرات بخدمت میان وجیبہ الدین خواندہ مریدشان گشت و بزبانت حج اسلام مشرف گردید و علم حدیث در انجا حاصل کرد و اجازت یافت و باز گشتہ بہندوستان آمد و چند گاہ در لاہور ماندہ پس بسہر ہند در لباس بیعت گذرانیدہ خادمان کبود پوش خود را ترویجیت میکرد و باز بجانب بنگالہ رفتہ مولانا یعقوب شافعی سنجری جامع معقول و منقول صاحب تصانیف بود از ولایت سنجہ پراہ الف خان سنجہ در نروالہ گجرات تشریف آوردہ متوطن شد تفصیل این اجمال آنکہ چون سلطان سنجہ الف خان سنجہ را با ہفتاد ہزار سوار و پیادہ برای تسخیر پٹن نروالہ در زمان حکومت راجہ بیدہول با گھیلہ فرستاد و تا مدت پنج سال و یازدہ ماہ مقابلہ و محاصرہ با او ماند الف خان درین مدت مقابل قلعہ ارک مسجد سنگین ساخت ہنوز کار با تمام نہ رسیدہ بود کہ خبر وفات سلطان سنجہ رسید الف خان از راجہ مبلغا گرفتہ بولایت خویش مراجعت نمود

مولانا یعقوب کہ ہمراہ الف خان تشریف آوردہ بودند ہمیشہ درین مسجد درس سے فرمودند
الف خان وقت رخصت وہ ہزار تنگہ بخدمت مولانا گذرانید و این مسجد فیض و رسال
ششصد و پنجاہ و پنج ہجری بمابہ ذیقعدہ اتمام یافت

مولانا یعقوب پٹنی بن خواجگی علوی مرید و خلیفہ قاضی زین الدین دولت آبادی حشتی
بود کسب علوم ظاہر و باطن نموده و از برکت شیخ جب فیض حاصل کردہ بتاریخ سیزدہم
جمادی الثانی سال ہشتصد ہجری رحلت فرمود۔

قاضی یعقوب مانک پوری خوشتر قاضی فضیلت علم فقہ و اصول فقہ را خوب میدانت
خوش طبع و شگفتہ بود اشعار عربی در بحر ہندی میگفت کہ خالی از لفظ کہ نبود در عہد محمد اکبر بادشاہ
قاضی القضاة ہند بود بعدہ علی سبیل التتمیز مل بمنصب قضای بنگالہ مامور شدہ در مخالفت
با معصوم کابلی شریک بودہ بدین وجہ اورا از بنگالہ طلبیدہ حکم جس قلعہ گوالیار صادر شد
در اثنای راہ گوالیار فوت گردید۔

شیخ یعقوب صرفی تخلص کشمیری خلف شیخ حسن گنای عالمی از اکابر کشمیر بود رسن
نصد و ہفتاد و ہشت ہجری ولادت یافتہ در حدیث سن آثار فطانت و تیز فہمی و بزرگی از
پیشانی او ظاہر بود در ہفت سالگی فضیلت حفظ قرآن مجید در یافتہ علوم متعارفہ بخدمت
مولانا محمد شاہ آلی تلمیذ مولانا عبدالرحمن جامی و نیز بخدمت ملا نصیر کتساب نمودہ و بزیارت
حرمین شریفین شرف اندوز شدہ از شیخ حسین خوارزمی تعلیم باطن و سند حدیث از شیخ
ابن حجر علی گرفتہ و در لباس شیخت سفر با کردہ و اکثری از عظامی مشائخ عرب و عجم را ملازمت
نمودہ فوائد کثیر اندوختہ رخصت ارشاد و ہدایت یافت مریدان وی بسیار بودند شب ہفتشنبہ
دوازدهم ذیقعدہ سال یکہزار و سہ ہجری رحلت فرمود تصانیفہ تفسیر قرآن مجید نا تمام۔
مسک الاخیار۔ مثنوی و امق و عذرا مثنوی لیلی مجنون۔ مفاتیح النبوت۔ مقامات مرشد۔
این ہر پنج کتب مقابل خمسہ مولانا جامی گفتہ۔ مناسک حج۔ شرح صحیح بخاری۔ حاشیہ توضیح
تلویح۔ حاشیہ رواج۔ حاشیہ رباعیات۔ رسالہ افکار و غیرہا
مرفتی یعقوب علی ساکن راجستری ابن مولوی فضل علی خان در سن دوازده

صد و ہفت ہجری متولد شدہ بخدمت قاضی ارتضاعلی خان و مولوی تراب علی خیر آبادی علوم معقول و منقول اخذ کردہ چندی بعدہ افتا از سرکار انگلشیہ نامور ہووے ترک ملازمت نمودہ بشہر راجندری محروسہ مدراس متوطن شدہ بافادہ طلبہ علوم می پرداخت اکثری از طلبہ مدراس بفیوض وی مستفیض شدند بستم رمضان سن دوازده صد و ہشتاد و سہ ہجری قات یافتہ ببلدہ راجندری مدفون گردید۔

شیخ یوسف دہلوی خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی عالم ربانی و ماہر حدیث و تفسیر قرآنی بود کتابہ موسوم بہ تحفۃ التصایح مشتمل بر احکام فرائض سنن و آداب نظم کردہ کہ حرف بروی اورای مہملہ است بسال ہفتصد و ہفتاد و چہار ہجری وفات یافتہ غریب رحمت گشت **سید یوسف ملتانی** ابن سید جمال حسینی جامع معقول و منقول شاگرد مولانا جلال الدین رومی یکی از اجداد وی از مشہد بلتان آمدہ متوطن شدوی در عہد سلطان فیروز بلباس سامیان از ملتان بدہلی قدم آوردہ سلطان مذکور قابلیت و استعداد او ملاحظہ کردہ ویرا مدرس مدرسہ خود کہ بر حوض تعمیر کردہ بود مقرر ساخت وی تا چند سال بر مسند درس واقادہ ممکن بودہ عوام و خواص را مستفید گردانید و بر لب الالباب فی علم الاعراب مصنفہ قاصد ناصر الدین بیضاوی کہ تفسیری است بس متین در نحو شرحی بسیط بنام یوسفی نوشتہ و توجیہ الکلام شرح سنار در علم اصول ہم از تصانیف ویست بسال ہفتصد و نود ہجری وفات یافتہ بر حوض مذکور مدفون گشت

شیخ یوسف بدہ ایرچی آبای کرام وی از خوارزم بوساطت بعض حوادث روزگار بمالک ہند و سنان آمدہ در خطہ ایرج متوطن شدند وی شاگرد و مرید و خلیفہ خواجہ اختیار الدین است و از خدمت سید جلال بخاری و شیخ بابوقتل نیز بہ نعمت خلافت و اجازت مشرف گشتہ وی تالیفات اینفہ مثل ترتیبہ منہارج العابدین مؤلفہ غزالی و اشعار نیز دارد صاحب تالیخ تجزی کہ از مریدان ادست می نویسد کہ روزی در خانقاہ خود سماع می کرد ہمداران حالت جان بحق تسلیم نمود این واقعہ در سن ہشتصد و سی و چہار ہجری بو قورغ پورستانہ در صحن خانقاہ خود مدفون گشت سلطان علاء الدین منندی گنبدی عالی بر مرقدہ شش

تعمیر کردہ رحمۃ اللہ علیہ

مفتی یوسف چچک کشمیری و نقاہت بی ہمتا بود کہ ملا فاضل و ملا عبد الرزاق کشمیری
بکمال دے مقرر بودند و اکثر بخدمت خواجہ محمود کشمیری حاضر آئندہ و قایق فقہ و تفسیر حل می کرد

خاتمة الكتاب

در اسمائے کتب ماخذ کتاب ہذا و اسمای معاونین شکر اللہ علیہم و احوال مؤلف

الکتب المأخوذ

سبحۃ المرجان فی آثار ہندوستان مصنفہ حسان اللہ سید غلام علی آزاد بلگرامی منتخب التواریخ
ملا عبد القادر بدایونی اخبار الاخیار شیخ عبد الحق محدث دہلوی تاریخ جدیدیہ منشی خادم علی سندھی
مفتاح التواریخ مسٹر بیل انگریز حدیقہ الاقالیم الشہداء عثمانی بلگرامی طبقات اکبری ملا نظام الدین
احمد ہروی تاریخ فرشتہ محمد قاسم ہندو شاہ خزانہ عامرہ غلام علی آزاد بلگرامی طرب الایمان فی
تراجم الافاضل مولوی عبدالحی لکھنوی الاغصان الاربعہ مولوی ولی اللہ لکھنوی آمد نامہ مولوی
فضل امام خیر آبادی خزینۃ الاصفیا مفتی غلام سرور لاہوری تاریخ الاولیا مولوی سید اشرف علی
عرب مفتی عبد الفتاح ساکن گلشن آباد ناسک سفینۃ الاولیا سلطان دارا شکوہ گورگانے
گنج کبیر مفتی غلام سرور لاہوری تاریخ فیروز شاہی خواجہ ضیاء الدین برنی مسودہ مولوی محمد اشرف
لکھنوی از کتب خانہ حافظ محمد شوکت علی رئیس سندیلہ آجندہ العلوم مولوی سید صدیق حسن خان
قنوجی بھوپالی تذکرۃ الکرام ابوالحسنات پہلواردی بجز خار مولوی وجیہ الدین لکھنوی تذکرۃ الاصفیا
شیخ رحمت اللہ عرف شیخ بری لکھنوی القول الجلی فی تذکرۃ المولوی سخاوت علی مؤلفہ مولوسے
محمد محفوظ ساکن بلیا حسرت العالم فی وفات مرجع العالم مؤلفہ مولوسے عبدالحی لکھنوی
کنز الہرکات لمولانا ابی الحسنات مؤلفہ مولوی حفیظ اللہ عظیم کہی سیر المتأخرین غلام حسین
طباطبائی حسنی حدائق الحنفیہ مولوی فقیر محمد جہلمی لاہوری واقعات کشمیر المعروف بتاریخ عظمی
مؤلفہ خواجہ محمد اعظم ابن خیر الزمان انوار الصغی مولوی حسین علی رودلوی آئینہ اودھ مؤلفہ
سید شاہ ابوالحسن بانک پوری ہدیہ مہدویہ مؤلفہ مولوی محمد زمان خان شاہ جہان پوری
نجوم السماء فی تراجم العلماء از اہل تشیع نمودار الکمال و مطارج الماد کیا مصنفہ مولوی آغا حسن خان

کا کوروی عماد السعادت البحر اللطیف فی ترجمہ العبد الضعیف مصنفہ شاہ ولی اللہ دہلوی
 القول الجلی بذکر آثار الولی مؤلف شیخ محمد عاشق بارہوی مرآت احمدی تاریخ گجرات محققہ الکریم تاریخ سنہ
 اسمای کرامی کسانیکہ صین تالیف کتاب بذریعہ جوہر اسلمات حقیر افادہ و اندازہ فرمودند شکر اللہ علیہ
 مولوی حافظ محمد شوکت علی رئیس اعظم قصبہ سندیلہ ضلع ہردوی - مفتی سید عبدالقتل حوت مولوی
 اشرف علی ساکن گلشن آباد ناسک - مولوی محمد ادریس نگری - مولوی شاہ عبدالقادر بن شاہ فضل رسول
 بدایوںے - مولوی محمد نعیم ابن مولانا عبدالحکیم فرنگی محلی - مولوی عبدالباقی فرنگی محلی مولوی
 محمد شبلی ابن مولانا سخاوت علی جونپوری - سید شاہ ابوالہرکات چشتی بہاری - مولوی حافظ
 عبدالکافی احمد آبادی - مولوی سید شاہ صدرالدین کاظمی کڑوی احمد آبادی - مولوی محمد فاروق
 عباسی چڑیا کوٹی - مولوی سید محمد عبدالحی ابن مولوی سید فخرالدین احمد ساکن تکیہ رای بریلی
 مولوی شاہ محمد عادل شاگرد جانشین مولانا محمد سلامت اللہ

احوال مولف

أَحِبُّ الصَّالِحِينَ وَ لَسْتُ مِنْهُمْ | لعل التذیر زقنی صلاحاً

فقیر حقیر چہ یارا کہ از صفت نعال ارباب علم تجاوز کردہ بہ پہلوی علما و فضلائین و خود را در حرکت
 مؤلفین و مصنفین برگزید لیکن باقتضای امانت ربک محدث تحریک قلم تولیدہ نگار لازم آمد
 پس مخفی مباد کہ مولف اوراق محمد عبدالشکور عرف رحمان علی تجاوز اللہ عنہ ذنب الخفی و الجلی بن حکیم
 الحکما حکیم شیر علی غفر اللہ لہ بروز جمعہ دوم ذیحجہ سال چہل و چہارم از صدی سیزدہم ہجرت
 از کتم عدم بعرضہ وجود قدم نہادہ و بکنار رافت والدہ غفران مآب پرورش یافتہ بعد رسم تسمیہ خوانی
 کہ معمول مسلمانان ہندوستان است قرآن مجید ناظرانہ خواندہ کتب ابتدائے فارسی
 آغاز کردہ تا نصاب ابوالنصر فراہی رسیدہ بود کہ سایہ پدری از سرش رفت حکیم احسان علی خان
 کہ ابراہران اعیانی کلان تر بودند بہ تربیت و تادیب من بہیکارہ آمادہ شدہ بفتح پور مقرر خود بودند
 در آنجا از ضروریات فارسی فاسخ گشتہ بخدمت مولانا محمد شکور محلی شہرے صدر الصدور
 ضلع فتحپور و مولانا ثابت علی بہکوی و مولوی سید حسین علی فتحپوری و مولانا عبداللہ زید پوری و
 مولانا شاہ محمد سلامت اللہ بدایونی کانپوری و مولانا قاری عبدالرحمن پانی پتی استفادہ

کتب و سیرہ منوہ تاریخ بجدیم بیچ الثانی سال دوازده صد و شصت و ہفت ہجری بدستگیری
 برادر کلان خود مولوی حکیم امان علی خان مرحوم ریاست ریوان رسید چون بدبلد با پور گھو راج سنگھ
 خلف الصدق و ولی عہد ہمارا تاجہ بشناختہ سنگھ والی ریوان آدم معری الیہ مستفسر نام شدند
 عرض کردم عبد لشکور فرمودند این لفظ بزبان ما ثقیل می آید نام شمار عمان علی ہونان نام برادر
 شاہترست تسلیمات بجا آوردم ازان روز بہین نام مشہور شدم و درین ریاست بکار
 سفارت جی پور و منصرمی فوج تعینہ تا دیب باغیان کہ شاہراہ دکن راسد و ذکرہ بودند و
 پیشی دیوان ریاست و منظمی ریست و ڈپٹی مجسٹری و سول ججی و مجسٹری درجہ اول وقتاً فوقتاً
 مامور بودم در سال ہیزوہ صد و ہشتاد و چہار عیسوی ممبر کونسل ریاست با اختیارات سکرتری
 مقرر شدہ بہمان عہدہ ممتاز نام شانزدہم فروری سال ہیزوہ صد و ہشتاد و ہفت عیسوی تقریباً
 جیوبلی قیصر ہند خطاب خان بہادر از بارگاہ گورنمنٹ ہند عطا شدہ میجر ڈی ڈبلیو کی بار صاحب
 بہادر پوٹیکل اجنٹ و سپرنٹنڈنٹ ریاست بمقام ریوان بتاریخ بست و دوم اپریل ۱۸۵۴ء
 دربار عام منعقد فرمودہ بعد خواندن اسپیش سند خطاب مہری گورنر جنرل بہادر ہند از طرف
 گورنمنٹ ہند و عصا کے نقرہ مع چوہدار و خلعت از ریاست بدست خاص عنایت فرمودہ
 درین قبل بسال دوازده صد و ہفتاد و ہشت ہجری مسجدی بمقام ریوان از سنگ بنا کردم کہ
 مصارف آن از معائنہ مسجدی ظاہر است و یہ معافی دو اسے کہ از ریاست یافتہ بودم بنا بر صرف
 مسجد مذکور وقت کردم از آمدنی آن موضع بخواد موزن و پیش امام و صرفہ مرمت و جانا نماز
 و غیرہ متعلقہ مسجدی شود چند قطعات تواریخ بنای این مسجد کہ جناب مولانا ابوالخیر سعیدین الدین
 کاظمی منظوم شعرا کے لکھو فرستادہ بودند بنا بر ملاحظہ ناظرین زیب ترقیمے یابند و ہونہ

قطعہ تاریخ

جینا مسجد کہ صحنش چون رخ خوراز لور	ہر ستونش ساق عرش کبریا یا ساق حور
بہر تاریخ بنائش نشی و سکر سیا	دور قم مسجد بنای قبلہ عبد لشکور
دیگر در عربی	
اسس العبد مسجد الفرق	بخزاه الہیمن المطلق

اریخ الفکر ذاک مصراعاً | ذلک المسجد الحرام بحق

در صدر روزگار مسجدین آیه کریمہ کتبه است کہ ازان تاریخ بنا نش می بر آید لی بعد وانش
مخلصین لہ الدین جنفا وواجزت بیعت و خلافت ہر چہ چار خاندان بسلسلہ چشتیہ صابر یہ از
حضرت مولائی و شیخی مولانا حافظ حاجی محمد حسین عمری محب اللہی آلہ آبادی یافتہم تالیفات خود
لامحط انظار اہل علم نمودن احکام موزہ و زنبیل است پیش خاقان بقول **ہ** نم چشم تسلیم
شرم دارم با کہ سوی چشمہ حیوان فرستم تا ہم آنچه از بضاعت مزجات با خود دارم سے نگارم

کتاب مطبوعہ

فوائد جلالیہ منظومہ فارسی در حصول نغز ہموزن و قافیہ ماتہ عامل مطبوعہ دہلی تحفہ مقبول در
فضائل رسول صلعم بزبان اردو مطبوعہ مطبع نظامی سطر یقہ محسنہ در ابیات مولد و قیام بزبان
اردو مطبوعہ لکھنؤ آداب احمدی در بیان سنن زوائد عبارت اردو مطبوعہ بنارس بیاض اللہ
تاریخ امیران اندرونی دہر دنی ہند کہ از گورنمنٹ ہند سلامی التواب می یابند اردو مطبوعہ لکھنؤ
نخبۃ البحرین در بیان حفظ صحت مشتمل بر قواعد سلمہ اطباء یونان و ہندوستان اردو مطبوعہ لکھنؤ
انبیۃ الاسلام عبارت عربی در بیان انبیہ خمسہ اسلام بطور شرح حدیث نبی الاسلام علی خمس الحدیث
کہ بار الخلاۃ قسطنطنیہ مطبوع شدہ بحرین شریفین و بغداد و مصر و بصرہ و شام و تونس و غیرہ
تقسیم گشت طب رحمانی عبارت فارسی مشتمل بر محالجات قلیل الاجزا مطبوعہ اگرہ تحت
جسمانی عبارت اردو مشتمل بر بیان اصول سگانہ و خواص باکول و مشروب مطبوعہ نظامی
ہر ہفت در بیان اشیای ہفتگانہ عبارت اردو مطبوعہ سیوان کفارۃ الذنوب و در بیان ادا
کفارہ روزہ و نماز میت و طریق استقا و غیرہ مطبوعہ اگرہ و بحالہ نافعہ متضمن باقوال نصیحت آمیز
بعبارت اردو مطبوعہ دہلی تحفہ خان بہادر در بیان کرسی نامہ قوم بگیل مطبوعہ آلہ آباد

کتاب غیر مطبوعہ

فیۃ اللبیب فیما یسرہ الادیب تترغوی - دریائے لطافت لطائف و ظرائف اردو آفتاب
حکمت اقوال حکمای سلف اردو - تواریخ بگیل کھنڈ اردو

کتاب زیر تالیف اللہ تمہا

تاریخ التواریخ - میزان الموازین - جغرافیہ عرب - تعلیم رحمانی - مدیم الاطبا

تکملہ الكتاب

آنگاہ جلوہ ظہور پذیرد کہ تراجم کامل العمیان افاضل ذیل بجز تحریر و رأیت اسمای شریفہ انہا بجہی دیگر کہ بعد ازین قدم بر دزد ساحت وجود ہند حوالہ نمودہ سے آید تا کسی موافق بہ تکمیل آن کرد و باندہ التوفیق و بیدہ ازمتہ تحقیق قاضی ابراہیم سندی ساکن در بیلہ مضاف سوسنان ملک سندھ اکابر علماء بود۔ قاضی ابراہیم ٹھٹوی زبیرہ مخدوم فیروز جامع کمالات صور سے معنوی برآمدہ در عمدہ شاہجہان بادشاہ افغانی شاہجہان آباد و قضاے عسکر داشت میر ابو بقا صاحب تصانیف کثیرہ معاصر نصیر الدین محمد ہمایون شاہ = ابو جعفر عمر لاہوری ابن اسحاق لاہوری بفضل و دانش طاق و در زہد و تقوی شہرہ آفاق بود۔ مولوی ابوالحسن ساکن کاندہلہ = ملا ابوالحسن کشمیری معروف بشاہم بابا معاصر شہاب الدین محمد شاہجہان بادشاہ بود۔ قاضی ابوالخیر بھکری = محمد ابوالخیر ٹھٹوی در فتاوی عالمگیری شریک استباط مسائل بود۔ قاضی ابوسعید بھکری ولد قاضی زین الدین بوفور فضیلت و حضور قریحت از ممتازان روزگار بود۔ ابوالفتح ولد شیخ الہدایہ خیر آبادی معاصر سلیم شاہ ابن شیر شاہ سور = قاضی ابوالقاسم بن ملا جمال الدین سیالکوٹی معاصر نور الدین محمد جہانگیر شاہ = امیر ابو المعالی برادر امیر عماد الملک تفسیر سورہ اخلاص و رسالہ عدالت و المنونج العلم از مصنفات اوست در سال ہزار و چہل و شش ہجری بملک بنگالہ وفات یافتہ = ملا احمد پٹنی گجراتی = ملا احمد ٹھٹوی شاگرد شاہ فتح اللہ و عماد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ بود۔ مولوی احمد حسن مصنف صراط الایمان وغیرہ = مولوی احمد گل نائب مفتی بھوپال = مولوی احمد شاہ سندی = مولوی احمد کبیر ساکن قصبہ بھلواری = مولوی سید ارشاد حسین ساکن پٹنہ = مولوی ارشاد حسین رام پوری = ملا اسحاق رام پوری ولد ملا احمد ولایتی = ملا اسحاق بھکری = مولوی اسد اللہ ساکن پٹنہ = قاضی اسمعیل صفہانی گجراتی معاصر سلطان محمود بیگ پٹنہ = قاضی اشرف حسین ساکن ہونہ مضافات کھنڈ = مولوی اعجاز الدین سندھیل ابن سید غلام اولیا مخدوم زادہ قصبہ سندھیلہ شاگرد مولوی حمید علی سندھیلہ میجر و عم صفیر

سال دو از وہ صد و پنجاہ و ششش ہجری فوت شد۔ مولانا افتخار الدین برنی معاصر علامہ الدین غلی
 مولانا افتخار الدین گیلانی معاصر غیاث الدین تغلق۔ ملا افضل ٹٹو کشمیری بن ملاحید چرنے
 در عہد محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ بود۔ مولوی اکبر علی پشاوری۔ مولوی آل محمد
 ساکن قصبہ پھلواری ضلع پٹنہ۔ مولوی آل حسن موہانی مصنف رسالہ استفسار در رد عقاید
 نصاری۔ مولوی الفت حسین شیعی مصنف معجزہ فرقان وغیرہ۔ ملا الہداد سہرندی معاصر
 بہلول لودی۔ مولوی الہداد ساکن کلکتہ۔ مولوی امی بخش فیض آبادی مصنف عمدۃ المرام
 فی تحقیق الجملۃ و الکلام۔ الیاس شجر آر دیلی استاد ہمایون بادشاہ جاگیر دار پرگنہ موہان مضاف
 لکھنؤ۔ ملا امام الدین دہلوی دراصل لاہوری است سیاضی دان بود کہ بدلی توطن گرفتہ شرحی
 مختصر بر تشریح الافلاک مصنف بہاد الدین آملی در سال پانزدہ صد و سہ ہجری نوشتہ کہ بنام اتریح
 فی شرح التشریح شہرت دارد۔ مولوی امام الدین ساکن ٹونک۔ سید امان تنوچی معاصر
 بہلول لودی۔ مولوی امین اللہ سالن پھلواری۔ مولوی امین اللہ مدرس کلکتہ کہ قصیدہ
 غر اور نعت رسول مکرم صلعم از مشہور است۔ مولوی امین احمد بہاری۔ سید امیر احمد نقوی
 سہسوانی۔ مولوی امیر حسن سہسوانی۔ مولوی امیر الدین ساکن کاری ضلع گیا۔ مولوی
 انوار الحق بنگلوری۔ مولوی انور علی لکھنوی مصنف انوار الخواشی۔ بابا خواجہ قاضی اوجین در
 در عہد اکبر شاہ بود۔ مولوی باب اللہ جونپوری۔ ملا باقر صباغ کشمیری شاگرد ملا باقر و آباد۔
 ملا باقر لکھنوی کشمیری شاگرد ملا باقر صباغ۔ شیخ بایزید برہان پوری عالم متورع و فاضل تشریح بود
 خرقہ تلافیت از شیخ محمد معصوم سہرندی قدس سرہ داشت۔ مولانا بایزید مفتی لاہور در عہد
 اکبر شاہ بود۔ مولوی بدر الدین ساکن قصبہ پھلواری۔ مولانا بدر الدین واعظ در عہد علامہ الدین
 غلی انار و در بدلی آندی و تذکیر گفتمی زاہد و مفتی بود و تذکیر اوجہیت بسیار شدی و وعظ او در
 ولہا کار کردی و از بکا و رقت تذکیر او گرم شدی۔ بدر الدین بن شیخ ابراہیم سہرندی شارح
 خلاصہ کیدانی۔ بدر قوام نہروالی بہرچی۔ شیخ بدو ساکن لکھنوی کہ آنرا گور و ندیا ہم گویند معاصر
 بہلول لودی۔ مولوی برکت اللہ آبادی۔ مولانا بہرہ بان الدین بہاری در عہد علامہ الدین غلی بود
 مولانا بہرہ بان الدین بزاز سوادہ سلطان غیاث الدین بلبن بود۔ مولوی بشارت حسین مدرس

مدرسہ رام پور = مولوی بشیر الدین قنوجی = مولوی بشیر الدین دہلوی حکیم بقار اللہ خان سنہلی
 شاگرد حکیم بہر علی خان موہانی ہفتدہم شوال سال دوازده صد و شصت و چہار ہجری قات یافت
 طبیب حافظ و نباض صادق بود = مخدوم بلال سندھی ساکن تلمی از مصنفات مہستان
 ملک سندھ و علم ظاہر شانی عظیم داشت = سید بندگی حسن بلگرامی از سادات ترمذی بلگرام
 در عربی و فارسی و ہندی استعداد کلی داشت ایمان تخلص میکرد شاگرد میر عظمت اللہ بختی بود =
 ملا بدھن ایٹھوی برادر ملا جیون = قاضی پیارہ ساکن لکھنوی معاصر بہلول لودی = ملک
 تاج الدین گرامی در عہد جلال الدین خلجی بود = تاج الدین کلاہی و سید تاج الدین قاضی اودھ
 در عہد جلال الدین خلجی بودند = شیخ تاج الدین دہلوی در عہد کبر شاہ بود = ملا تقی از فضلا عصر بود
 در تاریخ مہارتی کامل داشت کتابی در ہیئت از مصنفات اوست اولاً ملازم عبدالرحیم خان
 بود بعد از ان منظور نظر کبر بادشاہ شدہ در عہد جہانگیر ترقی نمودہ بصدارت رسید مورخ خان
 خطاب یافت در سال ہزار و سبت ہجری در گذشت = تقی الدین واعظ معاصر فیروز شاہ بود =
 میر جان محمد بلگرامی عالم و فاضل و حافظ و قاری بی نظیر صاحب فکر رنگین بود بسال ہزار و یکصد و
 چہل زیارت حرمین شریفین و عقبات عالیہ شافت = مولوی جعفر علی ساکن کسمندے ناظم
 نظم الفرائض = مولوی جعفر علی رام پوری = ملا جلال الدین معاصر سلطان شمس الدین التمش =
 قاضی جلال الدین کاشانی ولد قاضی قطب معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = خواجہ جلال الدین
 امیر چہ و نائب وزیر = مولانا جلال الدین بہکری در عہد جلال الدین خلجی بودند = مولانا جلال حسام
 درویش واعظ عہد علماء الدین خلجی تذکرش مزوج خوف و خشیہ بودی وہم سخنہای ظریف گفتی =
 قاضی جلال الدین دلواہی در عہد علماء الدین خلجی قاضی مالک بود = مولوی جلال الدین رام پوری
 مولانا جمال الدین ساہلی از علمای قرأت در عہد علماء الدین خلجی بود = مولوی جمال الدین مونگیری
 مولوی جمال الدین دراسی = ملا جمال بلتانی دانشمند مستعد معاصر جلال الدین محمد کبر شاہ
 ملا جمال لاہوری بسی مردم نیک در شاگردی وی بکمال رسیدند = مولوی جمال شاہ صر فی رام پور
 مولوی جمیل احمد مسوانی = مولوی جمیل احمد بلگرامی = ملا حاجی پانڈی کشمیری شاگرد یعقوب صر فی
 در عہد نور الدین محمد جہانگیر شاہ بود = ملا حاجی گنای کشمیری عہد ملا رضوی و اکثر اہم و بزرگان

چون بایام شاہزادگی عالمگیر قصد خروج بر شاہجہان نمود فتوای آن از علمای اردوی معلیٰ خواست
 ہمہ تصدیق خروج کردند مگر ملا حاجی مذکور کنارہ کشی نموده گفت ہر چند فسق و فجور از سلطان بظہور آید
 خروج کہ باعث لغتہ است خاصہ بمقابلہ پدرباگز نیست۔ ملا حامد جو پوری اکثر کتب متداولہ نزد
 محمد زاہد دیدہ و بعض علم در خدمت دانشمند خان استفادہ نمودہ در عہد شاہجہان بسکک
 روزینہ ان بسکک بود در عہد عالمگیر داخل مؤلفین فتاویٰ شدہ بتعلیم شاہزادہ محمد کبیر سرفرازی یافت
 ملا حبیب در عہد جلال الدین محمد اکبر شاہ مدرس بود۔ ملا حبیب کشمیری در عہد نور الدین محمد جہانگیر شاہ
 میر عدل بود۔ مولانا مجت ملتان معاصر علاء الدین خلجی۔ ملا حسام الدین سرخ لاہوری معاصر
 جلال الدین محمد اکبر شاہ۔ مولانا حسام الدین اندرپتی معاصر غیاث الدین بلبن۔ مولانا حسام الدین
 سرخ و مولانا حسام الدین شادی معاصر علاء الدین خلجی بودند۔ مولانا حسام الدین متقی ملتان
 از اجلہ روزگار و کلمۂ اندیاز و ریاس آداب شریعت اہتمامی و زید اکثر اوقاتش در عبادت
 واقادہ طلبہ مصروف بود مرقدش بقریہ حسام پور مضات ملتان واقع است۔ مولوی حسن جان
 سندیل پیش علمای سندیلہ و نیز خدمت حافظ محمد شوکت علی مختصرات۔ مطولات گذرانیدہ
 قریب الفراع است اللہ بلغالی ہامولہ۔ شیخ حسین تبریزی در عہد جلال الدین محمد اکبر شاہ مدرس
 دہلی بود۔ مولانا حمید الدین مخلص و مولانا حمید مقری از علمای قرأت معاصر علاء الدین خلجی بودند۔
 مولانا حمید مفسر سنہلی معاصر نصیر الدین محمد ہمایون شاہ۔ شیخ حمید احمد آبادی معاصر جلال الدین محمد
 اکبر شاہ۔ شیخ حمید سندیل ہرادر شیخ رحمت اللہ ولد قاضی عبداللہ بن قاضی ابراہیم ساکن در سیدلہ
 بھامد والا موصوف و در علوم عقلی و نقلی حظوان و در حدیث و تفسیر بطول دشت ہماہ خان عظیم گود
 بسکک معظّم رفتہ مقتدای اہل حدیث شد۔ قاضی حامد عباسی ٹھوی در فضیلت و کمال ائم
 و در تقویٰ و توسع اکرم بود۔ حمید الدین مسعود لاہوری ابن سعد لاہوری حمید دہر و فرید عصر بود
 مولوی خادم حسین سندیل عوف بوعلی ابن حکیم بقا اللہ خان سندیل بشتانزدہم ذیقعدہ سال
 دوازده صد و شصت و پنج ہجری بمقام بھوپال رحلت کرد۔ مولوی خدا بخش پنجابی۔ مولوی
 خلیل الرحمن راہپوری محشی دارالاصول۔ خواجہ علی دانشمند از ماوراء النہر در عہد جلال الدین محمد
 اکبر شاہ بہ ہندوستان قدم آورده مورد مرام خسروانہ شد۔ مولوی سید خواجہ احمد نصیر آبادی

از تلامذہ مولوی سخاوت علی در صورت وسیرت یادگار صلیحی سلف بود و سے یاد در باغداد دیدم
 شتائند علیہما و خوانند میر مورخ مصنف تاریخ حبیب السیر و خلاصۃ الاخبار و دستورالوند و عمد
 ظہیر الدین محمد بابر شاہ بود و مخدوم خیر الدین برہانپوری = مولوی خیر الدین مدراسی = ملا داؤد سوسٹانی
 صاحب فضل و علم بود = ملا داؤد مشکونی کشمیری شاگرد خواجہ حیدر چرخمی معاصر محی الدین محمد
 اورنگ زیب عالمگیر بود = ملا دانیاں جو راسی شاگرد ملا عبد السلام ساکن دیوہ بود = شیخ دانیاں
 جو پوری = ملا دلاز پشوری = قاضی و ناسوسٹانی ولد قاضی شرف الدین المشہور مخدوم زاہوار
 علمائے نامدار قاضی القضاۃ بود بصحبت بسیاری از علمای باطن رسیدہ نظر فیض یافتہ و در آن
 خدمت پذیر کسب فضائل نمودہ علم حدیث از مخدوم ہلال موختہ و اکثر علمائے خدمت مخدوم
 محمود فخر پورہ و مخدوم عبد العزیز ہروی یافتہ ہیترہ تفسیر قرآن مجید بطلوع آورده معانی و دقائق
 آن مستحضر ساخته و از علم جفر و غیرہ علوم عربیہ نصیبی کامل از درختہ حافظہ چندان داشت کہ اکثر کتب
 ظہر الغیب خواندی مرزا حسن شاہ از دماغینہا یافتہ و مخدوم عثمان ویرا استاد لقب داده بعد
 وفات بقرہ بانگیان مدفون گشت = سوسٹان از توابع سندست ملا دوست محمد کابلی ابن
 ملا محمد امیر مولف رسالہ عین الاصابہ فی رفع السبابہ = مولوی ذوالفقار علی ساکن دیوہ = مولوی
 ذوالفقار علی ساکن کلکتہ = مولوی ذوالفقار احمد ساکن بھوپال = ملا حبیب گنای کشمیری در عمد
 محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بود = شیخ رحمۃ اللہ سندی ولد قاضی عبد اللہ ولد قاضی ابراہیم
 ساکن در سیلہ بفتون فضل و کمال آراستہ بی نظیر وقت بود رسالہ مناسک درج از یادگار اند۔
 مولوی رحمت اللہ کراچی مناظر پادری و نثر مصنف انالہ الادب اہم و انجاز عیسوی و انہما را حق
 و غیرہ نزیل بلکہ معظمہ نادہا اللہ شرفاد تعظیما = مولوی رستم علی رامپوری محشی میر شاہ رسالہ مولوی
 رشید احمد گنگوہی = مولوی رضی الدین الکاآبادی ابن مولوی برکت = رحمنی الدین احمد ساکن
 پھلوا ری = مولانا رفیع الدین گازرونی معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = قاضی رکن الدین
 سامانہ معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = مولانا رکن الدین سنہی معاصر علاء الدین خلجی =
 سید رکن الدین قاضی کرا و محمد سلطان علاء الدین خلجی بود = مخدوم سراج اللہ بکر سے =
 ملا ہنورد لاہوری از علمائے اعلام وقت خود گذشتہ = مولوی ریاضت حسین مولف

تاریخ

تاریخ

تاریخ

ریاض العرفان = شیخ زین الدین حوالی معاصر ظہیر الدین محمد بابر شاہ = مولوی زین العابدین قاضی
 بھوپال = مولانا سراج الدین سبزی معاصر غیاث الدین بلبن = مولوی سراج الدین آبادی
 شایخ زبدۃ الصرت = قاضی سراج الدین علی خان افضی القضاة کلکتہ بسال دو ازودہ صدر
 بست بھری کتاب جامع التفریحات بزبان عربی تالیف کردہ باز بہ ترجمہ آن بزبان فارسی
 پرداختہ نامش جواہر زواہر نہاد = مولوی سراج احمد سہارنپوری شارح ترمذی۔
 مولوی سراج احمد سہسوانی = قاضی سدید الدین معاصر غیاث الدین بلبن = مولوی
 سدید الدین دہلوی = مولوی سواد تعلی سہارنپوری = مولوی سعاد تعلی بہاری = ملا سعد اللہ
 لاہوری باوجود فضیلت موفورہ روش بلا مشہ داشت = ملا سعد سندھی در فضیلت اتم
 و در کمالات مرجع اتم بود ملک سعد الدین منطقی در عمد علاء الدین خلجی صاحب طبل و
 نقارہ بود = ملا سلطان از شاہیر مد رسیدن عمد اکبر شاہ بادشاہ بود = شیخ سلیمان بلگرامی از
 علماء عمد اکبر بادشاہ صاحب استعداد بود = میران سید اخی قنوجی عالم مستعد معاصر بہلول
 لودی = سید محمد بن سعید خان دہلوی دانشمند مستعد معاصر بہلول لودی = مولوی سید محمد
 کالیپوی مدرس سیمور مخروسہ بھوپال = مولوی سید میان ساکن سورت از اساتذہ مولوی
 سید عبدالفتاح گلشن آبادی بود = مولوی سیف الدین مدرس مدرسہ رامپور = ملا
 شاہ محمد شاہ آلبی ماہر ریاضی و نجوم معاصر اکبر شاہ = مولوی شاہ محمد خان رامپوری = شاہ امیر
 از علمای صوفیہ اگرہ معاصر اکبر شاہ بود = قاضی شایندہ سوستانی از اجلہ علماء و اتقیایہ
 روزگار بود شریعت رایا رطریقت و طریقت را تو امان حقیقت داشتہ خلف ارشدش
 شیخ میر محمد المشہور بہ میان میر لاہوریست کہ بسال ہزار و چہل و پنج بھری رحلت فرمودہ
 مولانا شرف الدین دلوانجی معاصر غیاث الدین بلبن = قاضی شرف الدین سراہی معاصر
 علاء الدین خلجی = مولانا شہاب الدین خلیل در عمد علاء الدین خلجی بود در تذکیر طریقتہ خوف
 و خشیہ را مراعات کردی و نظم خواندی و بیشتر تفسیر قرآن مجید بیان فرمودی و قصص و حکایات
 سلوک و آثار علمای آخرت گفتی و در تذکرہ جمعیت بسیار شدی و سامعان راقعی تمام بودی
 مولانا شہاب الدین نلسانی معاصر علاء الدین خلجی = مولوی شہاب الدین احمد ساکن ہنسہ

تذکرہ علماء ہند

تذکرہ علماء ہند

ضلع پٹنہ، خواجہ شمس الدین خوارزمی استاد مولانا نظام الدین اولیا قدس سرہ معاصر غیاث الدین
 بلبن، مولوی شمس الدین بدایونی بن مولوی محمد علی عثمانی بدایونی عثمی شرح وقایہ، قاضی
 شمس الدین مزاجی عالم تبحر معاصر غیاث الدین بلبن، مولانا شمس الدین نعم معاصر علماء الدین
 خلیجی، قاضی شمس الدین گازی معاصر علماء الدین خلیجی، شیخ شمس الدین جونپوری برادر خرد
 شیخ محمد باہ جونپوری در عہد عالمگیر مدرس علوم و سلوک در جونپور اشتغال داشت = مولانا
 شمس الدین باختری معاصر سلطان فیروز شاہ = شمس خان لاہوری ملای صاحب استعداد
 معاصر اکبر شاہ = مولوی شمس الاسلام بدایونی عالم مستعد بود = ملا شیری لاہوری ابن قاسمی
 عبدالحی ساکن قصبہ کوکوال من اعمال پنجاب فاضل مستعد بود = ملا صالح سہرندی در عہد
 سلطان بہلول لودی بود = خواجہ صادق کشمیری معاصر جہانگیر بادشاہ = مولانا صدر جہان از
 اجلہ علماء گجراتست بزرگ و تقوی متصف ہمارہ بطلبہ علوم درس میداد مولانا شیخ احمد
 بن شیخ برہان از تلامذہ دیست و حضرت سید محمد المشور شاہ عالم گجراتی انکاری داشت
 کہ آخرش بدل بہ اعتقاد گشت = صدر جہان قنوجی از سادات رفیع الشان بامفتوی
 در عہد عالمگیر ممتاز بود = مولانا صدر الدین گندھک معاصر علماء الدین خلیجی = مولانا صدر الدین
 تازی معاصر علماء الدین خلیجی = قاضی صدر الدین عارف در عہد علماء الدین خلیجی صدر جہان بود شیخ صدر الدین
 ٹھوی اجل علماء و افضل تقیاء معاصر نظام الدین شاہ سند بود جامعیت علوم بدان غایت داشت کہ ہزار
 شاگرد را بر تہیکال علمی رسانید و لاہور و دوسید محمد جونپوری مدعی ہمدویت بہ مخاضمتش پیش آمدہ آخر
 بدین سید محمد داخل زمرہ مریدان راسخ گزیدہ = سید صدر الدین قنوجی از اعظم علمای بلند قنون
 بعد سلطان سکند بودی در سال شش صد و چہار ہجری بودہ مدام ملازم رکاب سلطان می بود
 قاضی صدر الدین لاہوری در علوم عقلیہ و نقلیہ مہارت کامل داشت = سید صفای بہکری
 صاحب علم و عمل سرآمد فضلای اجل و شیخ الاسلام ہلکو بود در سال ہصد و نو و یک ہجری
 در گذشت = بہار شہر دیست از مضافات سند = مولانا صلاح الدین سترکی معاصر علماء الدین
 خلیجی از مدرسین نامور بود = قاضی صوفی در عہد اکبر شاہ قاضی لاہور بود = مولانا ضیاء الدین بیہار
 در عہد علماء الدین خلیجی صدر جہان بود = قاضی ضیاء الدین النجاطیب بقاضی خان معاصر

تذکرہ علماء ہند

قطب الدین مبارک شاہ بود۔ خواجہ ضیاء الدین و اعجاز مصنف مناقب ابرار وغیرہ۔ قاسم
ظہیر الدین معاصر سلطان غیاث الدین بلبن۔ مولانا ظہیر الدین لنگ۔ مولانا ظہیر الدین
بھکری معاصر علامہ الدین خلجی بودند۔ ملا عالم بھکری عالم علوم ظاہر و باطن بود۔ قاضی عباس
برہانپوری ولد قاضی نصیر الدین دانشمند تبحر بود شاہجہان بادشاہ بفرمان اعزازش طلبید و
بغایات شاہی مباحی شدہ بوطن مراجعت نموده درگذشت۔ شیخ عبداللہ متقی ابن مولانا سعد
ساکن در بیلہ مالک سند در علم تفسیر و حدیث بی نظیر وقت بود در سال ہند و چهل و ہفت ہجری
ہجرات رفتہ انا نجابر فاقت قاضی عبداللہ ساکن در بیلہ بحرین شریفین رفتہ اوقات عزیز
رسانیدہ در ہمہ علوم تصانیف در سایل خوب دارد خواجہ عبداللہ غازی کشمیری ملا عبداللہ
ملارنی کشمیری در عہد شاہ بہمان از علمای نامور بودند۔ بابا عبداللہ بن مسعود کشمیری معاصر
جہانگیر بادشاہ بود۔ مولوی عبداللہ مصنف تحفۃ اللہ۔ قاضی عبداللہ سندی ولد قاضی ابراہیم
ساکن در بیلہ فضائل از خدمت مخدوم عبدالغفور لہری آموختہ تقوی کامل و روح شامل داشت
بعمر فتح شاہ بیک اندر بیلہ باغیان قتل نموده در سن ہند و سی و چہا ہجری ہجرات دکن آمدہ
وانا ناخامدینہ طیبہ رفت و سکونت مدام اختیار فرمودہ در گذشت۔ ملا عبداللہ سیالکوٹی بن ملا
عبداللہ حکیم گرو آوری علوم از پید فائق برآمدہ۔ مولوی عبداللہ ساکن موضع بہرا اسوانہ بن ملک
پنجاب مصنف رسالہ کشف الحال عن التمزیر یا المال۔ مولوی عبداللہ شہنی۔ مولوی عبداللہ
دہلوی۔ مولوی عبداللہ رامپوری۔ مولوی عبداللہ سہارنپوری۔ مولوی عبداللہ محمد آبادی
مصنف عرفان و عرفان۔ مولوی عبداللہ رامپوری۔ مولوی عبداللہ مدرس جامع مسجد کبیری
مولوی عبدالباری مصنف اعلام الاخبار وغیرہ۔ مولوی عبدالباری ساکن کلکتہ۔ مولوی
عبدالباری ساکن بردوان۔ ملا عبدالباری بنگالی شاگرد ملا محمود جوہر پوری کہ ہمین مجلس دانشمند
برآمد بعد رحلتش در جوہر ماند در اکثر علوم خصوصاً در معقولات یگانہ بود از علمای آنجا گوے
سبقت سے رہو بدر گاہ عالمگیر رسیدہ موضع بمبئی صدر رعیہ سیور فال یافتہ مراجعت نمود
در آنجا مدرس طلبہ علوم عمر عزیزش بسر فرمودہ ملا عبدالجلیل در عہد اکبر شاہ مفتی لاہور بود۔ مخدوم
عبدالجلیل ٹٹوی در تفصیلت اشہر ایام اصلش از بندر لاہری است در عہد شاہجہان بود۔

تذکرہ

پسرانش ابو الفتح و محمد شریف و محمد شفیع ہر ایک در فضیلت و قابلیت نامور ہوندر۔ مولوی عبد الحق
کانپوری شمس العلماء۔ مولوی عبد الحق پنجابی۔ مولوی عبد الحق سہارنپوری۔ ملا عبد الحکیم بن ملا عبد اللہ
کشمیری در عہد عالمگیری ہور۔ مولوی عبد الحکیم واعظ مصنف عشرہ کاملہ وغیرہ۔ مولوی عبد الحکیم
سہارنپوری۔ مولوی عبد الحمید رام پوری۔ شیخ عبد الحی و شیخ جمال کنبہ دہلوی معاصر سلطان
سلیم ہور۔ تیر عبدالحی خراسانی در عہد اکبر شاہ صدالافاضل ہور۔ مولوی عبدالحق دیوبندی
ملا عبد الرحمن ساکن بیکری معاصر بہاول لودی۔ مولانا عبد الرحمن عسوی در علوم عقلیہ و نقلیہ
بنی نظیر ہور باقاوہ دینی می برداشت معاصر مرزا عیسیٰ و مرزا باقی۔ ملا عبد الرحمن بوہرہ احمد آبادی
و ملا عبد الرحمن لاہوری معاصر اکبر شاہ ہور۔ قاضی عبد الرحمن سندھی از اجل علماء و فضل فضلا
در عہد شاہجہان تا عہد عالمگیری متولی نذر جرین شریفین ہورہ جاگیر مشروطہ خدمت داشت
بہرینہ طیبہ رحلت فرمودہ دقتہ محمد حیات سندھی مدفون گردیدہ۔ مولوی عبد الرحمن ساکن بھلپاری
مولانا قاری عبد الرحمن پانی پتی۔ ملا عبد الرحیم کشمیری در عہد عالمگیری ہور۔ مولوی عبد الرحیم رامپوری
مولوی عبد الرحیم جوہوری۔ ملا عبد الرزاق پانڈی کشمیری و ملا عبد الرزاق محشی نجسریہ
و مصنف رد محاکمات در عہد شاہجہان از علمای نامدار کشمیر ہور۔ ملا عبد الرزاق کشمیری شاگرد
خواجہ حیدر چرخی در عہد عالمگیری ہور۔ مولوی عبد الرسول سہارنپوری مصنف متن متین در نحو۔
ملا عبد الرشید ننگر کشمیری شاگرد محمد افضل چرخی در عہد عالمگیری ہور۔ مخدوم عبد الرشید ساکن
بالہ کنڈی مالک سدہ از اجل علماء و اکمل اقیما ہر جمع کلان از وہ استفادہ کمال علمی عملی رشید و زگار
شد۔ مولوی عبد السمان پشاوری۔ ملا عبد السلام ساکن یوہ مشلج تہذیب منطق متن اصول
شاگرد ملا عبد السلام لاہوری ہور۔ مولوی عبد السلام آروی۔ مولوی عبد السلام پانی پتی۔
ملا عبد الشکور لاہوری در عہد اکبر شاہ قاضی جوہور ہور۔ مولوی عبد الشکور فیض آبادی۔ مولوی
عبد الصمد پشاوری۔ مولوی عبد الصمد سہوانی۔ مخدوم عبد الغنی کابانی ساکن کابان مصنف
سوستان ملک سندھ دست اہر عزیز مصر تخریق و تدقیق و برگزیدہ کشور تحقیق بادولپسر والا گہر سرسپر
علم و ہنر عنی مولانا اشر الدین و مولانا یار محمد بزبان جام فیروز بہ سبب خروج شاہ اسمعیل باضی
ادہرات بموضع کابان قدم آورده آن سرزمین را بشر علوم منور ساختہ ہمداران چار حل قامت

انداختند و ہر پنج چشم از مطالعہ نسخہ حیات پوشیدند تصانیف عربیہ چون شرح مشکوٰۃ و حواشی
اکثر کتب متداولہ انانہا یادگار اند۔ مولوی عبدالغزیز پوری بادی = مولوی عبدالغزیز لکھنوی مولف
پیغام محمدی وغیرہ = حافظ عبدالعلی رام پوری بن ملا محمد عمران بن ملا محمد غفران در سال دوازدہ
صد و نو و ہفت ہجری وفات یافتہ = مولوی عبدالعلی بن مولوی فضل الرحمن رامپوری
مولوی عبدالعلی ساکن ڈومری ضلعہ پٹنہ = مولوی عبدالعلی ساکن جالیں = سید عبدالفتاح
گجراتی معاصر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر = ملا عبدالقادر اخوند معاصر نصیر الدین محمد
ہمایون شاہ = مولوی عبدالقادر سندیل از اولاد امجد مولوی حمد اللہ شارح سلم نوردہ ہم ذیحجہ سال
دوازدہ صد و ہفتاد و دو ہجری رحلت کردہ = مولوی عبدالقادر رامپوری = مولوی عبدالقادر
با عسکظہ ساکن بمبئی = مولوی عبدالقادر ساکن تھانہ ضلعہ بمبئی = مولوی عبدالقادر ساکن
ہوگلی عالم با عمل صاحب تصانیف وہم ذیقعدہ سال سیزدہ صد و ہفت ہجری عبدالطاہر را
عقب خود گذاشتہ رحلت کردہ = مولوی عبدالقدوس بنگلوری = میر عبدالقدوس ٹھٹوی ابن
سید عابد دانشمند کامل مخیر وقت صاحب شان دستثنی در اہنک جنس برآمدہ
در ہزار صد و چهل و شش ہجری وفات یافتہ آیہ کریمہ مکرمون فی جنات النعیم مطابق واقعہ است
ملا عبدالقوی احمد آبادی برہانپوری عالمگیر ویرا مخاطب با اعتماد خان کرد و اکثر دی را بلقظا خونہ خواندے
مولانا عبدالکریم شروانی معاصر غیاث الدین تغلق = سید عبدالکریم قنوجی ابن سید محمد قنوجی
در عہد عالمگیر مشغول بدرس متداولات بود = قاضی عبدالکریم کشمیری شاگرد ملا ابوالفتح در عہد
عالمگیر بود = مولوی عبدالکریم ساکن ٹونک ناظم رسالہ سبیل الرسول فی الناسخ و المنسوخ = مولوی
عبدالکریم رامپوری = ملا عبداللطیف ساکن در بیہ مالک سند عالم بلینچ بود حاشیہ بر شرح تلای جانی
دارد در بحث الکلام بالضمین کلمتین حقیقہ او حکماً ای یکون کواحدہ منہما فی ضمندہ فامتضمن اسم فاسل
ہو المجموع و الامتضمن اسم مفعول کل واحد من الکلمتین فلایدرم اتحادہما درین دو بیت درج کردہ
قام زید ہیئت نجومیش بہ اسم فاعل بالضمین می شمرند و پنجواہی اسم مفعولی از وہ ہیئت افرادیش
راکن نظر بہ شیخ عبداللطیف برہان پوری معاصر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بود = مولوی
عبداللطیف دیلوری = مولوی عبداللطیف فقیہ رامپوری = مولوی عبدالمجید برہان پوری =

ملا علی نقی کشمیری در عهد عالمگیر بود مولوی عبد الوهاب ساکن سوات بنیره قاضی عبد الوهاب
 کنی ساکن قصبه مونگی که در علم فقه و اصول مهارت کامل داشته در عهد عالمگیر قاضی عسکر بوده ملا
 عثمان گجراتی از علمای قرأت و ملا عثمان سامانه و ملا عثمان بنگالی سبھلی از علمای نامور در عهد اکبر شاه
 بودند و خواجہ عزیز الدین صوفی مؤلف تحفۃ الابرار فی کرامتہ الاخیار معاصر غیاث الدین تغلق بود
 عزیز الدین خالد خانی مؤلف دلائل فی ردی در علم نجوم معاصر سلطان فیروز بود ملا عصام الدین
 معاصر نصیر الدین محمد ہمایون شاہ - علاء الدین تاجر و علاء الدین کرک و علاء الدین صدر الشریعہ و
 علاء الدین مقری علمای نامور در عهد علاء الدین خلجی بودند مولانا علاء الدین اصولی بدایونی
 سید علاء الدین اودھی - امیر علاء الملک مرعشی در عهد شاہزادہ شجاع بود کتاب مہذب در منطق
 والوار الہدی در انبیات و ضراط الوسیط وراثیات واجب از تصانیف و یادگار اند
 مولانا علم الدین بنیرہ شیخ بہار الدین نکر بلتانی در عهد علاء الدین خلجی بود مولوی علی اعظم
 ساکن بھلواری - مولوی علی اکبر آبادی مصنف فصول اکبری و اصول اکبری - ملا علی الماس
 کشمیری شاگرد ملا جوہر ناتھ در عهد شاہ جہان بود علی بن احمد غوری ساکن کرگاہ متصل بانک پورست
 از مریدان شیخ رکن الدین قدس سرہ بود از تصانیف اوست کثر العباد فی شرح الاوراد مصنف
 بہار الدین قدس سرہ - خواجہ علی بنو کشمیری شاگرد ملا شمس پال در عهد جہانگیر شاہ بود ملا علی پتک
 کشمیری معقولی میانہ قد بود جہانگیر شاہ اوراپتک میگفت بہان شہرت یافت چنانچہ سال فوش
 ہم در مصر عمر دای پست و بلند ہمت کوہ یافتہ اند مولوی علی حبیب سجادہ نشین بھلواری
 مولانا علی شاہ جاندارازا کا بر علمای وقت و مرید شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ بود کتاب
 خلاصۃ اللطائف در تصوف از تصانیف اوست - ملا علی قاری ٹھٹھی و فضیلت افضل و
 در قرأت اکمل بعد مرزا جانی بود ملا علی گردملای مستعد معاصر اکبر شاہ بود ملا عماد الدین معاصر
 شمس الدین القمش بود مولانا عماد الدین شمش تہجد در زمان سلطان محمد تغلق شاہ دہلی مروی
 بزرگ و راست گو و حق شناس بود میگوید کہ محمد تغلق در ایام غور سلطنت خود گفتہ بود کہ فیض خدا
 منقطع نیست چرا باید کہ فیض نبوت منقطع شود اگر کسی حالادعوی پیبری کند معجزہ نماید تصدیق میکند
 یا نہ مولانا عماد بر فور گفت کہ معجزہ میگوئی محمد تغلق حکم کرد کہ اورا فوج کنند و زبانش بر آرد رحمۃ اللہ علیہ

مولانا عماد الدین حسام در عهد علاء الدین خلجی تا بست سال تذکیر گفته و تذکیر معتبران و دانشمندان
 و کمالان و فاضلان و شاعران حاضر می شدند و مولانا عماد الدین محمد طارمی طارم در حوالی شیراز است
 از آنجا گجرات آمده بخدست ملک قطب الدین که خلیفه خاص حضرت سید محمد المشهور پشاه عالم بودند
 مرید گشت چنانچه در علوم ظاهر بی نظیر آفاق بود و علم باطن هم طاق گردید و بارشاد و بهایت خلق
 مشغول شد میان وجیه الدین گجراتی از ارشد تلامذه دیدند سید عنایت الله مجددی بالاپوری
 عامل کامل و فاضل الاثانی مشهور و معروف وقت خود بود در سال یازده صد و هفتده هجری
 رحلت فرموده و مولوی عنایت احمد ساکن پٹنه و مولوی عنایت الله ساکن بردوان و مولوی
 عنایت حسین ساکن مونگیر قاضی خضر سمرقندی در عهد جلال الدین محمد اکبر شاه هندوستان
 قدم آورده منصب اتضی القضاة ولایت گجرات یافته انصرام نموده خود هدیانت میگردور
 علوم متعارف یگانه بود و سید خضر ابن سید جعفر نیردالی نسوب بنهر و اله گجرات و مولوی غلام
 اکبر خان مصنف هدایة المنکرین و غیره و غلام علی کور از اجله افاضل عهد اکبر شاه بود و مولوی
 غلام حسین بنگالی و مولوی غلام سبحان قاضی القضاة کلکتہ و مولوی غلام نبی شاہ جمپوری
 محشی میرزا بدر ساله و مولوی غلام علی ساکن مہری احاطہ بمبئی و مولوی غلام احمد نصیر آبادی و مولوی
 غلام محمد ہوشیار پوری و ملا غوثی گجراتی و مولانا غیاث بہرچی و سید فاضل معاصر اکبر شاه بادشاہ
 بود حکیم فتح اللہ گیلانی از اطباءی عهد جلال الدین محمد اکبر شاه بادشاہ بود کتب طبیہ تحقیقات تمام
 خوانده و در ہیئت نیز باہر حدود شرح قانون شیخ الرئیس بفارسی نوشته و قاضی فتح علی تنوچی شاگرد
 مولوی علی اصغر تنوچی در ہر علوم متداولہ مناسبتی داشت حاشیہ شرح تہذیب اللی شرح مقالات حیرری
 از توایف اینفہ اوست و مولوی فتح علی بردوانی و مولوی فتح علی جوہوری عالم استعداد
 عم مولوی مستوق علی جوہوری طبع موزون داشت خصوصاً در بدیع گوئی تاریخ شہرہ آفاق بود
 قاضی فخر الدین در عهد جلال الدین خلجی علامہ عصر بود و مولانا فخر الدین ہانسوی و مولانا فخر الدین
 معادل معاصر علاء الدین خلجی بودند و مولوی فخر الدین لکنوی و مولوسے فخر الدین علی خان
 شافعی المذہب قاضی چینا پٹن و مولوی فدا حسین ساکن ضلعہ پٹنہ و فرید بنگالی دانشمند متبحر
 و محدث معاصر جلال الدین محمد اکبر شاه بود و ملا فضل بلتانی از اکابر علمائے عصر خود بود و مخدوم

عبدالرحمن

از افاضل

بجای

فضل اللہ ٹھٹوی نحر ہر وقت جامع فضائل قدسیہ حاوی معارف انسیہ محلی حلیہ وریع و تقوی
ہموارہ بدرس علوم اشغال داشت معاصر مرزا حبیبی و مرزا باقی = مولوی فضل اللہ لکھنوی =
مولوی سید فضیلت حسین ساکن ضلع پٹنہ = مولوی فضل اللہ بنگلوری = مولوی فصیح الدین
از علمای کالمین بلکہ قنوج بود عمر شریفش بدرس و عبادت بسرورہ مولوی فیض الحسن لاہوری
کہ بتدریس علم ادب یگانہ روزگار بود بتاریخ دوازدهم جمادی الاول سال یکہزار و صد و پچاس
ہجری از بھمان رحلت فرمودہ مولوی فیض اللہ پنجابی = مولوی فیض الحسن سہارنپوری صنعت
تختہ صدیقہ در شرح حدیث ام زرع = میان قادن پسر شیخ جونودانشمند معتبر و عمدہ بہلول بودی
بودہ سید قادری بلگرامی ابن حافظ ضیاء الدین بلگرامی حاج الحرمین الشریفین فاضل و حافظ
وقازی قرآن بودہ در وطن گوشہ گرفته بعبادت معبود حقیقی اشتغال داشت بسال ہزار و
یکصد و چهل و چہار ہجری در گذشت = قاسم ترمذی کشمیری در عمدہ عالمگیر از علمای نامدار وقت
ملا قاسم واحد العین قندھاری در عمدہ جلال الدین محمد اکبر بادشاہ از عمدہ ترین مدرسین علوم عقلیہ
و نقلیہ بودہ مولوی قاسم علی سندیلی ابن مولوی محمد اللہ سندیلی شاگرد پیر خود مولوی فاضل و کامل
کثیر المدرس بود و زیارت بیت الحرام مشرف گشتہ = مولوی قدرت اللہ سہارنپوری = مولانا
قطب الدین نافلہ معاصر غیاث الدین بلبن = ملک قطب الدین سہروردی در عمدہ بہلول بودی
بودہ شیخ قطب برہان پور سے فاضل متورع حافظ جمید تیر انداز مقرری بود شعار عرب بسیار بخاطر
و خوب می خواند و با وجود وفور فضائل مغربت و سکتت مفرط داشتہ بہ ماہ رمضان بہ پیش امامی
عالمگیر بادشاہ معز می بود و نیز بتعلیم شاہزادہ معظم مقرر بود و در پنجم سال جلوس عالمگیر بدار الخلافتہ
شاہ بھمان آباد پر حمت حق پیوستہ = مولوی سید کاظم علی دریا بادی بن سید قاسم علی چہار دہم
ربیع الاول سال سیزدہ صد و پنچ ہجری رحلت کردہ = ملا کبیر الدین مورخ در عمدہ علاء الدین خلم بودہ
مولوی کبیر خان قاضی محمد پور احاطہ بہی = شیخ کبیر ناگوری از اولاد شیخ فرید بن عبد الغزیز بن شیخ
حمید الدین صوفی ناگوری است بزرگ صاحب مقامات جامع علم ظاہر و باطن کتاب ذہن کہ شاہ
ضو شرح مصباح است از تصانیف ویست بجزئہ تفرقہ کہ در ناگور از دست کفار آن دیار واقع
شدہ بود بجانب گجرات رفت و ہما نجا توطن پذیرفت رحمۃ اللہ علیہ = شیخ کبیر ولد ملا منور و صفر سن

تذکرہ علماء ہند

تذکرہ علماء ہند

کمال رسیدہ و از پیران در گندایندہ اکثری کتب متداولہ در ملازمت پدرو خسر بزرگوار خویش کہ سعادت
 بنی اسرائیل بود تحصیل نموده طریق صحبت و اختلاط را نیکو در زیدہ حکم جمال الدین محمد اکبر شاہ
 ہمراہی پدرو برگزیدہ بجواسہ و دامن کورہ شمالی رفتہ بضبط و ربط آن نواحی مشغول بود۔ مولانا کریم الدین
 در عصر علماء الدین خلجی تذکیر گفتمی و دوران تمجید و نعمت نظم جدید و مناسب آوردی چونکہ او از خویش
 سخنمای او در عوام نینقادی و جمعیت کثیر ہم نبودی۔ مولانا کریم الدین ٹھٹوی جامع فضائل و کمالات
 قاضی زریل مضللات بزہد و تقوی نامور معاصر ملا عبدالرحمن ٹھٹوی بود۔ مولانا کریم الدین جوہری
 در عصر علماء الدین خلجی بود۔ ملا کمال رامپوری بس نامور زلیست۔ مولانا کمال الدین کولی در عصر
 علماء الدین خلجی بود۔ مولانا کمال الدین اودھی و کمال الدین سامانہ در عصر فیروز شاہ از علمای نامور
 بودند۔ قاضی گھامسی آلہ آبادی شاگرد و خلیفہ شیخ محب اللہ آلہ آبادی۔ شاہ گدای کشمیری در
 جہانگیر شاہ از علمای نامور بود۔ مولوی گلزار علی پھلواری را بس موزون است۔ مولوی لطف حق
 ساکن تھاپور گجرات۔ مولوی لطف علی ساکن ضلعہ پٹنہ۔ مولانا لطیف مقرر از علمای فرات
 در عصر علماء الدین خلجی بود۔ مولانا میران مار بک معاصر علماء الدین خلجی۔ مبارز خان سلطانپوری
 معاصر نظام الدین سہالوی رسالہ مبارزیہ در علم کلام از مولفات او قنی است بس متین۔
 ملا جنون کشمیری معاصر شاہ جہان بود شیخ محمد اشرف شطاری لاہوری بصلاح و فضیلت نامور
 معاصر عالمگیر بود۔ مولوی محمد ادریس سلطی محشی جمع الجوامع سیوطی۔ مولوی محمد اسرائیل سلطی محشی تفسیر
 بیضاوی و صدرا۔ مولوی محمد علی ساکن تھانہ مؤلف کثافت اصطلاحات الفنون۔
 قاضی محمد افضل بہکری۔ ملا محمد افضل کشمیری معاصر جہانگیر شاہ بود۔ ملا محمد اکرم لاہوری متداول
 را بار ہادرس گفتہ مجمل و بردباری و صلاح و پیرہیزگاری موصوف علم شاہزادہ کام بخش بود۔
 قاضی محمد احمد آبادی مرید حضرت قطب العالم احمد آبادی قدس سرہ بود ویراسہ پسر اندکی قاضی عمید
 کہ بقاضی چایلندہ شہرت دارد پدرا قاضی محمود دریای دوم قاضی العالم شاہ حماد سوم قاضی حامد
 ہر سہ برادران مرید و خلیفہ حضرت شاہ عالم احمد آبادی قدس سرہ بودند۔ قاضی العالم شاہ حماد
 دوازده سال در طلب علم پیش مولانا سیانجی گبرانی صرف کردند و دوازده سال مجاہد کفر و دیباک
 سپاہیان بسر بردند و دوازده سال ترک ہمہ کردہ بنجام مشغول شدند تا بدو شعور اکل صلال صدق

در عصر
 علماء
 الدین
 خلجی

مقال لازم حال خیر مال شان بود تا اینکه تقوی شان در مرکب شان ہما شکر کردہ بود ہرگز گاہ ودانہ
 حرام نمی خورد و شب خواب کمتر میکرد و ناز پس کہ مظہر جلال بود کسی را مجال نبود کہ بہ منظر شان بیاید
 اغلب اوقات در پردہ جا داشتند خادم طومار حاجات ارباب احتیاج از پس پردہ میخواند ایشان
 در جواب بعضی میفرمودند کہ میدہم و برای بعضی نمیدہم فرمودند لہذا علماء وقت فتویٰ بقتلش دادند
 حاجی محمد افضل سیالکوٹی خواجہ محمد امین ولی اللہی ملا محمد امین کشمیری معاصر عالمگیر بود۔ ملا محمد باقر
 کشمیری معاصر شاہجہان بود۔ شیخ محمد بروچی۔ ملا خواجہ محمد لویپور کشمیری معاصر عالمگیر بود۔
 مولوی محمد جیلانی رام پوری مصنف جنگنامہ۔ قاضی محمد حسین جوہر پوری از علم و فضل نفسی و اہل
 در عہد شاہ جہان قاضی جوہر پوری بود و در اوائل عہد عالمگیر بقضای الہ آباد ممتاز شدہ درس ہفتم
 جلوس عالمگیر بحضور آمدہ باضافہ منصب و احتساب لشکر مرزا گردید و در تالیف فتاویٰ
 عالمگیری بسی سعی نمودہ۔ مولوی محمد حسین مصنف اشاعت السنہ وغیرہ۔ مولوی محمد حسین مصنف
 تیغ فقیر و تریب فقیر وغیرہ۔ مولوی محمد حسن امر دہوی مؤلف تفسیر معاللات الاسرار فی مکاشفات
 الاخبار معروف بتفسیر حضرت شاہی۔ مولوی محمد حسن اسرار علی سنبھلی۔ ملا محمد داغی ٹھٹوی
 در عہد شاہزادگی پیش امام شاہجہان ہادشاہ بود۔ شیخ محمد سعید سہرندی ابن حضرت شیخ احمد
 محمد و الف ثانی خلیفہ پدر خود بود و فاضل تشریح و عالم متون و پیوستہ ہا ارشاد طالبان حنبلہ
 و درس علوم اشتغال داشتہ عاشریہ بر عاشریہ خیابے نوشتہ بصحبت عالمگیر رسیدہ رعایت کلی یافتہ
 مولوی محمد شاہ مصنف مدار الحق۔ ملا محمد صادق ٹھٹوی۔ ملا محمد صالح معاصر جہانگیر شاہ بود۔
 ملا محمد صلاح گجراتی۔ مولوی محمد صدیق اصولی پشاور سی۔ مولانا محمد صدیقی بلتانی گجراتی مولوی
 محمد عادل از ابتدا تا انتہا کتب درسیہ بخدمت مولانا محمد سلامت اللہ گذرانیدہ الحال جانشین
 مولانا موصوف بکاچن پور ہستند و بہدایت و ارشاد خلائق صبارت اللذات اندلس اللہ تعالیٰ
 شاہ محمد عاشق بہلتی ہا با محمد عثمان کشمیری ابن شیخ محمد فاروقی اندلسی ملا سعید الدین صادق و
 علمای کشمیر بود و نیز بخدمت مولانا شاہ ولی اللہ دہلوی رسیدہ اجازت حدیث و فقہ یافتہ
 مولوی محمد محمد دہلوی ابن مولوی کریم اللہ دہلوی بود و از وہ صد و شصت و ہشت ہجری
 متولد شدہ و پیشی والد ماجد خود تربیت و تعلیم علوم رسمی یافتہ مدرس و تدریس اشتغال دارد

سلمہ اللہ تعالیٰ مولوی محمد علی ابن مفتی یار محمد کنوی مولف کو اکبر عرفان فی تحقیق البیان مولوی
 محمد علی نصیر آبادی مولف جلال العیون نظم سرور المخرنہ مولوی محمد فصیح غازی پوری و اعظ فصیح قانع
 رسم قبیح ملا محمد قاسم استر آبادی بلقب ہندو شاہ شہرت داشت گلزار ابراہیمی مشہور بتاریخ ہشتہ
 از تالیف ولیست ملا محمد لاہوری اناکار علمای لاہورست مرزا محمد صادق مولف صحیح صادق
 نسبت تلمذ باو در عمر شاہجہان قضای بنگالہ داشت شیخ محمد لاہوری ابن عبد الملک
 از فضلمای نامور پیش علمای حجاز تفسیر حدیث و فقہ آموختہ بوطن مراجعت نمود و بتدریس روزگار
 گذرانید محمد حبیب کشمیری معاصر جہانگیر شاہ شیخ خرداہ جو پوری اجلم صوری و معنوی آراستہ بود
 مولوی محمد مصطفی پنجابی مولوی محمد موسی ابن مولانا فریح الدین دہلوی شیخ محمد واعظ لاہوری
 از مشاہیر واعظین لاہور بود مولوی محمد وجیہ ساکن بھپواری شیخ محمد عینی سہرندی ابن حضرت
 شیخ احمد مجدد الف تالی قدس سرہ بصلاح و تقوی موصوف اکثر اوقات خود بدرس علوم متداولہ
 صرف میکرد و شمول عواطف عالمگیر بادشاہ بود ملا محمد نیری قاضی القضاة جو پور مجرم افتاسے
 خروج بر اکبر شاہ بادشاہ از عین منصب خود بفرقاب نثار سیدہ مولوی محمد یعقوب دہلوی
 ابن کریم اللہ دہلوی برادر کلان مولوی محمد عزیز پیش پدر خود اکتساب علوم کردہ بافادہ طلبہ اشتغال
 دارد سلمہ اللہ تعالیٰ ملا محمود تالی جو پوری تلمذ دانشمند خان در اواخر عمر شاہجہان
 در گذشت شیخ محمود بہکری از اجلہ علماء روزگار بود قاضی محمود علامہ عباسی ٹٹوی معاصر
 مرزا عیسیٰ و مرزا جانی حکام سند و حقیقت و کمال از نوادہ در جامعیت علوم بفرائب اظہر
 صاحب تصانیف کثیرہ بود بجملة آن تذکرہ الاولیاء حواشی متین بر کتب متداولہ است =
 قاضی محمود دریای ولد قاضی چایلندہ بزرگی و خوارق ایشان عالم را فرد گرفت و خدمت
 عالم آپ ہم با ایشان تعلق داشت اکثر در تباہی کشتیہا کہ یاد ایشان می نمودند بساحل مراد
 سے رسیدند ازین سبب دریای لقب خاص مقرر گشت چون بہ شخصت و ہفت سال سید
 بتاریخ سیزدہم شہریج الثانی سال نہصد و چہل و یک جان بحق تسلیم نمود و مرقدش در بہیر پور
 مضافات گجرات واقع است قاضی محی الدین کاشانی معاصر علامہ الدین خلجی و مخدوم جہان
 سندی در عہد اکبر شاہ از علمای نامور بود سید مرئی بلگرامی عالم عارف بود خلافت از دستغ

می شدند بہار یکصد و ہفتصد ہجری وفات یافت۔ سید رضی سوماتانی در فضیلت اتم شاگرد
 حسان اللہ سید غلام علی آزاد بگرامی بود۔ مولوی رضی حسن ساکن چلواری۔ ملا منظر ساکن کرا
 معاصر فرزند شاہ قاضی معمار الدین در عصر غیاث الدین تعلق بہدہ قضا سے دہلی سر بلند بود۔
 قاضی معروف بہ مری معروف و مشہور زمان قاضی شہر بہکڑ بود۔ نور علم و فضیلت و صلاح و تقوی
 و لطف طبع و طیب مزاج اتصاف داشت۔ بمعجام نجر زبان سند سانیند کہ قاضی ازہد
 و مدعا علیہ اخذ جرمیکند جام اورا طلبیدہ پرسید قاضی گفت بلی اکثر بخاطر میگذرد کہ از گواہان ہم چہ
 گرفتہ شود اما پیش از انفصال دعوی بخانہ خود میردند جام ازین حرف بغایت منبسط شد چون جام با
 خوش یافت گفت تمام روز بالفصال دعاوی می پردازم و کولاج کشیر من بفاقتہ میگذرانند این
 حال کی روا باشد جام برای او ادراسی لائق مقرر فرمود۔ مولانا معز الدین اندینی معاصر علاء الدین
 خلجی۔ مولانا معین الدین لونی معاصر علاء الدین خلجی۔ قاضی غیاث الدین بیانیہ سیغیت الدین
 ساکن کیتہل در عہد علاء الدین خلجی بود۔ مولوی مقبول احمد گویا مولی مولف رسالہ تثنیہ الانسان
 در بیان حلت و حرمت حیوان۔ ملا مقیم در عہد اکبر شاہ مدرس دہلی بود۔ سید فتح علی الدین ساکن
 کیتہل برادر سید غیاث الدین معاصر علاء الدین۔ شیخ منصور لاہوری از شاگردان شیخ اسحاق
 کاواست و بیشتر تحصیل علوم در ملازمت ملا سعادت نموده و مصاہرت باو داشت دانشمند
 تجربہ بود در ہمہ علوم عقلی کہ در ہند وستان متعارف اند استحضاری تام مرجعیت انام داشت
 از عہد اکبر شاہ چند گاہ قاضی القضاة ملک مالوہ بود بعدہ بخدمت ضبط و ربطہ برگزیدہ و حدود
 دامن کوه نامور شد۔ ملا منور تلمیذ شیخ اسحاق کاو در عہد اکبر شاہ بود۔ مولانا منہاج الدین جرجانی
 در عہد غیاث الدین بلبن بود۔ مولانا منہاج الدین تلمیذ معاصر علاء الدین خلجی۔ ملا موسیٰ
 احمد آبادی در عہد اکبر شاہ بود۔ ملا موسیٰ جیل کشمیری معاصر عالمگیر بود۔ ملک موید جاجری در عہد
 جلال الدین خلجی بود۔ شاہ مہدی عطا ابن شاہ حسین عطا ابن شاہ بناہ عطا سلونی کہ بی اثر نے
 ارضی اتاد و امام و شیخ اوصحن جوہوری قدس سرہ بسال دوازده صد و شصت و شش ہجری
 ولادت یافتہ علوم باطن از جد و پدر خود آموختہ خرقہ چشتیہ در بر کشید و در علوم ظاہر شاگرد مولوی لودھی
 پنجابی بغایت علم دوست و شاغل تدریس طلبہ رولون بخش سجاوہ سلون اند سلمہ اللہ تعالیٰ پلا میر شاہ

درد التذکره

کشمیری معاصر عالمگیر بوده ملا ناصر در عهد اکبر شاه قاضی آگره بوده مولوی ناصر علی غیاث پوری مؤلف
 مناصر الحسنات و عناصر البرکات و غیره ملا تازک کشمیری در عهد عالمگیر بوده مولوی نجف حسین
 سندیلی نوزدهم محرم سال دوازده صد و پنجاه و پنج هجری بمقام اجمیر رحلت کرد مولانا نجم الدین
 و شقی شاگرد مولانا فخر الدین رازی معاصر غیاث الدین طبرستان مولانا نجم الدین انتشار معاصر
 علاء الدین خلجی مولانا نجیب الدین شادوی معاصر علاء الدین خلجی مولوی نذیر حسین محدث
 مصنف معیار الحق و غیره ملا نسیم منطقی رام پوری مولانا نصیر الدین غنی و مولانا نصیر الدین
 ساکن کرا و مولانا نصیر الدین صابونی در عهد علاء الدین خلجی علمای نامور بودند سید نظام الدین
 در فقه ادق انام و در علوم اعظم کرام برآمده بجزبه طبع گراییده سوی شاهجهان آباد شافعی و در تالیف
 فتاوی عالمگیری بسی مشکلات حل کرده و طبع شهرت از توابع سند مولانا نظام الدین کلابی
 معاصر علاء الدین خلجی مولانا نظام الدین علی معاصر بابر بادشاه ملا نظام الدین هرودی مصنف
 طبقات اکبری شیخ نظام تھانگیری ابن شیخ عبدالشکور باوجودیکه شیخ متداولات نموده و از کتب
 صوفیه مطالعه نکرده بود نشی در تصوف تصنیف فرموده که جمله پسند عارفان است و نیز تفسیری
 املا کرده که معنی آن همه در قالب تصوف ریخته قاضی نعمت الله عباسی مثنوی نسبتش بآل عباس
 رضی الله عنه منتهی می شود می از احفاد و اماندگان عهد گماشتگان خلفای عباسیه در عهد جام
 صلاح الدین بن جام تاجی بادشاه سنا قدم علماء اکرم اقصیا بوده مولوی نعیم الدین ابن مولوی
 نصیح الدین گنوجی تلمیذ مولوی عبدالباسط گنوجی شرح تصدیقات سلم العلوم و حاشیه صدر از تصانیف
 اوست شیخ نور الدین کنبوه لاهوری ملا مستعد در عهد اکبر شاه بوده مولوی نور کریم دریابادی
 ملا نور محمد بکری مولوی واجد علی مؤلف رساله معروف العرفان مولانا وجیه الدین طه و مولانا
 وجیه الدین پانلی و مولانا وجیه الدین رازی علمای عهد جلال الدین خلجی اند مولوی وحید الحق مہربانی
 بست چهارم صفر سال هزار و دو صد هجری وفات یافته کتاب ناد الاخرت او شرح کلمه طیبه
 ذکر الصلاه و قره العاشقین فی حلیه سید المرسلین و رساله تحقیق الایمان از ویادگار اندر جمله علمیه
 مولوی وحید الزمان بن مولوی سیح الزمان لکنوی مؤلف نور المدایه ترجمه شرح و قایه مولوی
 وکیل احمد مؤلف رساله حد العرفان قاضی ولی الله خان ساکن بروده ملا ہاشم کنبوه معاصر

درد التذکره

درد التذکره

ملا نظام الدین

جلال الدین محمد اکبر شاہ - میر یاشم منور آبادی شاگرد ملاحید کشمیری معاصر عالمگیر مولوی سید یاد علی
 مشہدی کرڑی نقیہ وقت بودہ مولوی سید یار علی مصنف ہادی المضلین مفتی یار محمد طیبای
 دکنی محشی شرح تمذیب یزدی - ملا یار محمد بہکری مشہور بھلا یاری شیخ یاسین قنوجی اناعیان
 فضلائی بلدہ قنوج کامل مکمل بود خلق کثیر فیضان تلمذ او باہتمامی فضائل سید نذرا نجلہ سید
 مربی بلگرامی و ملا فیضی اردہی از مشاہیر فضلاء ہستند مولوی یعقوب علیخان رامپوری - ملا یوسف
 کادو کشمیری و ملا یوسف چچک کشمیری در عهد شاہجہان نامی بودند مولوی یوسف علی سندھی
 الاصل گویا مولی مولد لکنوی و طنا شارح نظم الفرائض -

بعد ختم کتاب بھی محمد ابراہیم خان رسالہ دار سنٹرل انڈیا ہارس کہ مرد متدین محب اسلام قلمین نذر جمہ
 مولوی شاہ محمد رمضان سید فضل اندراج کتابچہ پیمان اوند چونکہ صاحب ترجمہ ہیں اور عالم باہل بود و بحالت
 اشاعت دین بتین شرف شہادت یافتہ ذکرش درین کتاب خالی ازین و برکت نخواہد بود ہونہذا

مولوی شاہ محمد رمضان میمی

از شیوخ قصبہ میم عالم عامل اعظا کامل فخر سزین ہریانہ بخصایل حمیدہ و شمایل جیدہ شہرت عالم
 کالبدر التام داد کافہ راچیوتان مسلم کہ بنام رانگور ملک ہریانہ مشہور اندانفقات بابرکات آیتش
 براہ راست قدم اتباع شریعت نہادہ مشائخالیہ بتبعان سنت و جماعت ہستند تذکیرش عجیب
 اثری داشت کہ سامعین ہزار جان مطیع و منقاد می شدند و عہدہ اصنام تار زنا را بچو بار دوش
 افگندہ حلقہ بگوش باسلام میگردیدند باجملہ دی رحمۃ اللہ تعالیٰ بعد زیارت حرمین شریفین نادہما
 اللہ شرفاً و تعظیماً براہ بند رہی مراجعت وطن فرمودہ بہر مقامی کہ میر سید حسب عادت خود
 لب و عظ و تذکیر می کشود و ہدایت اتباع شریعت باہائے آن مقام می نمود تا انیکہ بمقام مند سور
 رونق افروز شدہ بہ مسجد آن بلدہ محفل و عطا گرم کرد قوم بوہرہ کہ خلاف مذہب اہل سنت اندین
 گرمی تذکیر لہر کردن بنا دین بر و جملہ آوردہ تا ہضرت بندقہ آن فرقہ ضالہ بر تہ شہادت فاکر گشت
 این واقعہ در سال دوازده صد و چہل و چہری بظہر پوستہ نقای آن مہر و نعش مغفور را ہمدان
 ہمازمین سپردند بعد از شش ماہ برادر عینی و سے تابوتش بقصبہ میم آوردہ مدفون نمود شاعر
 تاریخ شہادتش چنین یافتہ

قطعہ تاریخ	
جناب شاہ رمضان قطب آفاق	سراپا معرفت عرفان مآبے
ظہور از بہر تاریخ شہادت	خردگفتہ خسوف آفتابے ۱۲۲۰
دیگرے گفتہ	
در خلد چورنت شاہ رمضان	دسے شیخ شہیدگفت رضوان
<p>تصانیفہ المفیدہ - آخرگت - ببل باغ عقاید عظیم - رنکلیے - مند سور بہیم مفتوح و لون ساکن وصال مہملہ موقوف و سین مفتوح و ادجہول و رای مہملہ شہر بیست بسرزین مالوایم بہیم مفتوح و ہامی ہوز نکسورہ بعدش یامی تحتانی مجولہ ویم موقوف نصبہ بیست بزرگوم ہریانہ متعلقہ ضلع ریتک</p>	
مولوی امام الدین کالوڈی	
<p>ولد مراد خان عالم با عمل بوع و تقوی موصوف بودیم غیر از خلاق ہدایت و ارشادش ہماستی پیوستندی رحمۃ اللہ علیہ بسال دو ازوہ صدوسی و ہفت ہجری ولادت یافتہ در سال سزودہ صد ہجری چہار عقب گناشتہ رحلت فرمود از ان جملہ حافظ غریب اللہ راویدہ ام بدیانت و تقوی مصداق الولد سرلابیہ است کالوڈی نصبہ بیست محروسہ ریاست پٹیالہ کہ فی الحال نلم ہند گڑھ شہرت وارو</p>	
العجوبۃ الزمان	
مولوی ببردہلوی و مولوی دہومن سہارنپوری	
<p>ہر دو حرف شناس لوح و انش ملازم صحبت مولانا شاہ عبدلعزیز دہلوی قدس سرہ بودند قوت حافظ چندان داشتند کہ انچہ از مولانا می شنیدند بلفظ یاد میکردند بکرات و مرات و عظم قرآن مجید از زبان مولانا موصوف از ذکر شنیدہ بودند ہر گاہ کسی میگفت چیز سے بفرمایند میگفتند آئی از قرآن بخوان اگر قاری غلط خواندی انا کہ غلط نمودہ ترجمہ و تفسیر آن مالہ و ما علیہ مشح و مفصل بیان میکردند مفتی محمد اسد اللہ الہ آبادی ہر جوم میفرمودند باری ہدیہ فتم دوران زمان مولوی ببرزندہ بود بشنیدن آوازہ او صافش شتاق تقاسے او شدم و نماز جوہ بسجہ شاہجہانی کنار دم بعد نماز مجلس تذکیر منعقد گشت بعض مردم گفتند ہمین مولوی ہر اند کہ و عظم میگوبند بوجہ تمام بیان شان اصفا کردیم انانچہ شنیدہ بودم ناند یا فتم</p>	

بعد فرغ از وعظ با مولوی بهر سلام گفته مصافحه کردم و آنچه گریه وزینا السماء الدنیا زیت ن الکو اکب خوانده
 پرسیدم با سوسه سبزه سیاره جمله کو اکب بر فلک لافلاک ثبت اندک ثبوت آن با احدیث نبویه میشود
 پس تزئین سما دینا به کو اکب چه معنی دارد مولوی بهر جوابم گفت شنیده باشید مردمان سب گویند
 که فلان بکان از شیشه آلات و غیره چه خوش آراسته است حال آنکه شیشه آلات بسفت و حیطان
 آن مکان چسبان و آویزان می باشند ازان در حقیقت تزئین مکان مقصود است همچنین کو اکب گو
 بقفلک لافلاک منوط و مربوط اند لکن در حقیقت ازان کو اکب سمای دینا از نیت در روشنی حاصل
 برین وجه وزینا السماء الدنیا فرموده اند رخ صحبت صالح ترا صالح کند

خاتمه الطبع از جانب کارپردازان مطبع

بعد حمد و نعت بر سالکان مسالک تحقیق و در هر دو ان منازل تدقیق مخفی و محجب مبارک از بد و آفرینش عالم
 تا ایندم وقتی از اوقات زمانه از وجود باجود انبیا مرسلین و اوصیای کاملین و علمای شریعتین و حامیان
 دین حسین خالی نمانده تا گمرازان بودی ضلالت از بدرقه هدایت و ارشاد آنها بمنزل مقصود رسد تشنگان
 سرب غوایت از سر چشمه مواعظ شان نلاکے چشند همچنین هر یکی از خلایق جانشین اسلام شده در ان
 و اطراف عالم هدایت خلق مشغول مانند و نیز ابدال اقطاب اطیاب هم برین منوال از جانب حق
 مامور شد چون زمانه رسالت بعد حضرت خاتم النبیین سیل المرسلین صلی الله علیه و آله و سلم سپری شد خلایق
 ماشدین و ائمه طاهرین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین در ترویج دین و هدایت کافه مسلمین سبها سے و افرو
 جد های تشکله فرمودند و چنانکه باید در تلقین احکام و تعلیم انام و تفتیح از دقایق فرد گناشت نمودند و بعد از ان
 جوق جوق علمای اعلام و کلمات تمام به نیابت آنها بر خاستند و کمالی همت و الانست خود با با بر همین کار خیر
 بر گماشتند تا اینکه خلاق عالم نظر بجاییت دین خویش در تکیه خلقت ایشان چنان برکتی عطا فرمود که در
 بقعه زمین نهم افاضات ایشان طلوع نمود چنانچه اکثر کتب از حالات سنییه و مقامات علیه این خلیل ربانی
 مملو و مشون است و هم بجز طبع در آمده در هر دیار و اصهار اشاعت پذیر لیکن بحسب اتفاق که همسایر مسلم
 کتب را دیدیم مگر از کواکف و سوغ عمری مشائخ و علمای هندوستان معرا با فتم آسی گوین کارتر گ
 کسی همت نمی گماشت و در تدوین اسامی و حالات این اصحاب خیار هم برین طریق نتاوان و کمال
 ماهی یافت چه عجب که در صفحہ روز گزنام نامی این حضرات بگرد و هر حک بیشتر از آنها کاز بد و نفاض

حصه بر سبب که جدا گانه بهم میرسد انعام این امر ایزد خالق اکرم از فضل اتم موقوف بر ذرات ابریکات عالم
 عدیم النظر فاضل خبیر محسود اقران و امثال محقق با کمال اهل بهر موز خفی و جلی جناب مولانا حضرت مولوی
 رحمان علی صاحب عم فیضه ممبر کونسل مقام ریوان داشته بود که ایدون بنظور رسید و شاهد ظاهر آنحضرت
 شهود جلوه گر گردید که حضرت مصنف مجموع کتابی نایاب و مخزنی کیاب متضمن حالات و اسامی
 علمای هندوستان تالیف و تصنیف فرمودند و نامش اسم با سنی تذکره علمای هند گذار شدند
 حضرات شائقین را مرده با و که درین ایام برکت انجام نهایت اتمام صحیفه مسبقی التذکره حسب
 تحریک حضرت مصنف در مطبع نامی و گرامی مشهور نزدیک دورشی نو لکشور واقع گهستو
 محسن انتظام بابو منوهر لال بھار گو بھماه نومبر ۱۹۱۷ء مطابق ماه ذی الحجہ ۱۳۳۷ء بار دوم
 نقش لطباع پذیرفت ایزد منان مقبول عالم و عالمیان کناد بجز مته النون اصدا فقط

اعلان: حق تالیف و تصنیف کتاب هذا از جانب مصنف مجموع بحق نو لکشور پریس مخفوطی و دست